

การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

Social Relationship Network Construction of Pattani Bay

Conservative Group

ศิรดา เหาะเจริญ

Sirada Haucharoen

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Arts in Social Development Administration

Prince of Songkla University

2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
ผู้เขียน นางสาวศิรดา เทาะเจริญ
สาขาวิชา การบริหารการพัฒนาสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญพักตร์ ทองแท้)

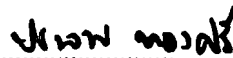
(ศาสตราจารย์ ดร.ครองชัย หัตถา)

(รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญพักตร์ ทองแท้)

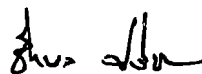

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเวศน์ อรุณเบิกฟ้า)

(ดร.ประจวบ ทองศรี)

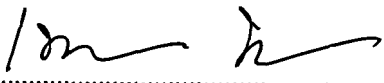
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยชิ้นนี้มาจากการศึกษาของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มี
ส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ .....

(รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญพัทธ์ ทองแท้)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลงชื่อ .....

(นางสาวศิริดา เหาะเจริญ)

นักศึกษา

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ .....

(นางสาวศิริดา เทาะเจริญ)

นักศึกษา

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ชื่อวิทยานิพนธ์	การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
ผู้เขียน	นางสาวศิรดา เหาะเจริญ
สาขาวิชา	การบริหารการพัฒนาสังคม
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี 2) วิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และ 3) ค้นหาการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี กลุ่มเป้าหมายมีทั้งหมด 30 คน จากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงและแบบลูกโซ่ ประกอบด้วย ประธานชุมชนและสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ชาวบ้าน ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่หรือนักวิชาการประจำโครงการทั้งภาครัฐและเอกชน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ การสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม แล้ววิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาแบบพรรณนาความ และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีแบ่งเป็น 4 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะการก่อตัวของเครือข่าย 2) ระยะการขยายตัวหรือประสานความร่วมมือ 3) ระยะการดำเนินงานตามเป้าหมาย และ 4) ระยะภายหลังจากการดำเนินงานตามเป้าหมาย ส่วนลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเป็นความสัมพันธ์เชิงซ้อนในระดับบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มต่อเครือข่าย และเครือข่ายต่อเครือข่าย สำหรับการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี พบว่า เริ่มต้นจากการมีทัศนคติและประสบการณ์ร่วมกัน จากนั้นมีการติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิด และมีการประสานผลประโยชน์ด้วยการบริหารจัดการอย่างยุติธรรม พร้อมกับการเคลื่อนไหวทางสังคมของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง จนนำมาซึ่งความสำเร็จตามเป้าหมายของเครือข่าย เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรในอ่าวปัตตานี

Thesis Title	Social Relationship Network Construction of Pattani Bay Conservative Group
Author	Miss Sirada Haucharoen
Major Program	Social Development Administration
Academic Year	2016

ABSTRACT

The objective of this qualitative research were 1) to study the social network development of Pattani bay conservative group 2) to analyze the aspects of the relationship of Pattani bay conservative group and 3) to find out the methods of social relationship network construction of Pattani Bay Conservative Group's formation. There are 30 samples by purposive and snowball sampling techniques. The target group is composed of the leaders and members of Pattani bay conservative, the villagers, the religious leaders, the community leaders and the officers of government and non-governmental organization. Tools used in the research were an in-depth interview, group discussion, and non-participant observation. Then analyzes the data by content descriptive analysis technique and data verification by triangulation technique.

The research result found that 1) the development of a network of the social network development of Pattani bay conservative group can be divided into 4 steps 1.1) the formation of network 1.2) the expansion of the network 1.3) the implementation of network and 1.4) after the implementation of network 2) the aspects of the relationship of Pattani bay conservative group: it comprises 5 levels of complex relationship. The levels consist of person to person, person to group, group to group, group to network, and network to network. 3) The methods of social relationship network construction of Pattani Bay Conservative Group's formation: starting from the identical standpoints and experiences, then intimate communication and advantage coordination justly as well as continuous social movement. Finally, this network will achieve their objectives.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากหลายท่าน อาทิเช่น รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญพิภตร ทองแท้ อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร.ครองชัย หัตถา ประธานกรรมการสอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเวศน์ อรุณเบิกฟ้า และอาจารย์ ดร.ประจวบ ทองศรี กรรมการสอบ ที่ได้กรุณาสละเวลา แรงกาย แรงใจ ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะในทุกประเด็น อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งผู้ศึกษาขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ อันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ นุกูล รัตนดากุล ดร.เกื้อ ฤทธิบุรณ์ คุณลม้าย มานะการ คุณพวงเพ็ญ มณีสว่างวงศ์ และคุณสมศักดิ์ บัวทิพย์ ที่เป็นกำลังสำคัญ ให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่งในการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม รวมทั้งกลุ่มเป้าหมายทุกท่าน ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าให้ข้อมูลต่างๆ ด้วยความเต็มใจ

สุดท้ายนี้ ขอขอบพระคุณ อาจารย์กันทิมา เหาะเจริญ อาจารย์ประจำแผนกชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี "แม่" ผู้ซึ่งตระหนักถึงความสำคัญในการศึกษาของลูก สนับสนุน ส่งเสริม และคอยเป็นกำลังใจสำคัญยิ่งตลอดมา

ศิรดา เหาะเจริญ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(5)
Abstract.....	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(7)
สารบัญ.....	(8)
สารบัญภาพ.....	(10)
สารบัญตาราง.....	(11)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญ.....	1
คำถามในการศึกษา.....	5
วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
ขอบเขตในการศึกษา.....	6
นิยามศัพท์.....	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย.....	8
แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม.....	35
แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางสังคม.....	39
ทฤษฎีปวิวรรตนิยม.....	40
ทฤษฎีบทบาท.....	44
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	47
กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	50
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	53
ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย.....	53
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	54
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	54
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	57

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4 บริบททั่วไปของชุมชนในเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี.....	60
5 ผลการศึกษา.....	85
ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มเป้าหมาย.....	86
ตอนที่ 2 พัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี.....	90
ตอนที่ 3 ลักษณะความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี..	131
ตอนที่ 4 วิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี.....	141
6 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ.....	161
สรุปและอภิปรายผล.....	161
ข้อเสนอแนะ.....	168
บรรณานุกรม.....	171
บุคลากร.....	179
ภาคผนวก.....	180
ประวัติผู้เขียน.....	189

Prince of Songkhla University
Pattani Campus

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 แผนที่อ่าวปัตตานี.....	2
2 กระบวนการทำงานของเครือข่าย.....	27
3 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	52

Prince of Songkla University
Pattani Campus

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 ความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางสังคม.....	40
2 สรุปรวธีดำเนินการวิจัย.....	58
3 ชุมชนเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี.....	62
4 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มเป้าหมาย.....	86
5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี.....	90

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญ

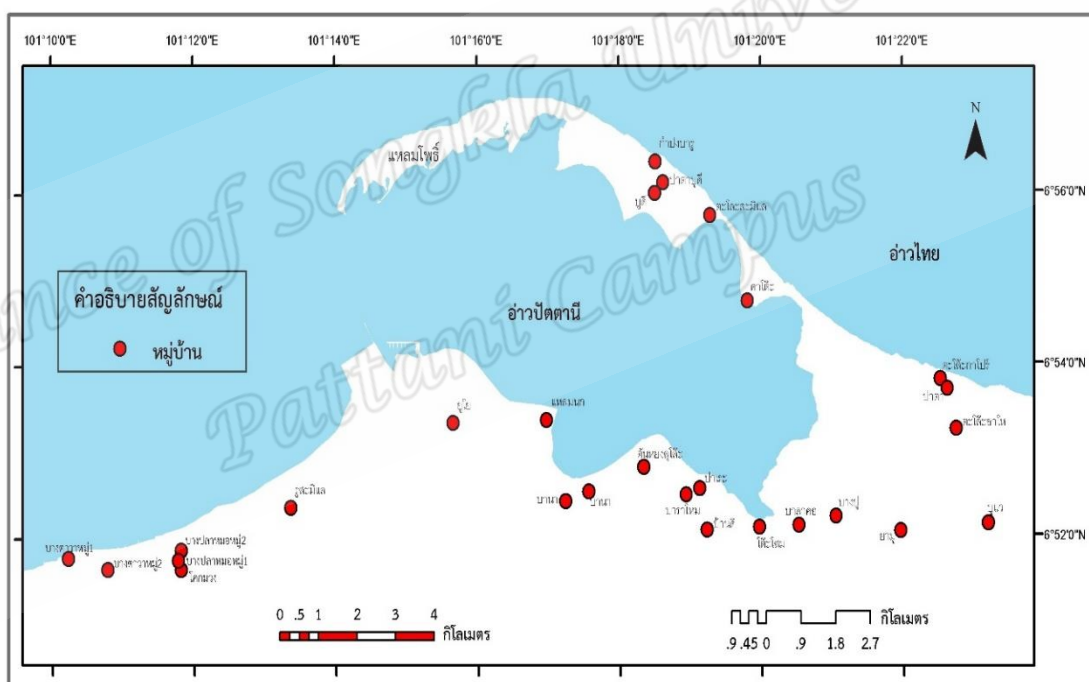
จังหวัดปัตตานีเป็นจังหวัดที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และอารยธรรมเจริญรุ่งเรืองมาเป็นเวลานาน เป็นจังหวัดเดียวในกลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ไม่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย (สมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี, ม.ป.ป) มีทรัพยากรชายฝั่งที่สำคัญคืออ่าวปัตตานี ซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ (wetland) ที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทยและของเอเชีย (โครงการศูนย์ศึกษาและพัฒนาอ่าวปัตตานี, 2542: 2)

อ่าวปัตตานี เป็นมรดกที่สำคัญของจังหวัดปัตตานีตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี เศรษฐกิจ สังคม และนิเวศวิทยา ฯลฯ เนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ทางชีวภาพสูงแห่งหนึ่งของโลก เพราะสภาพแวดล้อมของระบบนิเวศอ่าวปัตตานี ที่ผสมผสานระหว่างน้ำจืดกับน้ำเค็มและน้ำกร่อย และการมีคลองยะหริ่งหรือคลองยามู และคลองปาเราะที่นำพาตะกอนดินและธาตุอาหารไหลลงสู่อ่าวปัตตานี เป็นการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับพืชและสัตว์จึงเป็นผลให้มีสัตว์น้ำจำนวนมากอาศัยอยู่ ตลอดจนใช้เป็นแหล่งอนุบาล แหล่งอาหาร แหล่งผสมพันธุ์ และแหล่งหลบภัยของสัตว์น้ำทั้งหลาย สัตว์น้ำเหล่านี้เมื่อเจริญเติบโต บางส่วนจะอพยพออกสู่ทะเล บางส่วนจะอาศัยอยู่ในบริเวณอ่าว ทำให้อ่าวปัตตานีเป็นแหล่งสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจที่สำคัญทั้งต่อชุมชนรอบอ่าวและต่ออุตสาหกรรมประมงของจังหวัดปัตตานี (สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดปัตตานี, 2556) ประกอบกับ IUCN (International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources) ยังกำหนดให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเลที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ (โครงการศูนย์ศึกษาและพัฒนาอ่าวปัตตานี, 2542) ยิ่งกว่านั้นอ่าวปัตตานียังอำนวยความสะดวกให้กับชุมชนชายฝั่งในหลากหลายรูปแบบ เช่น การประมงพื้นบ้าน การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทำเทียบเรือเพื่อการคมนาคมขนส่ง การพักผ่อนเพื่อนันทนาการ การเป็นที่ตั้งเขตอุตสาหกรรมและชุมชนรอบอ่าวปัตตานี จึงกล่าวได้ว่า อ่าวปัตตานีเป็นมรดกธรรมชาติที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และส่งเสริมให้เกิดคุณค่าแก่ชุมชนและท้องถิ่นอย่างยั่งยืนสืบไป (คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดปัตตานี, 2556)

พื้นที่อ่าวปัตตานีตั้งอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดปัตตานี ทางชายฝั่งทะเลอ่าวไทย มีพื้นที่ประมาณ 74 ตารางกิโลเมตร มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศรอบชายฝั่งนอกอ่าว เนื้อที่บนฝั่งรอบอ่าวประมาณ 70,000 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ใน 3 อำเภอของจังหวัดปัตตานี คือ อำเภอยะหริ่ง อำเภอเมือง

ปัตตานี และอำเภอหนองจิก (คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2558) ยิ่งกว่านั้น สมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี (ม.ป.ป.) ได้ทำการสำรวจพื้นที่อ่าวปัตตานี พบว่า ในอ่าวปัตตานี นับแต่อดีตอย่างน้อยเมื่อประมาณ 200 ปีที่แล้ว รอบอ่าวปัตตานีมีชุมชนชาวประมงพื้นบ้านมาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ตามชายฝั่งเพื่ออาศัยทรัพยากรชายฝั่งและทรัพยากรประมงในทะเลในการดำรงชีวิตและสร้างความเป็นชุมชน โดยมีชุมชนชาวประมงพื้นบ้านไม่ต่ำกว่า 20 หมู่บ้านเกิดขึ้น จวบจนปัจจุบันมีชุมชนชาวประมงพื้นบ้านตลอดแนวชายฝั่งจังหวัดปัตตานีรวมทั้งสิ้น 52 หมู่บ้าน ประชากรจำนวน 96,716 คน แบ่งเป็น เพศชาย 47,410 คน และเพศหญิง 49,306 คน มีครัวเรือนทั้งหมดประมาณ 28,585 ครัวเรือน จากลักษณะทางกายภาพและที่ตั้งของอ่าวปัตตานีที่กล่าวมาในข้างต้นสามารถแสดงให้เห็นได้ในรูปของแผนที่ดังภาพ 1

ภาพ 1 แผนที่อ่าวปัตตานี

ที่มา: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2559

ประชากรในชุมชนรอบอ่าวปัตตานีเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม และมีฐานะยากจน ต้องประสบกับปัญหาทรัพยากรชายฝั่งเสื่อมโทรม จนทำให้ชุมชนประมงรอบอ่าวปัตตานีมีแนวโน้มลดลง เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและสังคม ประกอบกับการใช้เครื่องมือประมงอวนลาก อวนรุน ซึ่งเป็นเครื่องมือประมงที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศทางทะเลเป็นอย่างมาก (สมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี, ม.ป.ป.) สอดคล้องกับการศึกษาของ

ศูนย์พัฒนาประมงอำเภอไทยตอนล่าง กรมประมง (2551) ซึ่งทำการศึกษาสภาวะการของประมงอวนรุน บริเวณอำเภอไทยตอนล่าง พบว่าในปีหนึ่งๆ อวนรุนบริเวณอำเภอไทยตอนล่างได้ทำลายลูกสัตว์น้ำที่ถูกจับ ขึ้นมาก่อนวัยอันเหมาะสม คิดเป็นมูลค่ามหาศาล ทั้งนี้เพราะอวนรุนจะทำการประมงบริเวณใกล้ ชายฝั่ง บริเวณดังกล่าวเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อนซึ่งอยู่ในเขต 3,000 เมตร นับเป็นการใช้ ทรัพยากรทางทะเลอย่างขาดประสิทธิภาพ กล่าวคือ หากปล่อยให้สัตว์น้ำวัยอ่อนเติบโตไป อีกระยะหนึ่ง จะเป็นการเพิ่มขนาดและมูลค่า ทำให้ได้รับผลตอบแทนที่สูงกว่าการนำเอาสัตว์น้ำนั้น มาใช้เมื่อยังมีขนาดเล็กและขายในราคาต่ำ หากมีการชะลอการจับสัตว์น้ำเศรษฐกิจเหล่านี้ โดยรอ ให้เจริญเติบโตขึ้นมาถึงขนาดพอสมควร สัตว์น้ำต่างๆ ก็จะมีโอกาสขยายพันธุ์ไว้สืบต่อทดแทนสัตว์น้ำ ขนาดใหญ่ที่ถูกจับไป ทรัพยากรก็จะไม่เสื่อมโทรมอย่างที่ปรากฏเป็นปัญหาในปัจจุบัน

ชุกี หะยีสาแม ศึกษาถึงข้อเท็จจริงภายในอำเภอปัตตานี (2550) พบว่า แม้ชุมชน ชาวประมงรอบอำเภอปัตตานีจะประสบกับปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในอำเภอปัตตานี แต่ยังคง ประกอบอาชีพประมงอยู่ในพื้นที่เดิม และพยายามที่จะรักษาไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร โดยอาศัยการสร้างร่วมมือกันระหว่างชุมชนต่างๆ รอบอำเภอปัตตานีในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อร่วมกันดูแลรักษาอำเภอปัตตานี ก่อให้เกิดการร่วมมือกันในรูปแบบกลุ่ม จนในที่สุดเกิดการขยาย ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ รอบอำเภอปัตตานี อาทิ กลุ่มชุมชนประมงรอบอำเภอปัตตานี ทั้ง 12 ชุมชน สถาบันการศึกษา คือ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หน่วยงานราชการต่างๆ เช่น ประมง กระทรวง เกษตรและสหกรณ์ กรมเจ้าท่า กระทรวงคมนาคม ศูนย์พัฒนาประมงทะเลอำเภอไทยตอนล่าง สำนักงานประมงจังหวัดปัตตานี ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตลอดจนภาคเอกชน และองค์กรชุมชน เช่น สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้าน สมาคมการประมงจังหวัดปัตตานี มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ เป็นต้น จนเกิดความสัมพันธ์ในลักษณะของเครือข่ายทางสังคมภายใต้ชื่อ “กลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อำเภอปัตตานี” ซึ่งเป็นอีกหนึ่งการรวมตัวของบรรดาชุมชนรอบอำเภอปัตตานีที่มีส่วน ร่วมเคลื่อนไหวในจัดการทรัพยากรชายฝั่งและพื้นฟูอำเภอปัตตานี ทั้งนี้เพราะชุมชนรอบอำเภอปัตตานีเห็นว่าการรวมตัวเป็นกลุ่มเครือข่ายและเคลื่อนไหวเป็นหนทางสำคัญในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรของ ประชาชนที่จะสร้างความสมดุลในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและไม่เกิดปัญหาตามมาอีก

ปัจจุบันกว่า 24 ปีที่ก่อตั้งเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อำเภอปัตตานี ทางเครือข่ายได้มีการ ดำเนินโครงการ กิจกรรมต่างๆ ที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเล ของอำเภอปัตตานีเสมอ เช่น การปลูกป่าชายเลนและป่าสนชุมชน การจัดตั้งป่าชุมชน การปล่อยพันธุ์สัตว์ น้ำและการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ การอนุรักษ์ป่าชายเลนและหญ้าทะเล การทำปะการังเทียมเพื่อเป็น แหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ การสำรวจทรัพยากรชายฝั่ง งานวิจัยชุมชน งานพัฒนาเด็กและเยาวชน งานรณรงค์เผยแพร่ งานพัฒนาอาชีพชุมชน งานพัฒนาศักยภาพองค์กรชุมชน งานดูแลปกป้อง

การละเมิดกฎหมายของเรืออวนลากอวนรุน และงานต่อสู้ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมในการใช้ทรัพยากรต่างๆ ทั้งภายในเครือข่ายและพื้นที่อื่นๆ เป็นต้น (ฮัสสัน ดุมาลี และจันทนา สุทธิจารี, 2556)

ผลจากการรวมตัวกันก่อตั้งเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีของชุมชนรอบอ่าวปัตตานีเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อชุมชนท้องถิ่น ช่วยให้ชุมชนรอบอ่าวปัตตานีสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง ทั้งยังเป็นเสมือนสะพานเชื่อมมิตรภาพระหว่างชุมชนให้แน่นแฟ้นอีกทางหนึ่ง การผลักดันต่อต้านการใช้อวนรุน อวนลากในพื้นที่อ่าวปัตตานีของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเป็นตัวอย่างหนึ่งของผลสำเร็จในการรวมพลังของเครือข่าย เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2551 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มีการออกประกาศ กำหนดห้ามใช้เครื่องมืออวนรุนและอวนลากที่ใช้ประกอบเรือยนต์ทำการประมงในพื้นที่อ่าวปัตตานี พร้อมทั้งยังมีการระบุรายละเอียดของจุดพิภักดิ์ที่ห้ามใช้เครื่องมือตั้งอวนรุนและอวนลากรอบอ่าวปัตตานีไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ชาวประมงท้องถิ่นสามารถประกอบอาชีพเดิมเพื่อยังชีพต่อไปได้ (ฮัสสัน ดุมาลี, 2555) ยิ่งกว่านั้นการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานียังได้ช่วยคืนความสุขให้ชาวบ้านท่ากำชำ อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ที่มีความคิดต้องการจัดตั้งกลุ่มของชุมชน ได้ตัดสินใจเข้าร่วมเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ด้วยหวังว่าจะนำความอุดมสมบูรณ์กลับคืนสู่ท้องถิ่น โดยนายนาวิวัฒน์ หะยีบาสอ ประธานกลุ่ม ดำเนินโครงการต่างๆ ร่วมกับเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ได้แก่ โครงการปลูกป่าชายเลน โครงการขยายร่องน้ำ โครงการฟื้นฟูแพรง ฯลฯ ภายหลังจากการทำโครงการความอุดมสมบูรณ์ของบ้านท่ากำชำค่อยๆ กลับคืนมา ดังคำกล่าวที่ว่า

“ ... เมื่อก่อนถ้าคนบ้านท่ากำชำจะกินหอยแครงต้องไปดาโต๊ะ แต่ตอนนี้ไม่ต้องแล้ว บ้านเราก็มีให้กิน หอยแครงตัวใหญ่ ทั้งปลาทั้งกุ้งก็กลับมาชุกชุม พวกผู้หญิงพายเรือออกไปหากุ้ง ใช้มือเปล่าก็จับกุ้งกลับมากินมาขายได้ นี่เพราะเรารวมกันเป็นกลุ่ม และได้เข้าร่วมกับเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ถ้าไม่มีเครือข่ายบ้านเราก็คงไม่มีวันนี้ ... ”

(สอมะ ยูโซะ, สัมภาษณ์ 17 มีนาคม 2559)

ผลลัพธ์ของการรวมกลุ่มและการเข้าร่วมในเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีของบ้านท่ากำชำปรากฏเป็นรูปธรรม คือ ได้ป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ได้มีอาชีพสามารถทำมาหากินอยู่ภายในอ่าวปัตตานี อยู่กับครอบครัวไม่ต้องไปทำงานที่มาเลเซีย สามารถส่งลูกหลานเรียนหนังสือได้จนถึงระดับมหาวิทยาลัย เมื่อลูกหลานเรียนจบก็มักกลับมาทำงานในท้องถิ่นของตน นำความรู้ที่ได้มาช่วยกันพัฒนาชุมชนต่อไป

จากความสำคัญของอ่าวปัตตานีที่กำลังประสบปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรชายฝั่งทะเล และความสำเร็จของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่ได้กล่าวมาในข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาถึงวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ซึ่งเป็นเครือข่ายที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูอ่าวปัตตานีโดยอาศัยแรงขับเคลื่อนจากชุมชนรอบอ่าวปัตตานีเป็นหลัก โดยครอบคลุมใน 3 ประเด็นสำคัญ คือ เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี มีพัฒนาการอย่างไร ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมภายในเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเป็นอย่างไรและสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมมีวิธีการอย่างไร

ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาในครั้งนี้จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงคุณค่าและความสำคัญของเครือข่ายทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเข้าใจในการรวมกลุ่มกันของชุมชนประมงรอบอ่าวปัตตานี เพื่อสานกำลังสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง โดยมีเป้าหมายหลักในการรวมกันเป็นเครือข่ายเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูอ่าวปัตตานี ที่เปรียบเสมือนอู่ข้าวอู่น้ำของชาวประมงปัตตานี ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า “เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี” เป็นผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรมของการร่วมพลังกันของชุมชนทั้ง 12 ชุมชน รอบอ่าวปัตตานีในลักษณะของเครือข่ายทางสังคม เพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในท้องถิ่นโดยแรงผลักดันและความร่วมมือของคนในท้องถิ่น นับเป็นการช่วยแก้ไขสร้างธรรมเนียมปฏิบัติ ช่วยให้เครือข่ายได้รับการยอมรับมากขึ้นและนำมาปรับใช้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาสังคมต่อไป

คำถามในการศึกษา

1. พัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเป็นอย่างไร
2. ลักษณะความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเป็นอย่างไร
3. วิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
2. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
3. เพื่อค้นหาวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เรียนรู้พัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
2. ทราบถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
3. ค้นพบวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

ขอบเขตในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยพิจารณาถึงวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ซึ่งผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของการศึกษา ไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ประธานชุมชนกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ชุมชนละ 1 คน จำนวน 12 คน สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และชาวบ้าน ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่หรือนักวิชาการประจำโครงการทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 18 คน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจงและแบบลูกโซ่ ได้กลุ่มเป้าหมายรวม 30 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้ศึกษามุ่งศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการ ลักษณะความสัมพันธ์ภายในทางสังคม และวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ชุมชนรอบอ่าวปัตตานี จำนวนทั้งสิ้น 12 ชุมชน ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ใน 3 อำเภอ

3.1 อำเภอเมืองปัตตานี ได้แก่ ชุมชนบ้านตันหยงลุโละ ชุมชนบ้านปาตา และชุมชนบ้านบางปลาหมอ

3.2 อำเภอหนองจิก ได้แก่ ชุมชนบ้านบางตาวา ชุมชนบ้านปากบางตาวา ชุมชนบ้านท่ากำชำ และชุมชนบ้านโคกม่วง

3.3 อำเภอยะหริ่ง ได้แก่ ชุมชนบ้านตะโละสะมิแล ชุมชนบ้านตะโละอาโฮอร์ ชุมชนบ้านดาโต๊ะ ชุมชนบ้านปาตาบูดี และชุมชนบ้านเที่ยงรยา

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา พฤศจิกายน 2558 - มกราคม 2560

นิยามศัพท์

เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี หมายถึง การติดต่อสัมพันธ์และช่วยเหลือกันระหว่าง 12 ชุมชนประมงรอบอ่าวปัตตานี เกี่ยวกับปัญหาด้านความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งทะเลรอบอ่าวปัตตานี โดยการผนึกกำลังร่วมแสวงหาทางเลือก ผ่านการจัดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ

พัฒนาการของเครือข่าย หมายถึง ความเป็นมาของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี นับตั้งแต่ระยะการก่อตั้ง การขยายตัวหรือประสานความร่วมมือ การดำเนินงานตามเป้าหมาย และระยะหลังจากการดำเนินงานตามเป้าหมาย

ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่าย หมายถึง การที่สมาชิกของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีมีการติดต่อสัมพันธ์กันและทำกิจกรรมร่วมกัน นำมาซึ่งความผูกพันของสมาชิกภายในเครือข่าย โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) สถานภาพและบทบาทสมาชิก 2) พื้นฐานความสัมพันธ์ภายใน 3) ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ และ 4) ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์ (ธนพฤษช์ ชามะรัตน์, 2558)

การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึง วิธีการสร้างความสัมพันธ์และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างแกนกลางกับสมาชิกของเครือข่าย โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ทักษะและประสบการณ์ร่วม 2) การติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิด 3) ศิลปะการประสานผลประโยชน์ และ 4) การเคลื่อนไหวทางสังคม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์
อ่าวปัตตานีครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจำแนก
เป็นประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิด

- 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย
- 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม
- 1.3 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางสังคม

2. ทฤษฎี

- 2.1 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน
- 2.2 ทฤษฎีบทบาท

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

1. ความหมายของเครือข่าย

เครือข่ายมีความหมายที่กว้าง มีผู้ให้ความหมายได้หลากหลาย ดังนี้

1.1 ความหมายโดยรูปศัพท์

คำว่า เครือข่าย (networks) มีที่มาจากคำว่า net และ works ในภาษาอังกฤษ โดย net หมายถึง ตาข่ายที่โยงใยถึงกันและกัน ส่วน works หมายถึงการทำงาน เมื่อรวมสองคำเข้าด้วยกันจึงหมายถึง การทำงานร่วมกันโดยมีการเชื่อมโยงประสานกันเหมือนกับตาข่าย

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ของไทยไม่ได้บัญญัติคำว่า เครือข่ายไว้มีแต่คำว่า เครือ กับคำว่า ข่าย ซึ่งเป็นคำที่แยกออกจากกันและให้ความหมายไว้ว่า เครือ หมายถึง เถาไม้ พรรณไม้ที่เป็นเถา เชื้อสาย วงศ์วาน ใช้เรียกวงที่มีหัวหน้าว่าเครือกล้วย (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, 2546: 259) ส่วนคำว่า ข่าย หมายถึง เครื่องตักสัตว์ชนิดหนึ่ง ถักเป็นตารางแห ขอบเขต เช่น เรื่องนี้ไม่อยู่ในข่ายที่จะพิจารณา และให้ความหมายของข่ายงานไว้ว่าเป็นวงงานที่อยู่ในความควบคุมดูแลและประสานกัน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, 2546: 183 - 184) ซึ่งมีความหมายว่าเป็นการทำงานประสานกันเหมือนตาข่ายเช่นเดียวกัน

1.2 ความหมายโดยทั่วไป

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2547: 5) กล่าวว่าเครือข่าย หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงเป็นตาข่าย ซึ่งมีความหมายในหลายมิติ ทั้งหมายถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ โครงข่ายของระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ซึ่งมีการโยงใยเป็นเครือข่ายที่ต่อเนื่องกันโดยไม่คำนึงถึงผลที่เกิดขึ้น เช่น เครือข่ายประชารัฐ เครือข่ายผู้ก่อการร้าย เครือข่ายผู้ค้ายาเสพติด เครือข่ายพ่อค้า เครือข่ายระบบโทรศัพท์ เครือข่ายมหาวิทยาลัย เครือข่ายวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ เป็นต้น

1.3 ความหมายในฐานะที่เป็นธรรมชาติของข่ายใยชีวิต

Nohria, Nitin and Robert G Eccles. (1992) กล่าวว่าการศึกษาให้ความหมายในลักษณะนี้มีที่มาจากพื้นฐานความคิดเกี่ยวกับเครือข่ายที่สำคัญ 3 ประการ คือ เครือข่ายเป็นธรรมชาติที่แท้จริงของสรรพสิ่ง เครือข่ายเป็นความสัมพันธ์เชิงกระบวนการ และเครือข่ายเป็นโครงสร้างที่ออกแบบและโครงสร้างตามธรรมชาติ จึงสรุปได้ว่าเครือข่าย หมายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและการปฏิสัมพันธ์ที่โยงใยกันของสรรพสิ่งแล้วสร้างภาระหน้าที่เชิงปฏิสัมพันธ์ต่อกันจนกลายเป็นความสัมพันธ์ต่างๆ ที่มีการสานต่อกันอย่างแนบแน่น แต่มีความยืดหยุ่นและมีความเป็นอิสระในตัวเอง โดยเป็นกระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นไปตามหลักของธรรมชาติที่สรรพสิ่งจะมีจุดเริ่มต้น เติบโต หดพังก และขยายขยาย โดยขึ้นอยู่กับจังหวะ เวลา และสถานการณ์แวดล้อมหรือโอกาส

1.4 ความหมายในฐานะที่เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ของสังคมมนุษย์

การจะเน้นความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ที่มาจากแนวความคิดทางสังคมวิทยา ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของเครือข่ายในฐานะที่เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ไว้หลายความหมายและมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

พิมพวัลย์ ปรีดาสวัสดิ์ และวาทีณี บุญชะลิกษี (2536: 347 - 348) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึงสายใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลคนหนึ่งกับบุคคลอื่นๆ อีกหลายคน หรือความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันและกันของบุคคลต่างๆ ที่อยู่ในเครือข่านั้น เป็นความสัมพันธ์ในทุกๆ ด้านที่บุคคลทั้งหมดในเครือข่ายได้ติดต่อกัน โดยมีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์คือ การไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน การปรึกษาหารือกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น

มงคล ชาวเรือ (2546: 28) กล่าวว่า เครือข่ายเป็นแนวคิดและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร ตลอดจนชุมชน ให้เกื้อกูล เชื่อมโยงกัน โดยที่แต่ละฝ่ายต้องมีความเท่าเทียมกัน มีอิสระต่อกัน สามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเองและพร้อมที่จะปฏิบัติงานร่วมกันของสมาชิกของเครือข่ายบนพื้นฐานความเท่าเทียมกัน การมีความสัมพันธ์ จะเป็นแบบเพื่อนร่วมงาน ประสานความช่วยเหลือกันและเป็นความสัมพันธ์แนวราบมากกว่าที่จะเป็นแนวตั้ง

ดังนั้นเครือข่ายจึงเป็นสัมพันธ์ภาพของมนุษย์กับมนุษย์ ที่มีครอบคลุมทั้งการให้และการรับ การยอมรับ ศักดิ์ศรีและเอื้ออาทรต่อกันมากกว่าการออกคำสั่งบังคับบัญชา

Verhoeven, Piet (2008) กล่าวว่า เครือข่าย คือความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างสมาชิก ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อกลุ่ม กลุ่มต่อกลุ่ม เครือข่ายต่อเครือข่าย กลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ ในการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายไม่ได้เป็นเพียงการรวมตัวกันโดยทั่วไป แต่มีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกันทั้งที่เป็นครั้งคราวหรืออาจจะเป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง จึงเป็นการเชื่อมโยงคนที่มีความสนใจร่วมกัน พบปะสังสรรค์และพัฒนาไปสู่การลงมือร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยเป้าหมายและจุดประสงค์เดียวกัน ดังนั้นเครือข่ายจึงไม่ใช่เป็นเพียงการรวบรวมรายละเอียดบุคคลที่เป็นสมาชิกเท่านั้น แต่มีการจัดระบบให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่สมาชิกเห็นพ้องต้องกัน สิ่งที่เชื่อมโยงสมาชิกเข้าด้วยกันคือวัตถุประสงค์หรือผลประโยชน์ที่ต้องการบรรลุผลร่วมกัน การสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

เสรี พงศ์พิศ (2548: 8) กล่าวว่า เครือข่าย คือขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และความต้องการบางอย่างร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างโดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศ ไม่ขึ้นต่อกัน

1.5 ความหมายในฐานะที่เป็นเครือข่ายประสานงาน

ความหมายของเครือข่ายในฐานะที่เป็นเครือข่ายประสานงานเป็นการให้ความหมายในฐานะที่เครือข่ายเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานระหว่างสมาชิก ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน และมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ดังนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543: 28) กล่าวว่า เครือข่ายเป็นการร่วมมือกันระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรประเภทเดียวกันหรืออาจเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มหรือองค์กรต่างประเภทกัน เพราะฉะนั้นเครือข่ายจึงมีได้หลายระดับ ตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกชนต่อปัจเจกชน ระหว่างปัจเจกชนกับกลุ่ม ระหว่างกลุ่มต่อกลุ่ม หรือแม้กระทั่งระดับการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายต่อเครือข่าย

งามเนตร จริงสูงเนิน (2538: 14) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึงรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่มหรือองค์กรหลายองค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงานและมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคล กลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลาแน่นอนพอสมควร แม้อาจไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตามแต่จะมีรากฐานเอาไว้เปรียบเสมือนสายโทรศัพท์ที่ต่อไว้ เมื่อฝ่ายใดมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาก็สามารถติดต่อไปได้

ชลดา แสงมณี (ม.ป.ป.: 22) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึงการเชื่อมโยงกัน อย่างมีเป้าหมาย ซึ่งอาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่างระบบที่ปฏิบัติการอยู่เข้าด้วยกัน เช่น การเชื่อมโยง คอมพิวเตอร์เข้าเป็นเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น หรือการเชื่อมโยงระหว่างบทบาทของบุคคล องค์กรต่างๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ร่วมกันของภาคีสมาชิก แม้ว่าระบบการทำงานของบุคคลและองค์กร จะมีความแตกต่างกันก็ตาม การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายจึงเท่ากับการเชื่อมโยงหลายๆ ระบบย่อยที่มีความ แตกต่างกันให้รวมกันขึ้นใหม่เป็นอีกหนึ่งระบบ

นฤมล นิราทร (2543: 6) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึงรูปแบบการประสานงานกลุ่ม ของคน หรือองค์กรที่สมัครใจ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันหรือทำกิจกรรมร่วมกันช่วยเหลือกัน โดยการติดต่อสื่อสารนั้นอาจทำได้ทั้งผ่านศูนย์กลางหรือแม่ข่ายและการติดต่อโดยตรงระหว่างกลุ่มซึ่ง มีการจัดรูปแบบหรือจัดระบบที่ยังคงความเป็นอิสระโดยมีรูปแบบการรวมตัวกันแบบหลวมๆ ตามความจำเป็นหรือเป็นโครงสร้างที่มีความชัดเจน

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคนอื่นๆ (2543: 305) กล่าวว่า เครือข่าย คือการเชื่อมโยง ร้อยรัดเอาความพยายามและดำเนินงานของฝ่ายต่างๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ และ อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อปฏิบัติการกิจอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน โดยแต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติการกิจหลัก ของตนเองไปอย่างไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตน การเชื่อมโยงนี้อาจเป็นรูปของการรวมตัว กันแบบหลวมๆ เฉพาะกิจตามความจำเป็น

Goldsmith, Stephen and William D. Eggers. (2004) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึงความร่วมมือและการได้รับของฝ่ายต่าง ๆ ที่มีข้อตกลงร่วมกันในการทำกิจกรรมอย่างใด อย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน ซึ่งข้อกำหนดที่เกิดขึ้นนั้นเป็น ความมุ่งหมายที่จะระดมทรัพยากร กระบวนการ ความรู้และวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความสำเร็จ จากการร่วมมือและได้รับในสิ่งใหม่นั้นเสมอ

สำนักส่งเสริมและพัฒนาศกยภาพชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2547: 5) กล่าวว่า เครือข่าย คือกลุ่มองค์กรหลายกลุ่มมารวมตัวกันประสานเชื่อมโยง สร้างความสัมพันธ์ ถักทอ สร้างสรรค์กิจกรรมบนพื้นฐานของความเอื้ออาทร เกิดพลังในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายทุกองค์กร และให้ชุมชนเข้มแข็ง หัวใจของเครือข่ายคือการเชื่อมความสัมพันธ์พลังของเครือข่ายคือเป้าหมายและ ความพยายามที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย

1.6 ความหมายในฐานะที่เป็นพลังในการทำงาน

การให้ความหมายของเครือข่ายในลักษณะที่เป็นพลังในการทำงาน เป็นการให้ ความหมายโดยพิจารณาจากศกยภาพ หรือพลังที่เกิดจากการรวมกันเป็นเครือข่าย ซึ่งมีผู้ให้ ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2544: 251) กล่าวว่า เครือข่าย เป็นกระบวนการของการร่วมมือกันเพื่อพัฒนาหรือจัดกิจกรรมที่กลุ่มบุคคลหรือองค์กรสนในร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่พลังในการจัดการกับปัญหาทั้งในระดับท้องถิ่นและสังคมโดยรวม ความร่วมมือในลักษณะดังกล่าวนี้ได้ก่อตัว เคลื่อนไหว และพัฒนากว้างขวางออกไป

นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร (2546: 73 - 74) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึงการรวมตัวกันของกลุ่มที่มีการประสานงานหรือทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกัน และหากบรรลุวัตถุประสงค์หนึ่งแล้วอาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ใหม่ก็ได้ การรวมตัวของกลุ่มเป็นเครือข่ายนั้นนับว่าเป็นพัฒนาการของการรวมพลังของคนซึ่งก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ เสริมสร้างความสามารถในการบริหารจัดการ เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนผลผลิตและค้าขายระหว่างสมาชิกในเครือข่าย เกิดการสะสมทรัพยากรและเงินทุน เกิดการสร้างอำนาจทางการตลาดและสามารถใช้เป็นจุดขายได้ ที่สำคัญคือเป็นการเพิ่มพลังการต่อรองเพื่อแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่หรือเพื่อพึ่งตนเองได้มากขึ้น

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ (2546: 5) กล่าวว่า เครือข่าย เป็นการเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์กับมนุษย์แล้วขยายผลออกไปเป็นวงกว้าง เพื่อให้สังคมพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้นและในการเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์นั้นจะเป็นความสัมพันธ์ย้อนกลับในเชิงบวกที่จะส่งผลให้เกิดพลังทวีคูณ (reinforcing) เกิดการขยายผลแบบก้าวกระโดด (quantum leap) เป็นพลังในการสร้างสรรค์ที่เปลี่ยนคุณภาพอย่างฉับพลัน (emergence) โดยเป้าหมายที่ปรารถนาในการสร้างเครือข่ายคือการนำเอาจิตวิญญาณที่สร้างสรรค์ของมนุษย์มาถักทอ เชื่อมโยงกัน

สมพันธ์ เตชะอธิก และคนอื่นๆ (2547: 29) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึงบุคคลหรือกลุ่มองค์กรหลายๆองค์กรที่มีแนวคิด เป้าหมาย วิธีการทำงาน กิจกรรมที่คล้ายคลึงกันหรือสนใจมารวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกัน เป็นการพัฒนาความรู้ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นหรือร่วมกันให้เกิดพลัง มีอำนาจต่อรอง นำไปสู่ความยุติธรรมของสังคมและร่วมกันทำให้บรรลุตามเป้าหมายของเครือข่าย

เสรี พงศ์พิศ (2548: 8) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึงวัฒนธรรมองค์กรเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ที่ทำให้การจัดการความสัมพันธ์ภายในองค์กรหนึ่ง ระหว่างคนในองค์กร และระหว่างองค์กรนั้นกับองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยการเปลี่ยนจากการทำงานแบบลำดับชั้น (hierarchical) มาเป็นการสร้างเครือข่าย (networking) ที่ไม่เน้นการใช้อำนาจในการบริหารจัดการ แต่เน้นการจัดการความสัมพันธ์ใหม่ การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี สร้างแรงบันดาลใจให้ทุกคนอยากทำงานและทำลายกำแพงกันระหว่างกอง ฝ่าย โครงการต่างๆ ในองค์กรนั้น เกิดเป็นความร่วมมือเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีและทำงานแบบประสานพลัง

1.7 ความหมายในฐานะที่เป็นเครือข่ายประชาสังคม

แนวความคิดเกี่ยวกับเครือข่าย ได้ขยายออกไปสู่ความเป็นประชาสังคม ให้ความสำคัญกับความเป็นอิสระของภาคประชาชนในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างแท้จริง ทั้งนี้ได้มีผู้ให้ความหมายของเครือข่ายในฐานะที่เป็นเครือข่ายประชาสังคมไว้ ดังนี้

พิมพ์พัลย์ บุญมงคล และคนอื่นๆ (2546: 15) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึง การที่ผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมหรือมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่การก่อจิตสำนึก (civic consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกัน สื่อสารกัน (civic organization) ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล (2541) กล่าวว่า เครือข่าย หมายถึง ชุมชนแห่งสำนึกสมาชิกต่างเป็นส่วนหนึ่งของระบบโดยรวมที่มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่น อาจจะใช้พื้นฐานของระบบค่านิยมเก่าหรือเป้าประสงค์ใหม่ของการเข้ามาทำงานร่วมกัน ซึ่งมีลักษณะเป็นพลวัตที่บุคคลและกลุ่มคนต่างมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่สนใจร่วมกัน มีความสัมพันธ์และการตัดสินใจร่วมกัน โดยมีพันธะเชื่อมโยงระบบใหญ่ บนพื้นฐานแห่งความเป็นอยู่ที่ดีร่วมกัน และมีการติดต่อสื่อสารด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้กลุ่มหรือเครือข่ายมีความยั่งยืน

นอกจากนั้น อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล (2541: 9) กล่าวอีกว่า เครือข่ายหมายถึงการที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกันหรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างและมีระบบจัดการในระดับกลุ่ม

1.8 ความหมายในฐานะที่เป็นเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2547: 30) กล่าวว่า เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน คือกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรที่มีความสนใจในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกันหรือลงมือทำกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในหลายๆด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และอื่นๆโดยมีการจัดรูปแบบการจัดการให้เป็นกลไกขับเคลื่อนเชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมกัน และตระหนักเห็นร่วมกันในเป้าหมายและแผนงานที่จะทำ

ปาน กิมปี (2540: 31) กล่าวว่า เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน เป็นการประสานเชื่อมโยงหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนและองค์กรภายนอกชุมชน เพื่อให้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การพัฒนาคนที่เป็นสมาชิก พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างคนในกลุ่มในฐานะเป็นสมาชิกขององค์กรโดยให้มีความต่อเนื่อง ประสานสัมพันธ์อย่างราบรื่น ซึ่งจะต้องมีการระดมแหล่งทรัพยากร ความรู้ วิทยาการ วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ เป็นต้น เข้ามาดำเนินการ

ระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้นั้น เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชน สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องและยืดหยุ่นตามความต้องการของแต่ละคน

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 304 - 305) กล่าวว่า เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน เป็นการรวมตัวจากกลุ่มสู่การเป็นเครือข่าย เพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาหรือสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ มีลักษณะคล้ายเครือข่ายในสมอง ซึ่งโครงสร้างจะทำให้เกิดการเรียนรู้สูง อันจำเป็นต่อการมีชีวิตรอด โครงสร้างทางสังคมของชุมชนจะมีวิวัฒนาการไปเหมือนโครงสร้างทางสมองมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของชุมชนไปเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (learning society) ซึ่งเป็นชุมชนที่สามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องจึงจะสามารถปรับตัวให้อยู่ในสภาวะสมดุลได้

มงคล ชาวเรือ (2546: 30) กล่าวว่า เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิด ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ภูมิปัญญา เทคโนโลยีต่างๆของกลุ่มคน องค์กรในชุมชนที่มีความสมัครใจ สนใจในการเรียนรู้ และมาร่วมทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดรูปแบบการบริหารจัดการให้เป็นกลไกขับเคลื่อน เชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ที่จะเรียนรู้ ซึ่งจะต้องมีเงื่อนไข ข้อตกลง หรือระเบียบร่วมกัน กิจกรรมของเครือข่ายการเรียนรู้ต้องมีลักษณะเท่าเทียมกันของคน ที่มาร่วม และมีความตระหนักร่วมกันในเป้าหมายและแผนงานที่จะทำ การเป็นสมาชิกของเครือข่ายไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระ หรือความเป็นตัวตนของกลุ่มหรือองค์กรนั้น

วิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540: 7) กล่าวว่า เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน หมายถึง การประสานสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งความรู้ ประสบการณ์ และทรัพยากรซึ่งกันและกันระหว่างคนกับคน คนกับกลุ่ม และระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม เพื่อการดำรงอยู่ของสมาชิกในองค์กรเครือข่าย

อเนก นาคะบุตร (2533: 31) กล่าวว่า เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และระหว่างชุมชน อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชนหรือท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ

ในการศึกษาครั้งนี้จึงสรุปว่าเครือข่าย หมายถึง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม องค์กรกับองค์กร สถาบันกับสถาบัน ชุมชนกับชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเพื่อดำเนินกิจกรรมให้บรรลุความสำเร็จร่วมกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์และผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน

2. ลักษณะของเครือข่าย

Peter M. Blau (1964 อ้างถึงใน George Ritzer, 1992) กำหนดลักษณะสำคัญของเครือข่ายใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะโดยทั่วไป และลักษณะร่วมของเครือข่าย

2.1 ลักษณะโดยทั่วไปของเครือข่าย

2.1.1 เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก เครือข่ายเป็นการถักทอสายใยความสัมพันธ์ของสมาชิกเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยมีลักษณะเหมือนกับตาข่ายหรือใยแมงมุม

2.1.2 สมาชิกของเครือข่ายอาจมีลักษณะบางประการร่วมกัน เช่น อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันหรืออาณาบริเวณใกล้เคียงกัน ประกอบอาชีพเดียวกันหรือเกี่ยวข้องกัน ใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น สายน้ำ ทุ่งหญ้า ป่าไม้ร่วมกัน ประสบปัญหาาร่วมกัน เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการรวมกันเป็นเครือข่ายเร็วขึ้น

2.1.3 สมาชิกของเครือข่ายอาจมีลักษณะบางประการแตกต่างกัน เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา ศาสนา เผ่าพันธุ์ ฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ลักษณะเหล่านี้ทำให้เครือข่ายมีความหลากหลายและมีพลัง

2.1.4 มีลักษณะหลายมิติ เครือข่ายเป็นระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกที่มีหลายลักษณะ เช่น เป็นความสัมพันธ์ของธรรมชาติโดยทั่วไป ทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ความสัมพันธ์เชิงกระบวนการของการทำงาน ความสัมพันธ์ในการร่วมมือกันของมนุษย์ในทางสังคมวิทยา ความสัมพันธ์ในลักษณะองค์การประสานงานเป็นพลังในการทำงาน เป็นเครือข่ายประชาสังคมเป็นเครือข่ายของการเรียนรู้ เป็นต้น

2.1.5 มีลักษณะเป็นการรวมพลังหรือศักยภาพของสมาชิกเข้าด้วยกัน ไม่ใช่พึ่งพิงอิงสมาชิกอื่นๆ เพียงฝ่ายเดียว สมาชิกต้องนำศักยภาพของตนออกมาใช้อย่างเต็มที่ พลังของเครือข่ายเป็นแบบทวีคูณหรือแบบก้าวกระโดด

2.1.6 สมาชิกมารวมกันด้วยความสมัครใจไม่ใช่เพราะถูกบีบบังคับ เช่น เนื่องจากไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวเอง มองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย เป็นต้น

2.1.7 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเป็นแบบกัลยาณมิตร คือ มีความสมานฉันท์ สามัคคีมีความเอื้ออาทร สนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ขัดแย้ง ไม่ชิงดีชิงเด่นกัน

2.1.8 สมาชิกมีความสัมพันธ์กันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง จนมีความรู้สึกที่ว่าต่างเป็นส่วนประกอบของกันและกัน แม้ว่าบางเครือข่ายจะร่วมกิจกรรมกันนานๆ ครั้งก็ตาม แต่ยังคงมีสายใยสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และพร้อมที่จะร่วมกิจกรรมอยู่เสมอ

2.1.9 สมาชิกมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมของเครือข่ายอาจจะมีกิจกรรมเดียวหรือหลายกิจกรรมก็ได้ เช่น เยี่ยมเยียนกัน การประชุมสัมมนาร่วมกัน การแลกเปลี่ยน

ความรู้และประสบการณ์กัน การจัดเวทีสรุปบทเรียนร่วมกัน การปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาบางอย่างร่วมกัน การสนับสนุนช่วยเหลือกันในด้านต่างๆ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่สมาชิกร่วมกันดำเนินการเป็นครั้งคราวหรืออย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องก็ได้

2.1.10 มีความสัมพันธ์เท่าเทียมกัน สมาชิกของเครือข่ายมีโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เสมอภาคกันแบบแนวราบ คือ ไม่มีใครบังคับบัญชาใครแต่มีลักษณะเป็นหุ้นส่วนกัน มีอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตนเอง ไม่รู้สึกว่าจะต้องสูญเสียอิสระของตนเองไป

2.1.11 การมีพันธสัญญาร่วมกัน เครือข่ายมีลักษณะเป็นข้อตกลงระหว่างสมาชิกที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ซึ่งข้อตกลงร่วมกันนี้เป็นแนวทางในการดำเนินงานของเครือข่าย

2.1.12 การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก เครือข่ายมีลักษณะเป็นการติดต่อสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ระหว่างสมาชิก เพราะการติดต่อสื่อสารระหว่างกันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์แบบหนึ่งของเครือข่ายนั่นเอง

2.1.13 การบูรณาการ เป็นการร่วมกันของสมาชิกในด้านต่างๆ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แผนงานและโครงการ กิจกรรม ทรัพยากร การบริหารจัดการผลประโยชน์ เป็นต้น อันเป็นการรวมระบบย่อยต่างๆ เข้าเป็นระบบใหม่ที่มีคุณภาพ มีพลังหรือศักยภาพที่มากกว่าเดิม

2.1.14 เครือข่ายมีหลายระดับ ตามจำนวนของสมาชิก เช่น ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับองค์กร ระดับสถาบัน ระดับชุมชน ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ ระดับทวีป เป็นต้น

2.1.15 ถ้าเครือข่ายเป็นเครือข่ายระดับกลุ่มกับกลุ่มหรือองค์กรกับองค์กรขึ้นไป สมาชิกอาจเป็นอิสระต่อกันมารวมกันเป็นบางเรื่องบางส่วนเท่านั้น เมื่อดำเนินกิจกรรมประสบความสำเร็จแล้วอาจจะสลายตัวก็ได้ แล้วมารวมตัวกันอีกครั้งเมื่อจะทำกิจกรรมครั้งใหม่ ส่วนการบริหารเครือข่าย อาจใช้การประชุมร่วมกันเป็นครั้งคราวหรือจัดตั้งเป็นองค์กรร่วมก็ได้โดยขึ้นอยู่กับลักษณะของเครือข่าย ความจำเป็นในการดำเนินกิจกรรมและความเห็นพ้องระหว่างสมาชิก

2.1.16 เครือข่ายบางเครือข่ายอาจจะดำรงอยู่ได้นาน แต่บางเครือข่ายอาจจะล่มสลายได้ง่าย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของสมาชิก การบริหารจัดการและการพัฒนาเครือข่ายเป็นสำคัญ

2.1.17 มีลักษณะเป็นพลวัต เครือข่ายมีระบบการทำงานที่เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง เหมือนกับระบบหายใจของสิ่งมีชีวิตที่หยุดเคลื่อนไหวก็ต้องล้มตายไปจากโลก ลักษณะประการหนึ่งของเครือข่ายจึงได้แก่ระบบการขับเคลื่อนการดำเนินงานของสมาชิกและการหาสมาชิกใหม่โดยไม่หยุดยั้ง

2.1.18 เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน เครือข่ายมีลักษณะของการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันหรือระหว่างสมาชิกกับคนอื่นๆ เช่น ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญที่อยู่

นอกเครือข่าย นักวิชาการสาขาต่างๆ การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสรุปทเรียน การปรับปรุงข้อผิดพลาดที่ผ่านมา การจัดทำแผนและโครงการ เป็นต้น ซึ่งทำให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ลักษณะร่วมของเครือข่าย

2.2.1 เป็นกลุ่ม องค์กร หรือบุคคลที่มาอยู่ร่วมกันเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ และความสนใจที่ตั้งขึ้นร่วมกัน

2.2.2 เป็นเวทีเพื่อกิจกรรมทางสังคม โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

2.2.3 ดำรงอยู่ได้ยาวนาน ด้วยการสื่อสารแบบใดแบบหนึ่งที่ต่อเนื่อง ไม่ใช่แบบเฉพาะกิจ

2.2.4 สมาชิกมีความรู้สึกผูกพันกับโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นมาด้วยกันและร่วมกันรับผิดชอบ

2.2.5 มีฐานอยู่ที่ความเป็นเจ้าของร่วมกันและความมุ่งมั่นที่จะทำตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน รวมทั้งเครื่องมือหรือวิธีการในการดำเนินการที่คิดไว้ร่วมกัน

สรุปได้ว่า เครือข่ายประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะโดยทั่วไป และลักษณะร่วม ซึ่งเป็นลักษณะที่ทุกเครือข่ายมีร่วมกันคือ 1) การเป็นกลุ่ม 2) การเป็นเวทีเพื่อกิจกรรมทางสังคม 3) การดำรงอยู่ได้ยาวนาน 4) ความรู้สึกผูกพันของสมาชิก และ 5) ฐานความเป็นเจ้าของร่วมกัน

3. องค์ประกอบของเครือข่าย

George Ritzer (2003) กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่ายไว้ 10 องค์ประกอบ ดังนี้

3.1 สมาชิกของเครือข่าย เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของเครือข่ายอาจเป็นบุคคล กลุ่มคน องค์กร หรือชุมชนขนาดต่างๆ หากไม่มีสมาชิกเครือข่ายจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้

3.2 วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน สมาชิกของเครือข่ายต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายเหมือนกัน มารวมกันเป็นเครือข่ายเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน

3.3 ระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย สมาชิกของเครือข่ายมารวมกันด้วยความสมัครใจ สมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน มีความเท่าเทียมกันในการดำเนินงาน กิจกรรม มีระบบในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์หรือการถักทอสายใยของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก

3.4 การบริหารจัดการ สมาชิกเครือข่ายเป็นผู้ร่วมกันกำหนดการบริหารและการจัดการเครือข่ายทั้งโครงสร้างของเครือข่าย สถานภาพและบทบาทของสมาชิก กฎระเบียบที่ใช้

ร่วมกัน การประสานงาน การติดต่อสื่อสาร แผนและโครงการ งบประมาณ เป็นต้น ซึ่งรูปแบบของการบริหารจัดการเครือข่ายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์เป้าหมายของเครือข่าย คุณลักษณะของสมาชิกเครือข่าย

3.5 ผู้ประสานงานเครือข่าย เครือข่ายต้องมีผู้ประสานงาน ทำหน้าที่ประสานงาน บริหารและจัดการเครือข่ายที่คัดเลือกโดยสมาชิก ซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในลักษณะของคณะกรรมการเครือข่ายก็ได้ อาจมีศูนย์กลางประสานงานเพียงศูนย์เดียวหรือหลายศูนย์กลางก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกหรือขนาดของเครือข่าย และความเห็นร่วมกันของสมาชิก

3.6 กิจกรรมร่วมกัน เครือข่ายต้องมีกิจกรรมที่สมาชิกร่วมกันดำเนินงานเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย ซึ่งควรจะเป็นกิจกรรมในการดำเนินงานของเครือข่ายตามปกติและกิจกรรมที่ร่วมกันดำเนินการเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายได้ร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

3.7 การรวมพลังสมาชิก เครือข่ายต้องมีการรวมพลังหรือศักยภาพของสมาชิกมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกัน เพราะพลังของเครือข่ายเป็นพลังที่เพิ่มขึ้นแบบทวีคูณและมีผลต่อความสำเร็จของเครือข่าย

3.8 การสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน สมาชิกของเครือข่ายสนับสนุนส่งเสริมสมาชิกคนอื่น ๆ ให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ตระหนักถึงความสำคัญของสมาชิกแต่ละคน มีจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของเครือข่ายและการบรรลุเป้าหมายของเครือข่ายร่วมกัน

3.9 การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทั้งการร่วมเรียนรู้ ร่วมสรุปบทเรียน ร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล ร่วมรับผลประโยชน์

3.10 ผลงานของเครือข่าย เครือข่ายต้องมียุทธศาสตร์การดำเนินงานซึ่งเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของเครือข่าย ความสำเร็จดังกล่าวคือการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย

กล่าวโดยสรุป เครือข่ายมีองค์ประกอบที่สำคัญทั้งหมด 10 องค์ประกอบ ได้แก่
1) สมาชิก 2) วัตถุประสงค์ 3) ระบบความสัมพันธ์ 4) การบริหารจัดการ 5) ผู้ประสานงานเครือข่าย 6) กิจกรรม 7) การรวมพลังสมาชิก 8) การสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน 9) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และ 10) ผลงานของเครือข่าย

4. โครงสร้างของเครือข่าย

Allee, Verna (2008) จำแนกโครงสร้างของเครือข่ายออกเป็น 2 ประเภท คือ โครงสร้างตามลักษณะของเครือข่าย และโครงสร้างตามผู้จัดตั้งเครือข่าย ดังนี้

4.1 โครงสร้างตามลักษณะของเครือข่าย พิจารณาจากลักษณะในการประสานงานของเครือข่าย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือเครือข่ายที่เป็นทางการ และเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ ดังนี้

4.1.1 เครือข่ายที่เป็นทางการ เป็นเครือข่ายที่มีโครงสร้างการประสานงานอย่างเป็นทางการเพื่อป้องกันไม่ให้งานเกิดความซ้ำซ้อนทำให้เครือข่ายบรรลุเป้าหมายได้เร็วขึ้น

4.1.2 เครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ เป็นเครือข่ายที่ไม่มีโครงสร้างการประสานงานอย่างเป็นทางการ แต่โครงสร้างจะขึ้นอยู่กับเป้าหมาย ทรัพยากร และความต้องการของสมาชิก เป็นสำคัญ

4.2 โครงสร้างตามผู้จัดตั้งเครือข่าย สนธยา พลศรี (2550: 219) แบ่งโครงสร้างของเครือข่ายตามผู้จัดตั้งเครือข่าย โดยพิจารณาจากผู้รับผิดชอบในการจัดตั้งเครือข่ายและดำเนินงานเครือข่าย แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ เครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายภาคประชาชน ดังนี้

4.2.1 เครือข่ายภาครัฐ เป็นเครือข่ายที่จัดตั้งและดำเนินงานโดยรัฐบาลผ่านหน่วยงานราชการต่าง ๆ เช่น เครือข่ายสถาบันการศึกษา เครือข่ายในความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและทรัพยากรมนุษย์ เป็นต้น

4.2.2 เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เป็นเครือข่ายที่จัดตั้งขึ้นและดำเนินงานโดยนักธุรกิจภาคเอกชน เช่น สภาหอการค้า สมาคมพ่อค้าไทย สภาอุตสาหกรรม เป็นต้น

4.2.3 เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นเครือข่ายที่จัดตั้งและดำเนินงานโดยองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนแห่งประเทศไทย เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนในภาคต่าง ๆ จังหวัดต่าง ๆ เป็นต้น

4.2.4 เครือข่ายภาคประชาชน เป็นเครือข่ายที่จัดตั้งขึ้นและดำเนินงานโดยประชาชนแต่อาจได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายประเภทอื่นๆ เช่น เครือข่ายสมัชชาคนจน เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายปราชญ์อีสาน สโมสรไลออนส์ สโมสรโรตารี เป็นต้น

ดังนั้น โครงสร้างของเครือข่ายจึงมีความหลากหลาย สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม บางเครือข่ายอาจเริ่มจากการมีโครงสร้างแบบง่าย ๆ แล้วเริ่มเปลี่ยนเป็นระบบและเป็นทางการมากขึ้น ในขณะที่บางเครือข่ายอาจใช้ระบบที่เป็นทางการตั้งแต่แรกเริ่ม

5. ขอบข่ายของเครือข่าย

สนธยา พลศรี (2550: 222) และปาน กิมปี (2540: 24) กล่าวว่า การกำหนดขอบข่ายของเครือข่ายพิจารณาจากลักษณะพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ซึ่งมี 2 ลักษณะ ดังนี้

5.1 เครือข่ายที่มีขอบเขตจำกัด (Limited Network) เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยกำหนดคุณสมบัติของสมาชิกไว้ชัดเจน ไม่รับสมาชิกอื่นที่ไม่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ เช่น เครือข่ายธุรกิจของบริษัทขนาดใหญ่ เครือข่ายระบบโทรศัพท์เดียวกัน ระบบเครือข่าย ปรคร่วม

ฝ่ายค้านของพรรคการเมือง เครือข่ายศาสนาเดียวกัน เป็นต้น ซึ่งจะมีจุดเริ่มต้นของเครือข่าย แล้วขยายออกไปจนถึงสมาชิกที่มีคุณสมบัติคนสุดท้าย

5.2 เครือข่ายที่ไม่มีขอบเขตจำกัด (unlimited network) เป็นเครือข่ายที่เกิดจาก จุดศูนย์กลางจุดหนึ่ง แล้วขนานเส้นใยสัมพันธ์ออกไปโดยไม่มีการกำหนดจุดสิ้นสุด แต่ขึ้นอยู่กับ ประสิทธิภาพของกลไกการทำงานเครือข่ายเป็นสำคัญ เช่น เครือข่ายสิทธิมนุษยชนแห่งโลก เครือข่ายสิ่งแวดล้อมโลก เครือข่ายธุรกิจชายตรงที่เปิดรับสมาชิกโดยไม่จำกัดจำนวน เป็นต้น

เพราะฉะนั้น ขอบข่ายของเครือข่าย เป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดกรอบหรือขอบเขต ของเครือข่าย เพราะเครือข่ายมีลักษณะหลายประการที่มีความหลากหลาย มีขอบเขตทั้งที่จำกัดและ กว้างขวาง และมีหลายประเภท

6. พัฒนาการของเครือข่ายในสังคมไทย

การเริ่มต้นศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายภายในสังคมไทยนั้นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง ต่อการศึกษาในครั้งนี้ เนื่องจากบริบทของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่ผู้ศึกษามุ่งศึกษานั้น เป็นเครือข่ายที่ตั้งอยู่ภายใต้บริบทของความเป็นเครือข่ายในสังคมไทย ดังนั้น ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ พัฒนาการของเครือข่ายในสังคมไทยจะช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจในพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่ม อนุรักษ์อ่าวปัตตานีเช่นกัน

ในสังคมไทย กระบวนการทำงานมักเริ่มต้นจากจุดเล็กๆ กลุ่มคนไม่กี่คนในบางพื้นที่ บางท้องถิ่น และขยายเป็นหน่วยใหญ่จนกลายเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงกัน จึงเป็นสิ่งที่สามารถ พบเห็นได้ทั่วไป การเกิดขึ้นและการเคลื่อนไหวของเครือข่ายมีความสัมพันธ์กับสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการผสมผสานกระบวนการทำงานตามฐานคิด ของทางพระพุทธศาสนา แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดประชาธิปไตย และแนวคิดประชาสังคม (civil society) ซึ่งแนวคิดและสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้กลุ่มบุคคลในสังคมได้ตระหนักและมองเห็น ความจำเป็นในการใช้พลังกลุ่มและพลังเครือข่าย เป็นเครื่องมือในการดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2547: 64)

พัฒนาการของเครือข่ายในสังคมไทยโดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึง ฉบับที่ 11 เป็นหลักในการอธิบายพัฒนาการของเครือข่ายในสังคมไทย ดังนี้

6.1 พัฒนาการของเครือข่ายก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

วิถีชีวิตผู้คนในสังคมอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เป็นชุมชนมากกว่าที่จะเป็นปัจเจกบุคคล ภายใต้การเชื่อมโยงของกลุ่มคนในชุมชนเล็กๆ ที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และขยายตัวเป็นชุมชนใหญ่ เป็นเมือง เป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงเรื่องราวของผู้คนในสังคม โดยอาศัยพื้นที่แหล่งทำมาหากิน เช่น

บริเวณลุ่มน้ำ พื้นที่ป่า ในการสานต่อความสัมพันธ์ และอาศัยความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมชุมชนเป็น เครื่องหนุนเสริมให้เกิดการรวมตัวและการทำกิจกรรมร่วมกัน (พระมหาสุทิตย์ อาภากร, 2547) กล่าวถึง

6.2 พัฒนาการช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นจุดเริ่มต้นของการรวมตัวของคนชั้นกลาง ที่เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมการพัฒนาประเทศ นับเป็นจุดเริ่มทางความคิดของภาคประชาชนที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2546: 1 - 4)

6.3 พัฒนาการช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1 - 2 (พ.ศ.2504 - 2509, พ.ศ.2510 - 2514)

รัฐบาลกระตุ้นให้ภาครวมตัวเพื่อสร้างฐานการผลิตและการสร้างระบบ สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานในประเทศ ก่อให้เกิดขบวนการจัดตั้งกลุ่มและเครือข่ายภาคประชาชน อย่างมากมาย โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรเพื่อการผลิต และกลุ่มทางด้านธุรกิจเอกชน เช่นการจัดตั้ง หอการค้า ซึ่งเป็นสถาบันภาคเอกชนที่รวมนักธุรกิจทุกสาขาอาชีพภายใต้กรอบของกฎหมาย “พระราชบัญญัติหอการค้า พ.ศ. 2509” (จิตจำนง กิติกริต และชัยวัฒน์ สิทธิภราดร, 2536: 8)

6.4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 3-4 (พ.ศ.2515 - 2519, พ.ศ.2520 -2524)

ประชาชนในภาคส่วนต่างๆ ริเริ่มแนวทางการส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาตนเอง กรมการพัฒนาชุมชน (พัฒน์ บุญรัตนพันธุ์, 2554: 150-166) จึงเสนอแนวคิดหลักการรวมกลุ่ม 3 ชั้น 8 ตอน ซึ่งเป็นหลักและเทคนิคในการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่ถือเป็นแนวคิดพื้นฐานของการเสริมสร้างกลุ่มและเครือข่ายในสังคมไทย ก่อให้เกิดการจัดตั้งสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาความเข้มแข็งของภาคประชาชน (บุญนาค ตีวกุล, 2546) เกิดองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ซึ่งเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมและการพัฒนาด้านองค์กรชุมชนอย่างชัดเจน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2546 : 2 - 3)

6.5 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับนี้ มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ภาคประชาชนมากขึ้น การดำเนินงานใช้การวางแผนจากล่างขึ้นบน (bottom up) ทำให้การรวมตัว ของกลุ่มองค์กรต่างๆ มีความเป็นปึกแผ่นยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีโครงการพัฒนาชนบทที่เน้นการพัฒนา จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ ยึดหลักขยัน พึ่งตนเอง และการร่วมแรงร่วมใจของฝ่ายต่างๆ ก่อให้เกิด ขบวนการองค์กรชุมชนและเครือข่ายภาคประชาชน มีการนำแนวคิดในการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ มาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2546: 4)

นอกจากนั้นยังมีการเชื่อมโยงองค์กรชุมชนเป็นขบวนการ จากเดิมที่พัฒนาเฉพาะ ในชุมชนบางพื้นที่ เฉพาะเรื่อง เปลี่ยนสู่การพัฒนาที่เชื่อมโยงองค์กรชุมชนในพื้นที่เดียวกัน

หรือมีปัญหาเดียวกันให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันมากขึ้น มีลักษณะของการสร้าง “เครือข่าย” ทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงประเด็น โดยมีการขยายผล การแก้ปัญหาในระดับต่างๆ ไปสู่การแก้ไขปัญหาในเชิงนโยบายมากขึ้น นับเป็นการปูทางไปสู่การสร้างเครือข่ายขององค์กรชุมชนในรูปแบบต่างๆ (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2547: 71)

6.6 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534)

การรวมกลุ่มในภาคธุรกิจชัดเจนขึ้น มีการจัดตั้งสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นองค์กรไม่แสวงหากำไร ส่วนภาคประชาชนในชนบทมีการตื่นตัวในการรักษาปกป้องและรักษาสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีการรวมกันเป็นเครือข่ายเชิงพื้นที่ และเริ่มมีการเชื่อมโยงประเด็นปัญหาในระดับชุมชนเข้ากับปัญหาของประเทศ และกระแสทุนนิยมโลก ลักษณะการรวมตัวขององค์กรชุมชน เครือข่ายภาคประชาชนช่วงนี้เป็นองค์กรที่ขยายใหญ่ขึ้น มีการเชื่อมโยงกับภาคีต่างๆ และมีเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจนยิ่งขึ้น (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2546: 9)

6.7 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539)

เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและความสัมพันธ์ของกลุ่ม องค์กรชุมชน และเครือข่ายภาคประชาชนกับหน่วยงานภาครัฐ เกิดเครือข่ายวิฑูชุมชน และเครือข่ายการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ส่วนการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจที่ต้องการให้ประเทศไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NICs) ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาสังคมและการรวมตัวของภาคประชาชนในลักษณะของการพึ่งพาอาศัย และการพัฒนาที่เกินสถานะความเป็นจริง ละเลยวิถีชีวิตของชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเหตุให้ประเทศไทยเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2546: 9)

6.8 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544)

มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน หันกลับไปให้ความสำคัญกับภาคการเกษตรการพัฒนาอุตสาหกรรม การพัฒนาให้ความสำคัญกับภูมิปัญญา การพัฒนาลุ่มน้ำ การรักษาป่าชุมชน การรวมกลุ่มของภาคประชาชน และเน้นการพัฒนาคน ครอบครัว และชุมชนให้เข้มแข็ง พ.ศ. 2541 จัดตั้งกองทุนเพื่อการลงทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) เกิดการรวมพลังกลุ่ม องค์กรเครือข่ายภาคประชาชน และประชาสังคม และจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ซึ่งเป็นหน่วยงานของภาครัฐ แต่มีแนวคิดในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมจากฝ่ายต่างๆ และมีแนวคิดให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนาทำให้เกิดการเชื่อมโยงองค์กร เครือข่ายภาคประชาชนที่หลากหลาย (วรเดช จันทรศร, 2551)

พ.ศ. 2545 จัดตั้งสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้น ซึ่งสมาชิกมาจากตัวแทนองค์กรเครือข่ายภาคประชาชนใน 5 ภาคฐาน คือ กลุ่มในภาคธุรกิจ ภาคบริการ ภาคสังคม ภาคเกษตร และฐานทรัพยากร เสริมสร้างให้ภาคประชาชนมีการรวมตัวกันและจัดตั้งเป็นเครือข่ายภาคประชาชนตาม 5 ภาคฐาน (สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546)

6.9 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549)

เชื่อมโยงการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างเกื้อกูล สนับสนุนให้อำเภอ เครือข่ายภาคประชาชนดำเนินการดูแลรักษาและปกป้องสิทธิของชุมชนในการจัดการพื้นที่มากขึ้น ภาคส่วนต่างๆ ปรับตัวเข้าหากันมากขึ้น เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายเชิงพื้นที่ดำเนินการและเครือข่ายเชิงประเด็นปัญหา โดยอาศัยระบบเทคโนโลยีเป็นเครื่องหนุนเสริม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545 : 1)

6.10 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554)

เน้นการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกัน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น มุ่งพัฒนาสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (green and happiness society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรอบรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดยยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการ เป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

6.10 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)

ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศที่เน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตภาคเกษตรและการประกอบการของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ขณะเดียวกัน จำเป็นต้องปรับตัวในการเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจโลกและภูมิภาค สร้างความพร้อมสำหรับเชื่อมโยงด้านกายภาพทั้งโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ ควบคู่กับการยกระดับคุณภาพคน การเสริมสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ ให้เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย โดยนำแนวคิดการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายทั้ง 4 ภาคส่วนในสังคมไทยมาบูรณาการเชื่อมโยงความร่วมมือ ทำให้ทุนทางสังคมของประเทศมีศักยภาพ แข็งแกร่ง (ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม) เพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญต่อไป (ราชกิจจานุเบกษาเล่ม 128 ตอนพิเศษ 152 ง, 2554)

6.11 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2563)

ให้ความสำคัญกับการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านประเทศไทย จากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง มีความมั่นคง และยั่งยืน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ประชาชนทุกช่วงวัยมีความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม (socio-economic security) และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของทุกภาคส่วนในสังคมขับเคลื่อนประเทศและนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ระยะยาว “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558)

สรุปได้ว่า จากการพัฒนาของเครือข่ายทางสังคมมีความเป็นมาอิงกับบริบทด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน มีมิติการเชื่อมโยงในรูปแบบต่างๆ ทั้งในด้านการสนับสนุน การจัดตั้ง และการเกิดขึ้นโดยความตระหนักและเห็นความสำคัญของสถานการณ์ปัญหา

7. ประเภทเครือข่ายในสังคมไทย

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (2547: 77-81) ได้กล่าวถึงเครือข่ายในสังคมไทยว่าประกอบด้วย 4 ภาคส่วน ดังนี้

7.1 เครือข่ายภาคประชาชน เป็นการรวมของปัจเจกบุคคล กลุ่มคน และเครือข่ายโดยอาศัยวัฒนธรรมชุมชน กระบวนการทำงานร่วมกับภาคีอื่นๆ และระบบเทคโนโลยีเป็นเครื่องหนุนเสริมให้เกิดการรวมตัว เห็นความจำเป็นในการรวมพลังกันเพื่อแก้ไขปัญหา จึงเป็นกระบวนการที่เป็นไปตามธรรมชาติ กระบวนการทำงานของเครือข่ายภาคประชาชนแบ่งเป็น 2 ระดับ คือระดับการเพิ่มความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการปรับเปลี่ยนเรียนรู้และการจัดการตัวเองของชุมชน และระดับการสร้างโอกาส สร้างศักยภาพของเครือข่ายและขยายกลุ่มองค์กรชุมชนไปยังเครือข่ายอื่นๆ เป็นพลังช่วยเสริมสร้างให้เกิดการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาสังคม โดยมีเป้าหมายหลักคือการเรียนรู้ การสืบทอดภูมิปัญญา และการปรับตัวของชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการพัฒนาประเทศ ซึ่งเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จัดเป็นเครือข่ายในภาคส่วนนี้

7.2 เครือข่ายภาครัฐ ความเป็นรัฐได้สร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการรวมศูนย์กลายเป็นการสะสมปัญหาเชิงโครงสร้างต่อกระบวนการพัฒนาในสังคมไทย ระยะต่อมาภาครัฐได้มีการปฏิรูปกระบวนการทำงานโดยการสนับสนุนกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น ดำเนินการในลักษณะของงานด้านการพัฒนาชุมชนที่ภาครัฐเป็นผู้ให้แนวคิด เครือข่ายภาครัฐจะมีหลากหลายประเภทตามโครงสร้างและภารกิจของหน่วยงาน ปัจจุบันมีองค์กรอิสระของภาครัฐเกิดขึ้นมากมาย เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่างๆ เช่นสถาบันพระปกเกล้า สภาที่ปรึกษา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่น (พอช.) กองทุนเพื่อสังคม (Social Investment Fund: SIF) หรือแม้กระทั่งกองทุนหมู่บ้าน

7.3 เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน ส่วนใหญ่เป็นการรวมตัวของผู้ทำงานในธุรกิจประเภทเดียวกันมารวมตัวกันเป็นเครือข่าย เช่น สภาหอการค้า สภาอุตสาหกรรม และเครือข่ายองค์กรธุรกิจเอกชนอื่นๆ เครือข่ายนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการประสานผลประโยชน์และการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของการดำเนินการทางธุรกิจ และการคืนกำไรให้กับสังคม กระบวนการเกิดเครือข่ายภาคธุรกิจเอกชนแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีที่จะประสานและร่วมกันรักษาผลประโยชน์ และนำไปสู่การพัฒนาสังคมในด้านอื่นๆ

7.4 เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน (Non Governmental Organizations: NGO) เป็นภาคส่วนที่มีแนวทางในการทำงานที่หลากหลาย มีความพยายามที่จะแสดงและเสนอทางเลือกในการพัฒนาประเทศ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีศักยภาพในการพัฒนาและมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง มีบทบาทที่สำคัญคือการนำเสนอและผลักดันการแก้ปัญหาของผู้ด้อยโอกาสในสังคมให้ปรากฏขึ้น เช่น ในด้านสิทธิมนุษยชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สวัสดิการและแรงงาน เป็นต้น ลักษณะงานขององค์กรพัฒนาเอกชนเน้นการเสริมสร้างกระบวนการพัฒนา การสร้างจิตสำนึกการรวมกลุ่ม และการเผยแพร่ให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยมีกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างต่อเนื่องตามภารกิจที่เกิดขึ้นแต่ละช่วงเวลา

กล่าวได้ว่า เครือข่ายทั้ง 4 ภาคส่วนดังกล่าว เป็นสิ่งที่ยืนยันว่า การใช้พลังเครือข่ายจะช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนทางสังคมและการแก้ไขปัญหาได้ โดยองค์กรเครือข่ายเหล่านั้นจะต้องสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับตนเอง สร้างแนวร่วมในการพัฒนาบนความต้องการพื้นฐานของสังคมและเสริมสร้างระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยมีทิศทางหรือเป้าหมายร่วมของประชาชนส่วนใหญ่ในสังคม และที่สำคัญคือ ควรมีความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง จะขาดหรือมอบหมายให้ภาคใดภาคหนึ่งมิได้ ทั้งนี้เพราะความเป็นเครือข่ายคือกระบวนการที่เชื่อมโยงและการกระทำภารกิจร่วมกัน

8. กระบวนการทำงานของเครือข่าย

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ (2547: 97 - 103) กล่าวถึงกระบวนการทำงานของเครือข่ายว่า มีลักษณะร่วมกัน 4 ประเด็น ดังนี้

8.1 กระบวนการทำงานที่เชื่อมประสานจากจุดเล็ก และขยายไปสู่หน่วยใหญ่

เป็นกระบวนการทำงานขั้นนี้ เป็นการต่อยอดจากฐานเดิมที่กลุ่มเครือข่ายนั้นมียู่ และเป็นการแสวงหาแนวร่วมใหม่ เครือข่ายใหม่ ที่จะช่วยให้เครือข่ายนั้นได้มีความรู้ ประสบการณ์

และมีพลังอำนาจในการต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ทั้งนี้อาจประยุกต์การใช้วิธีการต่างๆ ในแต่ละช่วงของเครือข่าย ดังนี้

8.1.1 ช่วงการก่อตัวของเครือข่ายเพื่อหาแนวร่วมในการพัฒนากิจกรรม ผู้ประสานเครือข่ายหรือแกนนำกลุ่ม จะต้องใช้วิธีการค้นหาแกนนำ หาแนวร่วมอุดมการณ์ การแสวงหารูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสม และการจัดระบบองค์กร เพื่อให้กระบวนการก่อตัวนั้น เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

8.1.2 ช่วงขยายตัว จะใช้วิธีการประสานความร่วมมือ การกำหนดกิจกรรม ที่เหมาะสมกับระดับความสัมพันธ์ รวมทั้งการหาความรู้ใหม่ เทคนิคใหม่ในการพัฒนาเครือข่าย

8.1.3 ช่วงการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการจัดกิจกรรม เครือข่ายจะต้อง มีความพร้อมในเรื่องของข้อมูล ทูต การจัดการ และแนวร่วมที่หลากหลาย เพื่อให้การทำงานนั้นมีความต่อเนื่อง

8.1.4 ช่วงหลังจากการดำเนินการตามเป้าหมายแล้ว จำเป็นต้องมีการรักษา พันธกรณี ความสัมพันธ์ และการสื่อสารที่เป็นระบบ เพื่อให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวแบบใหม่และ เพื่อมิให้เครือข่ายอยู่ในภาวะถดถอย โดยการเพิ่มเติมความรู้ การถอดบทเรียน หรือการประเมิน ตนเองอยู่ตลอดเวลาด้วยวิธีการทำงานที่หลากหลาย

8.2 การรักษาความสัมพันธ์ภาพที่สร้างความรู้ ความหมาย และโลกทัศน์ร่วมกัน

สิ่งที่คนในเครือข่ายนั้นจะพึงมีต่อกัน คือการสร้างความรู้ และความหมายในการ ติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เพราะคนในเครือข่ายเดียวกันย่อมจะรู้ความหมายของเครือข่ายมากกว่า คนอื่นๆ การสร้างความรู้ ความหมายในเครือข่าย เป็นการสร้างโลกทัศน์หรือมุมมองในการพัฒนา เครือข่ายให้เข้มแข็ง และเป็นการขยายแนวคิดและกระบวนการทำงานให้กว้างขวางออกไป โดยการสื่อสารจะเป็นช่องทางที่จะนำไปสู่การสร้างพันธกรณีและการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน จะทำให้เครือข่ายมองเห็นความเคลื่อนไหว และการสร้างความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถนำมา พัฒนาความเป็นเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งได้

8.3 การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัว

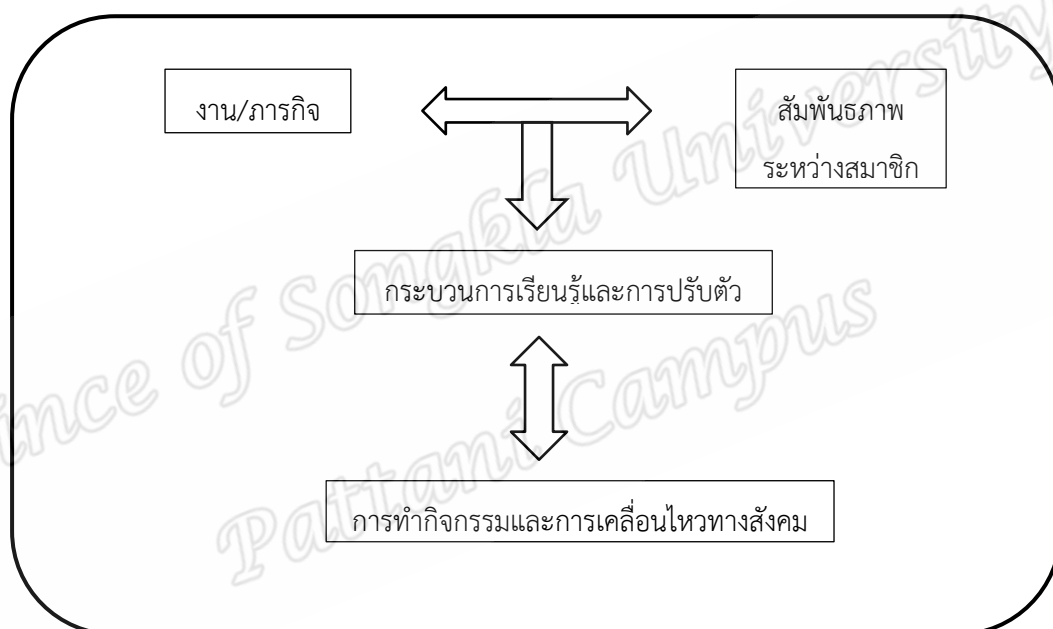
ขั้นนี้เป็นกระบวนการเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในความหมายของเครือข่าย ที่จะต้องมีการศึกษาเรียนรู้ การประสานความร่วมมือ และการรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน ในที่นี้ หมายถึงการพึงพาอาศัยทั้งในด้านทุน ความรู้ ประสบการณ์ ที่สำคัญคือความร่วมมือ

8.4 การพัฒนากิจกรรมและความเคลื่อนไหวเพื่อสร้างขบวนการทางวัฒนธรรม และวาทกรรมในการพัฒนา

ความเป็นเครือข่ายในยุคใหม่ก่อให้เกิดกระบวนการทำงานในรูปแบบใหม่ที่ผู้คน ในสังคมไม่จำเป็นต้องเห็นหน้าตาและพบปะซึ่งกันและกัน หรืออาศัยพื้นที่ดำเนินการ เพียงแต่

มีความรู้สึกร่วมกันว่าจะต้องร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งพากันก็สามารถสร้างความเป็นเครือข่ายได้ กระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดวาทกรรมในการพัฒนาที่จะนำไปสู่การสร้างความรู้ ความเข้าใจในสิ่งใหม่ โดยการใช้วาทกรรมใหม่ ขึ้นมาทดแทนคำพูดเดิม เช่น ประชาสังคม ประชาธิปไตย การบริหารแบบบูรณาการ เป็นต้น เป็นการทำงานด้วยถ้อยที่ถ้อยอาศัยระหว่างสมาชิกและภาคีร่วม โดยมีจุดเริ่มต้นจากการทำงานในพื้นที่และประเด็นเล็กๆ แล้วขยายกระบวนการเป็นเครือข่ายที่กว้างขวางออกไป พร้อมทั้งแสวงหาความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ที่เหมาะสมกว่า โดยมีระบบการสื่อสารและนวัตกรรมใหม่เป็นเครื่องมือที่จะสร้างความหมายและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันซึ่งสรุปได้ดังภาพ 2

ภาพ 2 กระบวนการทำงานของเครือข่าย

ที่มา: พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2547: 103)

ดังนั้น กระบวนการทำงานของเครือข่ายจึงประกอบด้วย 4 กระบวนการหลัก คือ กระบวนการทำงานที่เชื่อมประสานจากจุดเล็ก และขยายไปสู่หน่วยใหญ่ กระบวนการรักษาความสัมพันธ์ที่สร้างความรู้ ความหมาย และโลกทัศน์ร่วมกัน กระบวนการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัว และกระบวนการพัฒนากิจกรรมและความเคลื่อนไหวเพื่อสร้างขบวนการทางนวัตกรรมและวาทกรรมในการพัฒนา

9. วิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม

ในการสร้างหรือการรวมตัวเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมนั้น มีแนวคิดที่หลากหลาย ดังต่อไปนี้

Cor P.Veer (1994: 68 อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ 2543: 326-327) กล่าวถึงการสร้างเครือข่ายหรือการรวมตัวเป็นเครือข่ายทางสังคม จำเป็นต้องมีความสนใจในการเรื่องหนึ่งร่วมกัน มีบุคคลมาร่วมสนทนากัน มีความร่วมมือกันที่จะติดต่อสื่อสาร ความเต็มใจที่จะประสานงานกัน และมีการยอมรับที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่ใช่เพียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเท่านั้น ตลอดจนมีหลักปฏิบัติในการสร้างเครือข่ายดังนี้

- 1) การรวมกลุ่มหรือบุคคลที่สามารถทำหน้าที่กระตุ้นหรือทำให้เครือข่ายงานดำเนินไปได้
- 2) การจัดการเครือข่ายที่ดี ต้องมีศิลปะในการประสานประโยชน์ ทำให้ผู้มีส่วนได้เสียแต่ละฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน
- 3) ในการพัฒนา การปฏิบัติและติดตามผลของกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ของเครือข่าย ต้องมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้ได้รับประโยชน์และผู้ให้ทุน
- 4) ต้องมีความสนใจ วัตถุประสงค์ และทัศนคติร่วมกัน และมีวิธีการทำงานที่จะอำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำหลักวิธีการสร้างเครือข่ายของ Veer มาปรับใช้เป็นส่วนประกอบของตัวแปร และกรอบแนวคิดตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อค้นหาวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

ส่วนวิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540) ได้ศึกษาการนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยกล่าวว่า พัฒนาการของการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จมีพัฒนาการจากเครือข่ายระดับ คน-คน ไปสู่ คน-กลุ่ม และกลุ่ม-กลุ่ม ซึ่งมีกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ดังนี้

- 1) การก่อตัว เริ่มจากการสร้างผู้นำ โดยเน้นผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งอาจเกิดจากภายในหรือภายนอกชุมชน และได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายต่างๆ ให้เป็นผู้นำในการแก้ปัญหาของชุมชน
- 2) การขยายและการเชื่อมประสาน เน้นการสร้างการรวมกลุ่มให้เกิดองค์กรชุมชนเข้มแข็ง การร่วมแก้ปัญหา การเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์
- 3) การดำรงอยู่ เน้นให้สมาชิกของเครือข่ายมีการร่วมกิจกรรมและพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในขั้นการก่อตัว การขยายและการเชื่อมประสาน ของวิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540) มาปรับใช้เป็นตัวแปรและสร้าง กรอบแนวคิดตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีต่อไป

10. บทบาทของเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน

Kilduff, Martin and Tsai, Wenpin (2003) ได้แบ่งบทบาทและหน้าที่ของ เครือข่ายในสังคมออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1) ระดับกิจกรรม หรือ การทำงาน (ทีมทำ) เน้นกระบวนการทำงานในระดับพื้นที่ หรือในประเด็นปัญหานั้นๆ เป็นสำคัญ โครงสร้างความสัมพันธ์ไม่ซับซ้อน มีแบบแผนการปฏิบัติงาน ที่เป็นลักษณะคล้ายงานประจำ มีกระบวนการจัดการที่เน้นการพึ่งพาอาศัยคนและทรัพยากรในพื้นที่ ที่มีการรวมตัวกันเพื่อทำงานในกิจกรรมนั้นอย่างจริงจัง

2) ระดับการสนับสนุนและประสานงาน (ทีมนำ) เครือข่ายทำหน้าที่เป็น ศูนย์ประสานงานระหว่างเครือข่ายและภาคีต่างๆ มีบทบาทในการส่งเสริมการทำกิจกรรมของ เครือข่ายย่อยในพื้นที่ที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และให้ข้อมูลทางเลือกในกระบวนการทำงาน ซึ่งเครือข่ายในระดับนี้ อาจเป็นทั้งเครือข่ายเชิงพื้นที่ ที่มีการทำงานครอบคลุมในระดับจังหวัดหรือ ภูมิภาค และเครือข่ายเชิงประเด็นที่ทำงานเฉพาะด้าน

3) ระดับการส่งเสริม และการให้คำปรึกษา (ทีมหนุน) เครือข่ายขององค์กร สถาบัน และหน่วยงานหลักทางสังคมจะทำหน้าที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนให้เกิดกระบวนการพัฒนาและพัฒนา เป็นเครือข่าย การส่งเสริมของเครือข่ายจะเป็นลักษณะของการให้คำปรึกษาและให้แนวทางการปฏิบัติแก่เครือข่ายอื่นๆ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ

เพราะฉะนั้น เครือข่ายมีบทบาทในการทำงานร่วมกัน 3 ระดับ คือ ระดับกิจกรรม หรือการทำงานระดับการสนับสนุนและประสานงาน และระดับการส่งเสริมและการให้คำปรึกษา ซึ่งบทบาทแต่ละระดับจะมีความเคลื่อนไหว ที่แตกต่างกัน

11. วงจรชีวิตของเครือข่าย

เครือข่ายมีลักษณะเช่นเดียวกับวงจรชีวิตของสิ่งมีชีวิต คือ เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะมีการ เจริญเติบโตหรือเสื่อมโทรม จะดำรงอยู่หรือล่มสลาย ขึ้นอยู่กับกระบวนการทำงานและการปรับตัว ให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม เครือข่ายบางเครือข่ายประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน และสามารถ ดำรงรักษาเครือข่ายไว้ได้ แต่บางเครือข่ายไม่สามารถดำรงความเป็นเครือข่ายไว้ได้ ต้องล่มสลายไป

พิชัย เพชรรัตน์ (2547: 3) ได้แบ่งวงจรของเครือข่ายเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นเกิดแรงจูงใจ สมาชิกได้รับการกระตุ้น หรือการจูงใจให้มารวมกลุ่มกัน จากผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ การมองเห็นปัญหา และความต้องการที่จะแก้ไขปัญหา ความพร้อมในการที่จะทำงานร่วมกันกับผู้อื่น เป็นต้น แรงจูงใจดังกล่าวทำให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่ม

2) ขั้นวางใจกลุ่ม สมาชิกเกิดการไว้วางใจซึ่งกันและกัน มั่นใจว่ากลุ่มที่เกิดขึ้นสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาและความต้องการได้ จึงดำเนินการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดพลังของกลุ่มและเครือข่ายได้ในที่สุด

3) ขั้นขยายผล เป็นขั้นตอนที่เครือข่ายได้ดำเนินงานมาในระยะเวลาหนึ่งแล้วเกิดความเข้มแข็งจึงมีการสานต่อและเชื่อมโยงกับทุกฝ่ายในการจัดการกับประเด็นปัญหาต่างๆ ซึ่งเป็นการขยายผลที่นำมาสู่การพัฒนาเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

4) ขั้นกลุ่มสัมพันธ์ เมื่อเครือข่ายได้ดำเนินการจนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้แล้ว ก็จะบริหารจัดการเครือข่ายให้เกิดการพัฒนากิจกรรมความสัมพันธ์เพื่อร่วมกันรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืน

ส่วนเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 49) กล่าวถึงวงจรของเครือข่ายมี 5 ระยะดังนี้

1) ระยะก่อตัว เป็นระยะเริ่มต้นของการเกิดเครือข่าย อาจจะเนื่องมาจากการเริ่มของแกนนำและการเกิดปัญหาต่างๆขึ้นในชุมชน คนในชุมชนเกิดความตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องรวมกันเป็นเครือข่าย แต่สมาชิกยังมีจำนวนน้อยและจำกัดเฉพาะคนเพียงบางกลุ่มหรือบางพื้นที่เท่านั้น ในระยะนี้วัตถุประสงค์ของเครือข่ายยังไม่ชัดเจนนัก ระบบบริหารมีลักษณะที่ไม่เป็นทางการ คนภายนอกเครือข่ายส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักเครือข่าย เพราะข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเครือข่ายยังไม่แพร่กระจายออกไปในวงกว้าง ยังต้องใช้เวลาพอสมควรจึงจะเป็นที่รับรู้ของสังคม เงินทุนในการดำเนินการส่วนใหญ่จะเป็นเงินทุนจากสมาชิกเอง การระดมทุนมีความจำกัดเพราะเครือข่ายยังไม่กว้างขวาง ดังนั้นบางเครือข่ายจึงอาจจะปิดตัวลงไปในช่วงนี้เพราะไม่อาจก่อรูปได้สำเร็จ

2) ระยะขยายตัว แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของเครือข่ายเริ่มชัดเจนมากขึ้น จึงดึงดูดให้คนสนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายเพิ่มขึ้น ทำให้เครือข่ายเริ่มขยายตัวในเชิงปริมาณ การดำเนินงานที่ชัดเจนยังส่งผลให้เครือข่ายดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ สมาชิกรู้สึกที่ตนเองได้รับประโยชน์ในการเข้าร่วมเครือข่ายโดยตรงที่เป็นรูปธรรม เริ่มการผูกพันตัวเอง (commit) กับเครือข่าย ในระยะนี้เครือข่ายเริ่มมีการจัดระบบและพัฒนาคุณภาพภายใน โดยมีการจัดสรรหน้าที่ระหว่างสมาชิกเครือข่าย จัดโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน กำหนดผู้นำเครือข่ายอย่างเป็นทางการ เริ่มมีการวางแผนขยายเครือข่ายอย่างเป็นระบบ ชื่อเสียงของเครือข่ายเริ่มเป็นที่รู้จักของสังคม สังคมเริ่มรับรู้เกี่ยวกับกิจกรรม วัตถุประสงค์ และ

ประโยชน์ของเครือข่ายในการระดมทุนจากภายนอก การขอความร่วมมือหรือการประสานงานกับหน่วยงานอื่นได้ง่ายขึ้น

3) ระยะรุ่งเรือง แบ่งได้ 3 ช่วง โดยระยะเวลาในแต่ละช่วงจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการเครือข่ายเป็นสำคัญ ดังนี้

3.1) ระยะรุ่งเรืองช่วงต้น เครือข่ายมีการจัดระบบบริหารจัดการภายในเครือข่ายลงตัว เกิดการพัฒนางานอย่างสม่ำเสมอ กิจกรรมดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และสังคมส่วนใหญ่รู้จักเครือข่าย ทำให้จำนวนของสมาชิกเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง เนื่องจากคนส่วนใหญ่ได้รู้จักเครือข่ายแล้ว ทำให้คนที่สนใจในเป้าหมายและรูปแบบการทำงานของเครือข่ายเข้าร่วมเป็นสมาชิกจนเกือบหมด นอกจากนี้ยังอาจมีการเลียนแบบจัดตั้งเครือข่ายแบบเดียวกันขึ้นอีกด้วย ความยั่งยืนของเครือข่ายในช่วงนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการเป็นสำคัญ จึงจำเป็นต้องมีระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเชื่อมโยงสมาชิกเครือข่าย

3.2) ระยะรุ่งเรืองช่วงเสถียร อัตราการเพิ่มของสมาชิกแทบจะไม่มีเลย เพราะคนส่วนใหญ่ที่สนใจได้เข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายหมดแล้ว กิจกรรมส่วนใหญ่มักจะเป็นกิจกรรมเดิมๆ ที่ได้เคยทำมาก่อนแล้ว ไม่เกิดการคิดค้นรูปแบบกิจกรรมที่แปลกใหม่ไปจากเดิม ทำให้สมาชิกเริ่มเข้าร่วมกิจกรรมน้อยลง เพราะสมาชิกส่วนใหญ่ได้รับการตอบสนองความต้องการจากเครือข่ายแล้ว จึงไม่เกิดแรงจูงใจที่จะร่วมหรือจะสนับสนุนเครือข่ายอีกต่อไป

3.3) ระยะรุ่งเรืองช่วงถดถอย สมาชิกเริ่มถอยห่างจากเครือข่าย เพราะสมาชิกบางส่วนได้บรรลุเป้าหมายส่วนตัวแล้ว จึงรู้สึกที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายอีกต่อไป อัตราการรวมกิจกรรมของเครือข่ายเริ่มน้อยลง สมาชิกเครือข่ายจึงเป็นเพียงนิตินัยแต่ไม่มีส่วนร่วมในทางพฤตินัย ระดับความผูกพันกับเครือข่ายเริ่มลดลง จำนวนสมาชิกเริ่มลดจำนวนลงไปด้วย การดำเนินการของเครือข่ายจึงไม่ค่อยบรรลุผล ขาดความต่อเนื่อง ขาดเงินทุนสนับสนุนจากภายนอก

4) ระยะถดถอย เครือข่ายประสบปัญหา เนื่องจากสมาชิกส่วนหนึ่งได้บรรลุเป้าหมายของการร่วมเป็นเครือข่ายแล้ว และเครือข่ายก็ไม่มีพลังดึงดูดสมาชิกให้อยู่ร่วมกันต่อไปได้ ทำให้จำนวนสมาชิกลดลงอย่างต่อเนื่อง สมาชิกที่เหลืออยู่ขาดความตื่นตัวที่จะร่วมกิจกรรมกับเครือข่าย กิจกรรมของเครือข่ายลดลงอย่างมาก เกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิก ไม่ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากแหล่งทุน ทำให้สมาชิกเครือข่ายเกิดการแตกแยก และเครือข่ายอาจจะสิ้นสุดถ้าไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข

5) ระยะฟื้นตัว เป็นการพยายามรื้อฟื้นเครือข่ายหลังจากที่เข้าสู่ระยะถดถอย แต่ทำได้ค่อนข้างยาก เนื่องจากสมาชิกเครือข่ายกระจัดกระจายออกไปและไม่สนใจที่จะร่วมมือกับเครือข่าย แนวทางในการฟื้นเครือข่ายควรเริ่มต้นด้วยการทบทวนวัตถุประสงค์และการกำหนด

เป้าหมายของเครือข่าย เพื่อนำไปสู่การแสวงหาแนวร่วมพันธมิตรกลุ่มใหม่ๆ แล้วดำเนินการ เช่นเดียวกับการก่อตั้งเครือข่าย

จากความข้างต้นชี้ให้เห็นว่า วงจรของเครือข่ายสามารถแบ่งได้หลากหลาย ตามแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น แต่ทั้งนี้โดยทั่วไปจะมี 4 ขั้นตอน เริ่มจากการก่อตัว การขยายตัวหรือประสานความร่วมมือ การดำเนินงานตามเป้าหมาย และช่วงหลังการดำเนินงาน ตามเป้าหมาย ซึ่งในการศึกษาค้างนี้จะใช้หลักในการแบ่งขั้นตอนของเครือข่าย 4 ขั้นตอนนี้ เป็นแนว ในการศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1

12. การจัดการเครือข่าย

การจัดการเครือข่ายระดับชุมชนต้องคำนึงถึงศักยภาพของชุมชน และขนาด ของเครือข่ายด้านพื้นที่และประเด็นกิจกรรม วิธีการหนึ่งที่ใช้ในการจัดการเครือข่ายในระดับชุมชน คือการจัดการพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งมีหลักการคือมีการจัดการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการ เรียนรู้ของคนในชุมชน การจัดการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน และการจัดการ ที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน โดยมีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้ (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543)

12.1 การศึกษาชุมชนและสภาพการณ์ภายในชุมชน เป็นการศึกษาถึงข้อมูล ในด้านต่างๆ ของชุมชนถึงบริบทและสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรมของชุมชน ทำให้เห็นแนวทางในการวิเคราะห์ชุมชนอย่างเป็นระบบ และนำไปสู่การส่งเสริม การจัดการเครือข่ายในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ

12.2 การค้นหาผู้นำกลุ่มที่สำคัญ ค้นหาว่าใครเป็นผู้นำกลุ่มย่อยในหมู่บ้าน ใครเป็นแกนนำเครือข่ายในด้านต่างๆ ใครเป็นผู้นำตามธรรมชาติ หรือผู้ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ จากนั้นจึงเข้าไปปรึกษาหารือและหาแนวทางการทำงานร่วมกัน วิธีการค้นหาผู้นำที่สำคัญนี้ มีความจำเป็นต่อการเสริมสร้างการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในระดับชุมชน เพราะในสังคมไทยนั้น การให้การยอมรับนับถือกับผู้นำในชุมชน ดังนั้นการค้นหาผู้นำที่สำคัญในระดับชุมชน จึงเป็นวิธีการ อย่างหนึ่งของการจัดการเครือข่ายในระดับชุมชน

12.3 การเสริมสร้างความตระหนักในการรวมกลุ่มและเครือข่าย เป็นขั้นตอน ที่สร้างความสนใจในการรวมกลุ่มและร่วมทำกิจกรรมที่เกิดขึ้นกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดความสนใจ และเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มเพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยการสร้างความตระหนักต่อสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลทางเลือกในการจัดการ กับปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งการสร้าง ความตระหนักในการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายนั้น จะต้องดำเนิน อย่างรอบคอบ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในทุกกระบวนการ

12.4 การพัฒนากิจกรรมและระดับความสัมพันธ์ การจัดการกิจกรรมเพื่อยกระดับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะจะนำไปสู่การจัดการเครือข่ายและการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน โดยกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และแนวทางการพัฒนาสังคมในภาพรวม

12.5 การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร การจัดการเครือข่ายโดยชุมชนนั้นจะต้องมีการจัดระบบข้อมูลภายในชุมชน และเครือข่าย เพื่อให้เกิดการรับรู้กิจกรรมที่เกิดขึ้นร่วมกัน ในขณะเดียวกันก็เสริมสร้างระบบการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชนและเครือข่าย เพื่อเป็นเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในเครือข่าย

12.6 การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่าย กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้น ควรมุ่งเน้นการเรียนรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และสภาพการณ์แวดล้อมของชุมชน รวมทั้งการจัดการกับการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ที่เข้ามาสู่ชุมชน

12.7 การสรุปบทเรียนและการขยายกระบวนการเครือข่าย ช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และการสร้างความรู้ใหม่ที่ได้จากการสรุปบทเรียนนั้นๆ ซึ่งการสรุปบทเรียนจะมีความสำคัญยิ่งขึ้นเมื่อชุมชนได้นำบทเรียนนั้นไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน และกระบวนการดังกล่าว จะกลายเป็นการขยายผลการทำงานของเครือข่ายและการพัฒนาชุมชนที่กว้างขวางออกไป

ดังนั้นการจัดการเครือข่ายต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีขั้นตอนสำคัญ 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาชุมชนและสภาพการณ์ภายในชุมชน 2) การค้นหาผู้นำกลุ่มที่สำคัญ 3) การเสริมสร้างความตระหนักในการรวมกลุ่มและเครือข่าย 4) การพัฒนากิจกรรมและระดับความสัมพันธ์ 5) การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร 6) การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเครือข่าย และ 7) การสรุปบทเรียนและการขยายกระบวนการเครือข่าย

13. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย

Jeremy Boissevain (1974: 22) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย มี 2 ประการ คือ

1. ปัจจัยภายใน ได้แก่ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน จิตสำนึกต่อส่วนรวมของปัจเจกบุคคล การมีผู้นำเครือข่ายที่มีความรู้ความสามารถ การมีระบบการบริหารสารสนเทศ ข้อมูล ระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การมีพันธมิตรที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน การจัดการและการพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง การเสริมสร้างภูมิความรู้และขบวนการทางปัญญา และการมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น แหล่งทุน สถาบันวิชาการ หน่วยงานวิจัย และกองทุนสนับสนุนต่างๆ การมีเวทีสาธารณะ ขบวนการประชาสังคม และสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดการรวมพลังเครือข่าย เช่น เหตุการณ์ทางธรรมชาติ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นต้น

Scheunig Eberherd (1994 อ้างถึงใน นฤมล นิราธร, 2542) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายไว้ 5 ประการ คือ

1. การมีพันธะสัญญาที่หนักแน่นระหว่างกัน หมายถึง การมีอุดมการณ์และความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่น และยังหมายถึงการมีมิตรภาพใกล้ชิด มีสายสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งมีใช้สิ่งๆ สร้างได้เพียงข้ามคืน แต่ต้องผ่านกระบวนการทำงาน ความสำเร็จ ความล้มเหลวร่วมกัน และร่วมปรึกษาหารือกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

2. การพัฒนาอยู่ตลอดเวลา เครือข่ายการทำงานจะมีประโยชน์อย่างเต็มศักยภาพก็ต่อเมื่อแต่ละองค์กรที่มาร่วมเป็นเครือข่ายมีการปรับปรุงพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา

3. การรักษาพันธกรณีระยะยาว คือการสร้างพันธกรณีระยะยาวมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบในข้อแรก เพราะการปรับปรุงพัฒนาอยู่ตลอดเวลาต้องการข้อผูกพันระยะยาวเพื่อที่จะสามารถแลกเปลี่ยนทรัพยากร การทำงานร่วมกัน และสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ รวมถึงการระดมทุนในระยะยาว

4. การเสริมสร้างพลังการทำงาน ได้แก่ การสนับสนุนให้องค์กรเครือข่ายได้มีโอกาสแสดงความสามารถ ตลอดจนใช้วิถีดนญาณของตนในการร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหาต่างๆ เช่น การหาทุน การจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ การเสริมสร้างทักษะ การสร้างเครือข่ายให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน และการสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานทางวิชาการต่างๆ

5. ภาวะผู้นำ หมายถึงการสร้างวิสัยทัศน์ในเชิงกลยุทธ์ รวมทั้งการชักจูงที่โน้มน้าวให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญของสิ่งที่จะทำงานร่วมกันและยังหมายถึงการจัดหาทรัพยากรที่จำเป็นต่อการทำงาน เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายและผลสำเร็จของงาน

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ (2546) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายไว้ 5 ประการ คือ

1. เครือข่ายประกอบด้วยสมาชิกที่หลากหลาย สมาชิกในเครือข่ายส่วนใหญ่มีความสนใจในการทำงาน มีแนวคิด วิธีการ มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย ดังนั้นในการดำเนินการกับบุคคลฝ่ายต่างๆ ในเครือข่ายจึงต้องคำนึงถึงความหลากหลายของสมาชิก

2. เครือข่ายที่ดีและมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องมีชีวิตชีวา ควรมีกระบวนการเกื้อหนุนความสามารถของสมาชิกให้สูงขึ้นเพื่อให้ได้พัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่มและเครือข่ายให้ไปสู่เป้าหมาย

ของสังคมร่วมกัน ความมีชีวิตชีวายังหมายถึงการมีกิจกรรมต่อเนื่อง การมีความเคลื่อนไหวของข้อมูล ข่าวสาร และการรักษาความสัมพันธ์ของมวลสมาชิก

3. เครือข่ายที่ดีและมีประสิทธิภาพจะต้องมีการเคลื่อนไหวของข้อมูลข่าวสาร มีการจัดเก็บข้อมูลข่าวสาร มีการกระจายระบบสารสนเทศแก่สมาชิก ที่สามารถให้ความหมายหรือ มุมมองในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ซึ่งข้อมูลสารสนเทศนั้นจะต้องมาจากการวิเคราะห์ บนฐานข้อมูลที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาเครือข่าย

4. เครือข่ายจำเป็นต้องมีชุมทาง (hub) ที่หลากหลาย โดยชุมทางหรืออาจเรียกว่า “ศูนย์ประสานงาน” ควรมีการกระจายอยู่ในสถานที่ต่างๆ และทำหน้าที่สื่อสารเรื่องราวให้สมาชิก ทราบ โดยเฉพาะข้อมูลเชิงยุทธศาสตร์และกิจกรรมความเคลื่อนไหวของเครือข่าย

5. เครือข่ายจำเป็นต้องมีผู้จัดการเครือข่าย (network manager) เพื่อช่วยดูแล กิจกรรมและประเมินความต้องการของสมาชิกในเครือข่าย โดยการสนับสนุนการบริการต่างๆ ที่สมาชิกต้องการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน นอกจากนี้เครือข่ายควรมีทีมจัดการที่มีความรู้ ความสามารถ มีความคิดสร้างสรรค์และสามารถเรียนรู้ได้รวดเร็ว รอบรู้ต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งสามารถจัดการ”ชุมทาง” ที่เป็นพื้นที่ทำงานของเครือข่ายในท้องถิ่นต่างๆ

อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งและความสำเร็จ ของเครือข่ายมาจากหลายปัจจัย ทั้งภายในเครือข่ายที่เป็นการจัดการในระดับปัจเจกบุคคล ระดับ กลุ่มและเครือข่าย ปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัว รวมทั้ง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เข้ามาเสริมสร้างการพัฒนาศักยภาพของเครือข่าย ปัจจัยแต่ละด้าน มีความเกี่ยวข้องกับฐานคิด บริบททางสังคม และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นๆ ดังนั้น การเสริมสร้างความเป็นเครือข่ายให้เป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็ง มีชีวิตชีวานั้น จะต้องศึกษา ถึงสถานการณ์และปัจจัยต่างๆ ตามที่กล่าวมาในข้างต้น และมีการปรับเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้ง มีการจัดการตนเองอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม

1. ความหมายของความสัมพันธ์ทางสังคม

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization) (อ้างถึงในสวัณณ์ มหัตนรินทร์กุล และคณะ, 2541) ให้ความหมายของความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationship) ว่าหมายถึง การรับรู้เรื่องความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลอื่น การรับรู้ถึงการที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ในสังคม การรับรู้ที่ตนได้เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในสังคมด้วย

Morrison, George S. (อ้างถึงในวิทยา มานะวาณิชเจริญ, 2545) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ทางสังคม คือการเข้ากันได้กับเพื่อนฝูงและบุคคลรอบข้าง เป็นทักษะทางสังคมที่สำคัญ ซึ่งสนับสนุนให้เกิดการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสงบและกลมเกลียว (harmonious)

อาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ทางสังคม คือการรับรู้ถึงการที่ได้รับการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมโดยมีข้อตกลงในการปฏิสัมพันธ์กันเป็นสิ่งเชื่อมโยงผูกพันระหว่างกัน

2. ระดับของความสัมพันธ์ทางสังคม

เอมอร์ กฤษณะรังสรรค์ (2537) จำแนกความสัมพันธ์ทางสังคมออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

2.1 คนรู้จัก เป็นความสัมพันธ์ที่ผิวเผิน การสื่อสารกันนั้น เป็นเรื่องของข้อเท็จจริง และจากข้อเท็จจริงก็จะประเมินว่าควรจะสร้างความสัมพันธ์ในระดับต่อไปหรือไม่ คนรู้จักกันนั้น จะใช้ยุทธวิธีในการสื่อสารเพื่อหาข้อเท็จจริงจากกันและกันใน 3 ประเภท ได้แก่

2.1.1 แบบการตั้งรับ คือการสังเกตการกระทำของคนอื่นแทนที่จะซักถาม หรือเข้าไปร่วมสถานการณ์

2.1.2 แบบรุก คือการเข้าไปจัดการกับสถานการณ์ทางสังคมเพื่อให้ได้ข้อมูล มากยิ่งขึ้น เช่น ใช้การคุย การถาม หรือการสัมภาษณ์

2.1.3 แบบปฏิสัมพันธ์ ใช้การสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงและความ คิดเห็นระหว่างกันและกัน ควบคู่ไปกับการสังเกตจากข้อมูลที่ได้มา ไม่ว่าจะโดยวิธีใด คนเราจะใช้ ข้อมูลเหล่านั้นเพื่อรองว่าเราจะสัมพันธ์กับคนผู้นั้นต่อไปในระดับใด ความสัมพันธ์อาจเป็นไป ในระดับเดิมหรือเพิ่มระดับความสัมพันธ์ไปสู่ความลึกซึ้ง หากข้อมูลที่ได้รับมาก่อให้เกิดความพอใจ แต่ หากข้อมูลที่ได้รับมาเป็นข้อมูลที่ไม่น่าพอใจ เราอาจเลือกไม่พบกันต่อไปอีก

2.2 เพื่อน เป็นบทบาทที่เกิดขึ้นได้ในคู่สัมพันธ์ทุกประเภท ตั้งแต่เพื่อนกับเพื่อนจริงๆ เพื่อนในระหว่างสามีภรรยา นายกับลูกน้อง ครูกับศิษย์ หรือแม่แต่พ่อแม่กับลูก นักมนุษยสัมพันธ์ ได้เสนอว่าเพื่อนหมายถึงความสัมพันธ์ที่มีลักษณะพิเศษดังนี้

2.2.1 เพื่อนมีสถานะพิเศษในชีวิต เป็นคนที่เราไว้วางใจและเป็นที่ยอมรับ ยิ่งไปกว่า นั้น ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนเป็นความสัมพันธ์แบบไม่เอาเปรียบ การได้สิ่งใดจากเพื่อน เป็นการ ได้มาโดยไม่ทำให้อีกฝ่ายหนึ่ง รู้สึกว่าตนถูกบังคับหรือขู่เข็ญ

2.2.2 เพื่อนมีฐานอยู่บนความเท่าเทียมกัน ระหว่างเพื่อนไม่มีใครมีอำนาจหรือ อิทธิพลเหนือใคร แม้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะมีสถานภาพเหนือกว่า ทำให้บุคคลมีเพื่อนที่มีสถานภาพ ทางสังคมหรือเศรษฐกิจต่างจากตนเองมากๆ ได้

2.2.3 เพื่อนต้องยอมรับซึ่งกันและกัน รู้ได้จากการสังเกตพฤติกรรมของอีกฝ่าย หนึ่งว่าคล้อยตามกฎของความเป็นเพื่อนหรือไม่ กฎของความเป็นเพื่อนโดยทั่วไปประกอบด้วย เมื่อมี

ข่าวใดเกี่ยวกับความสำเร็จก็บอกให้เพื่อนรู้ แสดงการสนับสนุนทางอารมณ์ เสนอความช่วยเหลือเมื่อต้องการ พยายามทำให้มีความสุขเมื่ออยู่ร่วมกัน เสนอตัวทำงานแทนถ้าเพื่อนขาดไป

2.3 ระดับลึกซึ้ง ความสัมพันธ์ระดับนี้เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นซ้ำๆ เปิดตนเองต่อกันมากขึ้น มีเรื่องของอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเช่นนี้ปรากฏอยู่ในสามี-ภรรยา พ่อแม่-ลูก พี่-น้อง เพื่อนสนิท คู่รัก หรือลักษณะอื่นๆ มีข้อค้นพบที่น่าสนใจสำหรับความสัมพันธ์ประเภทนี้ ดังนี้

2.3.1 คู่สัมพันธ์ระดับลึกซึ้ง มักคาดหวังจากกันและกันสูงเกินกว่าขอบเขตที่เป็นจริง เมื่อไม่เป็นไปตามที่คาดหวังก็มักกล่าวโทษอีกฝ่ายหนึ่ง

2.3.2 ความสัมพันธ์ระดับนี้มิได้ขึ้นอยู่กับคู่สัมพันธ์อย่างเดียว การสื่อสารจากคนอื่นๆ ก็มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์นั้นด้วย

2.3.3 พฤติกรรมที่สื่อให้เห็นความสัมพันธ์ลึกซึ้งนั้นเป็นได้ทั้งภาษา ถ้อยคำ และท่าทาง ภาษาเหล่านี้ สื่อให้เห็นว่าคู่สัมพันธ์มีความใกล้ชิดกันทั้งกายและใจ อาจเป็นได้จากการมองตา การใช้เวลาอยู่ร่วมกันมาก การยิ้ม การยื่นมือไปโอบกอด หรือการสัมผัสกัน เป็นต้น

ดังนั้น ระดับความสัมพันธ์ทางสังคมจึงแบ่งได้ 3 ระดับใหญ่ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระดับคนรู้จัก ความสัมพันธ์ระดับเพื่อน และความสัมพันธ์ระดับลึกซึ้ง ทั้งนี้ในแต่ละระดับของความสัมพันธจะมีลักษณะความสัมพันธ์ และการสื่อสารระหว่างคู่สัมพันธ์ที่แตกต่างกัน

3. องค์ประกอบพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล

กมลรัฐ อินทรทัศน์ และพรทิพย์ เย็นจะบก (2547) กล่าวถึงองค์ประกอบพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล ดังนี้

3.1 ความใกล้ชิด การที่บุคคลอยู่ใกล้ชิดกันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์มากกว่าบุคคลที่อยู่ห่างไกลกัน

3.2 ความเหมือนหรือความคล้ายคลึงกัน ซึ่งมนุษย์มีแนวโน้มจะสร้างความสัมพันธ์และมีความชอบพอกับคนที่มีความเหมือนกันหรือคล้ายกันกับตนเอง

3.3 สถานการณ์เป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่ทำให้มนุษย์เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เช่น การมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความรู้สึกที่ตรงกัน การมีโอกาสได้ปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่น ความกระตือรือร้นในการที่จะพบปะกับผู้อื่น และการเติมเต็มความต้องการของกันและกัน

จากความข้างต้น องค์ประกอบพื้นฐานสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลนั้น จึงประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ ความใกล้ชิด ความเหมือนหรือความคล้ายคลึงกัน และสถานการณ์ ทั้ง 3 องค์ประกอบจึงส่งผลต่อการกำหนดระดับและลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมของคู่สัมพันธ์

4. เงื่อนไขของความสัมพันธ์

กมลรัฐ อินทรทัศน์ และพรทิพย์ เย็นจะบก (2547) แบ่งความสัมพันธ์ของมนุษย์ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ความสัมพันธ์ด้านกายภาพ (physical relationship) เช่น การอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน กลุ่มเดียวกัน หรือทำงานที่เดียวกัน อีกประเภทหนึ่งก็คือความสัมพันธ์ทางด้านสภาพแวดล้อมทางสังคมและจิตใจ (climate or social-psychological relationship) โดยความสัมพันธ์จะพัฒนาขึ้นได้จะต้องประกอบด้วยเงื่อนไขต่างๆ ดังนี้

4.1 สภาพแวดล้อมทางสังคมและจิตใจ การสร้างบรรยากาศของการสื่อสารให้เอื้อและสนับสนุน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารจะช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น เช่น การเป็นเพื่อนเก่ากัน การเคยพบปะกันมาก่อน เคยทำงานร่วมกัน หรือแม้กระทั่งการเข้าอกเข้าใจกัน

4.2 ระยะเวลาในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน เวลาจะเป็นองค์ประกอบที่ทำให้ความสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้น ยิ่งเวลานาน ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ไว้วางใจซึ่งกันและกัน

4.3 การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารร่วมกัน การแลกเปลี่ยนข่าวสารของมนุษย์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน สามารถจำแนกได้เป็น 2 แบบคือ แลกเปลี่ยนข้อมูลกันในแนวกว้าง (breadth) และแลกเปลี่ยนข้อมูลกันในแนวลึก (depth) ในแนวกว้างนั้นจะเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลต่างๆ ไป ในระดับผิวเผิน เช่น เพิ่งรู้จักกันก็จะคุยกันในหัวข้อที่หลายหลายเกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ อาหารการกิน การท่องเที่ยว แต่ถ้าเป็นแนวลึกก็จะเป็นเรื่องที่เป็นส่วนตัวมากขึ้น อาจจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว และหน้าที่การงาน ซึ่งอาจจะเกิดการสื่อสารขึ้นในแบบใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้สื่อสารมีความตั้งใจที่จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ขึ้นในระดับใด

4.4 การไว้วางใจซึ่งกันและกัน การที่บุคคลมีความไว้วางใจ รู้สึกปลอดภัย สบายใจต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ก็มีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ได้ง่ายขึ้น

4.5 ความรักและการควบคุมซึ่งกันและกัน ความรัก ความเกลียด การควบคุม การขี้น้ำ การช่วยเหลือกัน การร่วมมือกันสามารถส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ได้ใน 2 แบบ คือ การพึ่งพาอาศัยกันและกัน คือ ทั้งสองฝ่ายได้รับการสนองจตุม่งหมายร่วมกันจากความสัมพันธ์ และได้รับผลประโยชน์ทั้งคู่ ในอีกแบบหนึ่งคือ ความสัมพันธ์แบบถาวร โดยการสื่อสารที่เกิดขึ้นบ่อยๆ นี้จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดให้ยืนยาวขึ้น พลวัตรของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ก็จะมีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เกิดขึ้น ซึ่งโดยเหตุผลทั่วไปมีอยู่ 3 ขั้นตอน (กมลรัฐ อินทรทัศน์ และพรทิพย์ เย็นจะบก, 2547) ได้แก่

4.5.1 ขั้นการเริ่มสร้างความสัมพันธ์ เพื่อที่จะสร้างความคุ้นเคยก่อนนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งต่อไป ซึ่งก็จะเป็นการพูดคุยหรือสนทนาในเรื่องสัพเพเหระทั่วไป

4.5.2 ขั้นการรักษาความสัมพันธ์ให้ยืนยาว หลังจากที่เกิดความสัมพันธ์ขึ้นแล้ว ก็จะก้าวเข้าสู่ขั้นของการรักษาความสัมพันธ์นั้นไว้เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและสมบูรณ์แบบ ซึ่งเป็น

ขั้นตอนที่ทำได้ยาก และต้องใช้ความพยายามและมักจะต้องสร้างความสมดุลระหว่างบุคคลให้เกิดขึ้น เพื่อให้เข้าใจซึ่งกันและกัน และยังต้องใช้การเติมเต็มความคาดหวังซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความรู้สึกทางบวกต่อกันและกัน ก็ความรู้สึกมีความคุ้มค่าที่ได้มีความสัมพันธ์กัน

4.5.3 ชั้นหยุดหรือเลิกความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เป็นชั้นถดถอยหลังจากที่เกิดความสัมพันธ์ในขั้นสูงสุดแล้ว โดยการยุติความสัมพันธ์ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือการบอกหยุดความสัมพันธ์โดยตรง (directness) ซึ่งเป็นการให้เหตุผลโดยตรงและอาจทำให้เป็นการทำร้ายจิตใจอีกฝ่ายหนึ่งได้ และอีกลักษณะหนึ่งคือการบอกยุติความสัมพันธ์โดยอ้อม (indirectness) เป็นการให้เหตุผลทางอ้อมเพื่อเลี่ยงการทำร้ายความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่ง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย เป็นปัจจัยด้านลักษณะความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคม ตัวแปรที่จะใช้แนวคิดความสัมพันธ์ทางสังคมในการศึกษา คือตัวแปรด้านความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์ กล่าวคือความถี่และระยะเวลาของความสัมพันธ์จะนำไปสู่คุณภาพของความสัมพันธ์ ยิ่งบุคคลมีความสัมพันธ์กับอีกบุคคลหนึ่งบ่อยครั้งและมีระยะเวลาของการรู้จักนานเพียงใด ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคนก็จะมีอิทธิพลกำหนดพฤติกรรมของกันและกันมากขึ้นเท่านั้นและส่งผลต่อสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคม

โชติวุฒิ อินันตดา (2552) กล่าวถึงความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมว่า ในระบบเครือข่ายแบ่งความสัมพันธ์ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ภายในองค์กรและภายนอกองค์กร นอกจากนี้ยังแบ่งตามลักษณะกลุ่มได้ออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ ความสัมพันธ์ในลักษณะส่วนบุคคลและลักษณะกลุ่มคน ลักษณะของความสัมพันธ์ภายในที่เป็นบุคคล ได้แก่ ความสัมพันธ์กับหัวหน้างาน เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา สมาชิกของทีม ผู้อำนวยการ เป็นต้น สำหรับความสัมพันธ์ภายในที่เป็นกลุ่มคน ได้แก่ ความสัมพันธ์กับหน่วยงาน ทีมงาน แผนก กรม กอง สำนักงาน สมาคม เป็นต้น ส่วนความสัมพันธ์ภายนอกที่เป็นส่วนบุคคล ได้แก่ ความสัมพันธ์กับลูกค้า นักลงทุน ผู้นำสหภาพแรงงาน ข้าราชการ เป็นต้น ในลักษณะของกลุ่ม ได้แก่ ความสัมพันธ์กับกลุ่มลูกค้า กลุ่มนักลงทุน กลุ่มสหภาพแรงงาน สมาคมการค้าต่างๆ ทั้งนี้สามารถสรุปความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมทั้ง 2 ลักษณะได้ดังตาราง 1

ตาราง 1 ความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางสังคม

	ภายในองค์กร	ภายนอกองค์กร
บุคคล	หัวหน้างาน เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา สมาชิกของทีม ผู้อำนวยการ	ลูกค้า ผู้จัดส่งวัตถุดิบ นักลงทุน ผู้นำข้าราชการ
กลุ่มคน	หน่วยงาน/ทีมงาน ฝ่าย แผนก กอง สำนักงาน กรม สมาคม	กลุ่มลูกค้า กลุ่มนักลงทุน กลุ่มชุมชน

ที่มา : โชติวุฒิ อินันตดา (2552)

ส่วนปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 305) กล่าวถึงเครือข่ายความร่วมมือว่าเป็นไปได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล องค์กร และสถาบัน ซึ่งอาจมีขอบข่ายและขนาดตั้งแต่เล็ก ๆ ภายในชุมชน ไปจนถึงระดับจังหวัด ภูมิภาค ประเทศ และระหว่างประเทศ

สำหรับจำนง แรกพินิจ (ม.ป.ป.: 7) ได้กล่าวถึงประเด็นคำถามหลักในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมว่า ควรพิจารณาถึง

- 1) ใครเชื่อมโยงกับใคร
- 2) อะไรคือเนื้อหาที่ทำให้เกิดการเชื่อมโยง
- 3) แบบแผน (pattern) ของความเชื่อมโยง เป็นอย่างไร
- 4) ความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนกับพฤติกรรมชอบสมาชิกเป็นอย่างไร
- 5) อะไรเป็นความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนกับปัจจัยทางสังคมอื่นๆ

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมจะช่วยให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในสังคมจะนำไปสู่ความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่ม ทั้งกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (informal group) กลุ่มที่เป็นทางการ (formal group) องค์กรทางสังคม (social organization) และโครงสร้างทางสังคม (social structure) ลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว สามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลได้ ไม่เฉพาะแต่พฤติกรรมทางด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นพฤติกรรมทุกด้านที่เกิดขึ้นในสังคม

ทฤษฎีปฏิวรรตนิยมพฤติกรรม หรือ ทฤษฎีแลกเปลี่ยน (exchange theory)

ทฤษฎีปฏิวรรตนิยมหรือทฤษฎีแลกเปลี่ยน (exchange theory) เป็นทฤษฎีหลักทฤษฎีหนึ่งของสังคมวิทยา ที่สามารถนำแนวความคิดไปใช้ได้กับความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลไปจนกระทั่งถึงระดับสังคม เป็นทฤษฎีที่เกิดจากการผสมผสานแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์เชิงอรรถประโยชน์นิยม (utilitarian economics) มาทฤษฎีเชิงหน้าที่ (functional

anthropology) และจิตวิทยาเชิงพฤติกรรม (behavioral psychology) แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ทฤษฎีปฏิวัตินิยมพฤติกรรมและทฤษฎีปฏิวัตินิยมเชิงโครงสร้าง (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2540)

1. ทฤษฎีปฏิวัตินิยมพฤติกรรม

ทฤษฎีปฏิวัตินิยมพฤติกรรม (exchange behaviorism theory) เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนระหว่างคนสองคนหรือกลุ่มคนขนาดเล็ก เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระดับบุคคล (individualistic exchange) ซึ่งพัฒนามาจากความรู้ด้านจิตวิทยาพฤติกรรมของนักจิตวิทยา นักทฤษฎีที่สำคัญคือ George C. Homans นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2540)

1.1 ลักษณะทั่วไปของการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคล

ก่อนที่ Homans จะเสนอทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระดับบุคคล เชื่อกันว่าการแลกเปลี่ยนระดับบุคคลมีลักษณะโดยทั่วไป (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550: 115 - 116) ดังนี้

1.1.1 บุคคลจะมีพฤติกรรมที่ให้ผลตอบแทนมากที่สุดและให้ผลร้ายน้อยที่สุด

1.1.2 บุคคลจะมีพฤติกรรมซ้ำพฤติกรรมในอดีตที่ให้ผลตอบแทนงดงาม

1.1.3 บุคคลจะมีพฤติกรรมซ้ำกับสถานการณ์ที่คล้ายกับอดีต ซึ่งให้ผลตอบแทน

งดงาม

1.1.4 สิ่งเร้าที่ให้ผลตอบแทนงดงามในอดีต จะก่อให้เกิดพฤติกรรมทำนองเดียวกันกับอดีตอีก

1.1.5 พฤติกรรมซ้ำจะเกิดขึ้นต่อไปเรื่อยๆ ถ้าหากยังได้รับผลตอบแทน

1.1.6 บุคคลจะไม่พึงพอใจ ถ้าหากพฤติกรรมนั้นเคยได้รับผลตอบแทนในอดีต

แต่ไม่ได้รับผลตอบแทนในปัจจุบัน

1.1.7 บุคคลยังได้รับรางวัลจากพฤติกรรมเฉพาะอย่างใดมากขึ้นเท่าใด พฤติกรรมนั้นก็จะลดค่าลงเพียงนั้น และมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมอื่นเพื่อแสวงหารางวัลอย่างอื่นต่อไป

1.2 หลักการของทฤษฎีปฏิวัตินิยมพฤติกรรม

George C. Homans พบว่าการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลมีลักษณะ 10 ประการ (จिरาลักษณ์ จงสถิตมัน, 2549: 111 - 112) ดังนี้

1.2.1 ถ้าความถี่ของการกระทำระหว่างกันของบุคคล 2 คน หรือมากกว่า 2 คน เพิ่มขึ้น ระดับของความชอบพอกันก็จะสูงขึ้นหรือกลับตรงกันข้าม

1.2.2 การเพิ่มขึ้นของความรู้สึกชอบพอกันของบุคคลจะแสดงออกด้วยการเพิ่มการกระทำระหว่างกันหรือกลับตรงกันข้าม

1.2.3 การกระทำระหว่างกันของบุคคลยิ่งบ่อยมากขึ้นเพียงใด ความคล้ายคลึงของการกระทำและความรู้สึกก็จะยิ่งเพิ่มขึ้น หรือกลับตรงกันข้าม

1.2.4 บุคคลมีตำแหน่งในกลุ่มสูงเพียงใด ก็จะต้องกระทำตามบรรทัดฐานของกลุ่มมากขึ้นเพียงนั้น หรือกลับตรงกันข้าม

1.2.5 บุคคลยังมีตำแหน่งทางสังคมสูงมากเพียงใด ก็จะต้องมีขอบเขตของการกระทำกว้างขวางมากขึ้นเพียงนั้น

1.2.6 บุคคลยังมีตำแหน่งทางสังคมสูงมากเพียงใด จำนวนคนที่จะเป็นผู้ริเริ่มการกระทำให้เขาไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม ก็จะต้องมีมากขึ้นเพียงนั้น

1.2.7 ยิ่งบุคคลมีตำแหน่งทางสังคมสูงมากเพียงใด จำนวนคนที่เขาจะต้องริเริ่มกิจการให้โดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตามก็จะยิ่งเพิ่มมากขึ้นเพียงนั้น

1.2.8 บุคคลยังมีตำแหน่งทางสังคมใกล้เคียงกันมากเพียงใด ก็จะต้องมีการกระทำระหว่างกันบ่อยมากขึ้นเพียงนั้น

1.2.9 บุคคลยังมีการกระทำระหว่างกันถี่มากขึ้นเพียงใด ขณะที่ไม่มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้ริเริ่มการกระทำระหว่างกันมากกว่าใคร ความชอบพอกันก็จะยิ่งมีมากขึ้น และจะมีความสะดวกใจในการที่คนเหล่านี้จะรวมอยู่ในกลุ่มเดียวกัน

1.2.10 เมื่อบุคคลสองคนมีการกระทำระหว่างกัน หากคนหนึ่งทั้งสองยังเป็นผู้ริเริ่มการกระทำระหว่างกันให้อีกคนหนึ่งมากขึ้นเพียงใด อีกคนหนึ่งก็จะยิ่งเพิ่มความเคารพ (ศรัทธา) มากขึ้นเพียงนั้นและจะยิ่งพยายามลดความถี่ของการกระทำระหว่างกันให้น้อยลงเพียงนั้น

2. ทฤษฎีปฏิวรรตนิยมเชิงโครงสร้าง

ทฤษฎีปฏิวรรตนิยมเชิงโครงสร้าง (exchange structuralism theory) เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนระหว่างคนหมู่มาก คู่แลกเปลี่ยนไม่จำเป็นต้องเห็นหน้ากันก็ได้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การแลกเปลี่ยนรวมหมู่ (collective exchange theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่พัฒนามาจากทฤษฎีทางมานุษยวิทยา และเศรษฐศาสตร์ นักทฤษฎีที่สำคัญคือ Peter M. Blau นักทฤษฎีชาวอเมริกัน ซึ่งมีแนวความคิดที่สำคัญคือหลักการแลกเปลี่ยนรวมหมู่เบื้องต้น (สนธยา พลศรี, 2545)

2.1 หลักการแลกเปลี่ยนรวมหมู่เบื้องต้น (basic exchange principles) เป็นการมุ่งตอบคำถามว่า องค์การทางสังคมเกิด ดำรงอยู่ เปลี่ยนแปลง และล่มสลายได้อย่างไร ซึ่งมีหลักการเบื้องต้น 7 ประการ (สนธยา พลศรี, 2545) ดังนี้

2.1.1 ยิ่งบุคคลคาดหวังว่าจะได้กำไรจากการกระทำกิจกรรมเฉพาะใด เขาก็ยิ่งมีแนวโน้มจะกระทำกิจกรรมนั้นมากขึ้น ทำให้บุคคลเลือกทำกิจกรรมที่เขาคาดว่าจะได้รับรางวัลจากกิจกรรมนั้น ยิ่งหวังว่าจะได้มากเท่าไร ก็ยิ่งทำกิจกรรมนั้นเท่านั้น

2.1.2 ยิ่งบุคคลได้ทำการแลกเปลี่ยนรางวัลกับบุคคลอื่นบ่อยครั้งมากขึ้นเพียงใด โอกาสที่ความผูกพันระหว่างกันจะเกิดมากยิ่งขึ้น และความผูกพันนี้จะกำหนดกิจกรรมแลกเปลี่ยนของเขาทั้งสองที่จะติดตามมา รางวัลต่างตอบแทนกันนี้ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งเดียวกัน อาจแตกต่างกันได้แต่ทั้งสองฝ่ายต้องเห็นว่าเป็นสิ่งคู่ควรกันเมื่อแลกเปลี่ยนรางวัลกันนาน และบ่อยครั้งก็จะสร้างความผูกพันระหว่างกันหรือความผูกพันต่างตอบแทนขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปในสังคมจะมีบรรทัดฐานแห่งการตอบแทนกัน (norm of reciprocity) ที่บังคับให้บุคคลตอบแทนสิ่งที่ผู้อื่นให้อยู่แล้ว ทำให้ความสัมพันธ์นี้ยืนยาวยิ่งขึ้น

2.1.3 ยิ่งความผูกพันต่างตอบแทนถูกฝ่าฝืนมากยิ่งขึ้นเพียงใด คู่สัมพันธ์ผู้เสียประโยชน์ก็จะยิ่งแสดงสิทธิทานุมัติทางลบมากยิ่งขึ้นเพียงนั้น กล่าวคือในความผูกพันต่างตอบแทนนี้ ถ้าหากคู่สัมพันธ์ฝ่ายหนึ่งไม่ได้ตอบแทนให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายที่ไม่ได้รับตอบแทนก็จะแสดงสิทธิทานุมัติทางลบ (negative sanction) มากยิ่งขึ้นเพียงนั้น เช่น แสดงความไม่เป็นมิตร แสดงความไม่พึงพอใจ ลดผลประโยชน์ลง เลิกสัมพันธ์แลกเปลี่ยนหรืออาจกลายเป็นศัตรูคู่แข่งกันก็ได้

2.1.4 บุคคลยิ่งได้รับรางวัลที่คาดหวังไว้จากการกระทำเฉพาะใดบ่อยมากขึ้นเพียงใด บุคคลก็ยิ่งลดคุณค่าของกิจกรรมเฉพาะนั้นลง พร้อมทั้งยังลดการกระทำกิจกรรมเฉพาะนั้นลงด้วย เป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าหรือราคาของกิจกรรมที่ขึ้นลงตามความถี่ของการได้รับรางวัล อันเนื่องมาจากกิจกรรมเฉพาะนั้นๆ ซึ่งเป็นไปตามหลักเศรษฐศาสตร์ เรื่องกฎอรรถประโยชน์หน่วยสุดท้าย (law of marginal utility) ที่ว่ายิ่งบุคคลได้รับรางวัลใดมากขึ้นบุคคลก็จะยิ่งรู้สึกอิ่ม (Satiated) กับรางวัลนั้นคุณค่าของรางวัลนั้นก็ค่อยๆ ลดลง แต่จะเริ่มหารางวัลอื่นมาทดแทนในขณะเดียวกันถ้าหากว่าเขาได้รับรางวัลน้อยก็จะถึงจุดอิ่มตัวอีกเช่นเดียวกัน

2.1.5 ยิ่งความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนมีความมั่นคงมากขึ้นเพียงใด ความเป็นไปได้ที่จะใช้บรรทัดฐานแห่งการแลกเปลี่ยนอย่างยุติธรรมก็จะยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนที่มั่นคง หมายถึง ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนที่คู่สัมพันธ์ไม่ว่าจะเป็นเพียงสองคน หรือมากกว่าย่อมรับว่ามีอยู่ต่างได้ทดแทนแลกเปลี่ยนรางวัลต่อกันเป็นเวลานาน จนกลายเป็นเรื่องปกติ ความสัมพันธ์แบบนี้จะทำให้เกิดบรรทัดฐานหรือมาตรฐานสังคมในการแลกเปลี่ยนอย่างยุติธรรมมากขึ้น

2.1.6 ยิ่งมีการปฏิบัติตามบรรทัดฐานแห่งความยุติธรรมในการแลกเปลี่ยนน้อยลงไปเท่าใด คู่สัมพันธ์ที่ไม่ได้รับความยุติธรรมในการแลกเปลี่ยนก็จะยิ่งใช้สิทธิทานุมัติทางลบต่ออีกฝ่ายหนึ่งมากขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะที่ต่อเนื่องจากหลักการในข้อที่ 3 ซึ่งกล่าวมาแล้ว

2.1.7 ยิ่งความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเกิดความสมดุล และความมั่นคงขึ้นในบางหน่วยสังคม ก็ยิ่งเป็นไปได้มากกว่าความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนในหน่วยสังคมอื่นจะไม่สมดุลและมั่นคง เป็นหลักการที่ต่อเนื่องจากหลักการข้อที่ 6 กล่าวคือ หากความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนของบางหน่วยสังคม เช่น สถาบันการเมืองการปกครอง มีความสมดุลและมั่นคง ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยน

ของอีกบางหน่วยสังคมในสังคมเดียวกัน เช่น เศรษฐกิจ ครอบครัว ศาสนาจะไม่สมดุลและมั่นคง ทั้งนี้ อาจเนื่องจากการทุ่มเทพยายามและความเอาใจใส่น้อยกว่าสถาบันการเมือง การปกครอง

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้นำทฤษฎีแลกเปลี่ยนมาประยุกต์ใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย โดยนำมาใช้สร้างตัวแปรในกรอบปัจจัยด้านลักษณะความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ที่มีความสัมพันธ์นำไปสู่การสร้างรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ซึ่งปัจจัยลักษณะความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมจะประกอบไปด้วย 4 ตัวแปร คือ สถานภาพและบทบาทของสมาชิกเครือข่าย พื้นฐานความสัมพันธ์ภายใน ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์กล่าวคือ ผู้ศึกษาได้นำทฤษฎีแลกเปลี่ยนมาอธิบายตัวแปร 2 ตัว ตัวแปรแรก คือตัวแปรด้านพื้นฐานความสัมพันธ์ภายในของสมาชิกเครือข่าย กล่าวคือความสัมพันธ์ทางสังคมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยน บุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ที่คาดหวังในสังคม (Expect Role/Function) หรือตามปทัสถาน (Norms) ที่ได้รับการถ่ายทอดมา แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความสัมพันธ์ ทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ ซึ่งในการแลกเปลี่ยนจะคำนึงถึงความเหมาะสมหรือความพอใจที่จะได้จากการแลกเปลี่ยนนั้นๆ ด้วย

ตัวแปรที่สองที่ผู้ศึกษาใช้ทฤษฎีแลกเปลี่ยนในการอธิบาย คือตัวแปรด้านทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ กล่าวคือความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลที่วางอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยน สามารถก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในลักษณะร่วมมือกัน (cooperative) หรือแข่งขันกัน (competitive) ซึ่งจะนำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนที่สมดุล (balance reciprocity) และไม่สมดุล (negative reciprocity) ในการศึกษาครั้งนี้หมายถึงการได้รับผลประโยชน์จากกันและกัน ทั้งในลักษณะเท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน โดยที่ฝ่ายหนึ่งอาจได้รับมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง

ทฤษฎีบทบาท (role theory)

กล่าวถึงการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม จึงสามารถนำทฤษฎีบทบาทมาอธิบายพฤติกรรมของสมาชิกภายในเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ตลอดจน กลุ่ม เครือข่าย และองค์กร ตามบทบาทหน้าที่ที่แต่ละบุคคลได้รับ

1. ความหมายของบทบาท

กรองแก้ว อยู่สุข (2537) กล่าวว่าบทบาท คือแบบอย่างของพฤติกรรมที่คาดหวังว่าบุคคลจะแสดงออกในกิจกรรมที่เข้าร่วมกับผู้อื่น บทบาทสะท้อนให้เห็นถึงตำแหน่งในสังคม รวมไปถึงหน้าที่สิทธิ ความรับผิดชอบและอิทธิพลของแต่ละบุคคล

พัทธา สายหู (2534) กล่าวว่าบทบาท คือสิ่งที่ทำให้เกิดความเป็นบุคคล เสมือนบทของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้นๆ เป็นอะไร มีบทบาทที่จะต้องแสดงอย่างไร ถ้าแสดงผิดบทหรือไม่สมบทก็อาจถูกเปลี่ยนตัวไม่ให้เห็นไปเลย ดังนั้นบทบาทก็คือการกระทำต่างๆ ที่ “บท” กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำตราบใดที่ยังอยู่ใน “บท” นั้น

ความหมายของบทบาทดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า บทบาทหมายถึงแบบแผนของพฤติกรรมหรือการกระทำที่บุคคลแสดงออก ภายใต้ข้อกำหนดของสังคมและเป็นไปตามสถานภาพสิทธิ หน้าที่ ที่บุคคลนั้นครองอยู่

2. แนวคิดและสาระสำคัญของทฤษฎีบทบาท

กรณา ใจใส (2552) จำแนกแนวคิดทฤษฎีบทบาท ออกเป็น 2 แนวคิด ดังนี้

2.1 แนวคิดเชิงโครงสร้าง มองว่าบทบาทเกิดจากความเชื่อมโยงระหว่างชุดของความคาดหวัง สิทธิ และหน้าที่ เชิงบรรทัดฐาน กับตำแหน่งหรือสถานภาพต่างๆ ในโครงสร้างทางสังคม ดังนั้นพฤติกรรมตามบทบาทที่เกิดขึ้นในแง่หนึ่งก็คือ การสนองตอบโดยตรงจากความคาดหวังต่างๆ ทางบทบาท และในอีกแง่หนึ่งก็คือเป็นผลทางอ้อมของกระบวนการซึมซับของบรรทัดฐานของบทบาท ซึ่ง Parsons ได้นำแนวคิด การกระทำทางสังคม วิเคราะห์การกระทำระหว่างกันขององค์ประกอบย่อยของระบบสังคม อธิบายการกระทำทางสังคมว่าประกอบไปด้วยการกระทำระหว่างกันระหว่างผู้กระทำ สถานการณ์ จุดมุ่งหมาย วิธีการ และแนวคิดของผู้กระทำ ดังนี้

2.1.1 ผู้กระทำ หมายถึงบุคคลที่มีประสบการณ์และรู้จักควบคุมสถานการณ์ มีวิธีการต่างๆ เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และจะกระทำระหว่างกันภายใต้สถานการณ์ต่างๆ

2.1.2 สถานการณ์ หมายถึงเงื่อนไขต่างๆ ที่ผู้กระทำรู้จักและมีอิทธิพลต่อการเลือกจุดมุ่งหมาย และการดำเนินการต่างๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายนั้นๆ

2.1.3 จุดมุ่งหมาย หมายถึงเป้าหมายที่ผู้กระทำมุ่งประสงค์

2.1.4 วิธีการ หมายถึง วิธีการต่างๆ ที่ผู้กระทำจะเลือกใช้เพื่อบรรลุเป้าหมาย ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากโครงสร้างทางสังคม

2.1.5 แนวคิดของผู้กระทำ หมายถึงค่านิยม บรรทัดฐาน และความคิดอื่นๆ ที่ผู้กระทำได้รับอิทธิพล ซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้กระทำดำเนินการต่างๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายภายใต้สถานการณ์นั้น ซึ่งทั้งหมดนี้ Parsons เรียกว่า Unit Act (ประทุมมา พลภักดี, 2535)

สังคมจะประกอบด้วย unit act แต่ละอัน แต่ถ้ากระทำจนเป็นแบบแผน สืบทอดกันเป็นแนวปฏิบัติของสมาชิกในสังคมจะเรียกว่าสถาบัน ซึ่งในเรื่องของบทบาท Parsons กล่าวว่า การที่บุคคลมีบทบาทหรือแสดงบทบาทต่างๆ นั้น เนื่องมาจากบรรทัดฐานที่เกิดจากการปรับตัวของผู้กระทำต่อคนอื่น และบรรทัดฐานเหล่านี้ถูกจำกัดภายใต้แบบแผนวัฒนธรรม นอกจากนี้

ยังมีค่านิยม และความเชื่อทางวัฒนธรรม ซึ่งแทรกซึมอยู่ภายในบุคลิกภาพของบุคคลที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และเป็นระยะเวลาอันยาวนานพอสมควร ที่เรียกว่า unit act ดังนั้นตามแนวคิดของ Parsons การกระทำของบุคคลในสังคมจะต้องมีลักษณะสมัครใจ ซึ่งผู้กระทำจะต้องมีความเชื่อ ค่านิยมที่เป็นแนวทางไปสู่เป้าหมายนั้น นอกจากนี้เงื่อนไขของสถานการณ์ต่างๆ ยังเป็นตัวชี้ให้เห็น พฤติกรรมบทบาทและสถานภาพของบุคคลต่างๆ ที่กระทำต่อกัน

2.2 แนวคิดเชิงปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ พิจารณาว่าบทบาทเป็นผลมาจากการ มีประสบการณ์ร่วมกับผู้อื่น หรือจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม บทบาทตามแนวคิดนี้ จึงมีลักษณะไม่ตายตัวหรือถูกกำหนดไว้ก่อนจากโครงสร้างทางสังคม แต่บทบาทจะถูกพิจารณาว่าเป็น เครื่องมือสำหรับการจัดรูปองค์กร หรือการก่อโครงสร้างของสถานการณ์ทางสังคม นอกจากนี้ ความหมายของแต่ละบทบาทจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้ผ่านกระบวนการของการตีความภายใต้ สถานการณ์แห่งการปฏิสัมพันธ์

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้นำทฤษฎีบทบาทมาประยุกต์ในการสร้างกรอบแนวคิด การวิจัย โดยนำมาสร้างเป็นตัวแปรสถานภาพและบทบาททางสังคม ซึ่งเป็นตัวแปรหนึ่งในลักษณะ ความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี กล่าวคือในเครือข่ายทางสังคม จะประกอบด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนหรือ แต่ละคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ โดยที่บุคคลแต่ละบุคคลนั้นมีได้มีเพียงบทบาทเดียว แต่มีหลายบทบาท ที่จะต้องสวมในชีวิตประจำวัน ดังนั้นบุคคลสองคนอาจมีความสัมพันธ์กันได้ในบทบาทเดียว (single role) หรือหลายบทบาท (multiple roles) เรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงเดี่ยว (uniplex or single-relation) และความสัมพันธ์เชิงซ้อน (complex relation) ตามลำดับ ซึ่งบทบาทแต่ละ บทบาท จะมีปทัสถานและความคาดหวังเป็นตัวชี้แนะแนวทางพฤติกรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายทางสังคมโดย แยกเป็นประเด็นตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการของเครือข่าย

วิทยา เรื่องฤทธิ และ Horng-Chang Hsieh (2558) ศึกษาเรื่องก้าวให้พ้นกับดัก ของคริสตลเลอร์จากแนวคิดแหล่งกลางถึงฐานคติแบบเครือข่าย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการ ของเครือข่ายระบบชุมชนในภูมิภาคโคราช ผลการศึกษาพบว่า Node หรือสมาชิกภายในเครือข่ายที่มี

ความหนาแน่นและมีระบบโครงสร้างการพึ่งพาอาศัยกัน มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของเครือข่ายชุมชนในภูมิภาคโคราช ซึ่งนับเป็นพัฒนาการขั้นแรกของการเกิดเครือข่าย

ฮัสสัน ดุมาลี และจันทนา สุทธิจารี (2556) ศึกษาเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลอ่าวปัตตานี กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของเครือข่าย กระบวนการกำเนิด และการเคลื่อนไหวเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลอ่าวปัตตานีของกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการก่อตัวขึ้นเป็นเครือข่ายคือ การมีความสัมพันธ์ส่วนตัวและการมีประสบการณ์ร่วม มีปัญหา และได้รับผลกระทบร่วมกันทางด้านทรัพยากรในอ่าวปัตตานีต่อการดำรงชีวิต

ศันสนีย์ จันทรอานภาพ (2550) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายทางสังคมระหว่างชุมชนคริสต์ปัตตานีกับชุมชนเพื่อนบ้านเพื่อความสมานฉันท์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายทางสังคมระหว่างชุมชนคริสต์ปัตตานีกับชุมชนต่างวัฒนธรรมในพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า ความเป็นหุ้นส่วนทางวัฒนธรรมของสมาชิกเครือข่ายที่มีความแตกต่างกัน เป็นปัจจัยหลักในการส่งเสริมพัฒนาการของเครือข่ายตั้งแต่ระยะการก่อตัวไปจนถึงระยะหลังการดำเนินงานตามเป้าหมาย

ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นพัฒนาการของเครือข่ายนั้น ได้กล่าวถึงพัฒนาการของเครือข่ายในภาพรวมว่า เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมมักมีพัฒนาการมาจากการมีความสัมพันธ์ส่วนตัว การมีประสบการณ์ร่วม หรือการมีปัญหา การได้รับผลกระทบจากปัญหาต่างๆ ในท้องถิ่นร่วมกัน

2. ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่าย

ธนพลฤกษ์ ชามะรัตน์ (2558) ศึกษาเรื่อง พหุลักษณะของเครือข่ายทางสังคมของนายหน้าแรงงานอีสาน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของนายหน้าแรงงานอีสาน โดยใช้กรอบแนวคิดของ Wasserman & Faust (1991) พบว่าลักษณะความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของนายหน้าแรงงานอีสานเป็นความสัมพันธ์เชิงซ้อน แม้จะมีจุดมุ่งหมายร่วมกันอันตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เป็นหลัก อีกทั้งมีความสัมพันธ์ในเชิงร่วมมือ และแข่งขันกัน และช่วงเวลาของความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ส่วนตัวของสมาชิกในเครือข่าย จึงนำมาสรุปเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อลักษณะความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมของนายหน้าแรงงานอีสานได้ 4 ปัจจัย คือ 1) บทบาทสมาชิก 2) พื้นฐานความสัมพันธ์ภายใน 3) ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ และ 4) ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์

อัฐพร กิ่งบุ และณัฐวุฒิ ปั้นรูป (2558) ศึกษาเรื่องวิเคราะห์การสร้างความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมโดยใช้ทฤษฎีกราฟ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมของนักศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของนักศึกษาเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มเดียวกันมากกว่านอกกลุ่ม ความสัมพันธ์เป็นแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน ช่วงเวลาของความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ส่วนตัวของนักศึกษาในเครือข่ายทางสังคม

เด่นนภา ปัตนุ และคณะ (2557) ศึกษาเรื่องเครือข่ายทางสังคมและการสูบบุหรี่ของนักเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ และโครงสร้างเครือข่ายทางสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษาระดับ ปวช. ชั้นปีที่ 1 ผลการศึกษาพบว่าสถานภาพทางเพศ และพื้นฐานความสัมพันธ์ภายในกลุ่มของนักเรียน เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียน

ภัทรภร พลพนาธรรม และคณะ (2554) ศึกษาเรื่อง เครือข่ายทางสังคมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม มีวัตถุประสงค์เพื่อ ตรวจสอบความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางสังคมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดบางน้อย ผลการศึกษาพบว่าประกอบด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญ คือ ความร่วมมือของสมาชิกตามสถานภาพและบทบาททางสังคม ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายชุมชนในพื้นที่ และการพึ่งพากันภายใต้พื้นฐานความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย

ชนิกานต์ รอดมรณ และมธุรส ผ่านเมือง (2554) ศึกษาเรื่องวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมโดยทฤษฎีกราฟ: กรณีศึกษาคณาจารย์คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรีโดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของคณาจารย์ ผลการศึกษาพบว่าทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายเป็นปัจจัยส่งเสริมพื้นฐานของความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย

ปณิธิ สุขสมบุญ (2545) ศึกษาเรื่อง เครือข่ายทางสังคมและการแสวงหาทางเลือกของแม่ค้าหาบเร่ แผงลอย: กรณีศึกษาแม่ค้าหาบเร่แผงลอยชาวอีสานที่อาศัยอยู่ในชุมชนนางเลิ้ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มแม่ค้าหาบเร่แผงลอย ผลการศึกษาพบว่า สถานภาพและบทบาททางสังคมเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นที่สุดที่ทำให้ผู้หญิงประกอบอาชีพค้าหาบเร่แผงลอย

ในภาพรวมของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นลักษณะความสัมพันธ์ของเครือข่ายนั้น จะให้ความสำคัญกับปัจจัย หรือองค์ประกอบที่มีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของเครือข่ายในการศึกษาครั้งนี้สรุปได้ 4 ปัจจัยหลัก ประกอบด้วย 1) บทบาทสมาชิก 2) พื้นฐานความสัมพันธ์ภายใน 3) ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ และ 4) ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์

3. วิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม

ธีรวุฒิ กายแก้ว (2556) ศึกษาเรื่องการสร้างเครือข่ายทางสังคม: กรณีศึกษานักฟุตบอลสมัครเล่นในกลุ่มกรุงเทพเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายทางสังคมและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายทางสังคมของนักฟุตบอลสมัครเล่นในกลุ่มกรุงเทพเหนือ ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายทางสังคมของนักฟุตบอลสมัครเล่นในกลุ่มกรุงเทพเหนือเกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีความสนใจในการทำกิจกรรมร่วมกัน มองเห็นประโยชน์ร่วมกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มีเป้าหมายเพื่อเป็นการออกกำลังกาย สร้างความสัมพันธ์ที่ดี และ ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของทุนทางสังคม

รุจเรขา วิทยาวุฒิกุล (2554) ศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบจำลองเครือข่ายทางสังคม เพื่อเพิ่มผลผลิตงานวิจัยของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยวิจัยไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยวิจัยไทย ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายทางสังคมที่พัฒนาขึ้นนั้น ความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างบุคคล เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุด

ปาน กิมปี (2540: 30-31) ได้ศึกษาการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน พบว่า การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้อันได้แก่ ประสบการณ์ร่วมในการวิเคราะห์สภาพปัญหา ทางเลือกในการแก้ไขปัญหา และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ อันได้แก่ การประสานเชื่อมโยงหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

สุนันทรา พุทธิมา (2539) ได้ศึกษา เครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้นำการเกษตรของชุมชนชนบททางภาคเหนือ พบว่า ปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้นำการเกษตร ประกอบด้วย การพึ่งพา ระบบเครือข่าย และการประกอบอาชีพเดียวกัน

ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล (2538) ได้ศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบเกษตรกรรมทางเลือกของชุมชน พบว่าเงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) วิถีปัญหา การเผชิญกับบทเรียนและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน 2) วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนท้องถิ่น ที่มีพิธีกรรมต่างๆ ร่วมกัน อันเป็นสื่อในการพบปะและการดำเนินชีวิตร่วมกัน 3) ข้อมูลข่าวสารที่สามารถติดต่อสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว 4) ความสามารถของผู้นำ 5) ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ

จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดเกี่ยวกับวงจรของเครือข่ายของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) และ พิชัย เพชรรัตน์ (2547) มาปรับใช้ ได้แก่ ระยะเวลาเริ่มก่อตัว การขยายตัวหรือความร่วมมือ การดำเนินงานตามเป้าหมาย และหลังจากการดำเนินงานตามเป้าหมายของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ทั้งนี้เพื่อนำมาเป็นข้อมูลใน

การวิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่าย และวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีต่อไป

ในส่วนวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ผู้ศึกษาได้นำตัวแปรที่คาดว่าจะจะเป็นลักษณะความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางสังคม ซึ่งประยุกต์มาจากผลการศึกษาของธนพฤษช์ ชามะรัตน์ (2558) ที่พัฒนาจากกรอบแนวคิดของ Wasserman & Faust (1991) อันได้แก่ 1) สถานภาพ บทบาทสมาชิก 2) พื้นฐานความสัมพันธ์ภายใน 3) ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ และ 4) ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์มาประกอบในการศึกษา

สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อค้นหาวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ในส่วนนี้ผู้ศึกษาได้ประยุกต์จากวิธีการสร้างเครือข่ายทางสังคมของธีรวิทย์ กายแก้ว (2556) Veer (1994) รุจเรขา วิทยายุทธ (2554) และพระมหาสุทิตย์ อากาศโร (2547) มาเป็นตัวแปรในการศึกษา ประกอบไปด้วย 1) ทักษะและประสบการณ์ร่วม 2) การติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิด 3) ศิลปะการประสานผลประโยชน์ และ 4) การเคลื่อนไหวทางสังคม ดังปรากฏตามกรอบแนวคิดในการศึกษา ที่จะกล่าวต่อไป

กรอบแนวคิดในการศึกษา

กรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย 3 ตัวแปรหลัก ได้แก่

ตัวแปรที่ 1 พัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ประกอบด้วย

- 1.1 ระยะการก่อตัวของเครือข่าย
- 1.2 ระยะการขยายตัวหรือความร่วมมือ
- 1.3 ระยะการดำเนินงานตามเป้าหมาย
- 1.4 ระยะภายหลังจากการดำเนินงานตามเป้าหมาย

ตัวแปรที่เกี่ยวกับพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จะทำให้ทราบถึงความเป็นมาของเครือข่าย ซึ่งจะเชื่อมโยงกับตัวแปรที่ 2 ลักษณะความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมต่อไป

ตัวแปรที่ 2 ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ประกอบด้วย

- 2.1 สถานภาพ บทบาทสมาชิก
- 2.2 พื้นฐานความสัมพันธ์ภายใน
- 2.3 ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์
- 2.4 ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์

หลังจากศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีแล้ว ผู้ศึกษาต้องการทราบว่าลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมภายในเครือข่ายของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เป็นอย่างไร มีแนวทางที่จะเชื่อมโยง หรือก่อให้เกิดวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ได้อย่างไร

สำหรับตัวแปรที่ 3 วิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดของ Veer (1994) ธีรฤดี กายแก้ว (2556) รุจเรขา วิทยายุทธภูมิกุล (2554) และพระมหาสุทิตยธำภากร (2547) มาปรับใช้ ซึ่งประกอบด้วย

- 3.1 ทักษะ และประสบการณ์ร่วม
- 3.2 การติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิด
- 3.3 ศิลปะการประสานผลประโยชน์
- 3.4 การเคลื่อนไหวทางสังคม

ตัวแปรด้านวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมจะเป็นผลลัพธ์จากการศึกษาในครั้งนี้ โดยเมื่อทราบถึงพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีและลักษณะความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีแล้ว จะสามารถนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงถึงวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ว่าเป็นอย่างไร

กล่าวโดยสรุป สำหรับกรอบแนวคิดในการศึกษานั้น ผู้ศึกษาจะทำการศึกษาทั้ง 3 ตัวแปรหลักดังที่กล่าวไว้ข้างต้น โดยเริ่มศึกษาจากตัวแปรที่ 1 พัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และตัวแปรที่ 2 ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ว่านำไปสู่ตัวแปรที่ 3 การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ต่อไปได้อย่างไร ดังปรากฏในภาพ 3

พัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

1. การก่อตั้ง
2. การขยายตัวหรือความร่วมมือ
3. การดำเนินงานตามเป้าหมาย
4. หลังจากการดำเนินงานตามเป้าหมาย

ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมเครือข่าย กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

1. สถานภาพ บทบาทสมาชิก
2. พื้นฐานความสัมพันธ์ภายใน
3. ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์
4. ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์

การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

1. ทักษะและประสบการณ์ร่วม
2. การติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิด
3. ศิลปะการประสานผลประโยชน์
4. การเคลื่อนไหวทางสังคม

ภาพ 3 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษา เรื่อง การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร ประกอบด้วย

1. ประธานชุมชนกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
2. สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
3. ชาวบ้านในชุมชนรอบอ่าวปัตตานี
4. นักวิชาการของโครงการและกิจกรรมต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
5. ผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้อง/เข้าใจการทำงานของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) และแบบลูกโซ่ (snowball sampling) ประกอบด้วย

1. ประธานชุมชนกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จำนวน 12 ชุมชนๆ ละ 1 คน รวม 12 คน
2. สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จำนวน 6 คน
3. ชาวบ้านในชุมชนรอบอ่าวปัตตานี จำนวน 6 คน
4. นักวิชาการของโครงการและกิจกรรมต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จำนวน 3 คน ได้แก่
  - 4.1 นักวิชาการของโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งจังหวัดปัตตานี
  - 4.2 นักวิชาการศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้
  - 4.3 นักวิชาการโครงการและกิจกรรมภาคเอกชน คือ สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี
5. ผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้อง/เข้าใจการทำงานของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จำนวน 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือการวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลที่สำคัญ คือ

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เป็นรายบุคคล โดยใช้แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์
2. การสนทนากลุ่ม (group discussion) โดยใช้แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม
3. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation)
4. แผนผังเวนน์ (Venn diagram)

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview)

เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน ผู้ศึกษาอาศัยการพบปะพูดคุยกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามแบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview) กล่าวคือ ดำเนินการสัมภาษณ์ไปในรูปแบบการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ ไม่เคร่งครัดในคำถามและลำดับคำถาม ผู้ถามและผู้ตอบมีอิสระที่จะถาม ตอบ ครอบคลุมประเด็นที่คิดว่าอาจจะเข้าข่าย โดยคำถามแต่ละข้อเน้นรายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมา/พัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่าย และการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ดังนั้นทั้งผู้สัมภาษณ์และให้สัมภาษณ์จึงมีอิสระในการถามและตอบสูง ผู้ศึกษาจึงสามารถเข้าถึงข้อมูลที่มีความสลับซับซ้อน ความลึกซึ้งได้

ทั้งนี้กลุ่มที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นจะประกอบไปด้วยกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม คือ ประธานชุมชนกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี 12 คน สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี 6 คน และตัวแทนนักวิชาการของโครงการและกิจกรรมต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี 3 คน รวม 21 คน

2. การสนทนากลุ่ม (group discussion)

ผู้ศึกษาใช้การสนทนากลุ่มกับกลุ่มเป้าหมายทั้ง 5 กลุ่ม จำนวน 30 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 10 คน ที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับ บริบทชุมชน และการประกอบอาชีพฐานทรัพยากรของชุมชน รวมทั้งความคิดเห็น ความเชื่อและทัศนคติ ของกลุ่มเป้าหมาย เกี่ยวกับการเข้าร่วมในเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ผู้ศึกษาจะคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มที่มีความ

คล้ายคลึงกัน ในด้านต่างๆ เช่น อายุ สถานภาพสมรส รายได้ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายรู้สึกสบายใจเมื่อได้สนทนาร่วมกัน ระหว่างการปฏิสัมพันธ์ในช่วงถูกสัมภาษณ์ สมาชิกภายในกลุ่มจะเรียนรู้จากประสบการณ์ซึ่งกันและกัน จุดเด่นของเครื่องมือชนิดนี้ คือ ประหยัดเวลาในการเก็บข้อมูล เพราะสัมภาษณ์หลายคนในเวลาเดียวกัน ส่วนข้อจำกัด คือ หากสมาชิกในกลุ่มคนใดมีความคิดเห็นขัดแย้งกัน อาจไม่สามารถแสดงความคิดเห็นในวงสนทนาอีกต่อไปได้ หรือสมาชิกบางคนอาจจะผูกขาดแสดงความคิดเห็นมากเกินไป สมาชิกคนอื่นๆ ได้แสดงความคิดเห็นน้อย ผู้ดำเนินการภายในกลุ่ม (moderator) จะต้องมีวิธีการแก้ไขปัญหานี้ ดังนั้นเครื่องมือการสนทนากลุ่มจึงใช้ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ข้อมูลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยใช้แนวคำถามสัมภาษณ์ ดังปรากฏในภาคผนวก

3. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation)

สำหรับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้ศึกษาได้สังเกตคำพูด น้ำเสียง กริยาท่าทางระหว่างสนทนากลุ่ม ขณะให้ข้อมูล ความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มกับเครือข่าย การประสานผลประโยชน์ของของกลุ่มกับเครือข่าย การจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน พฤติกรรมของคนในชุมชน สภาพความเป็นอยู่ ชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การประกอบพิธีกรรม การอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

4. แผนผังเวนน์ (Venn diagram)

สุภฤกษ์ จันทมงคล (2555) กล่าวถึงความเป็นมาของแผนผังเวนน์ว่า ตั้งตามชื่อของ John Venn (1834 – 1932) นักตรรกศาสตร์ชาวอังกฤษซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดแผนผังชนิดนี้ แผนผังเวนน์ถูกนำเสนอครั้งแรกในปี ค.ศ.1880 ในเอกสารเรื่อง On the Diagrammatic and Mechanical Representation of Propositions and Reasoning ในนิตยสารเชิงปรัชญาและวิทยาศาสตร์

สุวิทย์ มูลคำ (2547: 25-26) ได้ให้ความหมายของแผนผังเวนน์ (Venn diagram) ว่าเป็นผังรูปแบบที่ใช้แสดงข้อมูลเพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดที่แสดงถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ของบุคคล สถานที่ หรือสิ่งของในลักษณะต่างๆ และจะใช้เมื่อต้องการค้นหาผู้เกี่ยวข้องมาช่วยกันแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น หรือ ต้องการทราบถึงความสัมพันธ์และการติดต่อกันระหว่างบุคคลกับศูนย์กลางที่มีผลกระทบหรือความสำคัญต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับนათยา ปิลันธนานนท์ (2542: 30) ที่กล่าวถึง ประโยชน์ของแผนผังเวนน์ว่า แผนผังเวนน์จะใช้เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นการเรียนรู้ร่วมกันและวิเคราะห์ปัญหา แนวทางในการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางกับบุคคลที่เกิดจากการขาดทรัพยากรและไม่ได้รับบริการจากรัฐ สามารถนำข้อมูลไปใช้ได้หลายระดับ ขึ้นอยู่กับว่าใครอยู่ตรงกลางแผนผัง

สำหรับการศึกษาค้างนี้ จะใช้แผนผังเวนนแสดงข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องถ่ายในลักษณะภาพ (graphic) ภาพจะมีขนาดต่างๆ ที่แสดงถึงความคิดเห็นที่สำคัญของสมาชิกในเครื่องถ่าย ความคิดเห็นที่สำคัญที่สุดจะอยู่ตรงศูนย์กลาง และใช้ลูกศรที่มีความหนาบางต่างกัน แสดงปริมาณและทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในเครื่องถ่าย แผนผังเวนนจะบ่งบอกถึงความสำคัญของเครื่องถ่าย หรือสมาชิกของเครื่องถ่ายในระบบทั้งหมดตลอดจนความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน

การเลือกพื้นที่

การเลือกพื้นที่ชุมชนรอบอ่าวปัตตานี 12 ชุมชนในอำเภอยะหริ่ง อำเภอหนองจิก และอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เป็นพื้นที่ในการศึกษานี้ เนื่องจากผู้ศึกษาได้ทบทวนวรรณกรรมตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอ่าวปัตตานี และเขตพื้นที่ชุมชนประมงรอบอ่าวปัตตานี พบประเด็นที่น่าสนใจศึกษาเนื่องจากชุมชนรอบอ่าวปัตตานี 12 ชุมชน ล้วนเป็นชุมชนประมงที่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครื่องถ่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีและมีบทบาทในการร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมของเครื่องถ่ายอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นบริบทของพื้นที่ชุมชน 12 แห่งซึ่งติดทะเล มีการประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก และการประสบปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในอ่าวปัตตานีร่วมกันของทุกชุมชน ซึ่งถือเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตชาวบ้านมานาน ทำให้การรวมกลุ่มสร้างเครื่องถ่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีในครั้งนี้มีความเข้มแข็ง และมีประสิทธิภาพในการดำเนินการ จากสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้น จึงนำมาสู่การเลือกพื้นที่ชุมชนรอบอ่าวปัตตานี 12 ชุมชนดังกล่าวเป็นพื้นที่ในการศึกษาค้างนี้

การลงพื้นที่/ภาคสนาม (field work)

ในการแนะนำตัวกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รู้จัก และเข้าใจวัตถุประสงค์ในการศึกษา ผู้ศึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานชาติและเครื่องถ่ายการเรียนรู้ท้องถิ่น คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งเป็นผู้ที่มีความคุ้นเคยกับการทำงานในพื้นที่ชุมชนรอบอ่าวปัตตานีและผู้นำชุมชนมาก่อน เพื่อความปลอดภัยในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เนื่องจากประเด็นในการศึกษาค่อนข้างละเอียดอ่อน ผู้ศึกษาเป็นบุคคลภายนอก จึงต้องมีความระมัดระวังในการสื่อสารและแสดงบทบาทในชุมชน รวมทั้งเพื่อขอความร่วมมือจากชุมชนในการลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการสร้างความสัมพันธ์ หลังการแนะนำตัวแล้ว ผู้ศึกษามีการผูกมิตรสร้างความคุ้นเคย โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านรวมถึงกลุ่มเป้าหมายและครอบครัวมีความไว้วางใจ โดยระวางมิให้ตนเองมีบทบาทเกินกว่าที่ควรจะเป็น และระวางมิให้เกิดความลำเอียงในการรวบรวมข้อมูลและตีความข้อมูล

การทำงานภาคสนาม ผู้ศึกษาเริ่มศึกษาชุมชน (community study) โดยใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมดังกล่าวแล้ว มีแกนนำหรือสมาชิกกลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีของแต่ละกลุ่มเป็นผู้นำทางและเป็นทีปรีกษา ซึ่งจะทำให้ทราบถึงบริบทชุมชนและโครงสร้างในด้านต่างๆ ของชุมชนมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น สิ่งที่ผู้ศึกษาต้องคำนึงถึงหลักการเข้าสู่สนาม คือ วางตัวที่เหมาะสม ไม่มีอคติต่อสิ่งที่พบเห็น พยายามทำความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน แล้ววิเคราะห์สิ่งเหล่านั้น โดยมองว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นล้วนมีการเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต และเป็นไปอย่างสัมพันธ์กัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาอาศัยขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ สุกงาค์ จันทวานิช (2551: 146 - 149) ได้กล่าวไว้ แต่จะเลือกขั้นตอนที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ ดังนี้

1. การใช้เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจะสร้างกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์ เอกสารที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาเลือกแนวคิดเครือข่ายทางสังคม มาใช้ในการกำหนดกรอบการศึกษา ซึ่งแสดงให้เห็นตัวแปร หรือองค์ประกอบต่างๆ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ซึ่งแนวคิด และเอกสารที่เกี่ยวข้องดังกล่าวช่วยให้ผู้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างข้อสรุป และใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เบื้องต้นด้วยการจัดหมวดหมู่ (typology) และแยกแยะ (taxonomy) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นวิเคราะห์เปรียบเทียบ ความสอดคล้องของข้อมูลดิบที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลกับแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ควบคู่กับบริบทชุมชนโดยพรรณนาวิเคราะห์

2. การจดบันทึก ผู้ศึกษาเลือกจดบันทึกทั้งแบบบันทึกย่อและแบบฉบับสมบูรณ์ โดยจดบันทึกย่อด้วยถ้อยคำซึ่งมีประโยชน์ในขณะเก็บรวบรวมข้อมูล เพราะมีเวลาจำกัดและเป็นการหลีกเลี่ยงการจดข้อมูล ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เห็น หลังจากนั้นจึงนำบันทึกย่อมาเรียบเรียงใหม่เป็นบันทึกฉบับสมบูรณ์ โดยบันทึกทันทีเมื่อถึงที่พัก และบันทึกแยกระหว่างส่วนที่เป็นข้อมูลกับส่วนที่เป็นความคิดเห็นของผู้ศึกษา

3. ทำการสรุปข้อมูลชั่วคราว ผู้ศึกษาเชื่อมโยงข้อมูลหลังจากที่เก็บข้อมูลในประเด็นนั้นๆ เสร็จสิ้น

4. การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป ผู้ศึกษานำข้อสรุปย่อยๆ ที่กระทำมาแล้วเชื่อมโยงกันเพื่อเป็นบทสรุปและเพื่อตอบปัญหาการวิจัย และกระทำอย่างเป็นระบบ โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้รวบรวมไว้ และสุดท้ายจะเป็นการพิสูจน์บทสรุปนั้นๆ แล้วนำไปเขียนรายงานการวิจัย

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้ศึกษาตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูล ดังนี้

1. ทบทวนจากกลุ่มเป้าหมาย โดยนำข้อมูลที่ได้มาแยกหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์แต่ละข้อ และนำข้อมูลที่ได้ไปตรวจสอบกับกลุ่มเป้าหมายว่าถูกต้อง ครบถ้วนตามที่ให้ข้อมูลหรือไม่อย่างไร

2. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากภาคสนามของผู้ศึกษามาเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูลในแต่ละส่วน แล้วนำมาตรวจสอบและเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ไม่สมบูรณ์ให้ถูกต้อง

3. เปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากเทคนิคการเก็บข้อมูลหลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

4. ตรวจสอบจากเอกสาร เช่น ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาพิจารณาข้อมูลในชุดเดียวกัน

ตาราง 2 สรุปวิธีดำเนินการวิจัย

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	เครื่องมือที่ใช้	การวิเคราะห์ข้อมูล
1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี	- ประธานชุมชนกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี - สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี - นักวิชาการโครงการและกิจกรรมต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี	- แบบสัมภาษณ์เชิงลึก - การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม	การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาแบบพรรณนาความ
2. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี	- ประธานชุมชนกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี - ผู้นำชุมชน - ผู้นำศาสนา - นักวิชาการโครงการและกิจกรรมต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี - สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี - ชรบ้านในชุมชนรอบอ่าวปัตตานี	- การสนทนากลุ่ม - การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม	การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาแบบพรรณนาความ

ตาราง 2 สรุปวิธีดำเนินการวิจัย (ต่อ)

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	เครื่องมือที่ใช้	การวิเคราะห์ข้อมูล
3. เพื่อค้นหาวิธีการสร้าง เครือข่ายความสัมพันธ์ทาง สังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าว ปัตตานี	- ประธานชุมชนกลุ่มอนุรักษ์ อ่าวปัตตานี	- แบบสัมภาษณ์เชิงลึก	การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา แบบพรรณนาความ
	- ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา - นักวิชาการโครงการและ กิจกรรมต่างๆ ทั้งภาครัฐและ ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับ เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี - สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี - ชาวบ้านในชุมชนรอบอ่าว ปัตตานี	- การสนทนากลุ่ม - การสังเกตแบบไม่มี ส่วนร่วม	การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา แบบพรรณนาความ

Prince of Songkla University
Pattani Campus

บริบทอ่าวปัตตานี และเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

ในบทนี้ผู้ศึกษาได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของอ่าวปัตตานี และเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ทั้ง 12 กลุ่ม ด้วยการพรรณนาข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นการรวบรวมจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกตจากปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นจริง (empirical studies) และจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ลักษณะทั่วไป

ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องในการทำงานเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ค้นคว้าเอกสารจากแหล่งต่างๆ พบข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ดังนี้ พื้นที่อ่าวปัตตานีตั้งอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดปัตตานี ทางชายฝั่งทะเลอ่าวไทย คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2558) ได้ทำการสำรวจพื้นที่อ่าวปัตตานีพบว่า ในอ่าวปัตตานีมีพื้นที่ประมาณ 74 ตารางกิโลเมตร มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศนอกชายฝั่งนอกอ่าวด้วย พื้นที่บนฝั่งรอบอ่าวประมาณ 70,000 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ใน 3 อำเภอของจังหวัดปัตตานี คือ อำเภอยะหริ่ง อำเภอเมืองปัตตานี และอำเภอหนองจิก

ปิยะ กิจถาวร (2543) กล่าวว่า อ่าวปัตตานีเป็นหนึ่งในแหล่งทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนบริเวณรอบอ่าว เพราะอ่าวปัตตานีนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรชายฝั่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรสัตว์น้ำ แต่ต่อมาสภาพความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งทะเลของอ่าวปัตตานีก็เกิดความเสื่อมโทรมขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น เกิดจากการขยายตัวของชุมชนเมือง การขยายตัวของอุตสาหกรรมต่างๆ บนฝั่งแม่น้ำและบริเวณอ่าวปัตตานี การขยายตัวของพื้นที่ทำนาถุ้ง การสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลน และสาเหตุที่สำคัญที่สุดเกิดจากการทำลายแหล่งอาศัยของสัตว์หน้าดินและพื้นที่สาหร่ายโดยเรืออวนรุน อวนลาก ซึ่งสาเหตุดังกล่าวนำมาสู่ปัญหาให้กับชุมชนประมงพื้นบ้านในการต้องสูญเสียแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติในการประกอบอาชีพและยังก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมที่เป็นห่วงโซ่ตามมาอีกด้วย เช่น ปัญหานี้สิน ปัญหาคนว่างงานโดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาครอบครัว ปัญหาคุณภาพชีวิต ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการศึกษา ฯลฯ

กระแสทุนนิยมทำให้อ่าวปัตตานีถูกกลุ่มนายทุนใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและให้ทันกับความต้องการของกระแสโลก ทำให้อ่าวปัตตานีไม่สามารถผลิตทรัพยากรสัตว์น้ำให้ทันกับความต้องการของตลาด จึงมีการทำการประมงโดยใช้เครื่องมือที่

ผิดกฎหมายและทำลายสัตว์น้ำ อย่างอวนลาก-อวนรุน การขยายการผลิตสัตว์น้ำโดยการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง จึงเกิดการทำลายป่าชายเลน การจับจองพื้นที่ทะเลอุตสาหกรรมการประมงและสัตว์น้ำขยายตัวเกิดการขยายพื้นที่เขตอุตสาหกรรมและการทิ้งน้ำเสียโดยมิได้รับผิดชอบบำบัดน้ำเสียก่อนทิ้ง นโยบายการพัฒนาประเทศที่ไม่เข้าใจธรรมชาติและระบบนิเวศ เกิดการก่อสร้างสิ่งต่างๆ ลงในอ่าวปัตตานี และชายฝั่งตลอดแนวของอ่าวปัตตานี หรือการทำกิจกรรมต่างๆ ตลอดแม่น้ำปัตตานีและคลองสาขาต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีส่วนกระทำต่ออ่าวปัตตานี จนเกินความสามารถและศักยภาพของอ่าวปัตตานี สัตว์น้ำในอ่าวปัตตานีและอ่าวไทย (นุกูล รัตนดากุล, สัมภาษณ์ 16 กุมภาพันธ์ 2559)

อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะโดยทั่วไปของอ่าวปัตตานีนั้น มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศนอกชายฝั่งนอกอ่าว และมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชนประมงรอบอ่าวปัตตานีจนมีอาจแยกออกจากกันได้ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงระบบเวศ และการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม จึงส่งผลกระทบต่อทั้งระบบนิเวศอ่าวปัตตานีและความเป็นอยู่ของชุมชนโดยรอบอ่าวปัตตานี

2. ชุมชนสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

สำหรับชุมชนชาวประมงพื้นบ้านภายในเขตทะเลในหรืออ่าวปัตตานี มีชุมชนทั้งหมด 24 หมู่บ้าน ใน 8 ตำบล 3 อำเภอ และชุมชนใกล้เคียงที่มีอิทธิพลต่อกันในเชิงระบบนิเวศเกือบ 10 ชุมชน มีประชากรที่ประกอบอาชีพประมงและอาชีพที่ต่อเนื่องกับอาชีพประมงเกือบ 10,000 คน ซึ่งมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและสมถะ ดำเนินชีวิตแบบพอเพียงมิได้ตั้งดวงทรัพยากรเพื่อความร่ำรวยส่วนตัว แต่มุ่งหวังที่จะรักษาไว้ให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนร่วมกัน จนสามารถรักษาฐานทรัพยากรต่าง ๆ ในอ่าวปัตตานีให้ไม่ล่มสลายและคงความสมบูรณ์อยู่ได้ระดับหนึ่ง (นิราศ อาแว, 2553)

ตาราง 3 ชุมชนเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

ชุมชน	ชื่อหมู่บ้าน	ที่ตั้ง
1	บ้านดาโต๊ะ	หมู่ที่ 4 ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
2	บ้านตะโละสะมิแล	หมู่ที่ 2 ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
3	บ้านบูดี	หมู่ที่ 1 ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
4	บ้านตะโละอาโหรี	หมู่ที่ 2 ตำบลตะโละกาโปร์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
5	บ้านเตียรยา	หมู่ที่ 1 ตำบลตาแกะ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
6	บ้านตันหยงลูโละ	หมู่ที่ 1 ตำบลตันหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
7	บ้านปาตา	หมู่ที่ 1 ตำบลตันหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี
8	บ้านบางปลาหมอ	หมู่ที่ 2 ตำบลลูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

ตาราง 3 ชุมชนเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

ชุมชน	ชื่อหมู่บ้าน	ที่ตั้ง
9	บ้านโคกม่วง	หมู่ที่ 1 ตำบลตุง อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี
10	บ้านบางตาวา	หมู่ที่ 2 ตำบลบางตาวา อำเภอนงจิก จังหวัดปัตตานี
11	บ้านปากบางตาวา	หมู่ที่ 1 ตำบลบางตาวา อำเภอนงจิก จังหวัดปัตตานี
12	บ้านท่ากำชำ	หมู่ที่ 1 ตำบลท่ากำชำ อำเภอนงจิก จังหวัดปัตตานี

ที่มา: นิราศ อาแว (2553)

3. วัตถุประสงค์ของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

นิราศ อาแว (2553) ได้ระบุวัตถุประสงค์ของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีไว้ 5 ประการ ดังนี้

3.1 เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีให้มีความสมบูรณ์และยั่งยืน

3.2 เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวบ้านเพื่อให้มีส่วนร่วมในการดูแลและจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น

3.3 เพื่อประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งทางภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาและประชาชนในการร่วมมือกันจัดการทรัพยากรท้องถิ่นและพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน

3.4 นำเสนอแนวทางการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนมีส่วนร่วมกับภาครัฐ เพื่อให้มีการกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

3.5 เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชน
 อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี มีวัตถุประสงค์หลักในการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งสิ้น 5 ประการ ทั้งนี้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จะยึด 5 หลักการของวัตถุประสงค์ เป็นหลักในการดำเนินงาน

4. กิจกรรมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

กิจกรรมที่ผ่านมาของกลุ่มเครือข่าย เช่น การปลูกป่าชายเลนและป่าสนชุมชน การจัดตั้งป่าชุมชน การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำและการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ การอนุรักษ์ป่าชายเลนและหญ้าทะเล การทำปะการังเทียมเพื่อเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำ การสำรวจทรัพยากรชายฝั่งงานวิจัยชุมชน งานพัฒนาเด็กและเยาวชน งานรณรงค์เผยแพร่ งานพัฒนาอาชีพชุมชน งานพัฒนาศักยภาพองค์กรชุมชน และงานดูแลปกป้องการละเมิดกฎหมายของเรืออวนรุน-อวนลาก

และงานต่อสู้ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมในการใช้ทรัพยากรต่างๆ ทั้งภายในเครือข่ายและพื้นที่อื่นๆ เป็นต้น (ดอเลาะ เจ๊ะแต, สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2559)

สรุปได้ว่า กิจกรรมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เป็นกิจกรรมในลักษณะของการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งทะเลในอ่าวปัตตานีเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อผลักดันให้อ่าวปัตตานีกลับมามีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ และสามารถหล่อเลี้ยงชีวิตชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีได้เช่นเดิม

5. การสนับสนุนงบประมาณของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีได้รับการสนับสนุนงบประมาณและความร่วมมืออย่างดีจากจังหวัดปัตตานี ป่าไม้เขตปัตตานี มหาวิทยาลัยและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ปี พ.ศ. 2535-2538 เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งเอเชีย เพราะอ่าวปัตตานีได้รับการยอมรับให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญแห่งภูมิภาคเอเชีย ปี พ.ศ. 2538-2540 ได้รับสนับสนุนงบประมาณจากศูนย์ศึกษาและพัฒนาอ่าวปัตตานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในนามโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมอ่าวปัตตานีจากสถานทูตออสเตรเลีย ในนามโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งจังหวัดปัตตานี และโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพป่าสนทรายเตียรยา ปี พ.ศ. 2541 ได้รับสนับสนุนงบประมาณจากประชาคมยุโรปและองค์กรพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติ ในนามโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนในพื้นที่ภาคใต้ของไทยเขตอ่าวปัตตานี เพราะฉะนั้น เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจึงได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหลายภาคส่วน ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรในอ่าวปัตตานี ทั้งหลายของเครือข่าย

6. เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

จากข้อความข้างต้นเป็นการกล่าวถึงบริบทอ่าวปัตตานี และเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีโดยภาพรวม ลำดับต่อไป ผู้ศึกษาจะเน้นเฉพาะกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีทั้ง 12 กลุ่มที่ประกอบเป็นเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี พอสังเขป ดังต่อไปนี้

6.1 กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ

ประวัติความเป็นมา

เนื่องจากปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศอ่าวปัตตานี ปัญหารุกรกล้ำเข้ามาทำประมงผิดกฎหมายของเรืออวนลาก-อวนรุน ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะการประกอบอาชีพของชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานี ทุกครัวเรือนมีรายได้ลดลง

ไม่เพียงพอดูรายจ่าย ทำให้ชาวบ้านบางส่วนเลิกทำอาชีพประมงและหันมาทำงานรับจ้างทั่วไป
 ค้าขาย หรือเดินทางไปทำงานยังประเทศมาเลเซีย ซึ่งมีรายได้ดีกว่า ขณะนั้นนักวิชาการ
 จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้เข้ามาศึกษาวิจัยในพื้นที่อ่าวปัตตานี มีโอกาส
 ได้รับรู้ปัญหาของชาวบ้าน จึงแนะนำให้ชาวบ้านรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อใช้พลังกลุ่มในการแก้ไขปัญหา
 โดยคาดว่าพลังกลุ่มจะช่วยผลักดันให้ชาวบ้านประสบผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหา และได้สนับสนุน
 ความรู้ทางวิชาการให้แก่กลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นใหม่ ต่อมากลุ่มมีการขยายตัว มีสมาชิกเพิ่มขึ้น แต่ยังคงมี
 ศูนย์กลางการประสานงานอยู่ที่ชุมชนบ้านดาโต๊ะ จนกระทั่งเกิดการก่อตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
 บ้านดาโต๊ะอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2535 (ดอเลาะ เจ๊ะแต, สัมภาษณ์ 14 ตุลาคม 2559)
 กิจกรรมแรกของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะในการทำงานด้านการอนุรักษ์คือ กิจกรรม
 ปลูกป่าในหัวใจคน ซึ่งชาวบ้านตำบลแหลมโพธิ์ได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อแก้ไขปัญหา พื้นฟู และอนุรักษ์อ่าวปัตตานีร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
- 2) เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรแนวชายฝั่งอ่าวปัตตานีบริเวณชุมชนบ้านดาโต๊ะ
- 3) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นที่พักพิงให้แก่ชาวบ้านดาโต๊ะที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในอ่าวปัตตานี

สมาชิกกลุ่ม

1) มะรอนิง	สาและ (ประธาน)	2) ดอเลาะ	เจ๊ะแต (รองประธาน)
3) นีราศ	อาแว	4) มะรอฮิง	สาและ
5) รอนิง	สาและ	6) อาแซ	กาเดร์
7) เจ๊ะโกะ	มามะ	8) นิโสะ	นิกาจิ
9) เจ๊ะสะ	เจะนิ	10) รอนิง	สาและ
11) ยูโซ	ตือเระ	12) มะอาบู	กาดี
13) เซะ	ยูโซะ	14) อัสนัน	ดาแม
15) เอะสะ	เจะสะ	16) บุคอรี	ตาแกะ
17) มะยูโซะ	สาแม		

โครงสร้าง/บทบาทหน้าที่

กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะมีโครงสร้างกลุ่มอย่างเป็นทางการ ประกอบด้วย ประธาน คือ มะรอนิงสาและ ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี กับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ เมื่อมีข่าว กิจกรรม ความเคลื่อนไหวของเครือข่ายมะรอนิงจะทำหน้าที่แจ้งให้ชาวบ้านในชุมชนรับทราบ

ดอเลาะ เจ๊ะแต รองประธาน ทำหน้าที่ช่วยเหลืองานของประธานกลุ่มทั้งคู่ทำงานร่วมกัน เมื่อมีกิจกรรมใดๆ ทั้งในระดับกลุ่มหรือเครือข่าย ส่วนใหญ่จะไปร่วมกิจกรรมต่างๆพร้อมกัน เสมอทำให้ทั้งคู่เกิดความสนิทสนม รักใคร่กลมเกลียว กล่าวพูดกล้าแสดงความคิดเห็น

กิจกรรมกลุ่ม

- 1) ปลุกป่าในหัวใจคน
- 2) ต่อต้านเรืออวนลาก-อวนรุน ที่เข้ามาทำประมงในอ่าวปัตตานี
- 3) สัมมนาอดีต ปัจจุบัน และอนาคตอ่าวปัตตานี
- 4) กิจกรรมรักษ์ป่าชายเลน ล่องเรือชมป่าชายเลนและร่วมปลูกป่าชายเลนบ้านดาโต๊ะ
- 5) สำรวจแนวเขตหญ้าทะเลและปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในอ่าวปัตตานี
- 6) งานวันเด็กเยาวชนบ้านดาโต๊ะ
- 7) สำรวจความหลากหลายของพันธุ์ไม้ในป่าชายเลนบ้านดาโต๊ะ
- 8) เลี้ยงปลากระพงในกระชัง
- 9) คัดค้านการปลูกป่าโกงกางเชิงเดี่ยว
- 10) ปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ
- 11) ธนาคารปู
- 12) ต่อต้านกลุ่มนายทุนที่เข้ามาจับจองพื้นที่ในอ่าวปัตตานีเพื่อเลี้ยงหอยแครง

6.2 กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบูดี

ประวัติความเป็นมา

เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2535 ก่อตั้งขึ้นพร้อมกับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละสะมิแล ภายหลังการก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะเพียงไม่กี่เดือน มีจุดเริ่มต้นจากการได้รับผลกระทบจากปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานี และการเข้าร่วมกิจกรรมปลูกป่าในหัวใจคนบ้านดาโต๊ะ มะรอนิง ตานอ ชาวบ้านบูดี ได้เห็นถึงพลังกลุ่มของชาวบ้านที่สามารถรวมตัวกันดำเนินกิจกรรมปลูกป่าชายเลนได้สำเร็จ เขาจึงเริ่มชักชวนเพื่อนบ้าน ญาติมิตร คนรู้จัก

และชาวบ้านในชุมชนบ้านบุดี มารวมตัวกันตั้งกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีของชุมชนบ้านบุดีขึ้น และร่วมทำงานอนุรักษ์อ่าวปัตตานีกับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีในชุมชนอื่นๆ เรื่อยมา

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อแก้ไขปัญหา พื้นฟู และอนุรักษ์อ่าวปัตตานีร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
- 2) เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรแนวชายฝั่งอ่าวปัตตานีบริเวณชุมชนบ้านบุดี
- 3) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นที่พึ่งให้แก่ชาวบ้านบุดีที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในอ่าวปัตตานี

สมาชิกกลุ่ม

1) มะรอนิง	ตานอ (ประธาน)	2) เจ๊ะอูมา	เจ๊ะมูดอ (รองประธาน)
3) อุเซ็ง	ยูโซ๊ะ (เหรัญญิก)	4) ดอเลาะ	มามะ
5) ดอเลาะ	มานะ	6) ดิง	แวนิ
7) มะรอยี	อีซอ	8) รุสลัน	แวงเงาะ
9) มาหะ	เปาะนุ	10) เจ๊ะอุเซ็ง	เจ๊ะมูดอ
11) เจ๊ะโซ๊ะ	เจ๊ะโซ๊ะ	12) มะนาเซ	สุม่าแอ
13) มะแอ	ดอเลาะ	14) มะปิเยาะ	สุหลง
15) ลาเตะ	ดอเลาะ	15) ระมอชิง	แวงเงาะ
17) ยาเราะห์	เจ๊ะโซ๊ะ	16) ระรอเซาะ	ปะจุมแม
19) ดอรอแม	ดาวอ	20) เจะแม	มามะ
21) มะรอนิง	เปาะอิ	22) นาปีเซาะ	เจ๊ะโซ๊ะ
23) แอเสาะ	เจะมุซอ	24) สีสี่แอสาะ	เจะหะ

โครงสร้าง/บทบาทหน้าที่

กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบุดีมีโครงสร้างกลุ่มอย่างเป็นทางการ ประกอบด้วยประธาน คือ มะรอนิง ตานอ ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี กับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ เมื่อมีข่าว กิจกรรม ความเคลื่อนไหวของเครือข่ายมะรอนิงจะทำหน้าที่แจ้งให้ชาวบ้านในชุมชนรับทราบ

เจ๊ะอูมา เจ๊ะมูดอ รองประธาน ทำหน้าที่ช่วยเหลืองานของประธานกลุ่ม แต่มักจะแยกกันทำงาน เพื่อให้เกิดความอิสระและความคล่องตัวในการดำเนินงาน

อุซึ่ง ยูโซ๊ะ เจริญญิก มีหน้าที่ดูแลการเงินของกลุ่ม เมื่อทางกลุ่มได้รับเงินทุนสนับสนุนกิจกรรม อุซึ่ง จะทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และชี้แจงให้แก่สมาชิกในที่ประชุมให้ทราบถึงสถานะการเงินของกลุ่มอย่างโปร่งใส

กิจกรรมกลุ่ม

- 1) ต่อต้านเรืออวนลาก-อวนรุนที่เข้ามาทำประมงในอ่าวปัตตานี
- 2) สำรวจแนวเขตหญ้าทะเลและปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในอ่าวปัตตานี
- 3) เลี้ยงเปิดเทศและไก่บ้าน
- 4) สร้างบ้านปลาด้วยปะการังเทียม
- 5) เลี้ยงปลากะพง
- 6) เขตอนุรักษ์พันธุ์หอยอ่าวปัตตานี
- 7) ส่งเสริมการปลูกไม้ผลในครัวเรือน
- 8) ต่อต้านกลุ่มนายทุนที่เข้ามาจับจองพื้นที่ในอ่าวปัตตานีเพื่อเลี้ยงหอยแครง

6.3 กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละสะมิแล

ประวัติความเป็นมา

เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2535 พร้อมกับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบูดี ปัญหาหลักของชุมชนนี้คือการทำประมงผิดกฎหมายด้วยเรืออวนลาก-อวนรุน ทำให้ทรัพยากรสัตว์ทะเลลดลงจนกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน ไม่สามารถจับสัตว์ทะเลมาบริโภคและจำหน่ายรายได้ลดลง ความเป็นอยู่ไม่สุขสบายเช่นเดิม ยาการิยา อีซอ ชาวบ้านตะโละสะมิแล เป็นเสมือนผู้นำธรรมชาติของชุมชนที่ทุกคนมักมาปรึกษาปัญหาต่างๆ ในชุมชนอยู่เสมอ ได้เข้าร่วมกิจกรรมปลูกป่าในหัวใจคนบ้านดาโต๊ะ เนื่องจากได้รับการชักชวนจากเพื่อนสนิทชื่อ มะรอนิง สาและ แคนนำ กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ ให้มาร่วมปลูกป่าชายเลน จากการร่วมกิจกรรมสร้างความประทับใจให้แก่ยาการิยาอย่างยิ่ง ในพลังกลุ่มของชาวบ้านที่สามารถร่วมกันปลูกป่าชายเลนของชุมชนได้สำเร็จ ภายหลังยาการิยาจึงเริ่มชักชวนชาวบ้านตะโละสะมิแล ให้ร่วมกันก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีของชุมชน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อแก้ไขปัญหา พื้นฟู และอนุรักษ์อ่าวปัตตานีร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
- 2) เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรแนวชายฝั่งอ่าวปัตตานีบริเวณชุมชนบ้านตะโละสะมิแล

3) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นที่พักให้แก่ชาวบ้านตะโละสะมิแลที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในอ่าวปัตตานี

สมาชิกกลุ่ม

1) ยาการิยา	อีซอ (ประธาน)	2) เซะ	สามะ
3) เจะดาโอะ	สมาแอ	4) ยา	เจะอูมา
4) ซีตีอามา	ละอูเซ็ง	6) ตอเละ	เจ๊ะเตะ
7) มะแอ	บาราเฮง	8) ลาซี	แวนาแวน
9) มามะ	เจะแวน	10) ลาเตะ	มามะ
11) เซ็น	แจะแวน	12) มะยาอิง	โตะสร้าง
13) สอเหาะ	บาราเฮง	14) อูมาร์	เจะอูเซ็ง
15) อับดุลเลาะ	ดีอราแม	16) มะรอปปี	มามะ
17) มะแอ	เจะแวน	18) อาแซ	สาแม
19) เซ็ง	เจะแวน	20) มะแอ	ดาลี
21) ดิง	กาเซ็ง	22) ตอเลาะ	ลาเตะ

โครงสร้าง/บทบาทหน้าที่

กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละสะมิแล ไม่มีโครงสร้างกลุ่มอย่างเป็นทางการ มีเพียงแกนนำกลุ่ม คือ ยาการิยา อีซอ ซึ่งทำหน้าที่ประธานกลุ่ม สำหรับโครงสร้างในตำแหน่งอื่น ๆ เช่น รองประธาน เลขานุการ ไม่มีการกำหนด มีสมาชิกกลุ่มอีก 21 คน ยาการิยา ประธานกลุ่มจะทำงานทุกอย่างด้วยตนเอง ทั้งการประสานงานกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เป็นตัวแทนกลุ่มเข้าร่วมประชุมกับเครือข่าย ประชาสัมพันธ์ข่าวความเคลื่อนไหวของกลุ่มและเครือข่ายให้แก่สมาชิกกลุ่มทราบ ตลอดจนการทำบัญชีการเงิน บันทึกรายรับรายจ่ายของกลุ่มซึ่งยาการิยา มีความพึงพอใจในรูปแบบการทำงานเช่นนี้ เพราะทำให้เขามีอิสระในการทำงานมีความคล่องตัว สามารถจัดสรรเวลาทำงานประจำของตนกับงานกลุ่มอนุรักษ์ได้ง่ายและสะดวกอีกทั้งยังเป็นการลดความขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงานได้อีกด้วย

กิจกรรม

- 1) ต่อด่านเรืออวนลาก-อวนรุนที่เข้ามาทำประมงในเขตอ่าวปัตตานี
- 2) สำรวจแนวเขตหญ้าทะเลและปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในอ่าวปัตตานี
- 3) สหกรณ์ร้านซ่อมเครื่องเรือและมอเตอร์ไซค์
- 4) ต่อด่านกลุ่มนายทุนที่เข้ามาจับจองพื้นที่ในอ่าวปัตตานีเพื่อเลี้ยงหอยแครง

6.4 กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตันหยงลุโล๊ะ

ประวัติความเป็นมา

ปี พ.ศ. 2536 กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตันหยงลุโล๊ะมีความเป็นมาจากปัญหาความเสื่อมโทรมของอ่าวปัตตานีที่กระทบต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้าน และเกิดขึ้นจากชาวบ้านตันหยงลุโล๊ะชื่อ ปะดอดี เขามีโอกาสศึกษาจนจบปริญญาตรี เมื่อกลับมาในชุมชน เขาสังเกตว่าชุมชนตันหยงลุโล๊ะมีสภาพภูมิศาสตร์อยู่ในพื้นที่ทะเลในเหมาะที่จะเลี้ยงหอยแครง และอ่าวปัตตานีขณะนั้นเสื่อมโทรมมารวมถึงในพื้นที่ชุมชนบ้านตันหยงลุโล๊ะด้วย จึงได้ชักชวนคนรู้จัก เพื่อนสนิท และญาติมิตรรวมกลุ่มเพื่อเลี้ยงหอยแครงและร่วมกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชน ขณะนั้นปะดอดีชาวบ้านตันหยงลุโล๊ะมีโอกาสได้รู้จักเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จึงได้บอกเล่าถึงกิจกรรมและความสามัคคีของสมาชิกเครือข่ายของเพื่อนบ้าน เขาจึงมีความคิดที่จะนำกลุ่มชาวบ้านของชุมชนตันหยงลุโล๊ะ เข้าร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีกระทั่งปี พ.ศ. 2536 ได้เกิดกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตันหยงลุโล๊ะและเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีอย่างเป็นทางการ

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อแก้ไขปัญหา พื้นฟู และอนุรักษ์อ่าวปัตตานีร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
- 2) เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรแนวชายฝั่งอ่าวปัตตานีบริเวณชุมชนบ้านตันหยงลุโล๊ะ
- 3) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นที่พักพิงให้แก่ชาวบ้านตันหยงลุโล๊ะที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในอ่าวปัตตานี

สมาชิกกลุ่ม

1) มุฮัมหมัดอาลี มะรอมแม (ประธาน)	2) อิบรอเฮง เปอะและ (รองประธาน)
3) จูตัง เฮาะ (เลขานุการ)	4) อีสเฮาะ เจ๊ะมาเมาะ (เหรัญญิก)
5) ปะดอดี -	6) แวยูโซะ มะรอมแม
7) อาอีชะห์ สาและ	8) แม เจะเงาะ
9) อูมา สะมะแอ	10) แวฮามะ ตามะ
11) ดอรอแม มะมิง	12) มาร์ุต สุหลง
13) แวยูโซะ ตือเราะ	14) รอยยะ สาและ
15) อับดุลเลาะ อาแย	

โครงสร้าง/บทบาทหน้าที่

กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตันหยงลูโละมีโครงสร้างกลุ่มอย่างเป็นทางการ ประกอบด้วยประธาน คือ มุฮัมหมัดอาลี มะรอแม ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี กับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตันหยงลูโละ เมื่อมีข่าว กิจกรรม ความเคลื่อนไหวของเครือข่าย มุฮัมหมัดอาลีจะทำหน้าที่แจ้งให้ชาวบ้านในชุมชนรับทราบ ผ่านการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายของมัสยิดหมู่บ้าน และเดินแจ้งข่าวตามบ้านสมาชิก เพื่อให้แน่ใจว่าทุกคนได้รับรู้ข่าวสาร และกำหนดการของกลุ่ม

รองประธานกลุ่มคือ อิบรอเฮง เปอะและ ทำหน้าที่ช่วยเหลือการทำงานของประธานกลุ่ม เช่นเข้าร่วมประชุมแทนประธาน แจ้งข่าวสารต่างๆ แก่สมาชิก เป็นต้น

เหรียญก็จะรับผิดชอบการเงินของกลุ่มโดยเฉพาะ คือ อีสเฮาะ เจ๊ะมาเมาะ

เลขานุการกลุ่ม ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีบทบาทในกลุ่ม เป็นเพียงการกำหนดตำแหน่งตามโครงสร้างเท่านั้น

กิจกรรมกลุ่ม

- 1)ต่อต้านเรืออวนลาก-อวนรุนที่เข้ามาทำประมงในเขตอ่าวปัตตานี
- 2)สำรวจแนวเขตหญ้าทะเลและปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในอ่าวปัตตานี
- 3)สัมปทานการเลี้ยงหอยแครง
- 4)ปลูกป่าชายเลนบ้านตันหยงลูโละเพื่อเป็นแนวป้องกันคลื่นลม
- 5)กลุ่มเลี้ยงหอยแครงอารมณ์ดี (หอยแครงงมมือ)
- 6)ต่อต้านกลุ่มนายทุนที่เข้ามาจับจองพื้นที่ในอ่าวปัตตานีเพื่อเลี้ยงหอยแครง

6.5 กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา

ประวัติความเป็นมา

เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2536 เนื่องจาก นุกุล รัตนาดกุล อาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีเข้ามาศึกษาวิจัยเรื่องนกในอ่าวปัตตานี และพูดคุยกับยูโซะ หะยียูโซะ ชาวบ้านบางตาวาผู้เป็นดังปราชญ์ชาวบ้านของชุมชน ยูโซะเล่าปัญหาของชุมชนบ้านบางตาวาว่าสภาพพื้นที่เสื่อมโทรม ป่าชายเลนและป่าชายหาดถูกทำลายเพื่อทำนาถ้าง เกิดปัญหาดินเปรี้ยว ขณะเดียวกันในทะเลถูกรุกรานจากเรืออวนลาก-อวนรุนที่เข้ามาทำประมงผิดกฎหมายจนทรัพยากรสัตว์น้ำลดลงทำให้ชาวบ้านขาดรายได้ จากปัญหาดังที่กล่าว ยูโซะได้รับคำแนะนำให้ใช้พลังกลุ่ม พลังชุมชนในการแก้ไขปัญหาจากนุกุล รัตนาดกุล ดังนั้นเขาจึงได้ชักชวนยูโซะ

ให้รวบรวมชาวบ้านบางตาวาก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์และนำกลุ่มเข้าร่วมในเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์
อ่าวปัตตานี

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อแก้ไขปัญหา พื้นฟู และอนุรักษ์อ่าวปัตตานีร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์
อ่าวปัตตานี
- 2) เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลนและป่าสนชุมชนบ้านบางตาวา
- 3) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นที่พึ่งให้แก่ชาวบ้านบางตาวาที่ได้รับผลกระทบจาก
ปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในอ่าวปัตตานี

สมาชิกกลุ่ม

1) เจ๊ะโกะ	สะมะแอ (ประธาน)	2) มนูญ	สุขอ้อม (รองประธาน)
3) ยูโซะ	หะยียูโซะ (เลขา)	4) จันทิมา	สุขอ้อม (เหรัญญิก)
5) อาบูกาบา	มิเต็ง	6) อาแว	สะอิ
7) สะแม	ดีอระ	8) มุดอ	ยูโซะ
9) เจะหลง	สะมะแอ	10) มะแอ	เจะมุซอ
11) สะมะแอ	สุหลง	12) อาลี	มะมิง
13) มามะ	สุหลง	14) ยา	สะอิ
15) ปูเราะ	ดีอระแม	15) ลีเมาะ	ดีอระแม
17) แมะนะ	แม	18) ลีเมาะ	ดอเลาะ
19) ปืดะ	สาและ	20) แย	ดาเล็ง

โครงสร้าง/บทบาทหน้าที่

กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวามีโครงสร้างกลุ่มอย่างเป็นทางการ
ประกอบด้วย ประธาน คือ เจ๊ะโกะ สะมะแอ ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างกลุ่มอนุรักษ์
อ่าวปัตตานี กับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา เมื่อมีข่าว กิจกรรม ความเคลื่อนไหว
ของเครือข่าย เจ๊ะโกะ จะทำหน้าที่แจ้งให้ชาวบ้านในชุมชนรับทราบ

รองประธานกลุ่มคือ มนูญ สุขอ้อม ทำหน้าที่ช่วยเหลือการทำงานของประธานกลุ่ม
เช่น เข้าร่วมประชุมแทนประธาน แจ้งข่าวสารต่างๆ แก่สมาชิก เป็นต้น

เหรัญญิกคือ จันทิมา สุขอ้อม รับผิดชอบการเงินของกลุ่มโดยเฉพาะ

เลขานุการกลุ่ม คือ ยูโซะ หะยีโซะ ส่วนใหญ่ทำงานร่วมกับประธานและรองประธานกลุ่ม มักเข้าร่วมการประชุมทั้งในระดับเครือข่ายและระดับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

กิจกรรมกลุ่ม

- 1) ต่อต้านเรืออวนลาก-อวนรุนที่เข้ามาทำประมงในอ่าวปัตตานี
- 2) ยื่นหนังสือต่อป่าไม้เขตปัตตานีเพื่อขอจัดการป่าสงวนแห่งชาติบ้านบางตาวา
- 3) ปลูกป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติบ้านบางตาวา
- 4) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และการจัดการพื้นที่ฟูทรัพยากรชายฝั่ง
- 5) ร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรลาดตระเวนจับกุมเรืออวนลาก-อวนรุนในอ่าวปัตตานี
- 6) ปลูกป่าชายเลน 40 ไร่
- 7) เลี้ยงหอยแมลงภู่เสริมรายได้
- 8) ปลาเค็มปลอดสารพิษ
- 9) ตัดเย็บเสื้อผ้าและผ้าคลุมผมสตรี
- 10) คณะดีเกส্তুเพื่ออนุรักษ์อ่าวปัตตานี
- 11) อบรมการทำขนมอบ/ขนมทอดแก่กลุ่มแม่บ้าน
- 12) ปลูกป่าชายเลนวันสถาปนากองทัพภาคที่ 4
- 13) งานวันเด็กบ้านบางตาวา
- 14) วางแผนจัดการป่าชุมชนบางตาวา
- 15) สร้างเขื่อนชีวภาพบ้านหอยแมลงภู่
- 16) ต่อต้านกลุ่มนายทุนที่เข้ามาจับจองพื้นที่ในอ่าวปัตตานีเพื่อเลี้ยงหอยแครง

6.6 กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านปากบางตาวา

ประวัติความเป็นมา

เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2536 เนื่องจากชุมชนบ้านบางตาวาและปากบางตาวาเป็นชุมชนในตำบลบางตาวา แตกต่างกันเพียงชุมชนปากบางตาวาตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 และชุมชนบ้านบางตาวาตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 ชาวบ้านทั้งสองชุมชนมีความสนิทสนม ไปมาหาสู่ระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอ ส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน ดังนั้นเมื่อชุมชนบ้านบางตาวาก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์และเข้าร่วมในเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจึงเป็นเสมือนแรงจูงใจให้ชาวบ้านปากบางตาวาสใจก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์และเข้าร่วมในเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเช่นกัน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อแก้ไขปัญหา พื้นฟู และอนุรักษ์อ่าวปัตตานีร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
- 2) เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลนและป่าสนชุมชนบ้านปากบางตาควา
- 3) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นที่พึ่งให้แก่ชาวบ้านปากบางตาควาที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในอ่าวปัตตานี

สมาชิกกลุ่ม

1) เจ๊ะปอ	สาแม (ประธาน)	2) แวหมีะ	แวนาแวน (รองประธาน)
3) นูรีชะห์	แวนาแวน (เลขานุการ)	4) มารีย์แย	แวนาแวน (เหรัญญิก)
5) นูรีฮา	เจะมะ	6) ยีเยะ	แวนาแวน
7) ยาเราะะ	สะนิ	8) กุมรินท์	สะนิ
9) เจะมีนะ	หะยีสาแม	10) สากีนะ	สาและ
11) ยารอนีะ	แยนา	12) ปาตีเมาะ	ดอเลาะ
13) ปาตีเมาะ	อาแวน	14) ปาตีเมาะ	หะยีสาแม
15) สาคี	ไบแยนา	16) เจะเยาะ	ยามา
17) เจะมัสนะ	มามะ		

โครงสร้าง/บทบาทหน้าที่

กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านปากบางตาความีโครงสร้างกลุ่มอย่างเป็นทางการประกอบด้วยประธาน คือ เจ๊ะปอ สาแม ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี กับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตันหยงลุโล๊ะ เมื่อมีข่าว กิจกรรม ความเคลื่อนไหวของเครือข่าย มุฮัมหมัดอาลีจะทำหน้าที่แจ้งให้ชาวบ้านในชุมชนรับทราบ

รองประธานกลุ่มคือ แวหมีะ แวนาแวน ทำหน้าที่ช่วยเหลือการทำงานของประธานกลุ่ม เช่น เข้าร่วมประชุมแทนประธาน แจ้งข่าวสารต่างๆ แก่สมาชิก เป็นต้น

เหรัญญิกจะรับผิดชอบการเงินของกลุ่มโดยเฉพาะ คือ มารีย์แย แวนาแวน

เลขานุการกลุ่ม คือนูรีชะห์ แวนาแวน ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีบทบาทในกลุ่ม เป็นเพียงการกำหนดตำแหน่งตามโครงสร้างเท่านั้น

กิจกรรมกลุ่ม

- 1) ต่อต้านเรืออวนลาก-อวนรุนที่เข้ามาทำประมงในอ่าวปัตตานี
- 2) ยื่นหนังสือต่อป่าไม้เขตปัตตานีเพื่อขอจัดการป่าสงวนแห่งชาติบ้านบางตาอา
- 3) ปกป้องป่าชุมชนในป่าสงวนแห่งชาติบ้านบางตาอา
- 4) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และการจัดการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง

6.7 กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านปาตา

ประวัติความเป็นมา

เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2537 เนื่องจากชาวบ้านปาตา เห็นว่าเมื่อชุมชนบ้านตันหยงลุโละ ก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์ขึ้นและเข้าร่วมในเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ได้เกิดกิจกรรมการรวมกลุ่มเลี้ยง หอยแครง สร้างรายได้ให้แก่สมาชิกกลุ่ม ทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เหตุนี้มานพแก่นนำชาวบ้านปาตา จึงเรียกประชุมชาวบ้าน สอบถามความเห็นของชาวบ้านในการก่อตั้งกลุ่มและเข้าร่วมเครือข่าย อนุรักษ์อ่าวปัตตานี มติในที่ประชุมเห็นด้วยกับความคิดของมานพ ดังนั้นจึงเกิดกลุ่มอนุรักษ์ อ่าวปัตตานีบ้านปาตา

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อแก้ไขปัญหา ฟื้นฟู และอนุรักษ์อ่าวปัตตานีร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ อ่าวปัตตานี
- 2) เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรแนวชายฝั่งอ่าวปัตตานีบริเวณชุมชนบ้านปาตา
- 3) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นที่พักพิงให้แก่ชาวบ้านปาตาที่ได้รับผลกระทบจาก ปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในอ่าวปัตตานี

โครงสร้าง/บทบาทหน้าที่

กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านปาตามีโครงสร้างกลุ่มอย่างเป็นทางการ ประกอบด้วย ประธาน คือ มานพ ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีกับกลุ่มอนุรักษ์ อ่าวปัตตานีบ้านปาตา เมื่อมีข่าว กิจกรรม ความเคลื่อนไหวของเครือข่าย มานพจะทำหน้าที่แจ้งให้ ชาวบ้านในชุมชนรับทราบ รองประธานกลุ่มคือ สุรียา ดาวิ ทำหน้าที่ช่วยเหลือการทำงานของ ประธานกลุ่ม เช่น เข้าร่วมประชุมแทนประธาน แจ้งข่าวสารต่าง ๆ แก่สมาชิก เป็นต้น สำหรับ ทรัพย์สินคือ สู้ไบดา อาแว จะรับผิดชอบการเงินของกลุ่มโดยเฉพาะ

สมาชิกกลุ่ม

1) มานพ	(ประธาน)	2) สุรียา	ดาวี (รองประธาน)
3) สู้ไบดา	อาแว (เหรัญญิก)	4) มูฮำหมัด	อุเซ็ง
5) มายือนี้ะ	เปาะนู	6) มะแล	แวตอเลาะ
7) เจ๊ะเยาะ	สาแม	8) อีสมัน	มามะ
9) มะลูติง	มามะ	10) มะรอปี้	เจ๊ะมะ
11) เจอะอาแซ	กาเซ็ง	12) ดอเลาะ	อีซอ

กิจกรรมกลุ่ม

- 1) เลี้ยงปลาตุกในบ่อดิน
- 2) เลี้ยงแพะและแกะ
- 3) ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในอ่าวปัตตานี
- 4) ต่อต้านกลุ่มนายทุนที่เข้ามาจับจองพื้นที่ในอ่าวปัตตานีเพื่อเลี้ยงหอยแครง

6.8 กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านเต็ยรยา

ประวัติความเป็นมา

เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2538 เคลื่อน สร้างอ่าวไฟ ชาวบ้านบ้านเต็ยรยา ประกอบอาชีพ เก็บพืชผักในป่าสันทรายบ้านเต็ยรยาเพื่อนำไปขาย จึงมีความผูกพันกับป่าสันทรายและหมู่บ้าน เต็ยรยา ต่อมาเมื่อป่าสันทรายเสื่อมโทรมจากการถูกขุดหน้าดินขาย และการลักลอบนำพรรณไม้ คือ ต้นกล้วยไม้ม้าวิ่งและต้นโฮย่าไปขาย ป่าสันทรายบ้านเต็ยรยาจึงเริ่มเสื่อมโทรม เมื่อนุกุล รัตนดากุล อาจารย์จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เข้ามาศึกษาวิจัยเรื่องนกในหมู่บ้านเต็ยรยา มีโอกาสได้ พูดคุยกับเคลื่อน จึงแนะนำให้เคลื่อนรู้จักกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และเข้าร่วมกับ เครือข่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเครือข่ายจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุน การดำเนินกิจกรรม ทั้งยังมีนักวิชาการมาช่วยดูแลให้ความรู้แก่ชาวบ้าน นับจากนั้นมาจึงเกิดกลุ่ม อนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านเต็ยรยา

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อแก้ไขปัญหา พื้นฟู และอนุรักษ์อ่าวปัตตานีร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ อ่าวปัตตานี
- 2) เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าสันทรายบ้านเต็ยรยา

3) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นที่พักให้แก่ชาวบ้านที่ย้ายมาที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าสนทรายบ้านเต็ยรยา

สมาชิกกลุ่ม

1) เคลื่อน	สร้างอำไพ (ประธาน)	2) สุไลมาน	เจ๊ะละ (รองประธาน)
3) เจ๊ะเซาะ	เจ๊ะหะ (เลขานุการ)	4) มาหาคี	เจ๊ะสมาแห
5) มุฮัมมัดนาเซ	เจ๊ะสมาแห	6) อาหามะ	เจ๊ะละ
7) อิสมาแอ	หะยีสื่อแม	8) มะซิมบริ	ดอเลาะ
9) มะแอ	เจ๊ะสมาเห	10) ซือแม	เปาะจี
11) มะยาก็	เจ๊ะสมาเห	12) มะรีเป็ง	เจ๊ะละ
13) มะหามะ	เจ๊ะสมาเห	14) มะสุกรี	อับดุลรอแม

โครงสร้าง/บทบาทหน้าที่

กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านเต็ยรยามีโครงสร้างกลุ่มอย่างเป็นทางการประกอบด้วยประธาน คือ เคลื่อน สร้างอำไพ ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี กับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านเต็ยรยา เมื่อมีข่าว กิจกรรม ความเคลื่อนไหวของเครือข่าย เคลื่อนจะทำหน้าที่แจ้งให้ชาวบ้านในชุมชนรับทราบ โดยใช้วิธีเดินแจ้งข่าวตามบ้านของสมาชิก เพื่อให้แน่ใจว่าทุกคนได้รับรู้ข่าวสารและกำหนดการของกลุ่ม

รองประธานกลุ่มคือ สุไลมาน เจ๊ะละ ทำหน้าที่ช่วยเหลือการทำงานของประธานกลุ่ม เช่น เข้าร่วมประชุมแทนประธาน แจ้งข่าวสารต่างๆ แก่สมาชิก เป็นต้น

กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านเต็ยรยาไม่มีตำแหน่งเหรียญกลุ่ม เนื่องจาก ประธานกลุ่มจะทำหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการเองเพียงผู้เดียว เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการทำงาน

เลขานุการกลุ่ม คือ เจ๊ะเซาะ เจ๊ะหะ ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีบทบาทในกลุ่ม เป็นเพียงการกำหนดตำแหน่งตามโครงสร้างเท่านั้น

กิจกรรมกลุ่ม

- 1) เลี้ยงไก่บ้าน
- 2) ปลูกผักปลอดสารพิษ
- 3) พัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าสนทรายบ้านเต็ยรยา
- 4) ต่อต้านกลุ่มนายทุนที่เข้ามาจับจองพื้นที่ในอ่าวปัตตานีเพื่อเลี้ยงหอยแครง
- 5) อนุรักษ์และฟื้นฟูป่าสนทรายบ้านเต็ยรยา

6) ธรณรงค์ต่อต้านการขุดหน้าดินชาย

7) ธรณรงค์ต่อต้านการนำพรรณไม้ในป่าสันทรายโดยเฉพาะต้นโศయాและกล้วยไม้พันธุ์มาวิงสันทรายไปขาย

8) อนุรักษ์และฟื้นฟูศาลาต้นตำเสา

6.9 กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอ

ประวัติความเป็นมา

เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2539 ณ สภากาแฟประจำชุมชนบ้านบางปลาหมอ ซึ่งเป็นเสมือนศูนย์รวมชาวบ้านบางปลาหมอ ที่มีกมานั่งดื่มน้ำชากาแฟ พบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ นุกุล รัตนดากุล อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ขณะนั้นดำรงตำแหน่งหัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำและพื้เลี้ยงประจำเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ทราบถึงปัญหาของชุมชนบ้านบางปลาหมอจากการทำนาแก้ง การคราดหอยแครงทำให้หน้าดินเสียหาย นุกุลต้องการพูดคุย ปรึกษาปัญหานี้กับแกนนำชุมชน แต่ยังไม่ทราบว่าใครคือแกนนำที่จะสามารถพูดคุยด้วยได้ เขาจึงมานั่งยังร้านน้ำชาประจำหมู่บ้านสังเกตพฤติกรรมของการพูดคุยของชาวบ้าน พบว่านาย อูมา สื่อเต เป็นบุคคลที่น่าสนใจ เนื่องจากบุคลิกมีความมั่นใจ กล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็น มักมีชาวบ้านมาพูดคุย ปรึกษาปัญหาต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ นุกุลจึงตัดสินใจเข้าไปพูดคุย และได้ทราบว่าอูมามีสถานภาพในชุมชนเสมือนผู้นำตามธรรมชาติ นุกุล ชักชวนให้อูมารวบรวมชาวบ้านบางปลาหมอ และจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอ เพื่อเข้าร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ดังนั้นในปี พ.ศ. 2539 จึงก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอขึ้นอย่างเป็นทางการ

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อแก้ไขปัญหา พื้นฟู และอนุรักษ์อ่าวปัตตานีร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
- 2) เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรแนวชายฝั่งอ่าวปัตตานีบริเวณชุมชนบ้านบางปลาหมอ
- 3) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นที่พักพิงให้แก่ชาวบ้านบางปลาหมอที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในอ่าวปัตตานี

สมาชิกกลุ่ม

1) อูมา	สื่อเต (ประธาน)	2) สมาน	สาและ
3) มานะ	เจมะมะ	4) ลาเตะ	มามะ
5) สมาน	ปือราเฮง	6) มะกือทา	สแลแม

7) สะมะแอ	ยุนุ	8) มะนุ	สือแต
9) อาชี	โต๊ะอุซง	10) ดอเลาะ	เงะมะ
11) สะรี	มามะ	12) ปูสู	ลาเต๊ะ
13) อุเซ็ง	ปาเฮง	14) อาลี	แม

โครงสร้าง/บทบาทหน้าที่

กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอ ไม่มีโครงสร้างกลุ่มอย่างเป็นทางการ มีเพียงแกนนำกลุ่ม คืออูมา สือแต ซึ่งทำหน้าที่ประธานกลุ่ม มีสมาชิกกลุ่มอีก 14 คน ทั้งนี้ อูมา ประธานกลุ่มจะทำหน้าที่ทุกอย่างด้วยตนเอง ทั้งการประสานงานกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เป็นตัวแทนกลุ่มเข้าร่วมประชุมกับเครือข่าย ประชาสัมพันธ์ข่าวความเคลื่อนไหวของกลุ่ม และเครือข่ายให้แก่สมาชิกกลุ่มทราบ ตลอดจนการทำบัญชีการเงิน บันทึกรายรับรายจ่ายของกลุ่ม ซึ่งยาการิยามีความพึงพอใจในรูปแบบการทำงานเช่นนี้ เพราะทำให้เขามีอิสระในการทำงาน มีความคล่องตัว สามารถจัดสรรเวลาทำงานประจำของตนกับงานกลุ่มอนุรักษ์ได้ง่ายและสะดวก อีกทั้งยังเป็นการลดความขัดแย้งกับเพื่อนร่วมงานได้อีกด้วย

กิจกรรมกลุ่ม

- 1) เลี้ยงปลากระพงในกระชัง
- 2) ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ
- 3) รณรงค์ต่อต้านนายทุนที่เข้ามาทำนาถุ้งและปล่อยน้ำเสียลงในอ่าวปัตตานี
- 4) ปลูกผักสวนครัวและไม้ผลในครัวเรือน
- 5) ต่อต้านกลุ่มนายทุนที่เข้ามาจับจองพื้นที่ในอ่าวปัตตานีเพื่อเลี้ยงหอยแครง

6.10 กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านโคกม่วง

ประวัติความเป็นมา

บ้านโคกม่วงเป็นชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงกับบ้านบางปลาหมอ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติ พี่น้อง และมีความสนิทสนมกัน อูมา สือแต แกนนำกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอ เป็นบุคคลที่ชาวบ้านโคกม่วงรู้จักและให้การยอมรับ นับถือ ขณะนั้นบ้านโคกม่วงประสบปัญหาจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในอ่าวปัตตานีที่กระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านเช่นกัน ชาวบ้านจึงนำเรื่องราวปัญหาของชุมชนมาปรึกษาหารือกับอูมา อูมาได้แนะนำให้ชาวบ้านโคกม่วงรวมกลุ่มกันก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์ขึ้น ดังเช่นที่บ้านบางปลาหมอได้ก่อตั้ง จากนั้นได้บอกเล่าประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับหากเข้าร่วมในเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีให้ชาวบ้านโคกม่วงทราบ

ดังนั้นในปีพ.ศ. 2540 ชาวบ้านโคกม่วงจึงตัดสินใจก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านโคกม่วงขึ้น โดยมี อูมา สือแต ประชาญ์ผู้นำ กลุ่มเดียวกับบางปลาหมอเป็นประธานกลุ่ม เพราะอูมามีประสบการณ์ในการทำงาน และเป็นผู้ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยอมรับและศรัทธา

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อแก้ไขปัญหา พื้นฟู และอนุรักษ์อ่าวปัตตานีร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
- 2) เพื่อให้ความร่วมมือและสนับสนุนกิจกรรมด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูอ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอ
- 3) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นที่พักพิงให้แก่ชาวบ้านโคกม่วงที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในอ่าวปัตตานี

สมาชิกกลุ่ม

1) อูมา	สือแต (ประธาน)	2) อับดุลวาฮิ	ดอเลาะ
3) มะลีเพ็ง	แหวมะ	4) มะนาเซ	ดอเลาะ
4) มัสรัน	โซะ	6) มะรอนิง	เจะบาเฮง
7) มะรอกิ	เจะบาเฮง	8) มือลี	โซะ

โครงสร้าง/บทบาทหน้าที่

กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านโคกม่วงไม่มีโครงสร้างกลุ่มที่เป็นทางการ มีเพียงอูมา สือแต ทำหน้าที่ประธานกลุ่ม และบริหารจัดการกลุ่มด้วยตนเอง การดำเนินงานของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านโคกม่วงมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอ เนื่องจากมีประธานกลุ่มคนเดียวกัน คือ อูมา สือแต

กิจกรรมกลุ่ม

- 1) เลี้ยงปลากระพงในกระชัง
- 2) ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในอ่าวปัตตานี
- 3) ต่อต้านเรืออวนลาก-อวนรุนที่เข้ามาทำประมงในอ่าวปัตตานี
- 4) ต่อต้านกลุ่มนายทุนที่เข้ามาจับจองพื้นที่ในอ่าวปัตตานีเพื่อเลี้ยงหอยแครง

6.11 กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโล๊ะอาโห้

ประวัติความเป็นมา

หลังจากเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีก่อตัวขึ้นมาได้ระยะหนึ่งมีการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ในชุมชนสมาชิกหลายกิจกรรม ชื่อเสียงของเครือข่ายจึงเป็นที่รู้จักของชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีเป็นอย่างดี ชุมชนบ้านตะโล๊ะอาโห้เป็นชุมชนหนึ่งรอบอ่าวปัตตานี ชาวบ้านตะโล๊ะอาโห้รับรู้เรื่องราวของเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีมาพอสมควร เริ่มมีความสนใจในกิจกรรมของเครือข่ายเมื่อมีการประชุมหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านจึงนำเรื่องการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีชุมชนบ้านตะโล๊ะอาโห้มาร่วมพูดคุยในที่ประชุม มติส่วนใหญ่ในที่ประชุมเห็นด้วยและต้องการให้เกิดกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีของชุมชนตะโล๊ะอาโห้ ขณะนั้นลม้าย มานะการ และพวงเพ็ญ มณีสว่างวงศ์ เจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ และเป็นพี่เลี้ยงของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีได้เดินทางมายังหมู่บ้านตะโล๊ะอาโห้เนื่องจากทางเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีมีความสนใจที่จะชักชวนให้ชุมชนบ้านตะโล๊ะอาโห้เข้าร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเพื่อเป็นการขยายพื้นที่การทำงานของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีให้กว้างขึ้นและมีพลังในการดำเนินกิจกรรมมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ในปี พ.ศ. 2541 จึงเกิดกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโล๊ะอาโห้ขึ้นอย่างเป็นทางการ

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อแก้ไขปัญหา พื้นฟู และอนุรักษ์อ่าวปัตตานีร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
- 2) เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรแนวชายฝั่งอ่าวปัตตานีบริเวณชุมชนตะโล๊ะอาโห้
- 3) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นพี่เลี้ยงให้แก่ชาวบ้านตะโล๊ะอาโห้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในอ่าวปัตตานี

สมาชิกกลุ่ม

1) ยียะห์	มะแซ (ประธาน)	2) แมะนะห์	ดอเลาะ(รองประธาน)
3) ฮามีเนาะ	อาแว (เลขานุการ)	4) นิสา	ยูโซะ (เหรัญญิก)
4) แมะ	เจะมาเซง	6) ไยนะ	มะแซ
7) ส่าและฮะ	แวยอ	8) แม	อาแว
9) รอมือชะ	อาแว	10) อับดุลเลาะ	อาแว
11) รอสานี	อาแว	12) แมะซอ	อาแว
13) นูร์สลามา	ตือระ	14) มารีแย	ซู
15) มะ	อาแว	16) แซเฮาะ	มะแซ

17) แมะแย	เจาะชิง	18) แอเสาะ	ขอนิ่ง
19) แมะเปาะ	สมาแอ	20) ขอลีเยาะ	สะนิ
21) สารีหมีะ	สามะอาลี	22) อีสมาแอ	เจาะมะเย็ง
23) มือละ	ตือระ	24) ชูไลบะ	ตอเลาะ
25) นัจวา	อาแว		

โครงสร้าง/บทบาทหน้าที่

กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละอาโหรีมีโครงสร้างกลุ่มอย่างเป็นทางการ ประกอบด้วยประธาน คือ ยียะห์ มะแซ ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี กับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละอาโหรี

แมะนะห์ ตอเลาะ ทำหน้าที่รองประธานกลุ่ม เมื่อมีข่าว กิจกรรม ความเคลื่อนไหวของเครือข่าย จะเป็นหน้าที่ของแมะนะห์ ในการแจ้งให้แก่สมาชิกในชุมชนรับทราบ ผ่านการโทรศัพท์ติดต่อ สมาชิกที่ไม่สามารถติดต่อทางโทรศัพท์ได้ แมะนะห์จะเดินแจ้งข่าวตามบ้านสมาชิกด้วยตนเอง เพื่อให้แน่ใจว่าทุกคนได้รับรู้ข่าวสารและกำหนดการของกลุ่ม

นินา ยูโซะ รับผิดชอบหน้าที่เหรียญก ดูแลการเงินของกลุ่ม เมื่อกลุ่มได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากภายนอก นินาจะเป็นผู้ทำบัญชี ในการประชุมกลุ่มทุกครั้งนี้สาจะชี้แจงบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่มให้แก่สมาชิกทราบ อย่างโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

ฮามีเนาะ อาแว ทำหน้าที่เลขานุการประจำกลุ่ม ส่วนใหญ่จะเข้าประชุมทั้งในระดับกลุ่มและระดับเครือข่ายพร้อมกับยียะห์ และแมะนะห์เสมอ เพื่อร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มาถ่ายทอดให้แก่สมาชิกกลุ่มทราบ

กิจกรรมกลุ่ม

- 1) เลี้ยงวัวพื้นบ้าน
- 2) ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในอ่าวปัตตานี
- 3) ปลูกป่าชายเลน
- 4) ปลูกผักปลอดสารพิษ
- 5) ทำปุ๋ยชีวภาพ
- 6) ต่อด่านกลุ่มนายทุนที่เข้ามาจับจองพื้นที่ในอ่าวปัตตานีเพื่อเลี้ยงหอยแครง

6.12 กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ

ประวัติความเป็นมา

เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2541 สมัย มาณการ เจ้าหน้าที่ประจำโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และเป็นพี่เลี้ยงประจำเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เดินทางมายังหมู่บ้านท่ากำชำ เพราะทราบว่าป่าชายเลนของหมู่บ้านท่ากำชำเสื่อมโทรมอย่างมาก สมัยจึงไปพบแกนนำชาวบ้านชื่อนาวีวัฒน์ หะยีบาสอ เพื่อพูดคุยสอบถามข้อมูลต่างๆ และชักชวนให้ชาวบ้านท่ากำชำก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์เพื่อเข้าร่วมกับเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีโดยเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจะเป็นพี่เลี้ยงช่วยสนับสนุนและเป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชนสมาชิก ดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนไม่ต้องแก้ไขปัญหาอย่างโดดเดี่ยว ในที่สุดชาวบ้านท่ากำชำมีมติร่วมกันก่อตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านท่ากำชำ
- 2) เพื่อแก้ไขปัญหา พื้นฟู และอนุรักษ์อ่าวปัตตานีร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี
- 3) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และเป็นที่พักให้แก่วางบ้านท่ากำชำที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในอ่าวปัตตานี

สมาชิกกลุ่ม

1) นาวีวัฒน์	หะยีบาสอ (ประธาน)	2) สอมะ	ยูโซะ (รองประธาน)
3) สมัน	ยูโซะ (เหรัญญิก)	4) ตอปา	ตะและแม
5) มะเม็ง	ดอมิ	6) ซอดี	มามะ
7) กาเดร์	สาและ	8) มะแอ	อูเซ็ง
9) เจ๊ะมามะ	มามะสะ	10) อารง	อูเซ็ง
11) आयु	ดอมิ	12) ยา	มามะ
13) งีแย	มานะ	14) อะมัน	สาแม
15) หามะ	โซะ	16) หามะ	สะมะแอ
17) แวอูเซ็ง	วาเงาะ	18) ลาเฮง	ดีอราแม
19) การียา	สุหลง	20) แวสะมะแอ	ดอเลาะ
21) อาแว	ยูโซะ	22) ยะโก้	มะลี
23) รอเรชะ	ดอกอ	24) ยะโก้	แวงสะนิ
25) ตาแม	กาเดร์	26) สุรศักดิ์	ชาชู

27) อาแอ	ยูโตะ	28) มะซอดี	มานะ
29) ดาโอะ	สาเมะ	30) ปือราเฮง	มามะ
31) มะแอ	กาเดร์	32) รอฮะ	สะแลแม

โครงสร้าง/บทบาทหน้าที่

กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำมีโครงสร้างกลุ่มอย่างเป็นทางการประกอบด้วยประธาน คือ นาวิวัฒน์ ทะยิบาสอ ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี กับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ เมื่อมีข่าว กิจกรรม ความเคลื่อนไหวของเครือข่าย นาวิวัฒน์ จะแจ้งข่าวแก่สมาชิกในชุมชนผ่านการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายของมัสยิดหมู่บ้าน

รองประธานกลุ่มคือ สอมะ ยูโตะ การกำหนดบทบาทรองประธานกลุ่มของสอมะ เป็นเพียงการกำหนดตามโครงสร้างเท่านั้น แต่ในการทำงานจริง จะทำหน้าที่เช่นเดียวกับนาวิวัฒน์

เหรียญกของกลุ่มคือ สมัน ยูโตะ ดูแลการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่ม ส่วนหน้าที่เลขานุการไม่ได้มีการกำหนดไว้ในโครงสร้าง เนื่องจากทางกลุ่มเห็นว่าการทำงานของประธาน รองประธาน และเหรียญก สามารถบริหารจัดการกลุ่มได้ดีอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมีการกำหนดตำแหน่งอื่น ๆ อีก

กิจกรรมกลุ่ม

- 1) เลี้ยงเปิดเทศ
- 2) อนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลนบ้านท่ากำชำ สางป่า ชุดลอกแพรก
- 3) ปลอ่ยพันธุ์สัตว์น้ำในอ่าวปัตตานี
- 4) จัดทำฐานข้อมูลชุมชนเพื่อป้องกันภัยพิบัติ
- 5) ฟื้นฟูและขยายพันธุ์หอยแครงและปูม้า
- 6) ทำคันดินป้องกันน้ำทะเลไหลเข้าพื้นที่ไร่นาของชาวบ้าน

บทที่ 5

ผลการศึกษา

ในบทนี้ผู้ศึกษานำเสนอผลการวิจัยว่าด้วยเรื่องการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ด้วยการพรรณนาข้อเท็จจริง โดยอาศัยข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ซึ่งเป็นการรวบรวมจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตจากปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นจริง (empirical studies) ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มเป้าหมาย

ตอนที่ 2 พัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

ตอนที่ 3 ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

ตอนที่ 4 การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มเป้าหมาย

จากการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย ทั้งหมด 30 คน สามารถสรุปข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งประกอบด้วย อายุ ศาสนา ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ต่อเดือนโดยประมาณ สถานภาพในชุมชน สถานภาพในกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และสถานภาพในเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ตาราง 4 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มเป้าหมาย

ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	ศาสนา	ระดับ การศึกษา สูงสุด	ชุมชน	อาชีพ		รายได้ต่อเดือน (ประมาณ)	สถานภาพในชุมชน	สถานภาพในกลุ่ม อนุรักษ์ฯ	สถานภาพใน เครือข่ายฯ
						หลัก	รอง				
1. ยากาเรีย อีซอ	ชาย	45	อิสลาม	มัธยมศึกษา	ตะโละสะมิแล	รับจ้างทั่วไป	ประมง	10,000 บาท	ผู้นำธรรมชาติ	ประธาน	กรรมการ
2. มูฮัมหมัดอาลี มะรอแม	ชาย	42	อิสลาม	มัธยมศึกษา	ตันหยงลุโละ	รับจ้างทั่วไป	-	8,400 บาท	ลูกบ้าน	ประธาน	กรรมการ
3. นีสา ยูโซะ	หญิง	39	อิสลาม	มัธยมศึกษา	ตะโละอาโหร์	เกษตรกร	แม่บ้าน	6,000 บาท	อาสาสมัครหมู่บ้าน	สมาชิก	สมาชิก
4. ยียะห์ มะแซ	หญิง	41	อิสลาม	มัธยมศึกษา	ตะโละอาโหร์	เกษตรกร	แม่บ้าน	6,000 บาท	อาสาสมัครหมู่บ้าน	รองประธาน	สมาชิก
5. แมะนะ ดอเลาะ	หญิง	42	อิสลาม	มัธยมศึกษา	ตะโละอาโหร์	เกษตรกร	รับจ้างทั่วไป	8,000 บาท	อาสาสมัครหมู่บ้าน	ประธาน	สมาชิก
6. มือละห์ ดือเราะ	หญิง	35	อิสลาม	มัธยมศึกษา	ตะโละอาโหร์	เกษตรกร	แม่บ้าน	6,000 บาท	อาสาสมัครหมู่บ้าน	สมาชิก	สมาชิก
7. อูมา สือแต	ชาย	45	อิสลาม	มัธยมศึกษา	บางปลาหมอ/โคกม่วง	ประมง	รับจ้างทั่วไป	10,000 บาท	ผู้นำธรรมชาติ	ประธาน	กรรมการ
8. นาวิวัฒน์ หะยีบาสอ	ชาย	47	อิสลาม	อนุปริญญา	ท่ากำชำ	ประมง	เกษตรกร	8,000 บาท	ผู้นำธรรมชาติ	ประธาน	กรรมการ
9. นีราศ อาแว	ชาย	49	อิสลาม	ปริญญาตรี	อดีตประธาน สมาพันธ์ชาวประมง พื้นบ้านปัตตานี	ธุรกิจส่วนตัว (รีสอร์ต)	ประมง	30,000 บาท	นายก อบต.	สมาชิก	อดีตประธาน

ตาราง 4 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มเป้าหมาย (ต่อ)

ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	ศาสนา	ระดับ การศึกษา สูงสุด	ชุมชน	อาชีพ		อาชีพ	รายได้ต่อเดือน (ประมาณ)	สถานภาพใน ชุมชน	สถานภาพในกลุ่ม อนุรักษ์ฯ
						หลัก	หลัก				
10. ดอเลาะ เจ๊ะแต	ชาย	54	อิสลาม	ประถมศึกษา	ดาโต๊ะ	รับจ้างทั่วไป	นักวิจัยท้องถิ่น	9,000 บาท	ผู้นำธรรมชาติ	รองประธาน	กรรมการ
11. เคลื่อน สร้างอำไพ	หญิง	89	พุทธ	ประถมศึกษา	เชียรยา	รับจ้างทั่วไป	-	เบี้ยยังชีพ คนชรา	อาสาสมัครหมู่บ้าน	ประธาน	กรรมการ
12. จันทิมา สุขอ้อม	หญิง	39	พุทธ	ประถมศึกษา	บางดาวา	แม่บ้าน	ประมง	5,000 บาท	อาสาสมัครหมู่บ้าน	กรรมการ	สมาชิก
13. เจ๊ะโกะ สะมะแอ	ชาย	50	อิสลาม	มัธยมศึกษา	บางดาวา	ประมง	รับจ้างทั่วไป	8,000 บาท	ผู้นำธรรมชาติ	ประธาน	สมาชิก
14. มนุญ สุขอ้อม	ชาย	51	พุทธ	ประถมศึกษา	บางดาวา	ประมง	รับจ้างทั่วไป	7,000 บาท	ผู้นำธรรมชาติ	รองประธาน	สมาชิก
15. อาบูกาบา มิเต็ง	ชาย	48	อิสลาม	มัธยมศึกษา	บางดาวา	ประมง	รับจ้างทั่วไป	5,000 บาท	ลูกบ้าน	สมาชิก	สมาชิก
16. ยูโซะ หะย็ูโซะ	ชาย	64	อิสลาม	ประถมศึกษา	บางดาวา	ประมง	รับจ้างทั่วไป	6,000 บาท	อดีตนายกอบต.	กรรมการ	สมาชิก
17. รอหะ ตือรามแม	ชาย	51	อิสลาม	ปริญญาตรี	ท่ากำชำ	ครูโรงเรียนเอกชน สอนศาสนาอิสลาม	ค้าขาย	30,000 บาท	กรรมการมัสยิด	สมาชิก	สมาชิก
18. สอมะ ยูโซะ	ชาย	46	อิสลาม	ประถมศึกษา	ท่ากำชำ	เกษตรกร	รับจ้างทั่วไป	7,500 บาท	ผู้นำธรรมชาติ	รองประธาน	กรรมการ
19. ลม้าย มานะการ	หญิง	51	พุทธ	ปริญญาโท	นักวิชาการ โครงการวิจัยพื้นที่ ชุ่มน้ำ	NGO	-	30,000บาท	เจ้าหน้าที่โครงการ พื้นที่ชุ่มน้ำ	พี่เลี้ยง/ที่ปรึกษา	พี่เลี้ยง/ที่ปรึกษา
20. แวหามะ ดอเลาะ	ชาย	45	อิสลาม	อนุปริญญา	ตะโละอาโหร	ธุรกิจส่วนตัว	เกษตรกร	25,000 บาท	ผู้ใหญ่บ้าน	กรรมการ	สมาชิก

ตาราง 4 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มเป้าหมาย (ต่อ)

ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	ศาสนา	ระดับ การศึกษา สูงสุด	ชุมชน	อาชีพ		อาชีพ	รายได้ต่อเดือน (ประมาณ)	สถานภาพใน ชุมชน	สถานภาพในกลุ่ม อนุรักษ์ฯ
						หลัก	หลัก				
21. อิบรอหิม ดือราแม	ชาย	50	อิสลาม	มัธยมศึกษา	ผู้นำศาสนา (ตะ โลฮาโหร์)	เกษตรกร	-	6,000 บาท	ผู้ช่วยโต๊ะอิหม่าม	กรรมการ	สมาชิก
22. อับดุลฮาเม็ด เจมะมะ	ชาย	59	อิสลาม	มัธยมศึกษา	ผู้นำศาสนา (ตะ โลฮาโหร์)	เกษตรกร	-	6,000 บาท	โต๊ะอิหม่าม	กรรมการ	สมาชิก
23. มะรอนิง สาแล	ชาย	50	อิสลาม	มัธยมศึกษา	ดาโต๊ะ	ค้าขาย	นักวิจัยท้องถิ่น	10,000 บาท	ผู้นำธรรมชาติ	ประธาน	กรรมการ
24. สมศักดิ์ บัวทิพย์	ชาย	35	พุทธ	ปริญญาโท	นักวิชาการ โครงการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากร ชายฝั่ง	นักวิทยาศาสตร์	-	25,000 บาท	เจ้าหน้าที่ โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่ม น้ำ	พี่เลี้ยง/ที่ปรึกษา	พี่เลี้ยง/ที่ปรึกษา
25. ดุลเลาะ ตาเอ	ชาย	38	อิสลาม	ประถมศึกษา	ปาตาบูดี	ประมง	รับจ้างทั่วไป	5,000 บาท	ลูกบ้าน	สมาชิก	สมาชิก
26. ดอเลาะ เจ๊ะเลาะ	ชาย	54	อิสลาม	ประถมศึกษา	ปาตาบูดี	รับจ้างทั่วไป	ประมง	5,000 บาท	ลูกบ้าน	รองประธาน	กรรมการ
27. มะรอนิง ตานอ	ชาย	53	อิสลาม	ประถมศึกษา	ปาตาบูดี	ธุรกิจส่วนตัว (รีสอร์ท)	ค้าขาย	15,000 บาท	ผู้นำธรรมชาติ	ประธาน	กรรมการ
28. นูกุล รัตนดากุล	ชาย	67	พุทธ	ปริญญาโท	นักวิชาการ โครงการวิจัยพื้นที่ ชุ่มน้ำ	ข้าราชการบำนาญ	-	เบี้ยบำนาญ	หัวหน้าโครงการ พื้นที่ชุ่มน้ำ	พี่เลี้ยง/ ที่ปรึกษา	พี่เลี้ยง/ ที่ปรึกษา

ตาราง 4 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มเป้าหมาย (ต่อ)

ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	ศาสนา	ระดับ การศึกษา สูงสุด	ชุมชน	อาชีพ		อาชีพ	รายได้ต่อเดือน (ประมาณ)	สถานภาพใน ชุมชน	สถานภาพในกลุ่ม อนุรักษ์ฯ
						หลัก	หลัก				
29. เจ๊ะปอ สามแมม	ชาย	45	อิสลาม	มัธยมศึกษา	ปากบางดาวา	รับจ้างทั่วไป	ประมง	10,000 บาท	ลูกบ้าน	ประธาน	กรรมการ
30. มานพ	ชาย	49	อิสลาม	มัธยมศึกษา	ปาตา	รับจ้างทั่วไป	-	7,500 บาท	ลูกบ้าน	ประธาน	สมาชิก

จากตาราง 4 กลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 30 คน เป็นเพศชาย 23 คน หญิง 7 คน มีอายุเฉลี่ย 49 ปี ต่ำสุด 35 ปี สูงสุด-89 ปี นับถือศาสนาอิสลาม 24 คน ศาสนาพุทธ 6 คน ระดับการศึกษาสูงสุดคือ ระดับมัธยมศึกษา มากที่สุด 14 คน รองลงมาคือ ประถมศึกษา 9 คน ประกอบอาชีพหลักมากที่สุด คือ ประมง รับจ้างทั่วไป และเกษตรกร อย่างละเท่ากัน 7 คน รองลงมาคือ ธุรกิจส่วนตัว 3 คน สำหรับอาชีพรองส่วนใหญ่ รับจ้างทั่วไป จำนวน 7 คน รองลงมา ประมง 5 คน รายได้ต่อเดือนเฉลี่ย ประมาณ 9,897 บาท สถานภาพในชุมชนส่วนใหญ่คือ ผู้นำธรรมชาติ 9 คน รองลงมาคือลูกบ้าน 5 คน สถานภาพในกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีมากที่สุด คือประธานกลุ่ม 11 คน รองลงมาคือ รองประธาน 5 คน ส่วนสถานภาพในเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีส่วนใหญ่ คือ สมาชิก 15 คน รองลงมาคือ กรรมการ 11 คน

ตอนที่ 2 พัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

ในส่วนี้ ผู้ศึกษาจะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน ด้วยเส้นแบ่งเวลาของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

2.1 เส้นแบ่งเวลา (time line) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เริ่มกำเนิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2535 นับรวมปัจจุบันประมาณ 24 ปี เหตุการณ์สำคัญ ดังปรากฏในตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (time line) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
ก่อน 2484	<ul style="list-style-type: none"> อ่าวปัตตานีเป็นแหล่งอาหาร แหล่งทำมาหากินและประกอบอาชีพประมงของชาวบ้าน
2484	<ul style="list-style-type: none"> พระราชบัญญัติป่าไม้ปี พ.ศ. 2484 เปิดโอกาสให้เอกชนสัมปทานป่าชายเลนเพื่อเผาถ่าน ส่งผลให้ป่าชายเลนบริเวณแหลมตาชี และยะหริ่งถูกทำลายและป่าไม้เริ่มทรุดโทรมอย่างรวดเร็ว
2490	<ul style="list-style-type: none"> พระราชบัญญัติประมงปี พ.ศ. 2490 ห้ามเรือขนาดใหญ่เข้าจับปลาในเขต 3,000 ไมล์ทะเล จากชายฝั่งทั่วประเทศ เพื่อให้ชาวประมงพื้นบ้านได้ทำมาหากิน โดยใช้เครื่องมือประมงขนาดเล็ก
2500	<ul style="list-style-type: none"> รัฐบาลเข้าควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทะเลรวมศูนย์ที่ส่วนกลาง และมีการพัฒนาประมงทะเลเรื่อยมา จนประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1
2504	<ul style="list-style-type: none"> รัฐแบ่งทะเลออกเป็น 2 เขต คือเขตประมงพาณิชย์ และเขตประมงชายฝั่ง เขตประมงพาณิชย์มีการใช้พื้นที่แบบเปิด (open access) สนับสนุนเศรษฐกิจอุตสาหกรรมประมงเพื่อส่งออก ส่งผลให้แหล่งประมงในน่านน้ำไทยตกอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม เขตประมงชายฝั่ง เป็นเขตที่มีการควบคุมการทำประมงอย่างเข้มงวด ทั้งการใช้เครื่องมือประมง และการใช้พื้นที่บางส่วน เช่น ห้ามทำประมงในเขตรักษาพันธุ์พืช เขตอุทยานแห่งชาติทางทะเล เป็นต้น
2507	<ul style="list-style-type: none"> พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติปี พ.ศ. 2507 เพิ่มอำนาจการควบคุมและการจัดการป่าไม้ของรัฐให้เข้มแข็งและตัดสิทธิการใช้ประโยชน์แบบเดิม ส่งผลให้ป่าชายเลนตะโละสะมิแลและป่าชายเลนยะหริ่ง ได้รับผลกระทบโดยตรง และชาวบ้านยังคงยึดถือสิทธิในการใช้ประโยชน์ตามเดิม
ระยะที่ 1 ระยะการก่อตัว พ.ศ. 2510-2535	<ul style="list-style-type: none"> ชาวประมงพื้นบ้านเริ่มประสบปัญหาในการทำประมง จับปลาได้น้อยลง เนื่องจากการขยายตัวและการเพิ่มขึ้นของการทำประมงด้วยเครื่องมือประมงทำลายล้าง ได้แก่ อวนลาก-อวนรุน เป็นผลให้สัตว์น้ำถูกทำลาย โดยปราศจากการควบคุมและการจัดการที่เหมาะสมของภาครัฐ

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2516	<ul style="list-style-type: none"> ● รัฐบาลประกาศใช้นโยบายเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ขยายพื้นที่เชิงพาณิชย์เข้าไปในเขตอ่าวย่อยต่างๆ ของอ่าวไทย และนำระบบกรรมสิทธิเอกชน (private property) เข้าแทนที่การใช้พื้นที่แบบส่วนรวมของชาวประมงขนาดเล็กที่ดำรงอยู่เดิม ในขณะที่เดียวกันกฎหมายยังเปิดโอกาสให้ธุรกิจเอกชนและกลุ่มคนในระดับผู้นำที่เป็นทางการของชุมชน ใช้อำนาจเข้าครอบครองพื้นที่จนนำไปสู่การสูญเสียสิทธิในการจัดการทรัพยากรของชุมชน
2518	<ul style="list-style-type: none"> ● ชาวบ้านในชุมชนรอบอ่าวปัตตานี เริ่มอพยพไปขายแรงงานที่ประเทศมาเลเซีย
2520	<ul style="list-style-type: none"> ● เรืออวนลากจากจังหวัดเพชรบุรี เข้ามาทำการประมงในอ่าวปัตตานีมากขึ้น ชาวบ้านเดือดร้อน จับสัตว์น้ำได้น้อยลง ชาวประมงบางส่วนเริ่มสนใจเรืออวนลาก
2523	<ul style="list-style-type: none"> ● เอกชนเข้ามาเช่าที่ป่าสงวนเสื่อมโทรมจากกรมป่าไม้ เพื่อทำนากุ้งที่บางตาва อำเภอนงจิก และมีการประท้วงจากชาวบ้าน ● โครงการปลูกป่าเศรษฐกิจบริเวณป่าสงวนแห่งชาติ ตำบลบางตาва อำเภอนงจิก โดยกรมป่าไม้ทำการตัดต้นไม้อายุเก่าแก่ทั้งหมด แล้วปลูกไม้โกงกางซึ่งเป็นไม้เศรษฐกิจแบบเชิงเดี่ยว ส่งผลให้ชาวบ้านมีพื้นที่ทำกินน้อยลง
2524	<ul style="list-style-type: none"> ● การเลี้ยงกุ้งกุลาดำบริเวณบ้านบางปลาหมอ โดยนายทวีศักดิ์ อับดุลบุตร อดีตสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปัตตานี
2525	<ul style="list-style-type: none"> ● กรมประมงสนับสนุนการเพาะเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานีเป็นครั้งแรกบริเวณอ่าวบ้านโต๊ะโสม
2528	<ul style="list-style-type: none"> ● กรมประมงสนับสนุนการเพาะเลี้ยงกุ้งในพื้นที่ที่มีศักยภาพ ส่งผลต่อการบุกรุกทำลายป่าชายเลนบริเวณอ่าวปัตตานีเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการนำพื้นที่ไปเพาะเลี้ยงกุ้ง
2529	<ul style="list-style-type: none"> ● ชุมชนบ้านบูดี อำเภอยะหริ่ง เริ่มทำนากุ้ง ทำให้สูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนตามธรรมชาติ
2530	<ul style="list-style-type: none"> ● กรมประมงดำเนินการปล่อยพันธุ์หอยแครง และดำเนินโครงการพัฒนาประมงทะเลชายฝั่งพื้นบ้าน ทำให้เกิดกลุ่มเลี้ยงหอยแครงในพื้นที่ตำบลตันหยงลุโละ โดยแบ่งปันผลให้แก่สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยง 60% พัฒนาหมู่บ้านและซื้อพันธุ์หอยแครงมาเลี้ยงในปีถัดไปอีกอย่างละ 20% ● ตรวจสอบการปนเปื้อนของโลหะหนักในอ่าวปัตตานี สูงกว่ามาตรฐานที่องค์การอนามัยโลก (WHO) กำหนด ● นายทุนจากจังหวัดเพชรบุรีนำเรืออวนรุน และเรือโดเหม็ก เข้ามาใช้ในเขตอ่าวปัตตานี ชาวประมงพื้นบ้านเริ่มไม่พอใจ และได้รับความเดือดร้อนจากเครื่องมือชนิดใหม่นี้ กลุ่มนายทุนจากจังหวัดตราขุรี และผู้มีอิทธิพลในจังหวัดปัตตานี ร่วมกันขยายพื้นที่การทำนากุ้งบริเวณชายฝั่งอ่าวปัตตานี ทำให้พื้นที่ทำมาหากินของชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีลดลง

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2530 (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> • ชาวประมงพื้นบ้านรอบอ่าวปัตตานีเขตตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง ชุมชนบ้านดาโต๊ะ บ้านบูดี และบ้านตะโละสะมิแล รวมตัวต่อต้านเรือประมงพาณิชย์ที่ลักลอบเข้ามาทำประมงในอ่าวปัตตานี โดยการนำของกำนันลาหยิ สาแม กำนันตำบลแหลมโพธิ์ และผู้ใหญ่ไข้ผู้ใหญ่บ้านบูดี รวมตัวกันประมาณ 40-50 ลำเรือ เข้าจับกุมเรืออวนรุนที่เข้ามาทำประมงเผาทำลาย ทำร้ายลูกเรือ ทำให้ลูกเรือเสียชีวิต 4 คน จากเหตุการณ์นี้ เจ้าหน้าที่รัฐทำการจับกุมกำนันลาหยิและผู้ใหญ่ไข้ สร้างความไม่พอใจให้กับชาวบ้าน เพราะถ้าจะจับกุม ต้องจับกุมชาวบ้านด้วย ภายหลังเหตุการณ์ดังกล่าว เรืออวนรุนก็ไม่เข้ามาในอ่าวปัตตานี แต่กลับไปทำประมงในอ่าวไทย รวมถึงบริเวณอ่าวปัตตานีตอนนอกซึ่งติดต่อกับอ่าวไทยแทน
2534	<ul style="list-style-type: none"> • การเลี้ยงหอยแครงเริ่มมีปัญหา เพราะชาวบ้านไม่เข้าใจกระบวนการทำงานกลุ่ม และคิดว่าพันธุ์หอยแครงที่ปล่อยไปเป็นของสาธารณะ ต่างคนต่างเก็บผลผลิต จนกลุ่มไม่สามารถควบคุมได้ ในที่สุดกลุ่มผู้เลี้ยงหอยแครงบ้านตันหยงลุโละแยกตัวออกเป็น 2 กลุ่มย่อย แต่ก็ยังประสบปัญหา • นุกุล รัตนดากุล อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และสุรพล อาจสูงเนิน อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านปักษีวิทยา ทำงานวิจัยเกี่ยวกับนกอ่าวปัตตานี ระบุปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีที่กระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ต้องการช่วยเหลือกลุ่มชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
2535	<ul style="list-style-type: none"> • นุกุล รัตนดากุล หัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี รับสมัครม้าย ฆานะการเป็นเจ้าหน้าที่ประจำโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ ติดต่อดูแลประสานงานระหว่างโครงการวิจัยและชุมชนรอบอ่าวปัตตานี • พฤษภาคม ชาวบ้านดาโต๊ะ อำเภอยะหริ่ง จัดโครงการปลูกป่าในหัวใจคนบริเวณอ่าวปัตตานี ร่วมกับสำนักงานป่าไม้เขตปัตตานีและโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ ปลูกป่าชายเลนจำนวน 5,000 ต้น • เกิดป่าชุมชนบ้านดาโต๊ะ โดยคนในชุมชนดูแล จัดการ ร่วมกับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี • พฤษภาคม เกิดองค์กรชุมชน "กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี" อย่างเป็นทางการในชุมชนบ้านดาโต๊ะ บ้านบูดี และบ้านตะโละสะมิแล • สร้างเขื่อนปูนเพื่อป้องกันการกัดเซาะพังทลายของชายฝั่งที่บ้านบางตาวา โดยบริษัทเทียนปรีชา สมัยนายเด่น โต๊ะมีนา เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร • คณะรัฐมนตรีอนุมัติเงิน 267 ล้านบาท เพื่อพัฒนาเขตอุตสาหกรรมระยะที่ 1 และ 2 ทำให้เกิดเขตอุตสาหกรรมจังหวัดปัตตานี ส่งผลให้การประมงในอ่าวปัตตานีรุ่งเรืองมาก เพราะโรงงานอุตสาหกรรมต้องการสัตว์ทะเลจำนวนมากเพื่อแปรรูป • เกิดปัญหาการจับจองพื้นที่ในอ่าวปัตตานี โดยนายทุนและผู้มีอิทธิพลรอบอ่าวปัตตานีเพื่อเลี้ยงหอยแครง ส่งผลให้ชุมชนได้รับความทุกข์ยากเดือดร้อนในการทำมาหากิน

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
<p>ระยะที่ 2</p> <p>ระยะการขยายตัว</p> <p>พ.ศ. 2536-2541</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● มกราคม องค์กรพัฒนาเอกชนจากส่วนกลาง คือมูลนิธิ Earth Island และมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าในพระราชินูปถัมภ์ ร่วมงานโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ มอ.ปัตตานี ทำงานแบบมีส่วนร่วมกับองค์กรชาวบ้าน และกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมอนุรักษ์ พื้นฟูดูแล และจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีอย่างเหมาะสม และยั่งยืน ● เกิดกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีอย่างเป็นทางการในชุมชนบ้านตันหยงลุโล๊ะ อำเภอเมืองปัตตานี ชุมชนบ้านบางตาวา และชุมชนบ้านปากบางตาวา อำเภอหนองจิก ● กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ นำโดยกำนันลาหยี สาแม ร่วมต่อต้านเรืออวนลาก อวนรุน ที่กลับเข้ามาทำประมงในอ่าวปัตตานี โดยร่วมมือกับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบูดี บ้านตะโละสะมิแล บ้านบางตาวา และบ้านตันหยงลุโล๊ะ ทำให้สมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเห็นถึงพลังในการรวมกลุ่ม ที่สามารถผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหาได้ ● เกิดกลุ่มสัมพันธภาพเลี้ยงหอยแครงบ้านตันหยงลุโล๊ะ มีคณะกรรมการดำเนินการ 20 คน ระดมทุนจากชาวบ้าน ได้งบประมาณ 4,00,000 บาท สมาชิกได้กำไรอย่างมากในการขายหอยแครงครั้งแรก สร้างแรงจูงใจต่อชาวบ้านในพื้นที่ และผู้สนใจประกอบการเลี้ยงหอยแครง เข้ารับสัมพันธภาพในอ่าวปัตตานี ● มีการเลี้ยงหอยแครงในพื้นที่อ่าวปัตตานีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ● เกิดอาชีพใหม่ในชุมชนประมงรอบอ่าวปัตตานี คือ รับจ้างเก็บหอยแครง ● เกิดปัญหาการระบาดของหอยหนามที่ติดมากับลูกพันธุ์หอยแครงที่ได้ซื้อจากประเทศมาเลเซีย แต่นักวิชาการประมงมีความเห็นว่า อาจเป็นเพราะมีการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศอ่าวปัตตานีทำให้หอยหนามเติบโตอย่างรวดเร็ว ● จัดตั้งชมรมชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ มีสมาชิกจาก 2 ตำบลในอำเภอยะหริ่ง คือตำบลแหลมโพธิ์ และตำบลตะโละกาโปร์ มีคณะกรรมการรวม 16 คน ● เกิดองค์กรพัฒนาเอกชนชื่อ สมาพันธ์ประมงพื้นบ้านภาคใต้ อันเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนจากการรวมตัวของชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ ● กันยายน มีการสัมมนาเรื่อง อ่าวปัตตานี อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ณ ห้องประชุมคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ผลการสัมมนาเกิดกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีและแนวร่วมในการทำงานมากขึ้น ได้แก่บุคลากรสังกัดองค์กรของรัฐ ภาคธุรกิจ รัฐวิสาหกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน และอาสาสมัครต่างๆ ● เกิดชมรมผู้เลี้ยงกุ้งจังหวัดปัตตานี ขยายเขตพื้นที่การทำนากุ้งไปยังฝั่งตำบลแหลมโพธิ์ ตำบลตันหยงลุโล๊ะ ตำบลบานา และตำบลนาเกลือ พื้นที่บางส่วนถูกให้เช่าทำนากุ้งแทนทำนาเกลือ โดยเฉพาะในเขตอำเภอเมือง มีผู้เพาะเลี้ยงกุ้งรายใหญ่เป็นนักการเมืองจังหวัดราชบุรีร่วมกับ นายทวี ไกรคุปต์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดราชบุรีร่วมลงทุนกับคนในพื้นที่ เกิดการรวมตัวของผู้เลี้ยงกุ้งเป็นชมรมผู้เลี้ยงกุ้งจังหวัดปัตตานี ● กำหนดแนวทางการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากอ่าวปัตตานีร่วมกันทุกภาคี

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
<p>ระยะที่ 2 ระยะการขยายตัว พ.ศ. 2536-2541 (ต่อ)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● เกิดองค์กรอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งจังหวัดปัตตานี (อพฟ.) มีผู้ว่าราชการจังหวัด นายพลากร สุวรรณรัตน์ เป็นประธานองค์กร ● ชุมชนบางตาวาจัดทำโครงการปลูกป่าชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตำบลบางตาวา อำเภอหนองจิก
2537	<ul style="list-style-type: none"> ● สมาพันธ์ประมงภาคใต้และเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ร่วมประชุมเสนอความก้าวหน้าในกระบวนการทำงานร่วมกัน ● เกิดกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านปาตา อำเภอเมืองปัตตานี อย่างเป็นทางการ
2538	<ul style="list-style-type: none"> ● เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับกลุ่มผู้เลี้ยงหอยแครงมีการประท้วงกรณีเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี แกนนำคือ กำนันตำบลแหลมโพธิ์ ชื่อ ลายี สามแม ให้ยกเลิกการสัมปทานการเลี้ยงหอยแครงหลังจากการเก็บเกี่ยวรอบสุดท้ายในอีก 6 เดือนข้างหน้า เพราะ 1) มีการแย่งชิงพื้นที่หอยธรรมชาติ ที่เคยเป็นแหล่งหากินของทุกคนกลายเป็นพื้นที่จับจองของบางคน บางกลุ่ม และ 2) เกิดการระบาดของหอยหนามอย่างหนัก ชาวบ้านบางคนต้องทิ้งอวนทิ้งฝันเพราะไม่สามารถแกะหอยหนามออกจากอวนได้ ● เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ได้รับงบประมาณจากสถานทูตออสเตรเลียจำนวน 500,000 บาท ในการจัดโครงการอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเพื่อความยั่งยืน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในพื้นที่ 4 อำเภอ คือ อำเภอเมือง ยะหริ่ง หนองจิก และปะนาเระ กิจกรรมภายในโครงการประกอบด้วยค่ายเด็กและเยาวชน การปลูกป่าสน และป่าชายเลนชุมชน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน และการจัดทำหนังสือการ์ตูนอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ● ตัวแทนชาวบ้านกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา ยื่นหนังสือขอจัดการป่าสงวนแห่งชาติ ตำบลบางตาวา อำเภอหนองจิก เป็นป่าชุมชน ป่าไม้เขตปัตตานีได้รับรองในหลักการและเห็นด้วยกับวิถีคิด และแผนงานของกลุ่ม ● กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา และเยาวชนอายุไม่เกิน 18 ปี ร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งกับกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านชุมชนบ้านตันหยงเปาว์ อำเภอหนองจิก เนื่องจากชุมชนทั้งสอง ประสบปัญหาการละเมิดเขต 3,000 ไมล์ทะเล จากเรือประมงอวนลาก-อวนรุน เช่นเดียวกัน ● เกิดกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านเตียรยา อย่างเป็นทางการ
2539	<ul style="list-style-type: none"> ● เกิดกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอ อย่างเป็นทางการ ● หอยแครงที่เลี้ยงในอ่าวปัตตานีตายเป็นจำนวนมาก อาจเนื่องจากเป็นช่วงฤดูฝน ปริมาณน้ำจืดมีมาก และทะเลอ่าวปัตตานีมีเนื้อที่จำกัด ไม่สามารถรองรับปริมาณการเลี้ยงจำนวนมากได้ ดังนั้น ผู้ที่ประกอบอาชีพมอหอยแครงต้องสูญเสียแหล่งหากิน และเพิ่มค่าใช้จ่ายเพราะต้องไปมอหอยในพื้นที่อื่น

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2539 (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> ● มกราคม แกนนำกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจัดประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ และใช้ประโยชน์จากอ่าวปัตตานีและป่าชายเลน ● มีนาคม กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตันหยงลุโละ ร่วมกับเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีร่วมปลูกป่าชายเลนในเนื้อที่ 15 ไร่ ประกอบด้วยต้นโกงกางและต้นถั่วขาวจำนวน 2,000 ต้น และต้นสนจำนวน 200 ต้น มีผู้เข้าร่วมหลายฝ่าย เช่น สำนักงานป่าไม้เขตปัตตานี นักศึกษาและบุคลากรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ นักวิชาการโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ และชาวบ้านตันหยงลุโละ หลังจากนั้นชาวบ้านได้ทำการปลูกมะม่วงเบา ส้มทะเล มะขามหวาน บริเวณหน้าบ้านเกือบทุกครัวเรือน ● เมษายน สมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีพบว่า มีบุคคลกลุ่มหนึ่งบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ ในพื้นที่ติดต่อกับเขตป่าชุมชนบ้านบางตาวา เจ้าหน้าที่ป่าไม้เพียงแค่ทำบันทึกไว้เป็นหลักฐาน ไม่สามารถจับกุมผู้ละเมิดได้ ● สิงหาคม กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ ร่วมกับชมรมรักษ์เมืองยะหริ่ง และชาวบ้านตลอดจนส่วนราชการ ได้จัดกิจกรรมรักษ์ป่าชายเลน โดยการล่องเรือชมป่าชายเลนจากคลองยามู ถึงเขตป่าชายเลนบ้านดาโต๊ะ และร่วมกันปลูกป่าชายเลนหน้าโรงเรียนชุมชนบ้านดาโต๊ะ เนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ ● กันยายน เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีร่วมกับองค์กรพิทักษ์กลุ่มน้ำสายบุรี และกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนกาลอ จัดสัมมนาเรื่องพระราชบัญญัติป่าชุมชน ณ ทะเลบัน จังหวัดสตูล
2540	<ul style="list-style-type: none"> ● ปัญหาการละเมิดเข้ามาทำประมงอวนลาก-อวนรุน ในเขต 3,000 ไมล์ทะเล สร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวบ้านอย่างมากแกนนำกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา ร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจหน่วยลาดตระเวนชายฝั่งของอำเภอหนองจิก ทำการลาดตระเวนบริเวณทะเลในทุกคืน จนเดือนพฤษภาคม สามารถจับเรืออวนลาก-อวนรุน ขนาดกลางของชาวประมงในหมู่บ้านใกล้เคียงได้ 1 ลำ เดือนกันยายน สามารถยึดครุฑของเรือประมงอวนรุนพาณิชย์ได้ 1 คัน ซึ่งค่อนข้างเสี่ยงมากต่อความขัดแย้ง แต่เหตุการณ์ยิ่งเลวร้ายขึ้น เมื่อแกนนำบางคนถูกขู่ฆ่าต่อมาเรือลาดตระเวนลำหนึ่งถูกเผา เพื่อเป็นการแก้แค้น ● มิถุนายน กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา จัดกิจกรรมปลูกป่าชายเลนแบบมีส่วนร่วม 2,000 ต้น ในเนื้อที่ 40 ไร่ โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 9 แปลง และคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่คาดว่าเหมาะสมกับสภาพดินในแปลงนั้นๆ การปลูกป่าครั้งนี้ชาวบ้านกับนักศึกษาชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นผู้ร่วมจัด และมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผน การเตรียมงาน และการดำเนินงาน โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหลายฝ่าย เช่น โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ สถานทูตออสเตรเลีย กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สำนักงานป่าไม้เขตปัตตานี สำนักงานการศึกษาเอกชนโรงเรียนจังหวัดปัตตานี เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้ฟื้นฟูประเพณีการกวนขนมซุซออีกด้วย การปลูกป่าครั้งนี้ นับเป็นครั้งใหญ่ที่สุดของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ได้เห็นถึงความร่วมมือ การมีส่วนร่วมและความเป็นหนึ่งเดียวขององค์กรชาวบ้านมากขึ้น

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2540	<ul style="list-style-type: none"> ● กันยายน กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาขาว จัดทำโครงการทดลองเลี้ยงหอยแมลงภู่มูลงสู่เสริมรายได้ ● ธันวาคม เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จัดโครงการเยาวชนตาดีกาทัศนศึกษา การอนุรักษ์นกน้ำ ณ อุทยานแห่งชาตินกน้ำคุซุด จังหวัดสงขลา ● สมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีร่วมจัดสัมมนาสรุปบทเรียนการทำงานในรอบปีที่ผ่านมา ณ แปะซีฟิคคลับ อำเภอเขาบาง จังหวัดสงขลา ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรคในการทำงานชุมชน ● จังหวัดปัตตานีจะมีโครงการพัฒนาร่องน้ำ และสร้างท่าเทียบเรือใหม่บริเวณปากอ่าวปัตตานี เป็นผลให้ชาวบ้านขาดพื้นที่ทำกิน เพราะสัตว์ทะเลไม่สามารถอาศัยอยู่ในบริเวณท่าเทียบเรือได้อีกต่อไปเพราะ คราบน้ำมันของเรือที่มาจอดเทียบท่า ● กลุ่มประมงพื้นบ้านขนาดเล็ก และกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี มีมติให้ชะลอโครงการพัฒนาร่องน้ำ และท่าเทียบเรือปัตตานีออกไปอีก 1 ปี เพื่อศึกษาข้อมูล และทำ E.I.A. ● มีนาคม บริษัทผู้รับเหมา ดำเนินการขุดลอกร่องน้ำ ● เมษายน ผู้แทนกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ทำหนังสือถึงสำนักแผนและนโยบายสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้ชะลอโครงการ จนกว่าจะมีการศึกษาอย่างรอบด้าน แต่กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแจ้งว่า มีการจ้างบริษัทที่ปรึกษาทำ E.I.A. ไม่มีปัญหา และผลกระทบใดๆ จึงไม่มีความจำเป็นต้องชะลอโครงการ
2541	<ul style="list-style-type: none"> ● มกราคม กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาขาว จัดตั้งคณะดีเอสยูขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนประมงรอบอ่าวปัตตานี และเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ให้การสนับสนุน ● กุมภาพันธ์ แกนนำเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ เข้าร่วมดูงานการรวมกลุ่มของสมัชชาคนจน บริเวณท่าเนียบรัฐบาล ทำให้ชาวบ้านเห็นกระบวนการรวมกลุ่ม ปัญหาต่างๆ และได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชาวบ้านกลุ่มต่างๆ ขณะที่พักในค่ายกลุ่มสมัชชาคนจน ● มีนาคม เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีและโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำจัดอบรมการทำขนมทอดและขนมอบ ณ ศูนย์พัฒนาประจำตำบลบางตาขาว ● มีนาคม กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ บุติ ตะโละสะมิแล และปาดาร่วมกันสำรวจแนวเขตหญ้าทะเลบริเวณอ่าวปัตตานี และปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ เช่น กุ้งกุลาดำ กุ้งแชบ๊วย ● สิงหาคม เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำจัดทำทัศนศึกษาดูงานการจัดการทรัพยากรชุมชนเพื่อความยั่งยืน ณ ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2541 (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> ● นายทุนจับจองพื้นที่ในอ่าวปัตตานีแถบชุมชนบ้านปากบางตาวาเพื่อเลี้ยงหอยแครง และที่ดินบริเวณแถบป่าชายเลนเพื่อทำนาุ้ง รวมทั้งมีการนำเรืออวนลาก-อวนรุน เข้ามาทำประมงในเขต 3,000 ไมล์ทะเล ในอ่าวปัตตานี กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา นำโดยเจ๊ะปอ สาแม ต่อต้านคัดค้าน ส่งผลให้นายทุนไม่สามารถเข้ามาจับจองพื้นที่ได้ เพราะชุมชนมีความสามัคคี รู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ● เกิดกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านโคกม่วง อย่างเป็นทางการ ● มีการสร้างเขื่อนหินทิ้ง กั้นทรายบริเวณปลายแหลมตาชี และสร้างเขื่อนป้องกันการกัดเซาะพังทลายของชายฝั่งบริเวณบ้านบางตาวา อำเภอหนองจิกและบริเวณอื่นๆ ในแนวใกล้เคียงเกิดการกัดเซาะพังทลายด้านหนึ่งของเขื่อนและเกิดการทับถมของตะกอนอีกด้านหนึ่ง ส่งผลให้ประชากรหอยพิมซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของชุมชนบ้านบางตาวาตายหมดสิ้น ● เริ่มมีธุรกิจการขายน้ำทะเล โดยสูบน้ำจากอ่าวไทย ขายให้แก่ผู้เลี้ยงกุ้งริมอ่าวปัตตานี ● กุมภาพันธ์ เยวชนจากศูนย์เยวชน 3 จังหวัดภาคใต้ จังหวัดยะลา ประมาณ 200 คน เดินทางมาทัศนศึกษาดูงาน และร่วมปลูกป่าชายเลน ณ หมู่บ้านบางตาวา ● กุมภาพันธ์ เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ร่วมกับค่ายอิงคยุทธบริหาร อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ร่วมปลูกป่าชายเลนเนื่องในวันสถาปนากองทัพบกปีที่ 4 ณ ป่าชายเลนบ้านบางตาวา ● ระบบนิเวศอ่าวปัตตานีเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทรัพยากรสัตว์น้ำในอ่าวปัตตานีลดลง กระแสน้ำในอ่าวปัตตานีมีการเปลี่ยนแปลงและไหลเวียนช้าลงมีการทับถมของตะกอนเพิ่มขึ้น คลองตื้นเร็วหญ้าทะเลเสื่อมโทรมลดปริมาณลง สาหร่ายสีเขียวแกมน้ำเงินเพิ่มขึ้น หอยขาวสูญหายไป ● มิถุนายน มีการประท้วง กรณีการทำประมงพาณิชย์อวนลาก-อวนรุน โดยชาวประมงพื้นบ้านกว่าหมื่นคน ณ ศาลากลางจังหวัดปัตตานี รวม 3 วัน 3 คืน ส่งผลให้นายธรรมรงค์ ประกอบบุญ อธิบดีอธิบดีกรมประมง ลงมาเจรจากับชาวประมงพื้นบ้านและสัญญาว่าจะจัดการกับปัญหาอวนลาก-อวนรุน ให้เสร็จสิ้น ภายใน 2 ปี ● ธันวาคม เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจัดตั้งคณะกรรมการลาดตระเวนชายฝั่งประสานงานกับผู้นำชุมชนและหน่วยงานราชการ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการละเมิดชายฝั่งของเรืออวนลาก-อวนรุน ● สมาชิกกลุ่มตรวจลาดตระเวนชายฝั่ง พร้อมเจ้าหน้าที่ตำรวจอำเภอหนองจิก สามารถจับกุมเรืออวนลาก-อวนรุน และลูกเรือจำนวน 2 คน พร้อมดำเนินคดี ● เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี นำเยวชนจำนวน 60 คนจากหมู่บ้านดาโต๊ะ ต้นหยงลุโละ บางตาวา ร่วมงานวันเด็กแห่งชาติ ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ● โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ นำสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ร่วมดูงานและสัมมนาการประชุมทางวิชาการพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติ ณ ประเทศอินเดีย ระหว่างวันที่ 28 มกราคม - 1 กุมภาพันธ์ และร่วมงานเวทีสัมมนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟูและจัดการป่าชายเลนและชายฝั่งทะเล ณ จังหวัดพังงา ระหว่างวันที่ 6 - 8 กุมภาพันธ์

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2541 (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> ● กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ ได้รับแจ้งจากสมาชิกเกี่ยวกับการตัดไม้ เพื่อขยายบ่อเลี้ยงสาหร่ายของคนในหมู่บ้าน ซึ่งทางแกนนำกลุ่มพยายามหาทางแก้ไข เพื่อไม่ให้กระทบกับความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และป้องกันการบุกรุกป่า ● กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ และเจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำนำกลุ่มเด็กบ้านดาโต๊ะ และบ้านบางตาวา ร่วมสำรวจความหลากหลายของพันธุ์ไม้ ในเขตป่าชุมชนบ้านดาโต๊ะ เพื่อปลูกฝังการรักษาธรรมชาติ ● เกิดกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละอาโฮอร์ และกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บ้านท่ากำชำ อย่างเป็นทางการ
<p>ระยะที่ 3</p> <p>ระยะดำเนินงานตามเป้าหมาย พ.ศ.2542-2555</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● เมษายน เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจัดโครงการจักรยานพิทักษ์สิ่งแวดล้อมสำหรับเยาวชน ณ บ้านดาโต๊ะ บ้านเต็รยา อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ● เมษายน โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำนำเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเข้าร่วมโครงการกระบวนการเรียนรู้การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง จังหวัดพังงา และจังหวัดกระบี่ ● เมษายน ตัวแทนเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเข้าร่วมโครงการประชุมเชิงปฏิบัติการ การทำแผนการจัดการป่าชุมชนกับชาวบ้านบางตาวา พบประเด็นปัญหาหลัก คือ การทำสัมปทานหอยแครง ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังมานาน และยังไม่มีความโน้มสู่การแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง ● สิงหาคม เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ร่วมกับโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ และสำนักส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์รอบอ่าวปัตตานี ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีผู้เข้าร่วมจาก ททท.เขต 3 สำนักงานจังหวัดปัตตานี ป่าไม้จังหวัด ป่าไม้เขต เกษตรจังหวัด ตำรวจภูธร สื่อมวลชน นักศึกษา และองค์กรชุมชนที่ทำงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ● กันยายน สำนักงานจังหวัดปัตตานี สนับสนุนงบประมาณแก่เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เพื่อขยายผลการดำเนินงาน และร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ● พฤศจิกายน เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีนำสมาชิกเครือข่ายศึกษาดูงานกระบวนการจัดการตนเองขององค์กรชุมชน ณ บ้านคีรีวง อำเภอลานสกา บ้านไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม กลุ่มอนุรักษ์บ่อนอก-หินกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อเยี่ยมชม เรียนรู้การต่อสู้การทำงาน ตลอดจนสร้างพันธมิตรเครือข่ายในระยะยาว

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2543	<ul style="list-style-type: none"> ● กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF Menu 5) สนับสนุนงบประมาณแก่เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จำนวน 3.5 ล้านบาท เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งอ่าวปัตตานีโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและเป็นแนวทางการส่งเสริมอาชีพให้กับชุมชน โดยสนับสนุนกิจกรรมการฟื้นฟูสัตว์น้ำ หอยขาว หอยแครง ปาชายเลน ในอำเภอหนองจิก อำเภอเมือง และอำเภอยะหริ่ง มีทีมโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นพี่เลี้ยงเครือข่าย ● ชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานี ร่วมกับกลุ่มประมงพื้นบ้าน และเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ประท้วงกลุ่มนายทุนผู้จับจองพื้นที่เลี้ยงหอยแครง และมีส่วนร่วมในเวทีสัญจรเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรในอ่าวปัตตานี การรวมตัวของชาวบ้านครั้งนี้ ทำให้นายทุนไม่สามารถเข้ามาจับจองพื้นที่ได้อีก ชาวบ้านได้เห็นถึงการรวมพลัง ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา และรู้จักเอื้ออาทรต่อกันภายในชุมชน ● กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ จัดกิจกรรมเลี้ยงปลากระพงในกระชัง ซึ่งค่อนข้างมีระบบ และใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสูง มีการแบ่งผลประโยชน์อย่างยุติธรรม ทำให้เห็นพลังและศักยภาพของกลุ่มชัดเจน เป็นแบบอย่างที่ดีของการทำงานในระดับกลุ่ม ● กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านนูดิ <ul style="list-style-type: none"> - จัดกิจกรรมเลี้ยงเปิดเทศและไถ่บ้าน แม้สมาชิกส่วนใหญ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันดีมาก แต่ผลผลิตขาดทุน เนื่องจากการลงทุนสูงจึงเปลี่ยนกิจกรรมเป็นการเลี้ยงปลากระพงในกระชัง - กิจกรรมเลี้ยงปลากระพงในกระชังของกลุ่มประสบความสำเร็จ เพราะแกนนำบริหารจัดการกลุ่มได้ดี มีความเสียสละ รับผิดชอบ สมาชิกทั้งหมดมีพื้นฐานการทำงานเพื่อชุมชนมาด้วยกันค่อนข้างมีความเข้าใจและร่วมงานกันดีจึงทำให้กลุ่มเกิดพลังในการดำเนินงาน เป็นตัวอย่างการศึกษาดูงานของกลุ่มอนุรักษ์อื่นๆ ● กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านปาตา <ul style="list-style-type: none"> - จัดกิจกรรมเลี้ยงปลาตุกในบ่อดิน สมาชิกกลุ่มนี้มีเพียง 4 คน การทำงานเป็นไปได้ด้วยดี มีข้อจำกัดในการทำบัญชี เนื่องจากสมาชิกไม่สามารถทำบัญชีเองได้ และไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินจึงต้องมีพี่เลี้ยงช่วยดูแลอย่างใกล้ชิด - กิจกรรมเลี้ยงแพะและแกะ แต่ละคนแยกเลี้ยงตามลำพัง สมาชิกกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเลี้ยงสม่ำเสมอ และพบว่าหากมีการเลี้ยงสัตว์ประเภทกินพืช จะต้องมีการปลูกพืชเสริมร่วมกันในพื้นที่ เพื่อเป็นอาหารของสัตว์ ● กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละอาโหร์ ดำเนินกิจกรรมเลี้ยงวัวพื้นบ้าน ผลการดำเนินงานของกลุ่มประสบความสำเร็จ สมาชิกส่วนใหญ่ เป็นสตรี คนชรา และเยาวชน ผู้เลี้ยงสามารถกำหนดราคาวัวได้ด้วยตนเอง

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2543 (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> ● กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านเตี๋ยรยา ดำเนินกิจกรรมเลี้ยงไก่บ้านซึ่งประสบปัญหา ไม่สามารถพัฒนาเป็นอาชีพหลักได้ เนื่องจากเลี้ยงยากเสี่ยงกับโรคระบาดสูง และเสียเปรียบฟาร์มไก่ของเครือบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ แต่กลุ่มอนุรักษ์ได้นำมูลไก่ที่เลี้ยงไปปรับปรุงดินที่ขาดอินทรีย์บางอย่าง ● กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอ ชุมชนนี้มีความเป็นเมืองสูง ความเป็นเอกภาพมีน้อย มีกลุ่มเล็กๆ ภายในชุมชนหลากหลายกลุ่ม ดำเนินกิจกรรมการเลี้ยงปลากะพงในกระชัง แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ● กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ ดำเนินกิจกรรมเลี้ยงเป็ดเทศ สมาชิกกลุ่มมีความเป็นเอกภาพ มีประสบการณ์ในการเลี้ยง แต่ราคาเป็ดเทศตกต่ำ จึงยกเลิกการเลี้ยง แต่ทางกลุ่มยังร่วมกันทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลนของชุมชนต่อไป ● กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา <ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมแปรรูปสัตว์น้ำปลอดสารพิษ กลุ่มได้สร้างโรงเรือนสำหรับแปรรูปสัตว์น้ำ แต่ไม่สามารถผลิตได้ตามแผนที่วางไว้เนื่องจากวัตถุดิบมีน้อย - กิจกรรมเลี้ยงหอยแมลงภู่ กลุ่มได้ทำซั้งเลี้ยงหอยแมลงภู่แบบแผงยาว ต้องเผชิญกับพายุหนักประมาณเดือนพฤศจิกายน ทำให้เสียหายทั้งหมด และจะเริ่มต้นเลี้ยงใหม่ - กิจกรรมกลุ่มสตรีตัดเย็บปักผ้าคลุมผม สมาชิกกลุ่มร่วมกันผลิตผ้าคลุมผมไว้ใช้เอง และจำหน่าย แต่มีปัญหาด้านการตลาด - เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีได้รับงบประมาณจาก SIF Menu 3 เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและศึกษาต้นทุนเดิมที่มีอยู่ในชุมชน ● กลุ่มเลี้ยงหอยแครงหมู่ 1 บ้านตันหยงลูโละ จัดซื้อหอยแครงเลี้ยงเพิ่มประมาณ 5-7 ล้านบาท กลุ่มซื้อที่ดินติดถนนท่าท่าเทียบเรือขนส่งหอยแครง แต่เมื่อปลายปี พ.ศ. 2543 น้ำท่วมใหญ่ หอยแครงตาย เสียหาย กลุ่มขาดทุนอย่างหนัก ● เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีขยายความร่วมมือครั้งใหญ่ ร่วมทำงานกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทุกหน่วย เกิดความร่วมมือและสนับสนุนซึ่งกันและกัน นับเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านที่น่าสนใจ กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีได้รับการยอมรับในฐานะเป็นตัวอย่างของเครือข่ายที่เข้มแข็ง เป็นกรณีศึกษาของสภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
2544	<ul style="list-style-type: none"> ● กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านโคกม่วงดำเนินกิจกรรมเลี้ยงปลากะพงในกระชังผลการเลี้ยงประสบปัญหา นาุ้งปล่อยน้ำเสียลงในคลองที่เลี้ยงปลา ผู้นำกลุ่มไม่มีความอดทน และไม่ไว้วางใจกันในกลุ่ม
2545	<ul style="list-style-type: none"> ● ชาวบ้านดาโต๊ะ โดยแกนนำของผู้ใหญ่อยู่โละ คือระะ คัดค้านการปลูกป่าโกงกางที่ต้องนำสาหร่าย หญ้าทะเล ออกจากพื้นที่เดิม เพราะชาวบ้านตันหยงลูโละ สูญเสียพื้นที่ทำกิน เนื่องจากบริเวณนั้นเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำหลายชนิดและแหล่งสาหร่ายทะเลจำนวนมาก

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2545 (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> ● นายทุนเจ้าของเรือประมงพาณิชย์ขนาดกลางแยกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่เลิกใช้เรืออวนรุน และกลุ่มที่ยังคงใช้เครื่องมืออวนรุนเช่นเดิม ● ตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีทางสัญญาการยกเลิกเครื่องมืออวนรุนในอ่าวปัตตานี ● ชาวประมงพื้นบ้านและชาวนาเกลือ ร้องเรียนผ่านเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เพื่อประสานอบจ. เปิดเวทีทำความเข้าใจและเรียกร้องให้อบจ. ยุติการถมพื้นที่บริเวณนาเกลือ บ้านแหลมนก ทางอบจ.จึงยุติการถมที่ชั่วคราว แต่ยังไม่มีความชัดเจน ● เกิดเครื่องมือประมงใหม่ๆ เช่น อวนลากหอยแครงในทะเลใน (อ่าวปัตตานี) ส่งผลต่อการลดลงของปริมาณสัตว์น้ำในอ่าวปัตตานี ● มีนาคม สำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมภาคใต้ (SIF Menu 5) ดำเนินการปิดโครงการพัฒนาอาชีพและศักยภาพชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองและเอื้ออาทร อย่างเป็นทางการ
2546	<ul style="list-style-type: none"> ● นกุล รัตนดากุล นำพิพิธภัณฑประวัติธรรมชาติและเครือข่ายเรียนรู้ท้องถิ่น คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยอ่าวปัตตานี ● สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรอ่าวปัตตานี ถูกบรรจุในโครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะท้องถิ่นน่าอยู่ จังหวัดปัตตานี ได้รับการสนับสนุนจากยุทธศาสตร์ด้านการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ให้จัดทำแผนแม่บทอ่าวปัตตานี โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนรอบอ่าวปัตตานี ● ออกกฎกระทรวงให้ยกเลิกอวนรุนในเขตจังหวัดปัตตานี ● มีโครงการสนับสนุนงบประมาณให้เปลี่ยนเครื่องมือประมงขนาดกลางเป็นเรือประมงพื้นบ้าน ● อวนรุนลดลง ชาวประมงพื้นบ้านจับสัตว์น้ำในบางช่วงได้มากขึ้น ● รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีแนวคิดแก้ไขปัญหาความยากจนโดยกำหนดนโยบายการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน ส่งผลให้เกิดโครงการ Sea Food Bank จะมีผลกระทบต่อระบบนิเวศและระบบการใช้ประโยชน์ในอ่าวปัตตานี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างกรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นการทำลายจารีตประเพณีการใช้ที่สาธารณะและยังคงสร้างปัญหาให้กับชาวบ้านในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรอย่างทั่วถึงในอ่าวปัตตานี อาจทำให้อ่าวปัตตานีตกเป็นของนายทุนเลี้ยงหอยแครง
2553	<ul style="list-style-type: none"> ● เมษายน สมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านต้นหยงลูโละ บ้านบางปลาหมอ และบ้านโคกม่วงได้เข้าร่วมการอบรมประมงพื้นบ้าน เพื่อจัดทำแผนส่งเสริมอาชีพประมงอย่างยั่งยืนให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง โดยสำนักงานประมงอำเภอเมืองปัตตานี เป็นการศึกษาดูงาน วิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกับชุมชนรอบอ่าวปัตตานี จัดทำแผนชุมชนเพื่อส่งเสริมอาชีพการทำประมงด้วยเครื่องมือไม่ทำลายล้าง เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างยั่งยืน ● มิถุนายน กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จัดพิธีส่งมอบและจัดวางปะการังเทียมภายใต้โครงการร่วมสร้างบ้านปลาด้วยปะการังเทียม ในพื้นที่บ้านบุดี แกนนำกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบุดีได้เข้าร่วมด้วย

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2553 (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> ● กรกฏาคม ชาวบ้านในพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี ร่วมกันงมหอยแครงในอ่าวปัตตานี เพื่อยึดพื้นที่ทำกินคืนจากนายทุนเลี้ยงหอยแครง ซึ่งจับจองพื้นที่ทำประมงของชาวบ้านมานานกว่า 20 ปี สร้างความเดือดร้อนให้แก่ชาวประมงพื้นบ้านและยังไม่มีหน่วยงานของรัฐเข้ามาดูแลอย่างจริงจัง ขณะเดียวกัน อาชีพนี้สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านเฉลี่ยวันละ 500 บาท ● กรกฏาคม ร.ต.เลิศเกียรติ วงศ์โพธิพันธ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี และนายสุนันท์ หลีเจริญ ประมงอำเภอเมืองปัตตานี ลงพื้นที่สังเกตการณ์ความขัดแย้งระหว่างนายทุนเลี้ยงหอยแครงกับชาวประมงพื้นบ้าน พบว่าพื้นที่อ่าวปัตตานีดังกล่าวไม่ได้รับการอนุญาตให้เลี้ยงหอยแครงได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย จึงดำเนินการประกาศห้ามเลี้ยงหอยแครงในเขตพื้นที่ดังกล่าว และห้ามเจ้าหน้าที่ข่มขู่ชาวบ้านและปกป้องผลประโยชน์ของนายทุน ส่งผลให้กลุ่มนายทุนเลี้ยงหอยแครงไม่พอใจ ใช้อาวุธปืนข่มขู่ชาวบ้าน และมีนายทุนบางคนให้เจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจเข้าจับกุมและปราบปราม ส่งผลให้กลุ่มชาวบ้านไม่พอใจทั้งๆ ที่ชาวบ้านเดือดร้อนจากการถูกยึดพื้นที่ทำการประมงมานานกว่า 20 ปี และไม่มีเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง ● กรกฏาคม ชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี และแกนนำเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี แสดงพลังปกป้องสิทธิทำประมงในอ่าวปัตตานี โดยรวมตัวกันยื่นหนังสือร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัด ให้แก้ไขปัญหาการจับจองพื้นที่เลี้ยงหอยแครงของนายทุนในอ่าวปัตตานี ภายใน 3 เดือน แกนนำกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีชี้แจงว่านายทุนมีการแอบอ้างสิทธิจับจองพื้นที่เลี้ยงหอยแครงเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายตามพระราชบัญญัติการประมง เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีและชาวประมงพื้นบ้านจึงเสนอข้อเรียกร้องดังนี้ 1) ยกเลิกการทำหอยแครงที่ผิดกฎหมาย และให้พนักงาน เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ฉบับวันที่ 28 สิงหาคม พุทธศักราช 2528 อย่างจริงจัง และจริงจัง 2) ให้รัฐจัดงบประมาณเพื่อให้มีการรื้อถอนไม้ ที่ปักเป็นแนวเขตในอ่าวปัตตานี เพราะสร้างความเดือดร้อนให้กับชาวประมงอย่างมาก 3) ให้มีการจัดระเบียบการทำประมงเลี้ยงหอยแครงของกลุ่มชาวบ้าน เพื่อไม่ให้กระทบต่อผู้ทำประมงอวนลอย 4) รื้อโพงพางที่ขวางทางเดินเข้าออกไหลเวียนของน้ำในอ่าวปัตตานี เพราะจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของสัตว์น้ำโดยตรง 5) ให้มีการขุดร่องน้ำบริเวณชายฝั่งตลอดแนว เพื่อจัดเป็นที่เข้าออกของเรือประมงพื้นบ้านและเพื่อจัดเป็นสถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น การเลี้ยงปลาในกระชัง ถือเป็นการทำงาน สร้างรายได้ให้กับชาวประมงในอ่าวได้อีกทางหนึ่ง 6) ให้มีการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำเพิ่มขึ้นจากเดิมที่ทางสถานีเพาะเลี้ยงชายฝั่งปัตตานีมีการปล่อยเป็นประจำทุกปี เนื่องจากปัจจุบันจำนวนสัตว์น้ำเหลือน้อยมากไม่พอเพียงต่อการทำประมง 7) ให้รัฐช่วยจัดเครื่องมือทำประมงที่จำเป็นให้กับชาวประมงพื้นบ้าน ที่สอดคล้องกับการทำประมงในแต่ละพื้นที่ เพื่อเป็นการรักษาสมดุลของการทำประมงพื้นบ้าน

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2553 (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> ● ตุลาคม นายนิพนธ์ นราพิทักษ์กุล ผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี กำหนดแนวทาง 3 ข้อ เพื่อยุติปัญหาการแย่งพื้นที่เลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี คือ 1) เปิดอนุญาตให้มีการเลี้ยงหอยแครงได้ในรูปของกลุ่ม ภายใต้เงื่อนไขต้องไม่มีการปักไม้เป็นแนวเขตพื้นที่ใด ๆ ทั้งสิ้น และห้ามใช้คราดเครื่องยนต์ในการเก็บหอย เพื่อไม่ให้กระทบต่อสัตว์หน้าดิน และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการจ้างแรงงานเก็บหอยแทนการใช้คราดเครื่องยนต์ 2) ให้รัฐจัดสรรงบประมาณทั้งหมดเพื่อจัดหาคือพันธุ์หอยแครงมาปล่อย และให้ชุมชนรอบอ่าวบริหารจัดการกันเอง 3) ห้ามทะเลาะวิวาท ให้รอพิจารณาปัญหาจนกว่าเกิดแนวทางจากกระบวนการประชาพิจารณ์ ● พฤศจิกายน ชุมชนบ้านดาโต๊ะได้รับความเสียหายจากพายุใหญ่ถล่มหมู่บ้าน ● พฤศจิกายน นายสุนันท์ ศิริมาลากุล ประมงจังหวัดปัตตานี เตรียมนำปัญหาอ่าวปัตตานีเข้าที่ประชุมร่วมกับกรมประมง เรื่องแผนการปฏิบัติสู่ความสำเร็จของแผนแม่บทการจัดการประมงทะเลไทย ซึ่งจะมีหน่วยงานประมงทั่วประเทศเข้าร่วมประชุม <ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ จัดกิจกรรมธนาคารปู เตรียมพื้นที่ทำเขตอนุรักษ์หอยทะเลเพื่อทำธนาคารปู ซึ่งยังไม่ประสบความสำเร็จแต่ชุมชนเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น และมีกิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษ โดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ เพื่อเป็นอาหารกลางวันให้นักเรียนในโรงเรียนบ้านดาโต๊ะ - กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบูดี จัดกิจกรรมเขตพื้นที่อนุรักษ์หอยในอ่าวปัตตานี โดยทำงานร่วมกับสำนักงานทรัพยากรจังหวัดปัตตานีร่วมเป็นเจ้าภาพในการหาพันธุ์หอยให้แก่ชุมชน นับว่ากิจกรรมประสบความสำเร็จ จากนั้นดำเนินกิจกรรมปลูกไม้ผลในบริเวณบ้าน โดยเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีได้จัดหาพันธุ์ไม้ผลจำนวน 6 ชนิด และติดต่อนักวิชาการจากแผนกวิชาเทคโนโลยีเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีมาให้ความรู้ในการเพาะปลูกไม้ผลดังกล่าว - กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวาและปากบางตาวา จัดกิจกรรมเขื่อนชีวภาพบ้านหอยแมลงภู่ เป็นกิจกรรมต่อยอดขยายผลจากงานเดิมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ซึ่งค่อนข้างประสบความสำเร็จทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรโดยเฉพาะทะเลหน้าหมู่บ้าน ซึ่งสร้างความหลากหลายทางชีวภาพมากขึ้น มีหอยแมลงภู่มาเกาะ เป็นแหล่งหลบภัยแก่สัตว์ทะเลขนาดเล็ก และปริมาณเพิ่มมากขึ้น - กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ จัดกิจกรรมฟื้นฟูป่าชายเลน สางป่าชายเลนเพื่อให้แดดส่องถึงพื้นดินได้มากขึ้น ทำให้พืชและสัตว์ในป่าชายเลนเจริญเติบโต ขุดลอกแพรงตามร่องน้ำเดิมให้ลึกขึ้น เพื่อให้น้ำไหลเข้าออกสะดวก รวมทั้งมีการปล่อยลูกปูม้า และจัดทำฐานข้อมูลชุมชนเพื่อป้องกันภัยพิบัติ ตลอดจนทำปะการังเทียม ธนาคารปู ป่าครอบครัว อันเป็นป่าชุมชน เป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าชุ่มน้ำ ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในหมู่บ้านท่ากำชำ

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2553 (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านต้นหยงลูโละ จัดกิจกรรมเลี้ยงหอยแครงงมมือ และการปลูกต้นโกงกาง ซึ่งประสบผลสำเร็จดี นอกจากนั้นมีการเพาะเลี้ยงสาหร่ายผมนางในนาุ้งร้าง และนำสมาชิกกลุ่มเดินทางไปดูงานการปลูกสาหร่ายที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่บ้านบูดี บ้านดาโต๊ะ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี และที่บ้านมาบก้า อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา - กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านเชียรยา จัดกิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษ ทางกลุ่มได้ซื้อเมล็ดพันธุ์แจกจ่ายแก่สมาชิกเพื่อนำไปปลูกในพื้นที่ของตนเอง และจัดทำแผนที่แปลงผักของสมาชิกแต่ละราย นอกจากนี้ยังพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าสนทราย มีเวทีพูดคุยอย่างเป็นทางการของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านเชียรยา - กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโล๊ะอาโหร์ จัดกิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษ โดยมี มะมะนะห์ ดอเลาะ และยียะห์ มะแซ เป็นแกนนำ
2554	<ul style="list-style-type: none"> ● เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีแกนนำคือมะมะนะห์ สาและ นำสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีทั้ง 12 ชุมชนๆ ละ 2 คน ร่วมจัดกิจกรรมเฝ้าระวังและเตือนภัยพิบัติธรรมชาติแก่ชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีผ่านการจัดรายการวิทยุสมัครเล่น ● สื่อมวลชนจากหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ หนังสือพิมพ์มติชน นิตยสารสารคดี สถานีโทรทัศน์ไทย TPBS สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 และช่อง TNN 24 นิตยสารสารคดี และนักข่าวอิสระ เข้ามาเรียนรู้และบันทึกเรื่องราวของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีและกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรอ่าวปัตตานีเพื่อนำเสนอต่อสาธารณชน ● มกราคม แกนนำและสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเดินทางมารวมตัวบริเวณลานวัฒนธรรมเทศบาลเมืองปัตตานี เพื่อให้กำลังใจเจ้าหน้าที่ที่ถูกกลุ่มนายทุนเลี้ยงหอยแครงข่มขู่ และแสดงความขอบคุณผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีที่ได้ให้การดูแลและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวประมงรอบอ่าวปัตตานี จนสามารถประกาศให้อ่าวปัตตานีเป็นพื้นที่สาธารณะได้ หลังจากที่ต้องเป็นพื้นที่จับจองของกลุ่มนายทุนเลี้ยงหอยแครงมานานกว่า 20 ปี ● กุมภาพันธ์ กลุ่มประมงพื้นบ้าน และเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ร่วมกันปล่อยปลากะพงขาว จำนวน 40,000 ตัว ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสถานีเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งปัตตานี ลงสู่อ่าวปัตตานี เพื่อเพิ่มจำนวนทรัพยากรสัตว์น้ำ พื้นฟูอ่าวปัตตานี และเป็นการสร้างรายได้ในอนาคตให้กับชาวประมงพื้นบ้านรอบอ่าวปัตตานีที่เผชิญกับปัญหาสัตว์น้ำลดลง ● พฤษภาคม สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ร่วมจัดเวทีประชาเสวนาระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับผู้เลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี เพื่อหาทางออกร่วมกันแบบสันติวิธี

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2554 (ต่อ)	<ul style="list-style-type: none"> ● กรกฎาคม คณะกรรมการการเมืองภาคพลเมืองภาคใต้จังหวัดปัตตานี สถาบันพัฒนาการเมืองจัดเวทีระดมความเห็นจากประชาชนจังหวัดปัตตานีเพื่อทำแผนยุทธศาสตร์จังหวัดปัตตานี ในเวทีดังกล่าวตัวแทนจากสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้และเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีไม่ต้องการให้สนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลมากเกินไป เพราะจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ โดยเฉพาะผลกระทบต่อชายฝั่งทะเล จากโรงเหล็กต้นน้ำที่มีแผนจะสร้างโรงงานที่ชายฝั่งทะเลอำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี ถ้าหากเกิดโรงเหล็กจริงจะสร้างความเสียหายอย่างหนักกับชาวประมงพื้นบ้าน ทุกฝ่ายควรสนับสนุนเฉพาะโครงการที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ● กันยายน ชาวประมงพื้นบ้านในอำเภอเมือง อำเภอหนองจิก และอำเภอยะหริ่ง เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ร่วมกันกว่า 1,000 คน ณ ลานศิลปวัฒนธรรม อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เดินขบวนและชูป้ายประท้วงการดำเนินงานของภาครัฐต่อคดีการจับกุมชาวประมงพื้นบ้านข้อหาลักทรัพย์หอยแครง และยื่นข้อเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทบทวนมาตรการและเอาผิดทางวินัยแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจบางรายที่ข่มขู่ให้ผู้ต้องหารับสารภาพในชั้นสอบสวน ● ตุลาคม สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า รายงานผลการวิจัยเรื่องการจัดการปัญหาความขัดแย้งสิ่งแวดล้อม : กรณีปัญหาของกลุ่มประมงพื้นบ้านกับกลุ่มผู้เลี้ยงหอยแครงในพื้นที่อ่าวปัตตานี โดยมีตัวแทนจากภาครัฐ นักการเมืองท้องถิ่น ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนจากเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี คณะทำงานโครงการวิจัย และตัวแทนภาคประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาการเลี้ยงหอยแครง เข้าร่วมรับฟังและเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติม จากการจัดเวทีประชาคม ได้สรุปข้อเสนอแนะ 4 ประการเพื่อเป็นแนวทางของการแก้ไขปัญหาคือ 1) ให้คำจำกัดความของคำว่าอ่าวปัตตานีเป็นอ่าวสาธารณะใหม่เนื่องจากประชาคมชาวบ้านเข้าใจว่าอ่าวปัตตานีเมื่อเป็นสถานที่สาธารณะ เท่ากับทุกคนเป็นเจ้าของ และสามารถหาผลประโยชน์จากอ่าวปัตตานีได้ 2) ให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทเสริมแรงในพื้นที่ชุมชน เช่น เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้องกับอ่าวปัตตานี 3) ควรส่งเสริมบทบาทภาคประชาชน โดยเฉพาะองค์กรชุมชนในท้องถิ่นเอง เช่น กลุ่มประมงพื้นบ้าน เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ซึ่งกลุ่มองค์กรเหล่านี้เป็นจุดเชื่อมต่อระบบและสถาบันภายในของชุมชนประมงพื้นบ้านและผู้ประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงหอยแครง และ 4) การออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิและจารีตท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรทางทะเล ● ตุลาคม เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจัดกิจกรรมกีฬาสัมพันธ์เครือข่ายในวันที่ 29-30 ตุลาคม ณ สนามกีฬา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยมีจุดร่วมคือการแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของแต่ละชุมชน อันจะนำไปสู่ความสมานฉันท์และสร้างสันติภาพ

ตาราง 5 เส้นแบ่งเวลา (timeline) ของพัฒนาการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี (ต่อ)

พุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
<p>ระยะที่ 4</p> <p>ระยะภายหลังจาก</p> <p>การดำเนินงานตาม</p> <p>เป้าหมาย 2556-</p> <p>ปัจจุบัน (2559)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี สมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ศูนย์บริหารจัดการประมงทะเล จังหวัดปัตตานี ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งปัตตานี นักวิชาการ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานี ร่วมกันวิเคราะห์วิจารณ์นโยบาย กฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงในอ่าวปัตตานี ณ ห้องประชุมคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี นำไปสู่การผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนนโยบายและกฎหมายที่เอื้อต่อการพัฒนาฐานทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาคุณภาพชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดปัตตานี เช่น <ul style="list-style-type: none"> - ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่องการห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงบางชนิด (เครื่องมืออวนล้อมจับ อวนครอบหมึก) ในเขตจับสัตว์น้ำบางแห่งของจังหวัดปัตตานี ฉบับลงวันที่ 13 สิงหาคม 2556 - จังหวัดปัตตานีออกประกาศ เรื่องประชาสัมพันธ์ห้ามใช้เครื่องมืออวนลาก อวนรุนทำการประมงในเขตอนุรักษ์ทรัพยากรประมงชายฝั่งทะเล (3,000 ไมล์ทะเล) และในที่สาธารณประโยชน์อ่าวปัตตานี ในวันที่ 30 กรกฎาคม 2555 - บันทึกรื้อสรุปแนวทางแก้ไขปัญหาการทำประมงอวนลากอวนรุนผิดกฎหมาย ลงวันที่ 12 กรกฎาคม 2555 โดยศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) มีสาระหลักคือ ให้มีการจัดทำประกาศจังหวัดปัตตานี กำชับ ห้ามทำการประมงอวนลาก อวนรุนตามประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ● ปัจจุบันปัญหาด้านความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีบรรเทาความรุนแรงลงมาก แม้จะยังคงมีปัญหาอยู่บ้างก็ตาม แต่ปัญหาไม่ร้ายแรงดังที่ผ่านมา สำหรับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานียังคงดำรงความเป็นเครือข่ายอยู่ กล่าวคือแกนนำคณะกรรมการ และสมาชิกเครือข่ายทุกคนยังคงติดต่อสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอ แม้จะมีได้มีการประชุมและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องแล้วก็ตาม ในอนาคตหากเกิดปัญหาที่รุนแรงกับอ่าวปัตตานี เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีก็พร้อมที่จะกลับมารวมตัวแสดงพลังในการแก้ไขปัญหาที่ตั้งผ่านมาอย่างแน่นอน

2.2 พัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

พัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีแบ่งได้ 4 ระยะ โดยพิจารณาจากกระบวนการทำงาน และความสามารถในการบริหารจัดการของเครือข่ายเป็นเกณฑ์ (นฤมล นิราธร, 2543) ดังนี้

1) ระยะก่อตัวของเครือข่าย (พ.ศ.2510-2535)

การก่อตัวหรือการเริ่มต้นของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีมีลักษณะที่เกิดจากปัญหาภายในชุมชนเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ ชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้าน ทำการประมงชายฝั่ง มีวิถีชีวิตทำประมงโดยใช้เครื่องมือประมงหลากหลายชนิดตามความถนัดของตน ชาวบ้านถูกรุกรานพื้นที่ทำกินจากเรือประมงอวนลาก-อวนรุนของนายทุนภายนอกพื้นที่ซึ่งเข้ามาทำประมงพาณิชย์ ผิดกฎหมาย จับสัตว์น้ำในอ่าวปัตตานีครั้งละมาก ๆ จนจำนวนลดลงเรื่อยๆ อย่างต่อเนื่อง กระทบต่อชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีซึ่งพึ่งพาอาชีพทำประมงเป็นอาชีพหลัก จับสัตว์น้ำได้น้อยลง ส่งผลให้รายได้ลดลง แต่รายจ่ายกลับเพิ่มขึ้นสวนทางกับรายได้ ทำให้คุณภาพชีวิตถดถอย แตกต่างจากในอดีต ประมาณช่วงก่อนปี พ.ศ. 2484 อ่าวปัตตานีเป็นแหล่งอาหาร แหล่งการทำมาหากินที่อุดมสมบูรณ์ ยูโตะ หะยียูโตะ สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา และปราชญ์ชาวบ้านของชุมชนบางตาวา มานพ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านปาตา และอุมา สือเต ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอและบ้านโคกม่วง กล่าวว่า

"...เมื่อก่อนอ่าวปัตตานีและป่าชายเลนที่อยู่ในหมู่บ้านบางตาวาของเรา เป็นเหมือนที่พึ่งให้คนจน เป็นธนาคาร เป็นซูเปอร์มาร์เก็ตของชาวบ้านจะซื้อจะหาเครื่องใช้ไม้สอยก็สามารถหาได้จากที่นี่..."

(ยูโตะ หะยียูโตะ, สัมภาษณ์ 26 กันยายน 2559)

"...ในพื้นที่บ้านปาตาแต่เดิมมีป่าชายเลนและบึงน้ำเค็ม ในนั้นมีพืชและสัตว์มากมายหลายชนิด ในป่าชายเลนจะมีทั้งเป้ง ตาตุ่ม โกงกาง แสมหนาแน่นมาก แล้วยังมีลิงแสมเป็นร้อยๆ ตัว พ่อเคยเล่าให้ฟังว่าตอนพ่อเด็กๆ เคยมีชาวบ้านพบหมิดำ เหี้ย เสือปลา นกน้ำจำนวนมาก..."

(มานพ, สัมภาษณ์ 12 กันยายน 2559)

"...สมัยเด็กๆ ออกทะเล เจอกุ้งปูปลามากหลายชนิดอย่างปลากระบอก ปลาแขยง ปลากะพงขาว ปลาดุกทะเล ปูดำ กุ้งขาวกุ้งหงาย มีอีกมากหลายอย่าง ชาวประมงอย่างเราเห็นอ่าวปัตตานีเป็นพื้นที่สาธารณะ เรียกว่าทะเลหลวง คือใช้อาศัยเป็นแหล่งหากิน ประกอบอาชีพ..."

(อุมา สือเต, สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2559)

จากเหตุผลข้างต้นสะท้อนให้เห็นความผูกพันระหว่างชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นและอ่าวปัตตานี ทำให้รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของอ่าวปัตตานี โดยเฉพาะความสำคัญต่อชุมชนประมงรอบอ่าวปัตตานี จึงออกกฎหมายเป็นพระราชบัญญัติประมงปี พ.ศ. 2490 ห้ามเรือขนาดใหญ่เข้าจับปลาในเขต 3,000 เมตรจากชายฝั่ง ทั่วประเทศ เพื่อกันเขตนี้ให้ชาวประมงพื้นบ้านได้ทำมาหากินโดยใช้เครื่องมือประมงเล็กๆ จับสัตว์น้ำเฉพาะอย่างในปริมาณไม่มาก ต่อมาในปีพ.ศ. 2500 รัฐบาลต้องการพัฒนาการประมงของประเทศสู่การผลิตเพื่อส่งออก จึงเริ่มมีแนวคิดเรื่องการเข้าควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล โดยดึงเอาอำนาจการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามารวมศูนย์อยู่ที่ส่วนกลางและมีการพัฒนาประมงทะเลเรื่อยมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2504 ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1

ผลที่ตามมาจากการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 คือ รัฐแบ่งทะเลออกเป็น 2 เขต เป็นเขตประมงพาณิชย์ และเขตประมงชายฝั่ง การจัดระเบียบนี้เป็นการสร้างความชอบธรรมในการแยกส่วนการพัฒนา คือ เขตประมงพาณิชย์ รัฐบาลปล่อยให้มีการใช้พื้นที่แบบเปิด (open access) ในลักษณะมือใครยาวสาวได้สาวเอา เน้นการแข่งขันและผลกำไรสูงสุด พร้อมกับมีนโยบายสนับสนุนธุรกิจอุตสาหกรรมประมงเพื่อส่งออก และเปิดโอกาสให้มีการลงทุนในกิจการประมงได้อย่างไม่จำกัด ทำให้มีการทำประมงเกินควร (over fishing) และเขตประมงชายฝั่งเป็นเขตที่มีการควบคุมการทำประมงอย่างเข้มงวด ทั้งการใช้เครื่องมือการประมง และการใช้พื้นที่บางส่วน เช่น ห้ามทำประมงในที่รักษาพันธุ์พืช เขตอุทยานแห่งชาติทางทะเล ประกอบกับพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติปี พ.ศ. 2507 เพิ่มอำนาจการควบคุมและการจัดการป่าไม้ของรัฐให้เข้มแข็งและตัดสิทธิการใช้ประโยชน์ตามธรรมเนียมของชาวบ้านออกไปโดยสิ้นเชิง ส่งผลให้ป่าชายเลนตะโละสะมิแลและป่าชายเลนยะหริ่งได้รับผลกระทบโดยตรง เอกชนเข้ามาสัมปทานป่าชายเลน ทำการตัดโค่นต้นไม้ไปใช้ประโยชน์ ชาวบ้านถูกแย่งพื้นที่ทำกินและป่าชายเลนเริ่มเสื่อมโทรม ดังคำกล่าวของนุกุล รัตนดากุล อาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และพี่เลี้ยงเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ว่า

"...เมื่อก่อนชาวบ้านเคยเข้าไปใช้พื้นที่ในป่าชายเลน ไปหาปูหาปลา เก็บพืชผักที่กินได้ไปกินไปขาย เข้าไปทุกวัน ไม่เคยถูกใครว่า แต่เมื่อเขาประกาศให้เป็นเขตป่าสงวนและยกสัมปทานให้เอกชน พอชาวบ้านเข้าไปก็เป็นโจรทันที ชาวบ้านถูกจับ จนไม่กล้าเข้าไปทำอะไรในป่าชายเลน..."

(นุกุล รัตนดากุล, สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2559)

จากปัญหาที่กล่าวมา เริ่มปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในปี พ.ศ. 2510 ซึ่งนับเป็นระยะการก่อตัวของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ชาวประมงพื้นบ้านเริ่มประสบปัญหาในการทำประมง จับปลาได้น้อยลงเนื่องจากการขยายตัวและการเพิ่มขึ้นของการทำประมงด้วยเครื่องมือประมงทำลายล้างได้แก่ อวนรุนและอวนลาก เป็นผลให้สัตว์น้ำถูกจับเพิ่มมากขึ้น โดยปราศจากการควบคุมและการจัดการที่เหมาะสมจากภาครัฐ ดังคำบอกเล่าของตอละ เจ๊ะเลาะ รองประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบูดี อิบรอหิม ดือราแม ผู้ช่วยโต๊ะอิหม่ามชุมชนบ้านตะโละอาโหร์ และเคลื่อน สร้างอำไพ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านเชียรยา กล่าวว่า

"..เวลาพ่อกลับจากออกเรือ จะมีกุ้ง ปู ปลามาฝากเยอะเยอะ พ่อเอาไปขายแล้วแต่ยังมีเหลืออยู่เยอะ เลยได้แบ่งเอามาให้ลูกกิน หลังๆ พ่อจับได้น้อย บ่นว่าเรือใหญ่มันมาจับไปหมด ลูกกุ้งลูกปลาตัวเล็กตัวน้อยก็เอาไปแบบนี้จะเหลืออะไรตกถึงมือเรา..."

(ตอละ เจ๊ะเลาะ, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2559)

"...เราได้ยินพวกผู้ใหญ่เขาคุยกันว่าปลามันน้อยลง คือยังพอจับได้แต่ไม่มากเหมือนเดิม ตอนนั้นเรายังเด็ก เลยถามเขาว่าเป็นเพราะอะไร เขาบอกว่าเพราะเรืออวนลาก-อวนรุน เข้ามาจับปลาในอ่าวบ้านเรา ชาวบ้านอย่างเราๆ จะไปแข่งจับกับเรือพวกนั้นคงไม่ไหว..."

(อิบรอหิม ดือราแม, สัมภาษณ์ 28 กันยายน 2559)

"...บ้านเชียรยาไม่ได้อยู่ติดทะเลก็จริง แต่เวลาเอาผักไปขายที่ตลาดตาเกาะจะได้ข่าวตลอดว่า เรือใหญ่เข้ามาทะเลใน มาจับปลาแย่งกับชาวบ้าน เพื่อนฉันที่ขายของจากเรือก็บอกว่าคนที่เอาปลามาส่งเขาได้ปลามาไม่มากตัวก็เล็กๆ ไม่สมบูรณ์เหมือนเดิม..."

(เคลื่อน สร้างอำไพ, สัมภาษณ์ 2 ตุลาคม 2559)

นับวันปัญหาทรัพยากรในอ่าวปัตตานียิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ปี พ.ศ. 2516 รัฐบาลประกาศใช้นโยบายเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ขยายพื้นที่เชิงพาณิชย์เข้าไปในเขตอ่าวย่อยต่างๆ ของอ่าวไทย และนำระบบกรรมสิทธิเอกชน (private property) เข้าแทนที่การใช้พื้นที่แบบส่วนรวมของชาวประมงขนาดเล็กที่ดำรงอยู่เดิม ในขณะเดียวกัน กฎหมายยังเปิดโอกาสให้ธุรกิจเอกชนและกลุ่มคนในระดับผู้นำที่เป็นทางการของชุมชนใช้อำนาจเข้าครอบครองพื้นที่ จนนำไปสู่การสูญเสียสิทธิในการจัดการทรัพยากรของชุมชน ดังคำกล่าวของอูมา สือแต แกนนำกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอ/โคกม่วง ว่า

"...นายทุนเข้ามาบุกกรุกพื้นที่ป่าชายเลน เอาที่ไปทำนาุ้ง ผู้ใหญ่บ้านเป็นคนพาเข้ามา เขามีผลประโยชน์ให้กัน ชาวบ้านทุกคนก็รู้ แต่ไม่กล้าไปยุ่ง ทำเป็นไม่เห็นเอาหูไปนาเอาตาไปไร่ ไม่อยากมีเรื่อง..."

(อูมา สือแต, สัมภาษณ์ กันยายน 2559)

ทรัพยากรสัตว์น้ำในอ่าวปัตตานีที่ลดจำนวนลงเรื่อยๆ ส่งผลต่อรายได้ของชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีที่ลดลงจนแทบไม่พอใช้จ่ายในแต่ละวัน จนกระทั่งราวๆ ปี พ.ศ. 2518 ชาวบ้านในชุมชนรอบอ่าวปัตตานี เริ่มอพยพไปขายแรงงานที่ประเทศมาเลเซียเนื่องจากมีรายได้ที่ดีกว่าการทำประมง ดังที่บรรอฮะ สมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บ้านท่ากำชำ กล่าวไว้ว่า

".. คนรุ่นแบจะไปทำงานมาเลย์กันเยอะ แบไม่ได้ไป แต่พี่ชายของแบไปมาเลย์ ไปรับจ้างอยู่ที่ร้านอาหาร นานๆ ทีถึงกลับมาเยี่ยมบ้าน แม่ก็บ่นคิดถึงตลอด แต่ทำยังไงได้ ถ้าเขายังอยู่เขาก็ไม่รู้จะทำอะไรกิน..."

(รอสะ ดือราแม, สัมภาษณ์ 26 กันยายน 2559)

ในปี พ.ศ. 2520 เป็นช่วงที่เรืออวนลาก-อวนรุน จากนายทุนนอกพื้นที่เข้ามาทำประมงในอ่าวปัตตานีมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มนายทุนจากจังหวัดเพชรบุรี เป็นเหตุให้ชาวบ้านเดือดร้อน จับสัตว์ทะเลได้น้อยลง ชาวประมงบางส่วนเห็นว่าเรืออวนลาก-อวนรุน ดังกล่าว สามารถจับสัตว์ทะเลได้ครั้งละมากๆ จึงสนใจอยากจะทำประมงโดยใช้เรืออวนลาก-อวนรุนบ้าง ในขณะที่ชาวประมงอีกกลุ่มยังคงต่อต้านการใช้เรืออวนลาก-อวนรุนทำประมงในอ่าวปัตตานี ดังนั้นในช่วงนี้ชาวบ้านจึงแยกออกเป็น 2 กลุ่ม ลายี สาแม ผู้นำธรรมชาติของชุมชนบ้านดาโต๊ะ (ต่อมาในภายหลังดำรงตำแหน่งเป็นกำนันบ้านดาโต๊ะ) เขาเป็นชาวบ้านตำบลแหลมโพธิ์ที่มีความผูกพันกับอ่าวปัตตานีมาตั้งแต่เกิด เขาพยายามรณรงค์ให้ชาวบ้านตำบลแหลมโพธิ์เข้าใจและเห็นถึงผลกระทบหากใช้เรือ

อวนลาก-อวนรุนทำประมงในอ่าวปัตตานี ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงยังคงต่อต้านเรืออวนลาก-อวนรุน และไม่คิดจะทำประมงโดยวิธีการดังกล่าว ตั้งคำบอกเล่าของ ดอเลาะ เจ๊ะแต รองประธาน กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ นิราศ อาแว สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ และ มะรอนิง ตานอ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบูดี ว่า

"...เมื่อก่อนที่กำนันลาฮี ยังเป็นชาวบ้านธรรมดา ไม่ได้เป็นกำนันดาโต๊ะ เขาก็มีอุดมการณ์ต่อต้านพวกเรืออวนลาก-อวนรุนมานานแล้ว เขามอง ออกว่าเรือประมงพวกนี้มันจะเข้ามาทำร้ายอ่าวปัตตานี แล้วก็จริง อย่างที่เขาว่าไม่มีผิด..."

(ดอเลาะ เจ๊ะแต, สัมภาษณ์ 14 ตุลาคม 2559)

"...กำนันลาฮีเป็นคนดาโต๊ะ บ้านเดียวกันกับแบ ก่อนที่เขาจะเป็นกำนัน เขาเคยเป็นแกนนำณรงค์ให้ต่อต้านเรืออวนลาก-อวนรุน ไม่ได้รณรงค์ อย่างชัดเจนหรอก แต่เขาจะพยายามพูด โน้มน้าว ยกตัวอย่าง ให้ชาวบ้านเข้าใจ และเห็นถึงข้อเสียของเรือพวกนั้น..."

(นิราศ อาแว, สัมภาษณ์ 11 สิงหาคม 2559)

"...ชาวบ้านแหลมโพธิ์ที่เห็นว่าเรืออวนลาก-อวนรุนมันดี อยากลองทำ ลองใช้บ้างก็มี แต่ไม่มาก คนพวกนี้โลก มีบางคนไปรับจ้างเป็นลูกเรือพวก นี้ มันก็เป็นเรื่องส่วนตัวของเขาห้ามกันไม่ได้ แต่ส่วนใหญ่เขาจะต่อต้านกัน ถ้าใครทำคนในหมู่บ้านจะมองไม่ดี ไม่ค่อยอยากคบด้วย..."

(มะรอนิง ตานอ, สัมภาษณ์ 26 ตุลาคม 2559)

การรุกรานอ่าวปัตตานีไม่ได้จำกัดพื้นที่ที่อยู่เพียงตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง เท่านั้น แม้แต่ตำบลบางตาวา อำเภอหนองจิก ก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน ในปี พ.ศ. 2523 รัฐบาล มีโครงการปลูกป่าเศรษฐกิจบริเวณป่าชายเลนซึ่งเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตำบลบางตาวา อำเภอหนองจิก โดยให้เหตุผลว่าต้นโกงกางเป็นไม้เศรษฐกิจ รัฐบาลจึงต้องการส่งเสริมให้ปลูก พืชเศรษฐกิจเพื่อสร้างรายได้ให้แก่คนในพื้นที่ เหตุนี้ทางกรมป่าไม้จึงดำเนินการตัดโค่นต้นไม้เดิม ทั้งหมดทิ้ง แล้วปลูกใหม่เฉพาะต้นโกงกางเพียงอย่างเดียวทั่วทั้งป่า ซึ่งเป็นการปลูกแบบเชิงเดี่ยว ชาวบ้านแม้จะไม่เห็นด้วย เพราะโครงการดังกล่าวทำให้ชาวบ้านมีพื้นที่ทำกินน้อยลง แต่ก็ไม่สามารถ

หยุดยั้งได้ สุดท้ายตันโงกงาท้งหมดที่ปลูกก็ไม่สามารถเจริญเติบโตได้ ยืนต้นตายทั้งหมด แม้ภายหลัง จะมีการปลูกเสริม หรือปลูกทดแทนใหม่อีกหลายครั้งก็ยังคงไม่สำเร็จ ท้ายที่สุดกรมป่าไม้ได้ประกาศ ให้พื้นที่นี้กลายเป็นเขตป่าสงวนเสื่อมโทรม และมอบพื้นที่ให้เอกชนเข้ามาสัมปทานเพื่อทำนากุ้ง ชาวบ้านบางตาวารู้สึกไม่พอใจเนื่องจากป่าชายเลนเป็นเสมือนแหล่งทำมาหากินหลักของชาวบ้าน ประกอบกับชาวบ้านมีแนวคิดว่ามีป่าจะมีสภาพเสื่อมโทรม แต่หากชาวบ้านร่วมกันฟื้นฟู ก็อาจทำให้ ได้ป่าที่อุดมสมบูรณ์กลับคืนมา ดังนั้นชาวบ้านจึงแสดงเจตนาขอต่อต้านการเข้ามาทำนากุ้งของกลุ่ม นายทุนดังกล่าว ดังคำกล่าวของยูโซะ หะยียูโซะ มนุญ สุขอ้อม และเจ๊ะโกะ สะมะแอ แกนนากลุ่ม อนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา ที่ว่า

"...ไม่รู้รัฐบาลคิดอะไร ป่าชายเลนดีๆ ก็ตัดทิ้ง ปลูกแต่โงกงาท้งอย่างเดียว ชาวบ้านอย่างเรามองก็รู้ว่าปลูกยังไงก็ไม่มีทางขึ้น เพราะสภาพธรรมชาติ ของป่าชายเลนไม่ได้มีแค่โงกงาท้ง มันต้องมีต้นไม้หลายๆ ชนิดขึ้นผสมกัน เหมือนกับมันเกี่ยวหนุนซึ่งกันและกัน พึ่งพาอาศัยกัน แต่รัฐเขาไม่เข้าใจ ไปฝืนธรรมชาติ ปลูกแต่โงกงาท้งชนิดเดียว ก็เลยเจ๊งอย่างที่เห็น..."

(ยูโซะ หะยียูโซะ, สัมภาษณ์ 26 กันยายน 2559)

"...ป่าชายเลนบางตาวาถูกประกาศให้เป็นเขตป่าเสื่อมโทรม มันเป็นแผน ของนายทุนกับภาครัฐที่เขาร่วมมือกัน เพราะเมื่อกลายเป็นป่าเสื่อมโทรม นายทุนจะเข้ามาสัมปทานนำพื้นที่ไปทำนากุ้งก็ไม่ใช้เรื่องผิดกฎหมายหรือ เสียหายอะไร ชาวบ้านอย่างเรารู้ ก็ได้แค่แสดงตัวว่าต่อต้าน แต่ไปห้าม อะไรก็ไม่ได้หรอก ไม่มีใครฟัง..."

(มนุญ สุขอ้อม, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2559)

"...ป่าเสื่อมโทรม ยิ่งเอาไปทำนากุ้ง ดินก็ยังเสื่อมโทรม มีแต่แย่งลง ไม่เห็นเลยว่ามันจะดีหรือเป็นประโยชน์กับคนบางตาวาตรงไหน ที่ดินโล่งๆ ในหมู่บ้านที่เราเห็นเป็นบ่อ ไม่มีต้นไม้อะไรขึ้น เอาไปทำประโยชน์อะไร ไม่ได้ นั่นคือที่เขาทำนากุ้ง พอเจ๊ง หมดทุน ก็ไม่ทำต่อ ทิ้งไว้แบบที่เห็น..."

(เจ๊ะโกะ สะมะแอ, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

การทำนาแก้งในอ่าวปัตตานียังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2528 กรมประมงได้สนับสนุนให้มีการเพาะเลี้ยงกุ้ง การส่งเสริมนี้ส่งผลให้เกิดการขยายบุกรุกทำลายป่าชายเลนบริเวณอ่าวปัตตานีเพิ่มขึ้น เช่นเดียวกับชุมชนบ้านบูตี ในปี พ.ศ. 2529 ชาวบ้านบูตีนิยมทำนาแก้งเพิ่มขึ้น และยังมีนายทุนจากนอกพื้นที่มาเช่าที่ดินของชาวบ้านเพื่อทำนาแก้ง ต่อเนื่องไปถึงปี พ.ศ. 2530 เมื่อกลุ่มนายทุนเห็นว่าการทำนาแก้งแถบบ้านบูตีได้กำไรดี จึงขยายพื้นที่ทำนาแก้งไปรอบอ่าวปัตตานีดังกล่าวของมะรอนิง ตานอ กล่าวไว้

“...นายทุนที่สนใจเข้ามาทำนาแก้งที่บูตีมีหลายเจ้า บางส่วนจะมาเช่าที่ชาวบ้านทำ แต่ส่วนใหญ่จะบุกรุกทำในพื้นที่ป่าชายเลน ตรงนี้กระทบกับชาวบ้านมาก เสียพื้นที่ป่าไปเป็นนาแก้งแล้วต้นไม้ยังโดนตัดโค่น ป่าหายไป สัตว์น้ำที่อาศัยในป่าชายเลนก็ลดลง สภาพดินก็เสียหาย ไม่มีหน่วยงานไหนมาดูแล คนที่รับผลกระทบเต็มๆ ก็คือชาวบ้านอย่างพวกเรา...”

(มะรอนิง ตานอ, สัมภาษณ์ 26 ตุลาคม 2559)

ปี พ.ศ. 2534 นุกุล รัตนตากุล อาจารย์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีความสนใจศึกษาเรื่องนกรอบอ่าวปัตตานี ในขณะที่ลงพื้นที่ทำการสำรวจนก ได้รับทราบปัญหาของชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีเรื่องความเสื่อมโทรมของทรัพยากรอ่าวปัตตานี ซึ่งเป็นผลมาจากการทำลายป่าชายเลนและการทำประมงของเรืออวนลาก-อวนรุน นุกุลพยายามหาทางช่วยเหลือชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานี ขณะนั้นมีโครงการพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติ (Wetlands International) นุกุลได้เขียนโครงการเพื่อขอทุนสนับสนุนการศึกษาอ่าวปัตตานี (โครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนในพื้นที่ภาคใต้ของไทย : อ่าวปัตตานี) เหตุการณ์นี้เป็นเสมือนการจุดประกายการทำงานในพื้นที่รอบอ่าวปัตตานีในลักษณะเครือข่าย และเมื่อได้รับการอนุมัติจากโครงการพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติ นุกุลจึงดำเนินงานโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำอ่าวปัตตานีในฐานะหัวหน้าโครงการ จุดมุ่งหมายของโครงการคือต้องการรักษานก รักษาพื้นที่อ่าวปัตตานีและป่าชายเลน แต่การที่รักษาพื้นที่ไว้ได้ต้องให้คนในชุมชนเข้มแข็งและเข้าใจถึงความสำคัญของอ่าวปัตตานี ต่อมาได้รับลม้าย มานะการ เขามาเป็นเจ้าหน้าที่ประจำโครงการ เพื่อทำหน้าที่ติดต่อประสานงานกับชุมชนรอบอ่าวปัตตานี ทั้งนี้ลม้ายจึงกลายเป็นบุคคลสำคัญที่ทำหน้าที่เชื่อมประสานระหว่างโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำและชุมชนรอบอ่าวปัตตานี และประสานระหว่างชุมชนรอบอ่าวปัตตานีด้วยกันเอง นุกุลได้กล่าวถึงที่มาของโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ ไว้ว่า

"...ผมลงสำรวจจนกรอบอ่าวปัตตานี มีโอกาสได้คุยกับชาวบ้านถึงปัญหาในชุมชนของเขา หลักๆ คือปัญหาอวนลาก-อวนรุน การบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน และปัญหาพื้นที่ทำนากุ้ง ตอนนั้นพอดีว่ามีโครงการพื้นที่ชุ่มน้ำเข้ามาสนับสนุนทุนเพื่อทำการศึกษอ่าวปัตตานี ผมเลยเขียนโครงการ เสนอของบเพื่อนำมาทำวิจัยให้ความรู้กับชาวบ้าน แล้วมันก็ค่อยๆ เริ่มเกิดเครือข่ายขึ้นมาเองโดยธรรมชาติ..."

(นุกูล รัตนดากุล, สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2559)

"...ลม้ายเป็นกำลังสำคัญของโครงการเรา เป็นคนมีจิตสำนึกในการทำงานอนุรักษ์ มีความอดทน เสียสละ เข้าใจชุมชน พอลม้ายได้ลงพื้นที่บ้านดาโต๊ะ ได้เป็นเห็นชีวิตคนที่เขามีกความเอื้ออาทร มีน้ำใจแล้วก็เกิดแรงบันดาลใจอยากจะทำงานนี้ ลม้ายเข้าไปทำงานกับชุมชนจนชาวบ้านรักและยอมรับในตัวลม้าย..."

(นุกูล รัตนดากุล, สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2559)

ปี พ.ศ. 2535 ภายหลังจากเกิดโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ ทางโครงการพยายามผลักดันให้ชาวบ้านร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูอ่าวปัตตานี ช่วงนั้นชุมชนบ้านดาโต๊ะ มีกำนันชื่อ ลายี สาแม เป็นกำนันที่มีจิตสำนึกรักและห่วงหาอาวปัตตานี ต้องการอนุรักษ์และฟื้นฟูอ่าวปัตตานี ทางโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำได้ประสานกับกำนันลายี ได้ข้อสรุปว่าจะเริ่มทำกิจกรรมแรกคือการปลูกป่าชายเลนที่บ้านดาโต๊ะ ภายใต้อีกกิจกรรมปลูกป่าในหัวใจคน กำนันลายีช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมปลูกป่าชายเลน เชิญชวนชาวตำบลแหลมโพธิ์ในหมู่บ้านต่างๆ เข้าร่วม ชุมชนบ้านบูดี และบ้านตะโละสะมิแล เป็นสองชุมชนที่ให้ความสนใจและร่วมมือในกิจกรรมนี้ ความร่วมมือระหว่าง 3 ชุมชน ก่อให้เกิดองค์กรชุมชนเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี มีศูนย์กลางการทำงานอยู่ที่บ้านดาโต๊ะ ดังคำกล่าวของลม้ายที่ว่า

"...โครงการปลูกป่าในหัวใจคน ทำให้คนในตำบลแหลมโพธิ์ได้มาเจอกัน ร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำแนะนำเขาว่าถ้านั้นก็ลองตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์ของแต่ละชุมชนดูสิ จากนั้นแต่ละกลุ่มทำงานประสานกัน จนเกิดเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีขึ้นเป็นเครือข่ายเล็กๆ ก่อนมีดาโต๊ะ บูดี ตะโละสะมิแล รวมกัน..."

(ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2559)

2) ระยะขยายตัวหรือประสานความร่วมมือ (พ.ศ.2536-2541)

พัฒนาการระยะขยายตัวหรือประสานความร่วมมือของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีมีลักษณะการขยายตัวจากชุมชนศูนย์กลางไปยังชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง จากนั้นจึงขยายพื้นที่การทำงานของเครือข่ายออกไปเรื่อยๆ จนครอบคลุมพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี กล่าวคือ ปี พ.ศ. 2535 เครือข่ายมีจุดเริ่มต้นการทำงานที่ชุมชนบ้านดาโต๊ะ ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง (กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ) จากนั้นเครือข่ายได้ขยายพื้นที่การทำงานไปยังหมู่บ้านอีก 2 หมู่บ้านในตำบลแหลมโพธิ์ คือบ้านบูตี และบ้านตะโละสะมิแล ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2535 จึงเกิดเป็นกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบูตี และกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละสะมิแล ขึ้นพร้อมๆ กับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ ทั้ง 3 กลุ่มร่วมมือ ประสาน และช่วยเหลือกันทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์อ่าวปัตตานีอย่างเข้มแข็ง ดังคำกล่าวของมะรอนิง สาและ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะที่ว่า

"...ตอนแรกเลยที่รวมตัวกัน เครือข่ายเรามีแค่ 3 ชุมชน คือ ดาโต๊ะ บูตี ตะโละสะมิแล เพราะอยู่ใกล้กัน ไปมาหาสู่กันง่าย จะเรียกรวมตัวคุยกันก็สะดวกไม่เสียเวลา เราทำงานด้วยกันสักระยะพี่ล้ายก็แนะนำให้เราขยายพื้นที่เครือข่ายออกไปนอกตำบลแหลมโพธิ์ เพราะอ่าวปัตตานีมันกว้าง ครอบคลุมหลายชุมชน หลายตำบล จากนั้นเครือข่ายก็ค่อย ๆ ขยายตัว จนมีสมาชิกเพิ่มขึ้นหลายหมู่บ้าน..."

(มะรอนิง สาและ, สัมภาษณ์ กันยายน 2559)

ในปี พ.ศ. 2536 พื้นที่ทำงานของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีขยายตัวออกไปนอกพื้นที่ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง ไปสู่อำเภอเมือง และอำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี ในปีนี้จึงเกิดกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเพิ่มขึ้นอีก 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตันหยงลุละ กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา และกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านปากบางตาวา สาเหตุที่ทั้ง 3 กลุ่มเข้าร่วมในเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนดังกล่าวเมื่อออกทะเลทำประมง มีโอกาสได้พูดคุยกับชาวประมงในชุมชนอื่นๆ จึงได้ทราบข่าวการทำกิจกรรมปลูกป่าในหัวใจคนที่บ้านดาโต๊ะ ได้รับรู้ถึงความร่วมมือความสามัคคีของชุมชนสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และรับรู้ถึงเจตนารมณ์ของเครือข่ายที่มุ่งฟื้นฟูและอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ทำให้เกิดความสนใจต้องการเข้าร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ประกอบกับการประสบปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีเสื่อมโทรมและลดจำนวนลงเช่นเดียวกัน รวมทั้งการที่ นุกุล รัตนดากุล และลมาย มานะการ เจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำได้ลงพื้นที่ชุมชนทั้ง 3 พูดคุย

ถึงปัญหาภายในชุมชน แนะนำและชักชวนให้เข้าร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ด้วยเหตุนี้ชุมชนบ้านตันหยงลุโละ บางตาวา และปากบางตาวา จึงตัดสินใจเข้าร่วมทำงานกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ดังคำกล่าวของมุฮัมหมัดอาลี มะรอแม ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บ้านตันหยงลุโละ ยูโซะ หะยียูโซะ สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา และเจ๊ะปอ สามีประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านปากบางตาวา ที่ว่า

"...ปะดอดี เป็นคนตันหยงลุโละ มีโอกาสเรียนจบปริญญา เขาคูยกกับพี่ลัมัยที่เข้ามาสำรวจทำข้อมูลพื้นฐานชุมชน พี่ลัมัยเห็นเขามีหัวคิดทันสมัยเลยแนะนำให้เขาชวนคนตันหยงลุโละตั้งกลุ่มอนุรักษ์ และเข้าร่วมกับเครือข่ายอ่าวฯ สุดท้ายเกิดกลุ่มอนุรักษ์บ้านตันหยงลุโละขึ้นปี 36..."

(มุฮัมหมัดอาลี มะรอแม, สัมภาษณ์ 7 ตุลาคม 2559)

"...อาจารย์นุกูลถามว่าบางตาวามีปัญหาอะไร เราก็บอกว่าเรื่องบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนป่าชายหาด ตัดต้นไม้เพื่อเอาที่ไปทำนาทุ่งจันดินเปรี้ยว ปัญหาเรื่องเรืออวนลาก-อวนรุน เขาแนะนำว่าทำไมไม่ลองตั้งกลุ่มขึ้นมาแก้ปัญหา ยกตัวอย่างที่ตาโต๊ะว่ามีกลุ่มที่ชาวบ้านรวมตัวกันเองทำกิจกรรมอนุรักษ์อ่าวฯ เราได้ยินก็สนใจ พยายามบอกคนในชุมชนเรื่องนี้ จนคนบางตาวามารวมตัวกันเป็นกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี..."

(ยูโซะ หะยียูโซะ, สัมภาษณ์ 26 กันยายน 2559)

"...ส่วนใหญ่คนบางตาวากับปากบางตาวาเป็นญาติกัน ไปมาสู่กันตลอดญาติบอกว่าชุมชนเขาตั้งกลุ่มอนุรักษ์อ่าวแล้วนะ ชาวบ้านรวมกลุ่มเองจะแก้ปัญหาของชุมชนและดูแลอ่าวร่วมกับเครือข่ายอนุรักษ์ ฟังเขาพูดเราก็สนใจ ไม่ใช่เฉพาะแค่เราที่ได้ยินได้ฟังเรื่องนี้ คนอื่นๆ ในปากบางตาวาก็ได้ยิน ก็สนใจเหมือนกัน เราเห็นจึงพ้องกันว่าจะก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์อ่าวบ้านปากบางตาวา..."

(เจ๊ะปอ สามี, สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2559)

ด้วยเหตุนี้ ในปี พ.ศ. 2536 เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจึงมีชุมชนสมาชิกรวม 6 ชุมชน ในพื้นที่ 3 อำเภอคือ อำเภอเมือง อำเภอยะหริ่ง และอำเภอหนองจิก ประกอบด้วยกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ บ้านบูดี บ้านตะโละสะมิแล บ้านตันหยงลุโละ บ้านบางตาวา และบ้านปากบางตาวา จำนวนกลุ่มสมาชิกเครือข่ายที่มากขึ้น โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงดูแลเครือข่ายจึงสรรหาแหล่งเงินทุนที่จะนำมาสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายเพื่ออนุรักษ์พื้นที่อ่าวปัตตานี ซึ่งมีองค์กรพัฒนาเอกชนจากส่วนกลางที่สนใจสนับสนุนเงินทุนแก่เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี คือ มูลนิธิ Earth Island และ มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าในพระบรมราชูปถัมภ์ ดังคำกล่าวของลม้าย มานะการ ที่ว่า

"... อาจารย์นุกูลเขามีเพื่อนทำงานอยู่สมาคมหยาดฝน จังหวัดตรัง เขาแนะนำให้เราติดต่อไปที่ Earth Island กับมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าของพระราชินี เราเลยได้แนวร่วมสนับสนุนเครือข่ายเพิ่มมา 2 องค์กรช่วยเหลือเรื่องเงินทุน ดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย..."

(ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2559)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 ได้เกิดกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านปาตาขึ้นอย่างเป็นทางการ บ้านปาดานั้นตั้งอยู่ในอำเภอหนองจิกเช่นเดียวกับบ้านตันหยงลุโละ และมีพื้นที่ติดกับชุมชนบ้านตันหยงลุโละ มีป่าชายเลนของชุมชนแต่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรมจากการบุกรุกตัดไม้อย่างผิดกฎหมายของนายทุน ขณะนั้นบ้านตันหยงลุโละได้ก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีแล้ว มีการดำเนินกิจกรรมเลี้ยงหอยแครงแบบกลุ่ม สร้างรายได้ให้แก่สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตันหยงลุโละอย่างดี มานพ ผู้นำชุมชนบ้านปาตา จึงชักชวนชาวบ้านปาดารวมกลุ่มกันตั้งกลุ่มอนุรักษ์ของชุมชนบ้านปาตาขึ้น เพื่อดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์อ่าวปัตตานีและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปาตาให้ดีขึ้น ดังคำกล่าวของมานพ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านปาตาที่ว่า

"...ผมได้คุยกับแบจู (มุฮัมหมัดอาลี มะรอแม ถามว่าทำไมคนตันหยงลุโละ กินดีอยู่ดีขึ้น ไปรวยกันมาจากไหน เขาเล่าว่าบ้านเขารวมกันตั้งกลุ่มอนุรักษ์เลี้ยงหอยแครง ตอนนั้นหอยขายได้ราคาดีมาก ขนางมหอยยังได้วันละ 500 บาทเลย เงินที่ได้สมาชิกเอามาดูแลครอบครัวให้กินดีอยู่ดี สุขสบายขึ้น จากนั้นผมรีบไปชวนคนปาตาให้มาคิดตั้งกลุ่มบ้าง ทุกคนเห็นด้วย เราเลยตั้งกันเป็นกลุ่มอนุรักษ์อ่าวบ้านปาตาขึ้นสักปี 37 ได้..."

(มานพ, สัมภาษณ์ 12 กันยายน 2559)

ในปีถัดมา พ.ศ. 2538 เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีขยายพื้นที่เครือข่ายไปยัง ตำบลตาเกาะ อำเภอยะหริ่ง เกิดเป็นกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านเตียรยา โดยมีเคลื่อน สร้างอำไพ เป็นประธานกลุ่ม นุกูล รัตนดากุล พี่เลี้ยงเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีชักชวนเคลื่อนก่อตั้ง กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านเตียรยา และเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ทั้งนี้ได้ชี้แจง ถึงประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการเข้าร่วมกับเครือข่าย ด้วยเหตุนี้เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จึงมีสมาชิกเพิ่มขึ้นอีก 1 ชุมชน คือ กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านเตียรยา ดังคำกล่าวของเคลื่อน ที่ว่า

"..อาจารย์นุกูลมาชวนให้ตั้งกลุ่มอนุรักษ์ ฉันบอกแล้วว่าบ้านเตียรยาไม่ติดอ่าว จะเข้าไปทำไม แต่แกบอกว่าเตียรยามีป่าสนทรายที่เสื่อมโทรม ถึงจะไม่ติดอ่าว แต่ป่าสนทรายมีความเชื่อมโยงกับอ่าว หากอ่าวแย่ ป่าสนทรายก็แย่ตาม ปี 38 ฉันเลยชวนชาวบ้านที่รู้จักตั้งกลุ่มอนุรักษ์บ้านเตียรยา เข้าร่วมกับ เครือข่ายอ่าว มาตลอดนับจากนั้น..."

(เคลื่อน สร้างอำไพ, สัมภาษณ์ 2 ตุลาคม 2559)

ในปีพ.ศ. 2538 ยังเป็นปีที่เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเกิดปัญหาความขัดแย้ง อย่างชัดเจนกับกลุ่มนายทุนจากนอกพื้นที่ที่เข้ามาจับจองพื้นที่เลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี การประท้วงครั้งนี้มีแกนนำคือ กำนันลาอี สาแม กำนันตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง ทางเครือข่ายกลุ่ม อนุรักษ์อ่าวปัตตานีเรียกร้องให้ยกเลิกการสัมปทานการเลี้ยงหอยแครง โดยมีเหตุผล 2 ประการคือ มีการ แย่งพื้นที่ หอยธรรมชาติที่เคยเป็นแหล่งหากินของทุกคนกลายเป็นพื้นที่จับจองของคนบางคน บางกลุ่ม และเกิดการระบาดของหอยหนามอย่างหนัก เครื่องมืออวนลอยปู กุ้ง ปลา ของชาวบ้านติดหอยหนามมา จำนวนมาก จนบางคนต้องทิ้งอวนทั้งผืนเพราะไม่สามารถล่ายหอยหนามออกจากอวนได้ ความขัดแย้งที่ เกิดขึ้นนี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีต้องขยายความร่วมมือไปยังชุมชนอื่น รอบอ่าวปัตตานี เพื่อสร้างพลังและความเข้มแข็งของเครือข่าย ดังคำกล่าวของนุกูล รัตนดากุล หัวหน้า โครงการพื้นที่ชุ่มน้ำและพี่เลี้ยงเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี นิราศ อาแว สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ และยาการียา อีซอ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละสะมิแล ที่ว่า

"...กำนันลาอีมาปรึกษาผมว่าจะทำยังไงถึงจะสู้กับพวกนายทุนเลี้ยงหอยแครง ได้ ผมเลยแนะไปว่าก็ให้หาเครือข่ายเพิ่มสิ หมู่บ้านรอบอ่าวมีตั้งหลายหมู่บ้าน ที่ยังไม่รู้จัก ยังไม่เข้าร่วมกับเครือข่ายอ่าว เราไปชวนเขาเข้าเครือข่าย เราจะได้มีเพื่อนมีคนช่วยคิดช่วยทำ..."

(นุกูล รัตนดากุล, สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2559)

"...เจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าข้างนายทุนตลอด พวกเราเหมือนสู้กับนายทุนตามลำพัง ไม่มีคนสนับสนุนหรือช่วยเหลือ เราเลยต้องช่วยเหลือตัวเอง พยายามหาสมาชิกเครือข่ายเพิ่ม เราจะได้มีเสียงดังมากขึ้น เจ้าหน้าที่รัฐได้หันมาฟัง มาสนใจเราบ้าง..."

(นิราศ อาแวง, สัมภาษณ์ 11 สิงหาคม 2559)

"...โครงการสร้างท่าเทียบเรือใหม่ของจังหวัด เครือข่ายของเราต่อต้านมาก เพราะมันทำลายสัตว์น้ำที่อาศัยบริเวณนั้นให้น้อยลง ปกติเราก็ไม่ค่อยจะพอกินพอใช้อยู่แล้ว ถ้าสร้างจริง ๆ คงจับกุ้ง หอย ปู ปลาได้น้อยลง รายได้ก็ยิ่งน้อยลง เราเจอหลายชุมชนที่คิดแบบนี้ เลยชวนเข้าเครือข่าย จะได้ช่วยกันแสดงพลัง เรียกร้อง ว่าเราไม่ต้องการท่าเทียบเรือแห่งใหม่..."

(ยากาเรีย อีซอ, สัมภาษณ์ 9 ตุลาคม 2559)

พ.ศ. 2539 กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอเกิดขึ้น อูมา สื่อแต่แกนนำอย่างไม่เป็นทางการของชุมชนบ้านบางปลาหมอ อำเภอเมืองปัตตานี มีโอกาสคุยปัญหาของชุมชนบ้านบางปลาหมอด้านการประกอบอาชีพของชาวบ้านกับนุกุล รัตนดากุล หัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำและพื้เลี้ยงเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี อูมาอธิบายว่าปัญหาในชุมชนบางปลาหมอส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการทำนากุ้ง การคราดหอยแครง ซึ่งกิจกรรมทั้งสองเป็นการทำลายความอุดมสมบูรณ์ของหน้าดินให้เสียหาย อูมาได้รับคำชักชวนจากนุกุลให้เข้าร่วมเครือข่าย ร่วมกันแก้ไขปัญหาของอ่าวปัตตานี ดังคำกล่าวของอูมา สื่อแต่ ที่ว่า

"... แก่ถามถึงปัญหาของบางปลาหมอว่ามีอะไรบ้าง เราก็เล่าไปตามตรงว่ามีเรื่องทำนากุ้งกับคราดหอยแครง แก่ชวนเราเข้าเครือข่ายอนุรักษ์อ่าว บอกให้เราตั้งกลุ่มอนุรักษ์ของบ้านบางปลาหมอขึ้นมา นี่ก็คือที่มาของกลุ่มอนุรักษ์บ้านบางปลาหมอ..."

(อูมา สื่อแต่, สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2559)

ปี พ.ศ. 2540 เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานียังคงขยายพื้นที่การทำงานในเขตอำเภอเมืองปัตตานีอย่างต่อเนื่อง ในปีนี้ได้เกิดกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านโคกม่วง เนื่องด้วยบ้านโคกม่วงเป็นชุมชนในเขตอำเภอเมือง มีพื้นที่อยู่ติดกับชุมชนบ้านบางปลาหมอ ชาวบ้านโคกม่วงส่วนใหญ่เป็น

ญาติพี่น้องกับชาวบ้านบางปลาหมอ และนับถือศรัทธาในตัวอูมา สื่อแต่ เช่นเดียวกับชาวบ้านบางปลาหมอ ดังนั้นเมื่ออูมาชวนชาวบ้านโคกม่วงให้ก่อตั้งกลุ่มและเข้าร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ชาวบ้านโคกม่วงจึงพร้อมใจรวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านโคกม่วงขึ้น และเข้าร่วมในเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ดังคำกล่าวของอูมา สื่อแต่ ที่ว่า

"..เกิดกลุ่มอนุรักษ์ที่บางปลาหมอได้สักพัก เราก็เห็นว่าบ้านโคกม่วงที่อยู่ติดกัน เขาก็มีปัญหาคล้ายๆ กับบางปลาหมอ เลยลองไปคุย ชวนให้เขาตั้งกลุ่มอนุรักษ์ขึ้นมา ปรากฏว่าเขาสนใจ แต่เขาตกใจ เพราะเขาตกใจเป็นประธานกลุ่ม เลยบอกว่าจะให้เราเป็นคนก่อน พยายามจนถึงวันนี้ เขาก็ยังให้เราเป็นประธานอยู่ ไม่ได้เปลี่ยนเป็นคนอื่น..."

(อูมา สื่อแต่, สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2559)

จากนั้นในปี พ.ศ. 2541 เกิดกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีขึ้นอีก 2 กลุ่มสุดท้าย คือ กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโล๊ะอาโหร์ อำเภอยะหริ่ง และกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ อำเภอนงจิก ดังนั้นในปี พ.ศ. 2541 เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจึงมีสมาชิกรวมกันอย่างเป็นทางการ 12 ชุมชน รอบอ่าวปัตตานี ทั้งนี้ กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีทั้ง 12 กลุ่มต่างร่วมมือกันเป็นอย่างดีในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย พึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้ออาทรต่อนำมาซึ่งความเข้มแข็งและมั่นคงของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ดังคำกล่าวของลม้าย มานะการ ที่ว่า

"...เครือข่ายอ่าวอยากขยายพื้นที่ทำงาน พี่เลยลงพื้นที่บ้านตะโล๊ะอาโหร์ เพราะเป็นชุมชนหนึ่งที่อยู่รอบอ่าวปัตตานีแต่ยังไม่ได้เข้าร่วมกับเครือข่ายของเรา เข้าไปคุยกับผู้ใหญ่บ้าน จนสุดท้ายเขาเห็นด้วยกับเราตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโล๊ะอาโหร์ขึ้นปี 41 ..."

(ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2559)

"...ปี 41 หลังจากได้ตะโล๊ะอาโหร์มาเป็นสมาชิกเครือข่าย บ้านท่ากำชำก็เป็นพื้นที่ที่เครือข่ายสนใจ จะชวนเข้าร่วม เพราะที่นี่มีปัญหาป่าชายเลนเสื่อมโทรมอย่างมาก พี่สอบถามชาวบ้านว่าใครคือคนที่พี่จะพอคุยได้บ้างจนได้ชื่อของ นาวีวัฒน์ พี่เลยตามหาเขา และเข้าไปคุย จากนั้นนาวีวัฒน์เขาก็จัดการประชุมกับทีมชาวบ้านของเขา และเกิดกลุ่มอนุรักษ์อ่าวบ้านท่ากำชำขึ้นในปีนั้น..."

(ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2559)

3) ระยะเวลาดำเนินงานตามเป้าหมาย (พ.ศ.2542-2555)

ระยะเวลาดำเนินงานตามเป้าหมายของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีมีลักษณะสำคัญกล่าวคือ เมื่อเครือข่ายได้ขยายตัวพร้อมๆ กับดำเนินกิจกรรมต่างๆ มาระยะเวลาหนึ่ง (ประมาณ 7 ปี) ทำให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็ง สมาชิกในกลุ่มอนุรักษ์ประจำชุมชนต่างๆ มีความผูกพัน และเอื้ออาทรต่อกัน ในระยะนี้เครือข่ายมีกลุ่มสมาชิกครบจำนวนตามเป้าหมาย 12 ชุมชน รอบอ่าวปัตตานี มีความพร้อมที่จะดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของเครือข่าย กิจกรรมที่เกิดขึ้นในระยะนี้จึงดำเนินได้อย่างสะดวกและเป็นระบบ

ในปี พ.ศ. 2542 ทางเครือข่ายได้จัดกิจกรรมขึ้นมากมายหลายกิจกรรม อาทิ โครงการสำหรับเยาวชน ณ บ้านดาโต๊ะ และบ้านเตียรยา ชื่อโครงการจักรยานพิทักษ์สิ่งแวดล้อม โครงการนำสมาชิกเครือข่ายเข้าร่วมศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่จังหวัดพังงา และกระบี่ การทัศนศึกษาดูงานกระบวนการจัดการตนเองขององค์กรชุมชน ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เพชรบุรี สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ การเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อทำแผนการจัดการป่าชุมชนบ้านบางตาขาว ดังคำกล่าวของนาวิวัฒน์ หะยีบาसอ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บ้านท่ากำชำ และมณูญ สุขอ้อม สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาขาว ที่ว่า

"...เครือข่ายอ่าวพาเราไปดูงานหลายครั้ง ครั้งที่ประทับใจคือตอนไปดูงานเกี่ยวกับการจัดการตนเองขององค์กรชุมชน ซึ่งเครือข่ายอ่าวพาเราไปหลายจังหวัดมากมีทั้งที่ลานสกา นครศรีฯ ประจวบ ดอนหอยหลอด เพชรบุรี พวกเราได้ประสบการณ์ใหม่ๆ ได้พันธมิตรเครือข่ายเพิ่มขึ้นด้วย..."

(นาวิวัฒน์ หะยีบาसอ, สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2559)

"...ผมกับแบโกะ (เจ๊ะโกะ สะมะแอ) เป็นตัวแทนบ้านบางตาขาว แบเลา (ดอเลาะ เจ๊ะแต) และเจ๊ะซุ (มะรอนิง สาและ) เป็นตัวแทนเครือข่ายอ่าวฯ พวกประชุมทำแผนการจัดการป่าชุมชนบ้านบางตาขาวที่ห้องประชุมคณะวิทย์ มอ. คุยกันหลายเรื่อง หลักๆ จะเป็นเรื่องการจับจองพื้นที่ในทะเล ทำสัมปทานหอยแครง..."

(มณูญ สุขอ้อม, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2559)

ในปี พ.ศ. 2543 มีการประท้วงกลุ่มนายทุนซึ่งจับจองพื้นที่เลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจัดเวทีสัญจรเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรในอ่าวปัตตานี ทำให้ชาวบ้าน ผู้นำศาสนา กลุ่มประมงพื้นบ้าน ได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่จนสามารถผลักดันกลุ่มนายทุนออกจากพื้นที่อ่าวปัตตานีได้ ดังคำกล่าวของแหวหามะ ดอเลาะ ผู้ใหญ่บ้านตะโละอาโฮอร์ที่ว่า

"...เครือข่ายอ่าวเขาจัดเวทีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรในอ่าวปัตตานี แต่ประเด็นที่คุยกันส่วนใหญ่ก็เรื่องพื้นที่เลี้ยงหอยแครง มากันหลายฝ่าย ทั้งชาวบ้าน เครือข่ายอ่าว ผู้นำศาสนา หน่วยงานภาครัฐ-ภาคเอกชน ในที่สุดนายทุนก็เป็นฝ่ายถอย ถือว่าเวทีที่เราจัดประสบความสำเร็จอย่างดี..."

(แหวหามะ ดอเลาะ, สัมภาษณ์ 7 พฤศจิกายน 2559)

ในช่วงปี พ.ศ. 2543 ยังเกิดเหตุการณ์สำคัญคือกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund Menu 5) สนับสนุนงบประมาณแก่เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จำนวน 3.5 ล้านบาท เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งอ่าวปัตตานีโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนห่วงแหนทรัพยากรธรรมชาติและเป็นแนวทางการส่งเสริมอาชีพให้กับชุมชน โดยสนับสนุนกิจกรรมการฟื้นฟูสัตว์น้ำ หอยขาว หอยแครง ป่าชายเลน ในอำเภอหนองจิก อำเภอเมือง และอำเภอยะหริ่ง โดยมีทีมโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นพี่เลี้ยงเครือข่าย ดังคำกล่าวของสมศักดิ์ บัวทิพย์ เจ้าหน้าที่เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่ว่า

"...พี่เข้ามาทำงานกับโครงการพื้นที่ชุ่มน้ำสมัย SIF Menu5 ซึ่ง Menu 5 จะเน้นสนับสนุนเรื่องอาชีพให้กับชาวบ้านรอบอ่าว SIF ให้ทุนเครือข่ายอ่าวฯ 3.5 ล้าน โครงการพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นพี่เลี้ยงคอยดูอยู่ห่างๆ ให้คำปรึกษา เวลาเขาติดขัด หรือต้องการความช่วยเหลือ แต่จะเน้นให้เขาได้เรียนรู้บริหารจัดการกันเอง..."

(สมศักดิ์ บัวทิพย์, สัมภาษณ์ 3 สิงหาคม 2559)

ภายใต้งบประมาณของกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมที่มอบให้แก่เครือข่าย กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ทางกรรมการเครือข่ายได้มีการจัดสรรเงินทุนให้แก่กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ในทุกชุมชนที่เป็นสมาชิก เพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการส่งเสริมอาชีพของสมาชิกในกลุ่ม เช่น กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะจัดกิจกรรมเลี้ยงปลากระชัง กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตันหยงลุโละดำเนินกิจกรรมเลี้ยงหอยแครงแบบกลุ่ม กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละสะมิแล จัดกิจกรรมร้านซ่อมเครื่องเรือและมอเตอร์ไซด์ กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบูดีกิจกรรมเลี้ยงเปิดเทศ และไก่บ้าน กิจกรรมเลี้ยงปลากระชัง กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านปาตาดำเนินกิจกรรมเลี้ยงปลาตุ๊กในบ่อดิน และกิจกรรมเลี้ยงแพะและแกะ กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละอาโหร์ ดำเนินกิจกรรมเลี้ยงวัวพื้นบ้าน กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอดำเนินกิจกรรมการเลี้ยงปลากระชัง กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ ดำเนินกิจกรรมเลี้ยงเปิดเทศ กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา ทำซั้งเลี้ยงหอยแมลงภู่ แปรรูปสัตว์น้ำปลอดสารพิษ ทั้งนี้กิจกรรมที่แต่ละกลุ่มดำเนินการ จะมีความหลากหลาย แตกต่างกันไปตามความถนัดและความสนใจของสมาชิกกลุ่ม ดังคำกล่าวของอูมา สือแต ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอ/โคกม่วง สอมะ ยูโชะ รองประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ และจันทิมา สุขอ้อม สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา ที่ว่า

"...บ้านบางปลาหมอ ใน SIF Menu 5 เราเลี้ยงปลากระชังในกระชัง ตอนแรกไปได้ดี แต่ก็เกิดปัญหาในการบริหารจัดการ เราเคลียร์กันไม่ได้ เลยต้องพึ่งกรรมการเครือข่ายและพี่เลี้ยงเข้ามาเป็นคนกลางไกล่เกลี่ย..."

(อูมา สือแต, สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2559)

"...ท่ากำชำทำกิจกรรมเลี้ยงเปิดเทศ ชาวบ้านเลี้ยงเก่ง แต่พอขายได้ราคาต่ำและตอนน้ำท่วมใหญ่แล้วเปิดเสียหายอย่างหนัก เปิดก็ลอยหายไปกับน้ำ เราประชุมกันตัดสินใจเลิกเลี้ยง ยอมขาดทุน ขายเปิดที่เหลือถึงจะได้ราคาต่ำ และแจกให้ไปเลี้ยงต่อกัน แต่กลุ่มเรายังอยู่ ยังไม่เลิก ยังทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลนอยู่..."

(สอมะ ยูโชะ, สัมภาษณ์ 6 พฤศจิกายน 2559)

"...กลุ่มบางดาวาทำหลายอย่าง แต่ที่จำได้ดีคือทำซั้งเลี้ยงหอยแมลงภู่ ตั้งแต่เริ่มเลี้ยงไม่นานลูกหอยมาเกาะซั้งแน่น เลี้ยงง่าย โตไว แต่ดันมาเจอพายุน้ำใหญ่เข้าหมู่บ้าน ซั้งพัง หอยก็หาย ไม่รู้จะทำยังไง สมาชิกกลุ่มรู้สึกเครียดกันมาก แต่พี่เลี้ยงเครือข่าย เข้ามาช่วยดูมาให้กำลังใจ เราเลยตกลงกันว่าจะเริ่มเลี้ยงกันอีกรอบ..."

(จันทิมา สุขอ้อม, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund Menu 3) เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและศึกษาถึงต้นทุนเดิมที่มีอยู่ในชุมชน กิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีในชุมชนต่างๆ จึงยังดำเนินกิจกรรมตามเป้าหมายเดิมอย่างต่อเนื่อง กล่าวได้ว่าระยะการดำเนินงานตามเป้าหมายของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีทำให้เกิดขบวนการทำงานภาคประชาสังคม บุคลากรจากหลายหน่วยงาน ร่วมทบทวนปรับวิธิตัด และวิธีการทำงาน โดยบูรณาการความร่วมมือในระดับที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน การทำงานเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ก่อให้เกิดการขยายความร่วมมือครั้งใหญ่ และสนับสนุนซึ่งกันและกัน ร่วมทำงานกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทุกหน่วย จึงถือเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านที่น่าสนใจ สภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้นำกรณีศึกษาของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเป็นตัวอย่างของเครือข่ายที่เข้มแข็ง ดังคำกล่าวของนุกุล รัตนดากุล หัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำและพี่เลี้ยงเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และสมศักดิ์ บัวทิพย์ เจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำและพี่เลี้ยงเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ที่ว่า

"...การทำงานเครือข่ายไม่ใช่ทำลำพังแค่คนเดียว กลุ่มเดียว การมีเครือข่ายก็เหมือนมีเพื่อนคอยช่วยเหลือกัน เครือข่ายอ่าวปัตตานีเป็นเสมือนจุดเชื่อมระหว่างชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ให้ร่วมมือกัน หันหน้าเข้าหากัน คุยกันมากขึ้น ซึ่งสมัยก่อนนั้นถือเป็นวิธีการทำงานที่ใหม่..."

(นุกุล รัตนดากุล, สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2559)

"...เครือข่ายอ่าวปัตตานีเรามุ่งเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีมาโดยตลอดตั้งแต่ก่อตั้ง ยิ่งเครือข่ายมีเป้าหมาย มีผลงานปรากฏชัดเจน หน่วยงานต่างๆ ก็จะมียิ่งเชื่อถือยอมรับ และให้ความร่วมมือดี..."

(สมศักดิ์ บัวทิพย์, สัมภาษณ์ 3 สิงหาคม 2559)

ในปี พ.ศ. 2545 สำนักงานป่าไม้จังหวัดปัตตานีได้จัดโครงการปลูกป่าโกงกางเฉลิมพระเกียรติบริเวณชุมชนบ้านดาโต๊ะ แต่ก่อนดำเนินการปลูกจะต้องนำสาหร่าย กล้วยทะเลทั้งหมดออกจากพื้นที่เดิม แล้วทำรั้วไม้ไผ่กั้นล้อมรอบบริเวณที่ปลูก ทางกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะผู้ใหญ่ยูโซะ ตือระ และชาวบ้านตำบลแหลมโพธิ์ รวมตัวกันคัดค้านให้ยกเลิกโครงการ เพราะกระทบต่อพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ยิ่งกว่านั้นบริเวณดังกล่าวยังเป็นแหล่งที่สาหร่ายผมนาง และกล้วยทะเลเจริญเติบโตอย่างชุกชุม และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ อนุบาลสัตว์น้ำหลายชนิด ดังคำกล่าวของ มะรอนิง สาและ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ ที่ว่า

"...เราได้ข่าวเรื่องป่าไม้จะปลูกป่า ตอนแรกก็ตั้งใจที่จะมีป่าเพิ่ม แต่มาารู้ทีหลังว่าเขาจะปลูกแต่ป่าที่เป็นต้นโกงกาง อย่างอื่นเขาไม่เอาไว้ สาหร่าย กล้วยทะเล ที่ขึ้นอยู่เขาก็จะเอาออกหมด แบบนี้เราไม่ยอมแน่นอน..."

(มะรอนิง สาและ, สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2559)

ปี พ.ศ. 2547 รัฐบาลประกาศให้ยกเลิกการทำประมงโดยใช้อวนรุนในเขตจังหวัดปัตตานี โดยสนับสนุนให้เปลี่ยนจากการใช้เครื่องมือประมงขนาดกลางเป็นเรือประมงพื้นบ้าน อวนรุนในอ่าวปัตตานีจึงลดจำนวนลง ชาวประมงพื้นบ้านจึงจับสัตว์น้ำในบางช่วงได้มากขึ้น ในช่วงนี้ตรงกับสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งมีแนวคิดแก้ไขปัญหาคาความยากจนโดยกำหนดนโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุน ส่งผลให้เกิดโครงการ Sea Food Bank ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและระบบการใช้ประโยชน์ในอ่าวปัตตานี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างกรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นการทำลายจารีตประเพณีการใช้ที่สาธารณะและยังสร้างปัญหาให้กับชาวบ้านในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรอย่างทั่วถึงในอ่าวปัตตานี อาจทำให้อ่าวปัตตานีกลายเป็นของนายทุนเลี้ยงหอยแครง ด้วยเหตุนี้ทางเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จึงร่วมกับโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รวบรวมสื่อยื่นให้นายเนวิน ชิดชอบ ขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระบุโครงการดังกล่าว ดังคำกล่าวของยาการียา อีซอ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละสะมิแล มะรอนิง สาและ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ และลม้าย มานะการ เจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่ว่า

"...โครงการ Sea Food Bank ถ้ามองผิวเผิน ดูว่าเป็นประโยชน์กับชาวบ้านรอบอ่าวหลายด้าน แต่ความจริงคืออ่าวจะถูกจับจองเป็นเจ้าของจากพวกนายทุน ชาวบ้านก็就会被จำกัดการใช้ประโยชน์ในอ่าว ดังนั้นเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวของเราจึงพยายามต่อต้าน..."

(ยาการียา อีซอ, สัมภาษณ์ 9 ตุลาคม 2559)

"...โครงการนี้พยายามจะแก้ปัญหาเรื่องพื้นที่การเลี้ยงหอยแครงให้ถูกกฎหมาย แต่ดูแล้วน่าจะสร้างปัญหาให้ยุ่งยากยิ่งขึ้นไปอีก ชาวบ้านที่เขาอยู่ในพื้นที่ดั้งเดิมส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้ทะเลมีเจ้าของ หรือเป็นของคนใดคนหนึ่ง เพราะถ้าเป็นอย่างนั้นชาวบ้านจะไม่มีที่ทำกินเลย..."

(มะรอนิง สาและ, สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2559)

"...โครงการพื้นที่ชุ่มน้ำ เห็นด้วยกับเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวที่จะต่อต้าน Sea Food Bank เพราะเราไม่อยากให้อ่าวปัตตานีต้องตกไปอยู่ในมือของใครคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มหนึ่ง แต่ไหนแต่ไรมาอ่าวปัตตานีคือพื้นที่สาธารณะที่ทุกคนควรจะใช้ประโยชน์ร่วมกันได้..."

(ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2559)

ปี พ.ศ. 2553 กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดโครงการร่วมสร้างบ้านปลาด้วยปะการังเทียมในพื้นที่ชุมชนบ้านบูดี แกนนากลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบูดีได้เข้าร่วมในโครงการนี้ และในปีเดียวกันกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตันหยงลุโละ บ้านบางปลาหมอ และบ้านโคกม่วง เข้าร่วมอบรมการจัดทำแผนส่งเสริมอาชีพประมงอย่างยั่งยืนให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ซึ่งจัดโดยสำนักงานประมง อำเภอมืองปัตตานี กิจกรรมดังกล่าวเปิดโอกาสให้สมาชิกเครือข่ายใน 3 ชุมชนเดินทางไปศึกษาดูงานชุมชนซึ่งมีลักษณะและวิถีความเป็นอยู่คล้ายคลึงกับชุมชนรอบอ่าวปัตตานี ทั้งยังมีความโดดเด่นในการบริหารจัดการชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนให้ความรู้แก่สมาชิกเครือข่ายในการจัดทำแผนชุมชนเพื่อส่งเสริมอาชีพประมงของชุมชน โดยไม่ใช้เครื่องมือประมงทำลายล้างอีกด้วย ดังคำกล่าวของ อูมา สื่อแต แกนนากลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอ/โคกม่วง ที่ว่า

"...เราได้ไปดูงานที่บ้านเหนือ ตำบลคูเต่า หาดใหญ่ ชุมชนนี้จะคล้ายกับชุมชนรอบอ่าวบ้านเรา แต่เขามีการจัดการที่ดี เน้นเรื่องอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำอย่างยั่งยืน เราได้ไปเรียนรู้ว่าเขามีการจัดการอย่างไรบ้าง..."

(อูมา สื่อแต, สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2559)

ทั้งนี้ในปี พ.ศ. 2553 ยังเกิดเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวข้องกับกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และกรณีเรื่องข้อพิพาทพื้นที่การเลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานีระหว่างชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีและกลุ่มนายทุน กล่าวคือ กลุ่มนายทุนเลี้ยงหอยแครงเข้ามาจับจองพื้นที่เลี้ยงหอยแครงโดยไม่ได้รับอนุญาตจากหน่วยงานใดอย่างถูกกฎหมาย เมื่อชาวบ้านแจ้งไปยังหน่วยงานภาครัฐ ก็ไม่ได้รับความสนใจแก้ไขปัญหาย่างจริงจัง สร้างความไม่พอใจให้ชาวบ้านในพื้นที่ ชาวบ้านจึงแสดงการต่อต้านโดยการร่วมกันงมหอยแครงในอ่าวปัตตานี ซึ่งเป็นหอยแครงที่นายทุนจับจองพื้นที่เลี้ยงไว้นานกว่า 20 ปี จากเหตุการณ์นี้ นายทุนพยายามข่มขู่ชาวบ้าน โดยอาศัยอำนาจเจ้าหน้าที่รัฐบางคนที่ว่างตัวไม่เป็นกลาง ชาวบ้านและเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจึงได้ร่วมกันแสดงพลังปกป้องสิทธิการทำประมงในอ่าวปัตตานีโดยการยื่นหนังสือร้องเรียนต่อผู้ว่าราชการจังหวัด ให้แก้ไขปัญหาค้างการจับจองพื้นที่เลี้ยงหอยแครง ทางผู้ว่าราชการจังหวัดจึงสรุปเป็นแนวทางยุติปัญหา 3 ข้อ คือ 1) อนุญาตให้เลี้ยงหอยแครงในรูปของกลุ่ม ภายใต้เงื่อนไขไม่มีการปักแนวเขตพื้นที่ และไม่ใช้คราดเครื่องยนต์ ในการเก็บหอย 2) ทางภาครัฐจะจัดหาซื้อลูกหอยแครงมาปล่อย และให้ชุมชนรอบอ่าวปัตตานีร่วมกันบริหารจัดการกันเอง และ 3) ห้ามทะเลาะวิวาท ให้รอพิจารณาปัญหาก่อนจนกว่าจะเกิดแนวทางแก้ไข ดังคำกล่าวของ อาบูกาบา มิเต็ง สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาเว ดุลละาะ ตาเอ สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บ้านบูดี และเจ๊ะปอ สาแม ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านปากบางตาเว ที่ว่า

"...นายทุนเข้ามาผิดกฎหมาย เจ้าหน้าที่รัฐไม่ยอมจัดการให้จริงจัง พวกเราเลยต้องช่วยเหลือกันเอง ก็ตกลงกันว่าชาวบ้านรอบอ่าวจะเอาคืนพวกนายทุน เราจะไปช่วยกันงมหอยของพวกนายทุน ใครจับได้เท่าไรก็เอาไปขาย งามมากก็ได้เงินมาก ได้กันวันหนึ่งคนละ 500-600 บาท ก็มี..."

(อาบูกาบา มิเต็ง, สัมภาษณ์ 4 สิงหาคม 2559)

"...เจ้าหน้าที่รัฐบางคนอยู่ข้างนายทุน ช่วงที่เรางมหอยของนายทุนไปขาย มีแกนนำเครือข่ายและแกนนำชาวบ้านหลายคนถูกข่มขู่ เอาชีวิตแต่ยังโชคดีที่ไม่มีใครเป็นอะไร ไม่มีใครโดนทำร้าย..."

(ดูละาะ ตาเอ, สัมภาษณ์ 21 ตุลาคม 2559)

"...ยุคนั้นนายนิพนธ์ นราพิทักษ์กุล เป็นผู้ว่า เขาเป็นผู้ว่าที่ดี เครือข่ายอนุรักษ์อ่าวของเรากับโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำยื่นหนังสือเรียกร้องไปเขาก็รับฟังแล้วยังช่วยกำหนดแนวทางประนีประนอม และหาทางแก้ไขให้พวกเราด้วย..."

(เจ๊ะปอ สาแม, สัมภาษณ์ 5 กันยายน 2559)

นอกจากนั้นในปี พ.ศ. 2553 Oxfam สนับสนุนงบประมาณให้แก่เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีผ่านโครงการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและอาชีพแก่ชายและหญิงที่เปราะบางในภาคใต้ของประเทศไทย อาศัยสำนักส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งเป็นองค์กรภาคี ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางประสานงานกับ Oxfam ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีมากมาย หลายกิจกรรม เช่น กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ มีการจัดกิจกรรมธนาคารปู กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบูดี ดำเนินการจัดพื้นที่เขตอนุรักษ์หอยขาว กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวาและปากบางตาวา จัดกิจกรรมเชื่อนชีวภาพบ้านหอยแมลงภู่ กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตันหยงลุโละ จัดกิจกรรมเลี้ยงหอยแครงงมมือ กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านเต็ยรยาและบ้านตะโละอาโหร์ จัดกิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ จัดกิจกรรมฟื้นฟูป่าชายเลนด้วยการสาងป่าตั้งค้ำกล่าวของแกนนำในแต่ละชุมชนที่ดำเนินกิจกรรม ได้แก่ มูฮัมหมัดอาลี มะรอแม ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตันหยงลุโละ แมะนะหะ ดอเลาะ รองประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละอาโหร์ และสอมะ ยูโซะ รองประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ ที่ว่า

"...ตันหยงลุโละมีกิจกรรมหลักคือการทำหอยแครงงมมือ เป็นกิจกรรมที่ทำต่อเนื่องและประสบผลสำเร็จดี ทาง Oxfam เลยสนับสนุนเรื่องเลี้ยงสำหรับผมนาง ทางมอ.เข้ามาดูแลเราด้วย..."

(มูฮัมหมัดอาลี มะรอแม, สัมภาษณ์ 7 ตุลาคม 2559)

"...สมัย Oxfam เต็ยรยากับตะโละอาโหร์จะมีกิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษเหมือนกัน แต่เต็ยรยาเขามีป่าสนทราย โครงการพื้นที่ชุ่มน้ำเลยเข้าไปช่วยจัดการพัฒนาเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าสนทรายชาวบ้านให้ความร่วมมือดีมาก..."

(แมะนะหะ ดอเลาะ, สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2559)

"...กลุ่มอนุรักษ์บ้านท่ากำชำทำกิจกรรมสาងป่าชายเลนให้แสงแดดส่องถึงและชุดแพรงในป่าช่วยให้ น้ำระบายได้ดีขึ้น พืชและสัตว์ก็เจริญเติบโตได้ดี Oxfam เขาสนับสนุนงบประมาณให้ สมาชิกในกลุ่มอนุรักษ์และชาวบ้านก็มาช่วยกัน หลังจากสาងป่าแล้วไม่นานสังเกตว่าต้นไม้ในป่าโตเร็วป่าสมบูรณ์ขึ้น ดูมีชีวิตชีวา..."

(สอมะ ยูโซะ, สัมภาษณ์ 6 พฤศจิกายน 2559)

ปี พ.ศ. 2554 เป็นช่วงที่สังคมให้ความสนใจในการทำงานของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี คณะทำงานจากสหภาพยุโรปลงมาศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสมในอ่าวปัตตานี สื่อมวลชนเข้ามาเรียนรู้การทำงานและเรื่องราวของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

"...เริ่มจากคุณโชรยา จากสำนักสงเสริมฯ มอ. เขาออกข่าววิทยุเกี่ยวกับกิจกรรมที่เครือข่ายเราทำบ่อยๆ จากนั้นมีนักข่าวลงมาทำข่าวของเครือข่ายเราด้วย ทั้งทีวีช่อง3 ช่องThai PBS หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ มติชน บางกอกโพสต์ เครือข่ายอ่าวเลยเป็นที่รู้จักในวงกว้างออกไปอีก..."

(ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2559)

นอกจากนั้นในปี พ.ศ. 2554 นี้ ปัญหาเรื่องพื้นที่เลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานียังคงเป็นปัญหาเรื้อรังที่เครือข่ายให้ความสำคัญและพยายามหาแนวทางแก้ไข สมาชิกเครือข่ายฯ เดินทางมารวมตัวบริเวณลานวัฒนธรรมเทศบาลเมืองปัตตานี เพื่อให้กำลังใจเจ้าหน้าที่ที่ถูกกลุ่มนายทุนเลี้ยงหอยแครงข่มขู่ และแสดงความขอบคุณผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีที่ได้ให้การดูแลและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวประมงรอบอ่าวปัตตานี แต่ในขณะเดียวกันได้เดินขบวนประท้วงการดำเนินงานของภาครัฐ ซึ่งจับกุมชาวประมงพื้นบ้านในข้อหาลักทรัพย์หอยแครง สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ร่วมจัดเวทีประชาเสวนาระหว่างชาวประมงพื้นบ้านกับผู้เลี้ยงหอยแครงในอ่าวปัตตานี เพื่อหาทางออกร่วมกันแบบสันติวิธี ตัวแทนจากภาครัฐ นักการเมืองท้องถิ่น ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนจากเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี คณะทำงานโครงการวิจัย และตัวแทนภาคประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาการเลี้ยงหอยแครง เข้าร่วมรับฟังและเสนอความคิดเห็น จากเวทีประชาเสวนา นำมาซึ่งข้อเสนอแนะ 4 ประการเพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาคือ 1) ให้คำจำกัดความของคำว่าอ่าวปัตตานีเป็นอ่าวสาธารณะเสียใหม่ 2) ให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทเสริมแรงในพื้นที่ชุมชน 3) ควรส่งเสริมบทบาทภาคประชาชน โดยเฉพาะองค์กรชุมชนในท้องถิ่น และ 4) การออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิและจารีตท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรทางทะเล ดังคำกล่าวของมุฮัมหมัดอาลี มะรอมแม ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านต้นหยงลูโละ ที่ว่า

"...ผมได้ไปงานเวทีเสวนาที่มอ.จัดร่วมกับสำนักสันติวิธี คนที่มางานนี้มีหลากหลาย ตั้งแต่ชาวบ้านอย่างเราไปจนถึง นักการเมือง เจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการต่างๆ ไปเล่าปัญหาเรื่องพื้นที่เลี้ยงหอยแครงที่เกิดขึ้นที่ต้นทองสุโละให้เขาได้รับรู้..."

(มุฮัมหมัดอาลี มะรอมแม, สัมภาษณ์ 7 ตุลาคม 2559)

4) ระยะเวลาหลังการดำเนินงานตามเป้าหมาย (พ.ศ. 2556-ปัจจุบัน)

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 เป็นต้นมา ปัญหาด้านความสัมพันธ์ของทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีบรรเทาความรุนแรงลงมาก แม้จะยังคงมีปัญหาอยู่บ้างก็ตาม แต่ปัญหาไม่ร้ายแรงดังที่ผ่านมา สำหรับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานียังคงดำรงความเป็นเครือข่ายอยู่ในระยะนี้ สถานภาพ บทบาทของสมาชิกโดยเฉพาะแกนนำเครือข่ายเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เครือข่ายดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็ง กล่าวคือสมาชิกเครือข่ายมิได้มีเพียงบทบาทเดียว แต่มีหลายบทบาทที่แสดงในชีวิตประจำวัน ดังนั้นสมาชิกเครือข่าย 2 คน อาจมีความสัมพันธ์กันได้ทั้งในบทบาทเดียว (single role) หรือหลายบทบาท (multiple roles) อาจเป็นความสัมพันธ์เชิงเดี่ยว (uniplex or single-relation) และความสัมพันธ์เชิงซ้อน (complex relation) ตามลำดับ ซึ่งบทบาทแต่ละบทบาทจะมีทัศนคติและความคาดหวังเป็นตัวชี้แนะทางพฤติกรรม และระยะหลังจากการดำเนินงานตามเป้าหมาย เครือข่ายก็จะบริหารจัดการเครือข่ายให้เกิดการพัฒนากิจกรรมความสัมพันธ์เพื่อร่วมรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืน โดยอาศัยบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนหรือแต่ละคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ต่อไป

การดำเนินงานของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีในระยะภายหลังการดำเนินงานตามเป้าหมายนั้น มักเป็นการดำเนินงานของแกนนำ หรือกรรมการเครือข่าย เช่น การเข้าร่วม วิจารณ์นโยบาย กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำประมงในอ่าวปัตตานี เพื่อผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนนโยบายและกฎหมายที่เอื้อต่อการพัฒนาฐานทรัพยากรธรรมชาติ ก่อให้เกิดความร่วมมือกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีในหลายภาคส่วน ประกอบด้วยศูนย์บริหารจัดการประมงทะเลจังหวัดปัตตานี ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งปัตตานี นักวิชาการ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานี สมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ดังคำกล่าวของมะรอนิง สาและ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ ที่ว่า

"... ส่วนใหญ่เราคุยกันเรื่องการห้ามใช้เครื่องมืออวนลาก อวนรุนทำประมงในเขตอนุรักษ์ทรัพยากรประมงชายฝั่งทะเล 3 ไมล์ทะเล และในที่สาธารณประโยชน์อ่าวปัตตานี ก็เป็นประเด็นในที่ประชุมที่นำมาพูดคุยกัน รวมถึง ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่องการห้ามใช้เครื่องมือทำการประมงบางชนิดด้วย..."

(มะรอนิง สาและ, สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2559)

แกนนำ คณะกรรมการ และสมาชิกเครือข่ายทุกคนยังคงติดต่อสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอ แม้จะมีได้มีการประชุมและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นประจำแล้วก็ตาม ในอนาคตหากเกิดปัญหาที่รุนแรงกับอ่าวปัตตานี เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีก็พร้อมที่จะกลับมารวมตัวแสดงพลังในการแก้ไขปัญหาได้ดังที่ผ่านมาอย่างแน่นอน

ตอนที่ 3 ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

จากการศึกษาพบว่าลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีประกอบด้วยลักษณะของความสัมพันธ์ในหลายระดับ คือ ระดับบุคคล-ต่อ-บุคคล บุคคล-ต่อ-กลุ่ม กลุ่ม-ต่อ-กลุ่ม กลุ่ม-ต่อ-เครือข่าย และเครือข่าย-ต่อ-เครือข่าย ในการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงผู้คนที่มีความสนใจร่วมกัน พบปะสังสรรค์ และพัฒนาไปสู่การร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยเป้าหมายและจุดประสงค์เดียวกัน ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีในระดับดังกล่าว ประกอบด้วยตัวแปรที่เกี่ยวข้องให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคม 4 ประการ ประกอบด้วย สถานภาพ บทบาทสมาชิก พื้นฐานความสัมพันธ์ภายใน ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ และ ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์

1. สถานภาพ บทบาทสมาชิก

จากการศึกษาพบว่าทุกชุมชนมีการกำหนดสถานภาพและบทบาทของคนในเครือข่าย เช่น มีการกำหนดแกนนำหรือประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีของทุกชุมชน ในบางชุมชนมีการกำหนดอย่างละเอียดถึงตำแหน่งต่างๆ ด้วย เช่น ประธาน รองประธาน เลขานุการ เภรัญญิก ฯลฯ ดังกรณีของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ แต่เดิมนั้น ชาวบ้านท่ากำชำมีการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์อยู่ก่อนแล้ว แต่ยังเป็นกรรวมกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ กล่าวคือไม่มีประธานกลุ่ม เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของเพื่อนฝูง ญาติมิตร คนรู้จัก ที่คอยให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันยามประสบปัญหา ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2541 มีการตั้งกลุ่มอนุรักษ์

อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำอย่างเป็นทางการ และได้กำหนดสถานภาพและบทบาทของสมาชิกกลุ่มค่อนข้างละเอียดถึงตำแหน่งต่างๆ การกำหนดตำแหน่ง หน้าที่ของสมาชิกกลุ่มนั้น เนื่องจากสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำมีความเห็นพ้องกันว่า ถ้าจะทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมให้เข้มแข็งได้ต้องมีการทำงานเป็นกลุ่ม มีความเป็นทีม ต้องมีการกำหนดสถานภาพ บทบาท ของสมาชิกให้ชัดเจน จึงจะสร้างความเข้มแข็งและนำพากลุ่มให้ดำรงอยู่ได้ และประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด ดังที่นายวิวัฒน์ หนีบาสอ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำกล่าวว่า

"... พี่ล้าย แนะนำว่า ถ้าจะทำงานให้เข้มแข็งจะต้องมีกลุ่ม ตอนนั้นเรามีกลุ่มอยู่แล้ว แต่เป็นกลุ่มไม่เป็นทางการ ไม่มีผู้นำ เป็นกลุ่มเพื่อนๆ ญาติๆ ที่ให้वानขอความช่วยเหลือกันได้เวลามีปัญหาอะไร หลังจากเขาแนะนำ เราเห็นว่าเขาพูดถูก นั่นคือจุดเริ่มที่เราเริ่มตั้งกลุ่มแบบเป็นทางการ ทั้งหมด นี่ก็คือทีมงานของเรา ที่กำหนดไว้แล้วแบบนี้ตั้งแต่ก่อตั้ง จนตอนนี้ก็ยังคงเดิม สำหรับตัวผมถึงจะเป็นประธาน แต่ไม่ได้หมายความว่า จะมีอำนาจ หรือการตัดสินใจอะไรทุกอย่างจะขึ้นอยู่กับผม ทุกคนในทีมเราจะช่วยๆ กัน..."

(นายวิวัฒน์ หนีบาสอ, สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2559)

ขณะเดียวกันบางชุมชนก็เป็นการกำหนดสถานภาพ บทบาท อย่างหลวมๆ เพียงแค่ให้รู้ว่าใครเป็นแกนนำกลุ่มเท่านั้น ดังกรณีของอูมา สื่อแต ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีชุมชนบ้านบางปลาหมอและโคกม่วง ซึ่งเป็น 2 ชุมชนที่อูมามีบทบาทเป็น ประธานกลุ่ม และทำหน้าที่ทุกอย่างด้วยตนเองเพียงคนเดียว ทั้งการประสานกับเครือข่ายอ่าวและประสานกับคนภายในชุมชน การดำเนินกิจกรรม การบริหารจัดการการเงิน ฯลฯ ทั้ง 2 ชุมชนไม่มีการตั้งกรรมการของกลุ่มขึ้นนั้น เนื่องจากประธานกลุ่มมองว่าการทำงานด้วยตนเองเพียงคนเดียวสามารถทำได้คล่องตัว สะดวก และรวดเร็วกว่า เพราะในการทำงานผู้ที่จะติดต่อประสานงานทุกอย่างคืออูมา ประธานกลุ่มนั่นเอง อูมาจะมีผู้ช่วยอีก 2 คน ที่คือ ฮารัง เจ๊ะสะมิ (อดีตผู้ใหญ่บ้าน) และกอดีร์ บาราเฮง (อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) ทั้งคู่มิได้ถูกกำหนดบทบาทหน้าที่ในกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีไว้อย่างชัดเจนเป็นทางการ สาเหตุที่ช่วยงานในกลุ่มอนุรักษ์ นั้นเนื่องจากความสนิทสนมส่วนตัว การมีความเคารพนับถือในตัวอูมา และทั้งสองคนมีใจที่อยากจะช่วยงานด้านการอนุรักษ์อ่าวปัตตานีอย่างจริงจัง แต่ปัจจุบันเสียชีวิตไปแล้วทั้งคู่ ขณะนี้จึงมีเพียงอูมาคนเดียวที่ยังคงทำงานในกลุ่มอนุรักษ์บ้านบางปลาหมอและบ้านโคกม่วง

การทำงานของอูมามีได้ราบรื่นเสมอไป เพราะจะมีคนในชุมชนบางส่วนที่ไม่เข้าใจการทำงาน มองว่าอูมาเข้ามาเป็นแกนนำกลุ่มอนุรักษ์เพราะอยากเด่นอยากดัง อยากให้มีคนนับหน้าถือตา กลุ่มนี้มักไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์ ดังคำกล่าวของอูมาที่ว่า

"... ผมมาเป็นแกนนำแบบนี้มีคนเกลียดนะ เพราะมันคิดโง่ๆ ว่าผมทำแบบนี้เพราะอยากเป็นคนเด่นคนดัง มันไม่เข้าใจการทำงานของเรา แต่เราไม่ยอมมีเรื่องเลยทำเป็นเฉยไม่เก็บมาใส่ใจ สักพักมันก็เล็กลง เลิกนิทาไปเอง..."

(อูมา สื่อแต่, สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2559)

ผลการศึกษานี้สะท้อนชัดเจนถึงสถานภาพ และบทบาทสมาชิกที่ส่งผลต่อลักษณะความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่สมาชิกเครือข่ายแต่ละคนนั้นมิได้มีเพียงแค่สถานภาพ หรือบทบาทเดียว แต่ทว่ามีหลายบทบาทที่จะต้องแสดงในแต่ละวัน ดังนั้น บุคคลสองคนอาจมีความสัมพันธ์กันได้ ทั้งในบทบาทเดียว (single role) หรือหลายบทบาทประกอบกัน (multiple role) เรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงเดี่ยว (uniplex or single-relation) และความสัมพันธ์เชิงซ้อน (multiplex or multi-relation) บทบาทแต่ละบทบาทจะมีปทัสถานและความคาดหวัง เป็นตัวชี้แนะทางพฤติกรรมที่จะปฏิบัติต่อกันและกัน ซึ่งบทบาทแต่ละบทบาทจะมีปทัสถาน (norms) และความคาดหวัง (expectation)

กรณีของสอมาะ ยูโซะ รองประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ และสมัน ยูโซะ เற்றுญิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ เป็นตัวอย่างของความสัมพันธ์เชิงซ้อน (multiplex or multi-relation) กล่าวคือ สอมาะเป็นพี่ชายของสมัน เมื่อพวกเขาอยู่บ้าน ทั้งคู่จะมีบทบาทที่แสดงต่อกันคือ พี่กับน้อง การปฏิบัติต่อกันจึงดำเนินไปในลักษณะของคนในครอบครัวที่มีความสนิทสนมรักใคร่กัน แต่เมื่อเข้าทำงานในกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บทบาทที่สอมาะแสดงคือรองประธานกลุ่ม ในขณะที่บทบาทของสมันคือற்றுญิกกลุ่ม ซึ่งหน้าที่ของทั้ง 2 บทบาท ก็จะทำหน้าที่ต่างกัน เนื่องจากมีบทบาทที่ต่างกัน สมันจะดูแลเรื่องการเงินของกลุ่มเป็นหลัก ในขณะที่สอมาะจะไม่เกี่ยวข้องเรื่องการเงิน แต่จะทำงานร่วมกับประธานกลุ่ม ดังนั้นการเป็นครอบครัวเดียวกันหรือเป็นพี่น้องกันมิได้หมายความว่า จะได้รับสิทธิ หรืออำนาจเหนือกว่าสมาชิกกลุ่มคนอื่นๆ ดังที่สอมาะกล่าวว่า

"...ผมกับน้องชาย จะทำงานแยกกัน ไม่มาวุ่นวายกัน ผมจะไม่เข้าไปยุ่งไปแตะเรื่องเงินเลย ปล่อยให้เขาจัดการเอง ไม่อยากให้คนอื่นมาว่าได้ว่า เป็นพี่น้องกันแล้วจะมามีสิทธิ์กว่าคนอื่น จะได้มากกว่าคนอื่น..."

(สอมาะ ยูโซะ, สัมภาษณ์ 6 พฤศจิกายน 2559)

บทบาทของสมาชิกในเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ทั้งในระดับชุมชน และระดับเครือข่ายใหญ่พบว่า มีลักษณะบทบาทแบบพหุสัมพันธ์ (multiple relation roles) ที่เกิดจากรูปแบบของการเกาะเกี่ยวกันภายในเครือข่าย และยังขึ้นอยู่กับบทบาทที่ทำในกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมการทำงาน เครือข่ายย่อยระดับชุมชน มีประธานกลุ่ม/แกนนำของแต่ละชุมชน เครือข่ายเป็นจุดศูนย์กลาง แสดงบทบาทในการเป็นผู้นำ ติดต่อประสานงานกับเครือข่ายใหญ่ ให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิกคนอื่นๆ ทั้งในเรื่องส่วนตัวและเรื่องงานแต่ผู้ที่เป็นแกนนำ เครือข่ายในชุมชนจะมีบทบาทค่อนข้างโดดเด่น และมักแสดงภาวะความเป็นผู้นำของกลุ่มให้เห็นอย่างชัดเจน ประธานหรือแกนนำส่วนใหญ่จะรู้สึกภาคภูมิใจในบทบาท สถานภาพที่ตนได้รับ ทำให้มีกำลังใจ มีพลังที่จะดำเนินหน้าที่ของตนต่อไป มีเพียงแกนนำส่วนน้อยเท่านั้นที่มีความคิดว่า แม้ตนเองไม่มีบทบาท หรือตำแหน่งในเครือข่ายอย่างเป็นทางการ พวกเขา ก็พร้อมที่จะทำงานด้วยใจ โดยไม่ต้องการสิ่งใดตอบแทน

ดังเช่นกรณีของยากาเรีย อีซอ มีบทบาทอย่างเป็นทางการคือ เป็นประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละสะมิแล แต่เมื่ออยู่ในระดับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เขาก็จะมีตำแหน่งคือเป็นกรรมการเครือข่าย มิได้มีบทบาทเป็นประธานหรือผู้นำ ดังเช่นที่บ้านตะโละสะมิแล แต่เขาไม่ได้รู้สึกเสียใจ น้อยใจ หรือรู้สึกไม่ต้องการทำงานในเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีอีกต่อไปแล้ว เนื่องจากเขามองว่าการทำงานกับเครือข่าย เป็นโอกาสให้เขาได้ดูแล และร่วมอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์ที่ตนเองและชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีใช้เป็นแหล่งทำมาหากิน ดำรงชีพมาเป็นเวลานาน การทำงานเพื่อฟื้นฟูอ่าวปัตตานีจึงเป็นเสมือนอุดมการณ์ที่เขายึดถือในการทำงานกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ดังนั้นการมีหรือไม่มีตำแหน่งในกลุ่มหรือในเครือข่าย จึงไม่ใช่สิ่งสำคัญประการใดที่จะทำให้เขาล้มเลิกความตั้งใจในการทำงานร่วมกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ดังคำกล่าวของยากาเรีย ที่ว่า

"... เราภูมิใจที่อย่างน้อยได้มีส่วนร่วมในการดูแลจัดการพื้นที่สาธารณะประโยชน์ เราได้ประโยชน์จากอ่าว เราต้องพึ่งพาอ่าว ฉะนั้นเราต้องดูแลอ่าว ถึงอะไรจะเปลี่ยนแปลง หรือใครจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร ตัวเราต้องไม่เปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ของตัวเอง อ่าวมีบุญคุณกับการตอบแทนบุญคุณผู้มีพระคุณ ด้วยการปกป้อง ดูแลเอาใจใส่ ก็เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นสิ่งที่ควรทำอยู่แล้วไม่ใช่หรือ..."

(ยากาเรีย อีซอ, สัมภาษณ์ 9 ตุลาคม 2559)

ผลการศึกษาลักษณะสภาพและบทบาทของสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่ว่า บทบาทของแกนนำเครือข่ายในเครือข่ายทางสังคมที่มีลักษณะเป็นบทบาทแบบพหุสัมพันธ์ หรือ ความสัมพันธ์เชิงซ้อน นั้นเป็นเพราะการมีรากฐานมาจากรูปแบบของการเกาะเกี่ยวกันภายในเครือข่าย เช่น การเป็นญาติพี่น้อง การเป็นเพื่อน การเป็นคนบ้านเดียวกัน ฯลฯ ทำให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงลึก ที่เป็นประโยชน์ในการทำงาน มีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันแต่ในบางครั้งก็อาจเกิดความขัดแย้ง ไม่เข้าใจกัน เป็นเหตุให้แกนนำกลุ่มต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองไปตามสถานการณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในฐานะคนรู้จัก อันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการทำงานอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรในอ่าวปัตตานี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ลักษณะเช่นนี้ คือ การใช้เครือข่ายส่วนบุคคลเป็นสะพานเชื่อมไปสู่เครือข่ายการทำงาน ที่มีผลประโยชน์รอคอยอยู่นั่นเอง ดังนั้นจึงมีความพยายามที่จะรักษาความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายเอาไว้ พยายามไม่ให้ความบาดหมางเกิดขึ้นในหมู่สมาชิกของเครือข่ายทางสังคม โดยมีคนกลางก็คือ แกนนำ หรือหากแกนนำบาดหมางกันเอง ก็จะเป็นหน้าที่ของพี่เลี้ยงเครือข่ายอย่างโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นผู้ไกล่เกลี่ยความบาดหมางนั้นๆ จึงอาจกล่าวได้ว่าพี่เลี้ยงเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีอย่างเจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำนั้น เป็นศูนย์กลางของการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างแท้จริง เพื่อรักษาบรรยากาศของการทำงานในเครือข่าย ให้ความเป็นมิตรภาพ และเกิดการยอมรับนับถือซึ่งกันภายในเครือข่าย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สถานภาพ บทบาทของสมาชิกภายในเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีมีลักษณะที่ซ้อนทับกันอยู่ คือมีทั้งความเป็นญาติ คนรู้จัก หรือความเป็นเพื่อน การพึ่งพาอาศัยกันและกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ส่งผลให้มีความพยายามที่จะรักษาความสัมพันธ์นี้ไว้ โดยการพยายามแสดงสถานภาพ บทบาทของตนไม่ให้ความบาดหมางเกิดขึ้นในหมู่สมาชิกของเครือข่าย

2. พื้นฐานความสัมพันธ์ภายใน

พื้นฐานความสัมพันธ์ภายในของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี พบว่า มีความสัมพันธ์กับการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ (benefit exchange or transactional contact) เนื่องจากสมาชิกเครือข่ายไม่เพียงแต่ทำตามสถานภาพ บทบาทหน้าที่ที่คาดหวังในสังคม หรือตามปทัสถาน ที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการรับรู้ และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความสัมพันธ์ ทั้งในด้านวัตถุและด้านจิตใจเช่น เงิน สิ่งของ หรือความช่วยเหลือที่ก่อให้เกิดบุญคุณ ที่ต้องมีการตอบแทนกันในภายภาคหน้า โดยที่ตัวสมาชิก (บุคคล) เป็นผู้ตัดสินใจเองในการที่จะเลือก หรือมีพฤติกรรมอย่างไร หรือแลกเปลี่ยนอะไรกับอีกบุคคลหนึ่ง เช่น ความเป็นเพื่อนระหว่างมะรอนิง สาและ ประธานกลุ่มอนุรักษ์บ้านดาโต๊ะ กับ มะรอนิง ตานอ ประธานกลุ่มอนุรักษ์บ้านบุตี อาจเป็นไปได้ทั้งในเรื่องของความรัก ความซื่อสัตย์ ความสนิทสนม การให้ของกำนัล การให้ยืมเงินทอง แต่ทั้งคู่อาจเลือกที่จะแลกเปลี่ยนในเพียงบางสิ่งบางอย่างซึ่งกันและกันเท่านั้น ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความเหมาะสมหรือความพอใจที่จะได้จาก

การแลกเปลี่ยนนั้นๆ ความเป็นเพื่อน เป็นคนรุ่นเดียวกันที่เติบโตและเล่าเรียนมาด้วยกัน ทำให้ทั้งคู่มีความสนิทสนมกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เมื่อต้องมาร่วมทำงานในเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีร่วมกัน จึงทำให้พวกเขาสามารถทำงานได้อย่างสบายใจ มีความไว้วางใจและเชื่อใจในการร่วมงาน ดังที่มะรอนิง กล่าวว่

"... ผมเป็นแกนนำของดาโต๊ะ ส่วนแบนิงเขาก็เป็นแกนนำของบูดี เวลาทำงาน เครือข่ายเราก็จะค่อนข้างสนิทกันมากกว่าแกนนำของชุมชนอื่น มีอะไรก็จะคุยกัน ปรึกษากันตลอด เลยยิ่งสบายใจและรู้สึกโอเคที่จะทำงานกับ เครือข่ายอ่าวฯ ต่อไป..."

(มะรอนิง สาและ, สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2559)

จากตัวแปรสถานภาพ บทบาทสมาชิกที่กล่าวมาในข้างต้น โดยเฉพาะบทบาทในการทำงานเครือข่ายที่ต้องมีการติดต่อประสานงานระหว่างกลุ่มชุมชนรอบอ่าวปัตตานี โดยอาศัยการมีเครือข่ายส่วนบุคคล (personal network) นำไปสู่เครือข่ายการทำงาน (working network) เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในการทำงานนั้น แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ในชุมชนต่างๆ กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายนั้นเป็นไปเพื่อการรักษาความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นอันดับแรก ดังตัวอย่างของ สอมะ ยูโซะ รองประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ มีบทบาทเป็นรองประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ การที่สอมะเข้ามาทำงานอนุรักษ์นั้นเนื่องจากนาวิวัฒน์ หะยีบาสอ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำซึ่งเป็นญาติกับสอมะได้ชักชวนให้เขามาร่วมงานด้วย เพราะเห็นว่าความเป็นญาติเป็นคนรู้จักกันน่าจะช่วยสนับสนุนให้ทำงานร่วมกันดำเนินไปอย่างสะดวกและง่ายขึ้นเพราะคุยกันได้ง่าย ส่วน สอมะ นอกจากส่วนตัวจะมีความสนใจในงานอนุรักษ์ และต้องการฟื้นฟูทรัพยากรในหมู่บ้านแล้วนั้น อีกเหตุผลหนึ่งที่ตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มนั้นเพราะความเกรงใจและความเคารพนับถือในตัวนาวิวัฒน์ ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องของตนเองด้วย ดังคำกล่าวของสอมะ ที่ว่า

"...งานอนุรักษ์ที่ทำกับกลุ่มมันเริ่มมาจากแบเวเขาเป็นตัวตั้งตัวตีหลักของชุมชน มาชวนเข้ากลุ่ม เราสนใจงานอนุรักษ์อยู่แล้ว และเห็นว่าแบเวเขามีความตั้งใจดีที่จะช่วยฟื้นฟูป่าชายเลนของหมู่บ้าน อีกอย่างหนึ่งเราเป็นลูกพี่ลูกน้องกัน เขาก็น่าจะช่วยกัน เขาอุตสาหะที่มีความตั้งใจมาชวนแล้วก็ไม่อยากทำให้เขาเสียความตั้งใจเลยเป็นเหมือนจุดเริ่มที่ทำให้เราได้เข้ามาอยู่ในกลุ่ม ทำงานอนุรักษ์มาตลอด..."

(สอมะ ยูโซะ, สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2559)

ยิ่งกว่านั้นพบว่าการรวมตัวเป็นเครือข่ายของชุมชนรอบอ่าวปัตตานี มักเป็นไปตามเหตุผลในเชิงผลประโยชน์ (benefit relational) มากกว่า เพราะในการทำงานเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีนี้ จำเป็นต้องประสานงานกับบุคคลจากหลายหน่วยงาน แขนงนำเครือข่ายจึงต้องพยายามทำความรู้จัก รักษาความสัมพันธ์ และสร้างเครือข่ายทางสังคมเอาไว้เพื่อใช้ในการทำงานเครือข่าย โดยจำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทั้งที่อยู่ในรูปของข้อมูลข่าวสาร ในรูปของกิจกรรม และในรูปของผลประโยชน์ที่เป็นเงิน กิจกรรมสังสรรค์ หรือสิ่งของ เช่น ส่วนแบ่งจากการทำกิจกรรมการพาไปทัศนศึกษาดูงานในต่างจังหวัด ดึงกรณีของแمنةนะห์ ดอเลาะ รองประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละอาโหร์ ก่อนที่จะมาเป็นแกนนำกลุ่ม เขาได้ทำหน้าที่อาสาสมัครของหมู่บ้าน ทำให้แمنةนะห์รู้จักสมาชิกชุมชนตะโละอาโหร์ทุกครัวเรือน สามารถเข้าไปพูดคุยขอความร่วมมือได้จากทุกครัวเรือน นอกจากนั้นพี่ชายของแمنةนะห์ยังมีสถานภาพในชุมชนเป็นผู้ใหญ่บ้านตะโละอาโหร์ หากทางกลุ่มอนุรักษ์บ้านตะโละอาโหร์ต้องการประสานความร่วมมือกับทางราชการก็สามารถติดต่อผ่านทางผู้ใหญ่บ้านชื่อ แวหามะ ดอเลาะ ซึ่งเป็นพี่ชายของแمنةนะห์ได้ในบางครั้งหากผู้ใหญ่แวหามะได้ข่าวคราวว่ามีการแจกจ่ายพันธุ์ปลาหรือกล้าไม้ขายเล่นก็จะนำข่าวสารมาบอกแمنةนะห์เพื่อให้เธอได้ติดต่อนำมาทำกิจกรรมอนุรักษ์ในชุมชนได้ ดังคำให้สัมภาษณ์ของแمنةนะห์ ที่ว่า

"...งานอส.มันก็ทำให้เรา ได้รู้จักคนเยอะขึ้น พอมาทำงานแกนนำกลุ่มอนุรักษ์ พวกเพื่อนๆ อส. ที่รู้จักกันสนิทกัน เขาก็ตามมาช่วยงานอนุรักษ์ มันก็ช่วยให้เราทำงานง่ายขึ้น บางครั้งเวลากลุ่มอยากจะทำกิจกรรมปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ แต่เราไม่รู้จะเริ่มต้นอย่างไรดี ก็จะมาถามผู้ใหญ่มะห์ พี่ชายแท้ๆ เขาจะแนะนำว่าให้ติดต่ออย่างไร บางครั้งเขาก็จะติดต่อขอพันธุ์มาให้เราเลย..."

(แمنةนะห์ ดอเลาะ, สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2559)

กล่าวโดยสรุปได้ว่าพื้นฐานความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีนั้น มีความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน แม้ว่าจะมีภาพของความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ฉาบฉวยนอกเอาไว้ก็ตาม

3. ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์

ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีพบว่า เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน

เนื่องจากความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลที่วางอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยน สามารถก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในลักษณะการร่วมมือกัน (cooperative) หรือแข่งขันกัน (competitive) ซึ่งอาจก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนที่สมดุล (balance reciprocity) และไม่สมดุล (negative reciprocity) เกิดขึ้น สำหรับการศึกษาครั้งนี้หมายถึงการได้รับผลประโยชน์จากกันและกัน ทั้งในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน โดยฝ่ายหนึ่งอาจได้รับมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง

ในบริบทของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่มีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนและประสานผลประโยชน์ระหว่างกัน พบว่ามีรูปแบบทั้งการได้รับผลประโยชน์ในลักษณะที่เท่าเทียม และไม่เท่าเทียมกัน ตัวอย่างเช่น โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำตอบแทนสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีชุมชนหนึ่งที่มาช่วยปลูกป่าชายเลนตามจำนวนเงินที่เท่ากันซึ่งนับเป็นการแลกเปลี่ยนที่สมดุล ในทางตรงกันข้ามโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำอาจตอบแทนสมาชิกเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีอีกชุมชนหนึ่งที่ได้ช่วยเหลือให้ความร่วมมือในกิจกรรมของโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นคู่แลกเปลี่ยนนั้น ด้วยการเลี้ยงอาหารและเครื่องดื่มหนึ่งมื้อ ซึ่งเมื่อเทียบมูลค่าของผลตอบแทนทั้งสองย่อมไม่เท่าเทียมกันอย่างแน่นอน นำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนที่ไม่สมดุลกัน แต่หากวัดคุณค่าของสิ่งตอบแทนที่คู่แลกเปลี่ยนต่างยอมรับซึ่งกันและกันนั้น ทำให้เห็นว่า มูลค่า ในการแลกเปลี่ยนไม่ได้มีความสำคัญไปกว่า คุณค่า ของการแลกเปลี่ยนแต่อย่างใด

นอกจากนี้ ระบบของคุณค่าในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมยังเกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ (satisfaction) ในการแลกเปลี่ยนที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำผู้ให้ยอมให้เกิดทิศทางการไหลของความสัมพันธ์เทไปทางคู่แลกเปลี่ยนด้วยความเต็มใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความผูกพันส่วนตัวของคู่แลกเปลี่ยนด้วย รวมถึงเงื่อนไขในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power relation) ของคู่ความสัมพันธ์ด้วย เช่น โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นองค์กรที่สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีให้ความยอมรับนับถือ ดังนั้นหากโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำต้องการความช่วยเหลือจากสมาชิกเครือข่ายคนใดหรือชุมชนใด ก็มักจะได้รับการช่วยเหลือโดยไม่จำเป็นต้องตกลงกันว่าจะให้ผลตอบแทนอย่างไรกับคู่แลกเปลี่ยน แต่คู่แลกเปลี่ยนจะให้ความช่วยเหลือก่อนเสมอ และมักเป็นเหตุผลส่วนตัว หรือความพึงพอใจส่วนตัวเป็นหลัก แต่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำก็จะพยายามให้ผลประโยชน์ตอบแทนซึ่งอาจอยู่ในรูปของข้อมูล กิจกรรม หรือผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม เพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายไว้ ดังกรณีของ นุกุล รัตนดากุล หัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ และพี่เลี้ยงเครือข่าย ก่อนที่จะเข้ามาทำโครงการนี้ได้ทำวิจัยเรื่องนกรอบอ่าวปัตตานี มีโอกาสลงพื้นที่ทุกชุมชนรอบอ่าวปัตตานี ได้สัมผัสวิถีชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนรับรู้ปัญหาและความเดือดร้อนของชาวบ้าน และพยายามแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาและบรรเทาความยากลำบากของชาวบ้านด้วยเจตนาบริสุทธิ์ ยุติธรรม ละเอียดอ่อน สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาเวได้รับรู้และเห็นถึงเจตนาอันดีของนุกุลที่มีต่อชาวบ้าน มาตั้งแต่ก่อนที่จะเกิดเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์

อ่าวปัตตานี (ก่อนปี พ.ศ. 2535) จนเกิดความรู้สึกเคารพนับถือ ชาวซึ่งในน้ำใจของนุกุล และรักใคร่เอ็นดูเหมือนลูกหลาน เมื่อชุมชนสมาชิกเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีมีกิจกรรมที่ต้องขอแรงงานจากชุมชนต่างๆ หากนุกุลเอ่ยปากขอความช่วยเหลือ ยูโซะก็ยินที่จะให้ความร่วมมือช่วยเหลือเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายด้วยความเต็มใจ ในขณะที่นุกุลเองก็พยายามหาวิธีตอบแทนน้ำใจของยูโซะและสมาชิกคนอื่นๆ ที่เข้ามาช่วย ส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ในรูปของเงินแต่จะเป็นการเลี้ยงอาหารภายหลังเสร็จกิจกรรม ดังคำให้สัมภาษณ์ของยูโซะ ที่ว่า

"... เรื่องค่าตอบแทนที่ได้ ตอนแรกๆ ไม่มีหรอก ส่วนใหญ่เราจะได้กินข้าวกินน้ำหลังช่วยอาจารย์นุกุลทำกิจกรรม เขาจะเลี้ยงอาหารเราตลอดที่ผมไปก็ไปด้วยใจ ไม่มีเงินให้ก็ไม่ใช่.."

(ยูโซะ หะยิยูโซะ ,สัมภาษณ์ 26 กันยายน 2559)

กล่าวได้ว่าทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ (directional flow) ของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จะมีทั้งรูปแบบของการได้รับประโยชน์จากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่เข้ามาดำเนินโครงการ กิจกรรมอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่เป็นคู่ความสัมพันธ์ ในขณะที่เดียวกันก็จะให้ผลประโยชน์ตอบแทนแก่องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเหล่านั้นที่เป็นคู่ความสัมพันธ์เช่นกัน แต่รูปแบบของผลประโยชน์และการตอบแทน อาจอยู่ในรูปผลประโยชน์ที่มีมูลค่าเท่าเทียมกัน หรืออาจอยู่ในรูปของการแลกเปลี่ยนเชิงคุณค่า ซึ่งก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทั้งที่สมดุล และไม่สมดุล

อย่างไรก็ตาม การแลกเปลี่ยนทั้งสองแบบดังกล่าว มักมีเหตุผลส่วนตัว หรือความพึงพอใจส่วนตัวเป็นหลัก ทั้งนี้ก็เป็นไปเพื่อการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีไว้ ด้วยเหตุนี้จึงสามารถสรุปได้ว่าทิศทางการไหลของความสัมพันธ์เป็นการไหลแบบ 2 ทิศทาง กล่าวคือมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และได้ประโยชน์แก่กันทั้ง 2 ฝ่าย

4. ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์

ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีนั้นมีความเชื่อมโยงกับความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์ เนื่องจากความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์ถือเป็นปัจจัยที่นำไปสู่คุณภาพของความสัมพันธ์ในลักษณะการเกิดความสัมพันธ์เชิงซ้อนและในทำนองเดียวกันความถี่ก็เป็นผลเนื่องมาจากความสัมพันธ์เชิงซ้อน ความผูกพันและความมีอิทธิพลต่อกันและกัน ในด้านพฤติกรรมนั้นจึงขึ้นอยู่กับความถี่และความบ่อยครั้งของการพบปะสัมพันธ์กัน รวมทั้งช่วงระยะเวลาของความสัมพันธ์ด้วย ยิ่งบุคคลมีความสัมพันธ์กับอีกบุคคลหนึ่งบ่อยครั้งและมีระยะเวลาของ

การรู้จักกันนานเพียงใด ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคนจะมีอิทธิพลกำหนดพฤติกรรมของกันและกันมากขึ้นเพียงนั้น เนื่องจากว่ามีความผูกพันมาก

เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่แม้ว่าสมาชิกในชุมชนเครือข่ายชุมชนใดชุมชนหนึ่งนั้น ได้มีการทำงานร่วมกัน ร่วมกิจกรรมกันเสมอ บ่อยๆ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าสมาชิกเครือข่ายทุกคนของชุมชนนั้นจะมีความผูกพันหรือมีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมระหว่างกันมาก ในทางตรงกันข้าม แม้จะไม่ได้อยู่ในชุมชนเดียวกัน อาจกลับมีความสนิทสนม และผูกพันกับเพื่อนสมาชิกเครือข่ายในชุมชนอื่นที่เคยใช้ชีวิตหรือมีความผูกพันกันมาตั้งแต่อดีตด้วยกันก็ได้ ดังกรณีของ เจ๊ะโกะ สะมะแอ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา และดอละาะ เจ๊ะแต รองประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ ทั้งคู่เป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีแต่คนละชุมชน ซึ่งต่างมีกิจกรรมอนุรักษ์อ่าวปัตตานีของตนเอง กล่าวคือ บ้านบางตาวามุ่งเน้นการปราบปรามเรืออวนลาก อวนรุน ในขณะที่บ้านดาโต๊ะมุ่งเน้นการปลูกป่าชายเลน กิจกรรมที่ทั้งสองคนกระทำร่วมกับกลุ่มตนเองเป็นกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูอ่าวปัตตานีที่แตกต่างกัน แต่ทว่าเจ๊ะโกะกลับมีความผูกพันสนิทสนมกับดอละาะมากกว่าคนในชุมชนบ้านบูตีที่แบนิงร่วมกลุ่มด้วย เพราะเขาทั้งสองเคยมีความผูกพันกันมาตั้งแต่อดีตด้วยกัน คือการมีช่วงวัยเดียวกัน (อายุรุ่นเดียวกัน) อยู่ภายในหมู่บ้านเดียวกัน การเติบโตร่วมกันมาตั้งแต่เด็ก ร่วมเรียนในโรงเรียนเดียวกันมาตลอด เคยผ่านการร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาหลายครั้ง จึงเกิดความสนิทสนมและผูกพันกันมาก ดังคำบอกเล่าของเจ๊ะโกะ ที่ว่า

"... ผมกับแบเลาะ เป็นเพื่อนเล่นกันมาตั้งแต่เด็ก เรียกว่าเรามันคนรุ่นเดียวกันก็ได้เราไปมาหาสู่กันตลอด อีกอย่างบางตาวา กับดาโต๊ะ ไม่ใช่ห่างกันมาก คิดถึงอยากเจอก็ไปหากันได้ เลยไม่เคยขาดการติดต่อกัน ยิ่งเดี๋ยวนี้นี้อะไรก็สะดวกทุกอย่าง..."

(เจ๊ะโกะ สะมะแอ , สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

การติดต่อสื่อสาร เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ทั้งคู่แม้จะอยู่คนละชุมชน แต่ทั้งคู่ยังคงผูกพันและสนิทสนมกันเหมือนเดิม และไปมาหาสู่กันโดยตลอด ดังคำกล่าวของดอละาะ ที่ว่า

"...อยู่คนละบ้านก็จริง แต่โตมาด้วยกัน เห็นกันมาแต่เด็กสนิทกันมากกว่าคนบ้านเดียวกันอีกมั้ง เรารักเขาเหมือนน้อง เรียกว่าผูกพันกันก็ได้ เราติดต่อกัน ถึงจะบ่อยบ้างไม่บ่อยบ้าง แต่ก็ไม่ได้หายไป ยิ่งคุยกันตลอด..."

(ดอละาะ เจ๊ะแต, สัมภาษณ์ 14 ตุลาคม 2559)

ดังนั้นระยะเวลาของการมีความสัมพันธ์กันของสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ส่วนใหญ่แล้วสมาชิกที่มีประสบการณ์ชีวิตในอดีตร่วมกัน หรือทำงานร่วมกันในพื้นที่ มักมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมากกว่าสมาชิกของเครือข่ายที่รู้จักกันในรูปแบบอื่นๆ อาจมีอิทธิพลต่อระดับความผูกพันและพฤติกรรมมากกว่าความถี่ของการพบปะกัน

ตอนที่ 4 การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมนั้น แกนนำและสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเป็นเสมือนตัวแสดง (actor) ที่มีความสัมพันธ์กันตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน แต่ละคู่ความสัมพันธ์ กลุ่มชาวบ้านในชุมชนรอบอ่าวปัตตานีนี้ประสบปัญหาร่วมกัน ด้านความเสื่อมโทรมอ่าวปัตตานีและการลดลงของทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีที่กระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ปัญหานั้นมีความซับซ้อน ขยายตัวจนเกินความสามารถที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มจะสามารถดำเนินการแก้ไขได้เอง จึงทำให้เกิดการรวมตัวกันในลักษณะของเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างพื้นที่ทางสังคมและแก้ไขปัญหา จึงอาจกล่าวได้ว่าเหตุผลสำคัญของการสร้างเครือข่ายทางสังคมคือ การมุ่งที่จะบรรลุเป้าหมายของปัจเจกบุคคล ซึ่งไม่สามารถทำได้ด้วยตนเองเพียงลำพัง แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากการรวมกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากร อันจะส่งผลให้สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายเกิดการประสานผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน จากการศึกษาเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี พบว่าการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เกิดจากตัวแปรสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. ทัศนคติและประสบการณ์ร่วม

ในการเริ่มต้นกระบวนการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี พบว่าเกิดจากการมีความคล้ายคลึงกันทางสังคม วัฒนธรรม แบบแผนการดำเนินชีวิต และแบบแผนพฤติกรรม (pattern of behavior) ของสมาชิกเครือข่าย ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านบริเวณชายฝั่งอ่าวปัตตานี และนับถือศาสนาอิสลามเป็นหลัก จึงเป็นเหตุให้ความคิด (idea) พฤติกรรม (behavior) ความสนใจ และทัศนคติในการดำเนินชีวิตเหมือนกัน ตลอดจนความเชื่อ (believe) ค่านิยมทางสังคม (social value) บรรทัดฐานทางสังคม (social norms) เหล่านี้ล้วนมีความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลให้เริ่มก่อตัวขึ้นจนพัฒนาไปสู่การรวมกลุ่ม และสร้างเครือข่ายในที่สุด

การมีทัศนคติและประสบการณ์ร่วมกันถือเป็นส่วนสำคัญหนึ่งของการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี กล่าวคือ สมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์

อ่าวปัตตานีทุกคนล้วนเผชิญกับวิกฤตปัญหา บทเรียน และการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ตลอดจน มีวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนท้องถิ่นที่มีพิธีกรรมต่างๆ ร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นทักษะและ ประสบการณ์ร่วมที่โยงใยให้เกิดการรวมตัวของสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี โดยเริ่มจาก การทำกิจกรรมทางสังคมในกลุ่มเล็กๆ ร่วมกันมาก่อน โดยเฉพาะกิจกรรมทางสังคมระดับ ปัจเจกบุคคล อาทิ งานกินเหนียว หรือ มาแกบูละ (งานแต่งงาน) พิธีการเข้าสู่สูต หรือ มาโชะยาวิ (การเข้าศาสนาอิสลามโดยการขริบหนังที่ปลายอวัยวะเพศชาย) วันอิฎิ้ลฟิตรี หรือวันฮารีรายอปอซอ (การเฉลิมฉลองเนื่องจาสิ้นสุดการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน วันอิฎิ้ลอัธฮา หรือวันฮารีรายอหัจญ์ (การเฉลิมฉลองเนื่องในวันเชือดสัตว์พลีเป็นทาน บริจาคอาหารแก่คนยากจนและประชาชนทั่วไป) ดังคำกล่าวของมานพ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านปาตา และยาการียา อีซอ ประธานกลุ่ม อนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละสะมิแล ที่ว่า

"...ไปงานแต่งงานลูกสาวเพื่อนที่ดาโต๊ะ แบเลาะเขาก็ไป ผมได้เจอกับแบเลาะ พอดีกับช่วงนั้นมีเรื่องเรืออวนลาก-อวนรุน เลยได้คุยกันเรื่องนี้ แบเลาะ แนะนำให้ผมชวนคนปาตาเข้าเครือข่าย เพราะไหนๆ ก็มีอุดมการณ์ เหมือนกันแล้ว ก็จะได้ช่วยกันอนุรักษ์อ่าว..."

(มานพ, สัมภาษณ์ 12 กันยายน 2559)

"...วันรายอทุกชุมชนจะมีงานฉลองกันใหญ่โต เป็นโอกาสให้คนรอบอ่าว ได้เจอกัน เพราะคนส่วนใหญ่จะไปเยี่ยมญาติกันด้วย อูมา เขากลับมา เยี่ยมญาติที่แหลมโพธิ์ ผมกับเขาคุยเรื่องหาปลาได้น้อยลงทุนกับเรื่อง หอยแครงที่นายทุนมาแย่งที่ทำกินของเรา ผมก็แนะนำให้เขาว่ามาเข้าร่วม เครือข่ายอนุรักษ์อ่าวใหม่ จะได้มีคนช่วยแก้ปัญหา ผมให้เขากลับไปคิดดู..."

(ยาการียา อีซอ, สัมภาษณ์ 9 ตุลาคม 2559)

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าทักษะและประสบการณ์ร่วมของสมาชิกเครือข่าย กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ซึ่งเริ่มจากการทำกิจกรรมทางสังคมในกลุ่มเล็กๆ เป็นความสัมพันธ์ เชื่อมโยงกันในระดับปัจเจกบุคคล ต่อ ปัจเจกบุคคล และระดับปัจเจกบุคคล ต่อ กลุ่ม

ประสบการณ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีถือเป็นจุดร่วมสำคัญ ที่ชักจูงให้สมาชิกเครือข่ายหลายคนตัดสินใจเข้าร่วมในเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ด้านกรอนุรักษ์ทรัพยากรของผู้นำในชุมชน ทั้งผู้นำอย่างเป็นทางการ

และผู้นำธรรมชาติ ตลอดจนความสนใจในปัญหาของชุมชนที่แม้จะเป็นชุมชนที่อยู่ในต่างพื้นที่ต่างอำเภอกัน แต่หากมีปัญหาที่คล้ายคลึงหรือเหมือนกัน ก็ยอมทำให้สมาชิกในชุมชนนั้นเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ ศึกษาว่าชุมชนอื่นๆ มีวิธีการจัดการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นอย่างไรบ้าง เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเอง ดังคำกล่าวของเจ๊ะโกะ สะมิแอ มะรอนิง สาและ มุฮัมหมัดอาลี มะรอแม และมะรอนิง ตานอ สมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ที่ว่า

"...สิ่งที่เราคนแหลมโพธิ์ คนบางตาวา เจอเหมือนกันคือเรืออวนลาก-อวนรุน เข้ามาทำประมงใกล้ชายฝั่ง ฝั่งๆ ที่ปกติมันเป็นพื้นที่สำหรับพวกเราชาวบ้าน ที่ทำประมงชายฝั่งบ้านง่ายๆ หากินกัน แบบนี้ก็เท่ากับมาแย่งที่ทำกินเรา ยิ่งกว่านั้นใช้อวนลาก-อวนรุนด้วยแล้ว สัตว์น้ำยิ่งน้อยลง มันกระทบกับพวกเราเต็มๆ ..."

(เจ๊ะโกะ สะมิแอ, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

"...กำนันลาฮีเขาเป็นคนเริ่มต้นเรื่องการอนุรักษ์อ่าว แกสนใจเรื่องการอนุรักษ์เป็นพิเศษมาแต่ไหนแต่ไรแล้วก่อนจะเกิดเครือข่ายเสียอีก ถ้าเห็นอะไรที่ไม่ถูกต้อง อย่างคนเอาเรืออวนรุน-อวนลากเข้ามาจับปลา แลวชายฝั่ง แกก็ต้องออกไปตักเตือน พูดคุยว่าทำแบบนี้ไม่ได้นะ มันไม่ถูกต้อง ผมในฐานะลูกน้องของแก ติดตามแกตลอด ก็เริ่มซึมซับเรื่องอนุรักษ์..."

(มะรอนิง สาและ, สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2559)

"...ตอนที่บ้านดาโต๊ะเขาปลุกป่ากัน เราก็สนใจนะ เพราะต้นยางลูโละเอง อยู่ติดทะเลมาก คลื่นลมปะทะบ้านเรือนเต็มๆ ยิ่งหน้ามรสุมยิ่งโดนหนัก เราเลยสนใจอยากจะปลุกป่าชายเลน ไว้บังคลื่นลม ผมเลยชวนเพื่อน 2-3 คนไปด้วยกัน ไปลองดูว่าเขาทำอะไรกันอย่างไรบ้าง พอเราเห็นว่ามันดี มันโอเค เราเลยเริ่มอยากจะเข้าร่วมกับเครือข่ายนี้ เพื่อทำกิจกรรมอื่นๆ ต่อไปอีก..."

(มุฮัมหมัดอาลี มะรอแม, สัมภาษณ์ 7 ตุลาคม 2559)

"...ผมกับเจ๊ะฮูเคยช่วยกันไล่พวกนายทุนที่จับจองพื้นที่เลี้ยงหอยแครงในอ่าว และพวกที่ทำอวนลาก-อวนรุน พวกลักลอบตัดไม้ในป่าชายเลนที่บ้านเจ๊ะฮู (ดาโต๊ะ) เขาเป็นศูนย์กลางเรื่องการอนุรักษ์อยู่แล้ว เพราะเป็นที่แรกที่เกิดกลุ่มอนุรักษ์ ผมเลยตัดสินใจเข้าร่วมกับเครือข่าย..."

(มะรอนิง ตานอ, สัมภาษณ์ 26 ตุลาคม 2559)

ทักษะในการดำเนินชีวิตประจำวันของสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ซึ่งเป็นชาวประมงพื้นบ้านรอบอ่าวปัตตานี ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่มีส่วนต่อการสร้างเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี โดยเฉพาะทักษะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศาสนา และทักษะของชุมชนในการจัดการทรัพยากร กล่าวคือ ศาสนาอิสลามจะมีหลักคำสอนเรื่องทรัพยากรส่วนรวม โดยถือว่าอ่าวปัตตานีนั้นเป็นพื้นที่ส่วนรวม ที่ชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีทุกคนมีสิทธิ์ที่จะทำมาหากินในพื้นที่นี้ โดยไม่มีใครสามารถครอบครองหรือยึดไว้เป็นเจ้าของได้ มีข้อแม้คือการใช้ทรัพยากรนั้นต้องไม่ส่งผลเสียหรือกระทบต่อผู้อื่น เมื่อนายทุนจากนอกพื้นที่เข้ามาผูกขาดการครอบครองพื้นที่ในอ่าวปัตตานีเพื่อทำการเลี้ยงหอยแครง ชาวประมงรอบอ่าวปัตตานีจึงเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง และสร้างความไม่พึงพอใจให้แก่ชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีอย่างยิ่งเพราะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทำมาหากินที่ลดลง ดังคำกล่าวของ อับดุลฮาเม็ด เจ๊ะมะ และอิบรอหิม ตือราแม โต๊ะอิหม่ามและผู้ช่วยโต๊ะอิหม่ามบ้านตะโละอาโฮอร์ ที่ว่า

"...มุสลิมเราเชื่อว่าทะเลเป็นเฮาะอาแมฆามา คือเป็นที่สาธารณะ เป็นของทุกคน ทุกคนจึงมีสิทธิ์ทำกินในพื้นที่นี้ ไม่ว่าจะยากดีมีจนก็สามารถเข้ามาทำมาหากินได้ นี่คือน้ำที่พวกเรายึดถือกันมาตลอด..."

(อับดุลฮาเม็ด เจ๊ะมะ, สัมภาษณ์ 8 เมษายน 2559)

"..ทรัพยากรในทะเลเป็นขององค์อัลลอฮ์ พระองค์ประทานให้แก่มนุษย์ทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเท่าเทียมกัน แต่ต้องเป็นการใช้ประโยชน์ที่คุ้มค่า ห้ามกอบโกยด้วยความโลภ เพราะจะถือเป็นบาป..."

(อิบรอหิม ตือราแม, สัมภาษณ์ 8 เมษายน 2559)

"...นบีค็อยเดห์ เป็นผู้ที่มีหน้าที่ปกป้องดูแลรักษาทะเล การออกทำประมงในทะเลจึงต้องเคารพผู้ปกป้องทะเล เราต้องเรียนรู้และเข้าใจธรรมชาติของทะเล คือไม่ละโมภในการแสวงหาประโยชน์จากทะเล..."

(อิบรอฮิม คีอราแม, สัมภาษณ์ 8 เมษายน 2559)

"...หลักของอิสลามบอกให้เราใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า พวกเรื่อวอนลาก-อวนรุน จับแม้กระทั่งปลาเล็กๆ ที่ไม่ได้ขนาด ขายไม่ได้ สุดท้ายก็ทิ้งเสียของ ปลาตายเปล่าๆ พวกนี้ทำลายทรัพยากร ถือเป็นคนบาปในศาสนาอิสลาม..."

(อับดุลฮาเม็ด เจมะมะ, สัมภาษณ์ 8 เมษายน 2559)

2. การติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิด

ความสัมพันธ์ส่วนตัวของชาวบ้านในชุมชนรอบอ่าวปัตตานีเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิด และนำมาซึ่งการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี การประสบปัญหาในการทำมาหากินร่วมกัน หรือประกอบอาชีพเดียวกันของคนรอบอ่าวปัตตานี บวกกับความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในการเป็นคนบ้านเดียวกัน การเป็นญาติพี่น้อง การเป็นเพื่อน หรือคนที่เคยพบกันจากกิจกรรมทางสังคมอื่นๆ ของสังคม ทำให้ชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีมีความสัมพันธ์กันในระดับหนึ่ง จนเกิดการรวมกลุ่มของเครือข่ายทางสังคม ถูกชักชวนขึ้นเป็นเครือข่ายแบบหลวม (loosely network) เพื่อรองรับความต้องการร่วมกันในการแก้ไขปัญหาทำกินรอบอ่าวปัตตานี อันเป็นผลมาจากการแปรเปลี่ยนของสภาพแวดล้อมที่ทำให้มีทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีลดลง กล่าวได้ว่าเป็นการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายระดับท้องถิ่นของตนเอง (local network) ก่อน สำหรับเหตุผลของการสร้างเครือข่ายทางสังคมนั้นสมาชิกและแกนนำเครือข่ายส่วนใหญ่ระบุว่า เป็นไปเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการทำมาหากินของชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานีที่ทำประมงพื้นบ้านเป็นหลัก

จากการเป็นคนรู้จัก เป็นเพื่อน เป็นคนบ้านเดียวกัน จุดเริ่มต้นของการสร้างเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เหตุผลเชิงลึกมากเกินกว่าการเป็นเพียงคนรู้จักกัน ก็คือการมีประสบการณ์ร่วมกันในฐานะคนที่ทำงานในอาชีพเดียวกัน ซึ่งนับเป็นลักษณะร่วม (common characteristic) ที่สำคัญ และเป็นเสมือนกฎเกณฑ์แห่งมิตรภาพและการสร้างเครือข่ายทางสังคมร่วมกัน สมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีได้รับรู้ถึงสภาพความเป็นอยู่และ

การทำงานในอ่าวปัตตานีที่มีความยากลำบาก และต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติที่แปรเปลี่ยนไป ทำให้มีความเข้าใจในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต ในภาวะสภาพแวดล้อมและทรัพยากรเสื่อมโทรม

จากการมีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างใกล้ชิด ทำให้พวกเขามีความเข้าใจเข้าใจกัน เป็นอย่างมาก เพราะเคยร่วมทุกข์ร่วมสุขในการประกอบอาชีพประมงในอ่าวปัตตานีเพื่อดำรงชีพ เช่นเดียวกัน ดังนั้นเมื่อมารวมตัวกันเป็นเครือข่ายทางสังคม จึงมีความผูกพันกันสูง มีความเข้าใจกัน และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือกันในฐานะเพื่อนสมาชิกของเครือข่ายทางสังคม ดังกรณีของ ดอเลาะ เจ๊ะเลาะ และคูลเลาะ ตาเอ สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบูดี ทั้งคู่มีความสัมพันธ์ ใกล้ชิดสนิทสนมกันเนื่องจากเติบโตมาด้วยกัน มีประสบการณ์ทำประมงร่วมกันในขณะที่ยังเป็นเด็ก ในอ่าวปัตตานี ยังสมบูรณ์ จนกระทั่งอ่าวประสบปัญหาเสื่อมโทรม ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง ซึ่งกระทบกับการ ประกอบอาชีพประมงของทั้งคู่ จนต้องเลิกทำประมงและย้ายไปทำงานรับจ้างยังประเทศมาเลเซีย โดยดอเลาะ เล่าว่า

"... ทะเลบ้านเรากุ้ง ปู ปลา มันน้อยลง ออกเรือมาตั้งนานได้ของน้อยมาก เจอแบเลาะก็คุยกันว่าเป็นแบบนี้แล้วพวกเราทำยังไงดี แบเลาะบอกว่า มีญาติไปรับจ้างกรีดยางอยู่มาเล จึงชวนไปกรีดยางด้วยกัน ทำงานไม่สบาย แต่ได้เงินตลอด ทำอยู่สักพัก เริ่มรู้สึกเบื่อ จึงตัดสินใจกลับบ้าน..."

(ดอเลาะ เจ๊ะเลาะ, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2559)

กรณีของนาวิวัฒน์ หะยีบาสอ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ และ สอมะ ยูโซะ รองประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำ ทั้งคู่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันในฐานะ เป็นผู้ร่วมก่อตั้ง และทำงานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำมาตั้งแต่แรกเริ่ม พวกเขาจะ ติดต่อบรรยายกันอย่างสม่ำเสมอ กล่าวถึงสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของบ้านท่ากำชำ ว่า ประสบปัญหาเสื่อมโทรมและมีพื้นที่ป่าชายเลนน้อยลงตั้งแต่พวกเขายังเป็นเด็ก ซึ่งขณะนั้นยังไม่เกิด ความรู้สึกว่าหมู่บ้านท่ากำชำกำลังประสบปัญหา แต่เมื่อต้องออกเรือทำประมงด้วยตนเอง จึงพบว่าทั้ง กุ้ง หอย ปู ปลา มีจำนวนลดลงมาก จนชาวบ้านเริ่มขาดแคลนอาหาร และขาดแคลนรายได้ในการ ดำรงชีพจากการขายสัตว์น้ำเหล่านั้น จนเป็นเหตุให้พากันอพยพออกนอกหมู่บ้านไปทำงานยังพื้นที่อื่น โดยเฉพาะการอพยพของคนรุ่นหนุ่มสาวเพื่อไปทำงานรับจ้างยังประเทศมาเลเซีย ทั้งนี้ นาวิวัฒน์ กล่าวว่

"... เราสนิทกัน คอยกันได้ทุกเรื่อง อย่างเรื่องที้ออกมาหาปลาหาหอย
แค่จะเอาไปกินที่บ้านยังยากเลย ต้องไปหาซื้อหอยจากที่อื่นมากิน เมื่อก่อน
เคยหาได้แต่ๆ สอมาบอกว่าเจอปัญหาแบบนี้เหมือนกัน แต่ตอนนั้นหันไป
ทางไหนคนในหมู่บ้านก็ออกไปทำงานมาเลยกันหมด เราก็ไม่อยากลำบาก
เลยตัดสินใจไปบ้าง..."

(นาวิวัฒน์ หะยีบาสอ, สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2559)

จากที่กล่าวมา เมื่อพิจารณาถึงการติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิดของสมาชิกเครือข่าย
กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวใกล้ชิดกัน พบว่าการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทาง
สังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีระยะเริ่มต้น จะเป็นการสร้างเครือข่ายในระดับพื้นที่ย่อยที่มีสมาชิก
ของเครือข่ายเพียง 3-4 หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านก็จะมีบุคคลที่ทำหน้าที่ แกนนำ ซึ่งเป็นศูนย์กลาง
ของเครือข่าย 1-2 คน ซึ่งคอยเชื่อมโยงสมาชิกผ่านการทำกิจกรรมในโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟู
อ่าวปัตตานี ทั้งกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมการทำงาน โดยกิจกรรมทั้งสองจะดำเนิน
ควบคู่กันไป มีทั้งรูปแบบที่ชัดเจนเป็นทางการ และรูปแบบที่ไม่ชัดเจนไม่เป็นทางการ เสมือนเป็น
ส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตโดยทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น การร่วมในกิจกรรมปลูกป่าในหัวใจคนที่บ้านดาโต๊ะ
ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทางเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จัดขึ้นโดยมีโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ
เป็นผู้ประสานหลัก กับแกนนำเครือข่ายในชุมชนสมาชิก ซึ่งแต่ละชุมชนประกอบด้วยแกนนำ
ที่เป็นศูนย์กลางประมาณ 1-2 คน ซึ่งจะคอยติดต่อกับเครือข่ายและรับข้อมูลเกี่ยวกับรายละเอียด
วัน เวลา สถานที่ที่จะมีการจัดกิจกรรม มากระจายสู่สมาชิกเครือข่ายในชุมชนของตนเองเพื่อให้
เข้าร่วมกิจกรรม อาทิ ชุมชนบ้านดาโต๊ะ จะมีศูนย์กลาง (center) คือ มะรอนิง สาและ และดอเลาะ
เจ๊ะแต ชุมชนบ้านตะโละสะมิแล คือ ยากาเรีย อีซอ ชุมชนบ้านบูดี คือมะรอนิง ตานอ ชุมชน
บ้านบางตาวาคือ เจ๊ะโกะ สะมะแอ และยูโซะ หะยียูโซะ ชุมชนบ้านปากบางตาวาคือ เจ๊ะปอ สาแม
เป็นต้น จากกิจกรรมปลูกป่าในหัวใจคนที่บ้านดาโต๊ะ ถือเป็นกิจกรรมการทำงานเครือข่ายที่มีรูปแบบ
ที่ชัดเจนเป็นทางการ ทำให้สมาชิกเครือข่ายในชุมชนต่างๆ ได้มาร่วมกันพัฒนาพื้นที่ป่า
เพื่อเป็นพื้นที่ทำกินให้แก่คนดาโต๊ะต่อไป นอกจากนั้นยังถือเป็นกิจกรรมทางสังคมที่มีรูปแบบที่ไม่เป็น
ทางการ ที่ทำให้สมาชิกเครือข่ายมีโอกาสพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์
ปัญหาในการทำงาน การประกอบอาชีพในทะเลอ่าวปัตตานี ฯลฯ ถือเป็นความร่วมมือกันทุกซุข
ร่วมกัน เกิดความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน นำมาซึ่งความผูกพันของสมาชิกเครือข่าย
ให้มีความเข้มแข็ง สามัคคีกันมากขึ้นด้วย ดังนั้นครั้งต่อๆ มา เมื่อมีการจัดกิจกรรมของเครือข่าย
กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีอีก สมาชิกทุกคนในทุกชุมชนรอบอ่าวปัตตานีก็มีความยินดีและพร้อมใจ

ที่จะให้ความร่วมมือ ร่วมแรง โดยความเต็มใจที่ต้องการช่วยเหลือกันจริงๆ ดังที่เจ๊ะโกะ สะมะแอ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา และมะรอนิง สาและประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บ้านดาโต๊ะ กล่าวว่

"...เวลาเครือข่ายมีกิจกรรม จะจัดที่บางตาวา หรือที่ดาโต๊ะ ที่บูดี ที่ตะโละ สะมิแล หรือหมู่บ้านไหนก็ตามที่เขาเป็นสมาชิกเครือข่ายเรา คนบางตาวา เราก็จะไปทุกครั้ง เพราะถือว่าไปช่วยกัน เราไม่มีเงินทองมากมาย ที่จะช่วย แต่เรามีแรงที่จะช่วย อย่างปลูกป่าที่ดาโต๊ะ ที่ตะโละสะมิแล เราก็ไปร่วม ไม่ได้เกียงว่าไม่ใช่หมู่บ้านเราแล้วจะไม่ไป ไม่เคยคิดแบบนี้ละ..."

(เจ๊ะโกะ สะมะแอ, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

"...บูดีมีอวนลาก อวนรุนเข้ามา แบนึงกับชาวบ้านบูดีก็ออกไปไล่กันบ่อยๆ เลยอาสาไปด้วย ไปช่วยกันไล่พวกเรืออวนลาก อวนรุนของเค้าแก่ เราเห็น แล้วก็อดไม่ได้ ไอ้พวกนี้ไล่ไปก็ครั้ง ไม่นานก็กลับเข้ามาอีก ตัวเจ๊ะชูพอว่างจริงๆ ก็จะไปช่วยเขาลาดตระเวนด้วย ช่วยๆ กัน เพราะมันก็อ่าวของเรา ทะเลของเรา เป็นที่ที่เราใช้ทำกินด้วย ถ้ามันกระทบ มันก็กระทบเราด้วย ไม่ใช่กระทบแค่บูดีทีเดียว..."

(มะรอนิง สาและ, สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2559)

อาจกล่าวได้ว่าการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี มักเริ่มต้นจากกิจกรรมทางสังคมในกลุ่มเล็กๆ โดยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันในฐานะคนรู้จักกัน และผู้มีประสบการณ์ร่วมในฐานะชาวประมงพื้นบ้านรอบอ่าวปัตตานี พัฒนามาสู่การรวมกลุ่มในรูปแบบเครือข่ายทางสังคมแบบหลวม และมีลักษณะเป็นเครือข่ายย่อยในระดับพื้นที่ การสร้างเครือข่ายย่อยดังกล่าวเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตของชาวบ้านรอบอ่าวปัตตานี โดยมีบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นคนกลาง คอยเชื่อมโยงสมาชิกเครือข่ายผ่านทางกิจกรรมทางสังคมและกิจกรรมการทำงาน

การติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิดของกลุ่มชาวบ้านในชุมชนรอบอ่าวปัตตานีเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี กล่าวคือชาวบ้านมีการปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยนระหว่างกัน เครือข่ายย่อยระดับชุมชน จากการศึกษาพบว่าเป็นติดต่อสื่อสารกันเพื่อแลกเปลี่ยนแรงงาน ข้อมูล และทรัพยากรในกระบวนการฟื้นฟูและอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เช่น ข้อมูลแหล่งทุนที่จะช่วยสนับสนุนกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลของ

อ่าวปัตตานี แรงงานของสมาชิกเครือข่ายในการร่วมกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูอ่าวปัตตานีของชุมชนรอบอ่าวทั้งหลาย ข้อมูลด้านกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรในอ่าวปัตตานีที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน สะท้อนให้เห็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีซึ่งอาศัยการติดต่อสื่อสารกันอย่างใกล้ชิด ดังตัวอย่างการให้สัมภาษณ์ของ ยูโซะ หะยียูโซะ สมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา ที่แสดงให้เห็นถึงการติดต่อสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนแรงงานระหว่างสมาชิกเครือข่ายในชุมชนรอบอ่าวปัตตานี ที่กล่าวว่า

"...เครือข่ายเราจะเวียนกันไปช่วยกิจกรรมในชุมชนที่เป็นสมาชิก อย่างตอนที่ต้นหยงลูโละเขาปลูกป่าชายเลนป้องกันคลื่นลม บางตาวาเราก็ไป พอบางตาวาเราจะปลูกป่าสนชายหาดบ้าง คนต้นหยงลูโละก็มาช่วย พอตะโละสะมิแลเขาช่วยไปปลูกป่าบ้านเขาบ้าง พวกเราก็ชวนสมาชิกไปช่วยกันอีก ช่วยกันไปช่วยกันมาแบบนี้ เพราะที่ทำไปทุกอย่างก็ทำให้อ่าวทำให้คนรอบอ่าวดีขึ้น..."

(ยูโซะ หะยียูโซะ, สัมภาษณ์ 26 กันยายน 2559)

กรณีของการติดต่อสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลแหล่งเงินทุนในการสนับสนุนกิจกรรมอนุรักษ์อ่าวปัตตานีของชุมชนรอบอ่าวปัตตานีนั้น ดังตัวอย่างของอูมา สื่อแต แกนนำกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอ/โคกม่วง ที่แสดงให้เห็นถึงการติดต่อสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลแหล่งเงินทุนระหว่างชุมชนบ้านโคกม่วง บ้านบางปลาหมอ และศูนย์กลางเครือข่ายของโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งชุมชนทั้งสองจะมีแกนนำคือ อูมาเพียงคนเดียว เนื่องจากทั้งสองชุมชนเป็นชุมชนที่มีพื้นที่อยู่ในเขตตำบลรูสะมิแลของอำเภอเมืองปัตตานีเช่นเดียวกัน โดยอูมามักจะได้รับรู้ข่าวสารแหล่งทุนและโครงการต่างๆ เนื่องจากมีความสัมพันธ์ส่วนตัวอันดีกับนุกุล รัตนดากุล หัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำมาตั้งแต่อดีต พวกเขาพบปะ พูดคุยกันตามร้านน้ำชา อีกทั้งอูมายังคอยติดตามนุกุลลงพื้นที่ชุมชนต่างๆ ในการทำกิจกรรมดูแลด้วยเกือบทุกครั้ง ทำให้อูมาไม่พลาดโอกาสที่จะได้รับทราบข่าวแหล่งทุนที่ชาวบ้านพอจะขอความร่วมมือให้ช่วยส่งเสริมกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูอ่าวปัตตานีในพื้นที่ชุมชนของตนเองได้ ดังกรณีที่ Oxfam เข้ามาสนับสนุนงบประมาณให้ชาวบ้านในชุมชนรอบอ่าวพัฒนาอาชีพ เมื่อมีแหล่งทุนเข้ามา นุกุลซึ่งมักเจออูมาเป็นประจำก็จะแจ้งให้เขาทราบได้รวดเร็วกว่าคนอื่น ฉะนั้นชุมชนบ้านบางปลาหมอ/โคกม่วง จึงได้นำเงินทุนมาใช้ประโยชน์พัฒนาอาชีพเลี้ยงปลากระพงของหมู่บ้าน ดังคำให้สัมภาษณ์ของอูมา สื่อแต ที่ว่า

"... Oxfam มีทุนให้คนรอบอ่าวพัฒนาอาชีพ แกจะบอกผมก่อนเพราะเจอหน้าตลอด บางปลาหมอกโคกม่วงเลยได้ทุนเลี้ยงปลากะพงของหมู่บ้าน ไอ้เรื่องนี้มันทำให้เราเห็นชัดๆ เลยว่าการที่ติดต่อ พุดคุย ไปไหนมาไหนกับแก มันเป็นโอกาสให้เราได้รับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ได้พัฒนาตัวเอง พัฒนาหมู่บ้านเราให้ดีขึ้นได้จริงๆ..."

(อูมา สื่อเต, สัมภาษณ์ 1 กันยายน 2559)

กรณีของยากาเรีย อีซอ แกนนำกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับนุกูล เกี่ยวกับสถานการณ์ในอ่าวปัตตานี เมื่อยากาเรียให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ในอ่าวปัตตานีแก่นุกูล จากนั้นนุกูลก็จะให้ข้อมูลที่เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่ชาวบ้านแจ้งให้ทราบ ว่า สถานการณ์นั้นดีหรือไม่ จะส่งผลอย่างไรต่อชุมชนรอบอ่าวปัตตานี ดังคำกล่าวของยากาเรีย ที่ว่า

"...ผมจะบอกแกว่าตอนนี้อ่าวเป็นยังไงบ้าง ออกทะเลไปหาปลาได้เยอะ หรือได้น้อย นกอพยพ นกประจำถิ่นมากหรือน้อยลง เพราะแกบอกว่าจะบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของอ่าว นกเยอะแสดงว่ามันมีแหล่งอาหารอุดมสมบูรณ์ ส่วนใหญ่แกจะถามจะคุยกันเรื่องแบบนี้ประจำ..."

(ยากาเรีย อีซอ, สัมภาษณ์ 9 ตุลาคม 2559)

กรณีของเคลื่อน สร้างอำไพ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านเต็ยรยา เมื่อลม้าย มาชะการ เจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำเข้าไปเก็บข้อมูลในชุมชนบ้านเต็ยรยา เคลื่อน จะอาสาเป็นคนพาเจ้าหน้าที่ไปเก็บข้อมูล หากเจ้าหน้าที่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติม หรือมีปัญหาสามารถแจ้งเคลื่อนได้ เคลื่อนคิดว่าการอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าหน้าที่ในการเก็บข้อมูล เป็นการช่วยเหลือหมู่บ้านวิธีหนึ่ง เพราะข้อมูลที่เจ้าหน้าที่ได้ จะนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการวางแผนเพื่อช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาในชุมชนบ้านเต็ยรยา ถือเป็นแลกเปลี่ยนที่ยุติธรรมกันทั้งสองฝ่าย ดังคำกล่าวของเคลื่อน ที่ว่า

"...ฉันถามว่าลูกสาวมาทำไหร (อะไร) ลม้ายตอบว่ามาทำข้อมูลหมู่บ้านเต็ยรยา ไว้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ฉันเองก็คนเต็ยรยา ชำนาญพื้นที่เห็นว่าพอจะช่วยเขาได้บ้าง เลยอาสาพาเดินในหมู่บ้าน ฉันว่าสิ่งที่เขากำลังทำมันคงเป็นประโยชน์กับหมู่บ้านเรา ตอนนั้นก็ยังไม่รู้ว่ามันเป็นประโยชน์ยังไง แต่อยากจะช่วย ก็เลยช่วยเท่าที่ทำได้..."

(เคลื่อน สร้างอำไพ, สัมภาษณ์ 2 ตุลาคม 2559)

กล่าวได้ว่าการสร้างเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเริ่มจากการมีความสัมพันธ์ส่วนตัวและประสบการณ์ร่วมในการมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำงาน ทั้งนี้แกนนำกลุ่มอนุรักษ์จะทำหน้าที่เป็นคนกลาง ประสาน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมต่างๆ กับเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีและเจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งเป็นพี่เลี้ยงของเครือข่าย ดังนั้นกิจกรรมการทำงานของแกนนำกลุ่มของแต่ละชุมชนจะเริ่มมีความเข้มข้นมากขึ้น อย่างไรก็ตามแกนนำจะยังคงวางตัวเป็นเพียงผู้เชื่อมประสานสมาชิกผ่านทั้งกิจกรรมทางสังคมและ กิจกรรมการทำงาน โดยกิจกรรมทั้งสองยังคงดำเนินควบคู่กันไปเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตทั่วไปของพวกเขา

3. ศิลปะการประสานผลประโยชน์

การทำงานของเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี อาศัยงบประมาณจากกองทุนภายนอก ทั้งของหน่วยงานภาครัฐอย่างมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และหน่วยงานเอกชน อย่างองค์กรอิสระ Wet Land International และกองทุน SIF เป็นหลักในการขับเคลื่อนเครือข่าย ศิลปะการประสานประโยชน์ในระยะการก่อตัวของเครือข่ายเป็นระยะที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นผู้ประสานประโยชน์ให้แก่ชุมชนสมาชิกเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เนื่องจากการรวมตัวกันในระยะแรกของเครือข่ายเป็นการรวมตัวแบบหลวมๆ มีเพียงแกนนำของกลุ่มสมาชิกในแต่ละหมู่บ้านรอบอ่าวปัตตานี กลุ่มละ 2 คน เป็นตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมประชุมในเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ส่งผลให้เจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ (ลม้าย มานะการ) กลายเป็นตัวแปรสำคัญในการประสานประโยชน์ของสมาชิกภายในเครือข่าย แต่ช่วงหลังตัวแปรสำคัญในการประสานประโยชน์ของเครือข่ายจะเปลี่ยนมาอยู่ที่ประธานและกรรมการเครือข่าย ซึ่งจะทำหน้าที่จัดสรรผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกแทน ทั้งนี้ผู้ศึกษาจะยกตัวอย่างเกี่ยวกับการประสานผลประโยชน์ของเครือข่ายในระยะก่อตัวในช่วงแรก ซึ่งโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำยังคงดำเนินหน้าที่เป็นตัวกลางประสานผลประโยชน์

สำหรับแหล่งเงินทุนแรกที่ได้รับจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นงบที่ทางมหาวิทยาลัยสนับสนุนนุกุล รัตนดากุลในการวิจัยเรื่องนกอ่าวปัตตานี ภายหลังจากที่นุกุลได้ลงพื้นที่ชุมชนรอบอ่าวปัตตานี ได้รับทราบปัญหาทรัพยากรชายฝั่งของอ่าวปัตตานีเสื่อมโทรม ทำให้มีการปรับเปลี่ยนเป้าหมายหลักของโครงการจากการสำรวจนก มาเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากร และปลูกจิตสำนึกอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ดังที่ลม้าย มานะการ เจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ กล่าวว่า

"...งบทที่ได้จากมหาลัยมีการปรับเปลี่ยนเป้าหมายหลักจากนก เพราะถ้าจะรักษา นก เราต้องรักษาคน และถ้าจะรักษาคนก็ต้องรักษาทรัพยากรด้วย ทีมวิจัยจึงเบนเข็มมาทำเรื่องทรัพยากรอื่นๆ ที่มากกว่านก มาสู่แนวคิดที่ว่า เราต้องทำกับคน จากนั้นโครงการก็เริ่มพัฒนาขึ้นมา เป็นการปลูกป่า รณรงค์เรื่องอวนลาก อวนรุน เริ่มมีกิจกรรมรณรงค์สร้างจิตสำนึก ปลูกป่าชายเลน ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ..."

(ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2559)

ในช่วงเริ่มต้น โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้กับเครือข่ายอนุรักษ์ อ่าวปัตตานีอย่างใกล้ชิด งบประมาณต่างๆ ที่ได้รับมาโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำยังคงทำหน้าที่ บริหารจัดการ มิได้ยกให้กับแกนนำหรือกรรมการเครือข่ายเพียงกลุ่มเดียวหรือคนเดียว ทั้งนี้เพราะ เครือข่ายยังขาดความรู้ความชำนาญในการบริหารจัดการงบประมาณ ในปีพ.ศ. 2539 งานของเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเริ่มเติบโต เริ่มมีชื่อเสียง เนื่องจากนุกุลได้เขียนบทความเกี่ยวกับ นกในอ่าวปัตตานี และเชื่อมโยงมาถึงปัญหาทรัพยากรในอ่าวปัตตานีกับวิถีชุมชนรอบอ่าว เป็นผลให้ สื่อมวลชนเริ่มให้ความสนใจในงานเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ดึงกรณีของ ไชรยา จามจุรี นักวิชาการประจำสำนักส่งเสริมการศึกษาต่อเนื่องด้านการส่งเสริมและเผยแพร่โดยใช้สื่อวิทยุเป็นหลัก เพื่อเผยแพร่งานวิชาการต่างๆ ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้นำเรื่องราวการทำงานและการเคลื่อนไหวในการทำกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเผยแพร่ทางสื่อวิทยุ ส่งผลให้ สังคมภายนอกรับรู้ถึงเป้าหมายและการทำงานของเครือข่าย และให้ความสนใจที่จะช่วยเหลือ สนับสนุนการทำงานเพิ่มขึ้น ดังที่ลม้าย มานะการ เจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ เล่าว่า

"...มีสื่อมวลชนสนใจการทำงานของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เอาเรื่องงานอนุรักษ์ของเครือข่ายไปออกข่าว โดยเฉพาะคุณไชรยาที่อยู่สำนัก ส่งเสริมฯ มอ.ออกข่าวให้บ่อยมาก จนสังคมเริ่มรับรู้แล้วว่าเครือข่ายทำอะไร ต่อมาขอสนับสนุนงบประมาณอีกครั้ง เพื่อทำโครงการวิจัยอ่าวปัตตานีระยะที่ 2 พื้นที่เป้าหมายยังเป็นพื้นที่รอบอ่าวเหมือนเดิม งบประมาณที่ได้มาทาง โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำยังไม่ได้ปล่อยให้เครือข่ายบริหารตนเอง เจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นตัวกลางบริหารจัดการอยู่ ก็อยู่ได้ไม่มีปัญหาอะไร..."

(ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2559)

จะเห็นได้ว่าการประสานประโยชน์ด้านการเงินจะถูกบริหารจัดการโดยโครงการวิจัย พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นหลัก การประสานประโยชน์โดยผ่านคนกลางเช่นนี้ทำให้เครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีสามารถดำรงอยู่ได้ และยังคงเกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ภายในเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง แต่ในทางกลับกันการประสานประโยชน์ในลักษณะพึ่งพาเช่นนี้ ทำให้เครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง เพราะยังคงต้องพึ่งพากับโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นหลัก แม้ชุมชนภายในเครือข่ายจะมีความเข้มแข็งด้านความร่วมมือ แต่ยังคงขาดความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการงบประมาณ ในส่วนการประสานประโยชน์ด้านอื่นๆ ที่มีงบประมาณ โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ ยังคงทำหน้าที่เป็นแกนหลัก อาทิ การประสานงานพันธุ์สัตว์น้ำ พันธุ์พืช เพราะทางเครือข่ายไม่ทราบแหล่งที่มาเหล่านั้น ดังที่ลม้าย มานะการ เจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ กล่าวว่า

"... ก่อนปี พ.ศ.2540 มีสถานีประมงเกิดขึ้นที่ตาโต๊ะ ชาวบ้านในพื้นที่เขารับรู้กันว่ามีสถานีประมงเกิดขึ้น แต่เขาไม่กล้าเข้าไปติดต่อกับราชการ ใดๆ ที่อยากได้พันธุ์สัตว์น้ำไปปล่อย โครงการวิจัยฯ ก็ประสานงานให้สุดท้ายก็ได้สัตว์น้ำจากสถานีประมง ไปปล่อยตามพื้นที่เป้าหมายรอบอ่าวปัตตานี ช่วงนี้โครงการยังคงเป็นคนจัดการทุกอย่างเอง ติดต่อเอง ประสานเอง เครือข่ายยังไม่มีบทบาทตรงนี้มากนัก..."

(ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2559)

หลังจากเสร็จสิ้นโครงการวิจัยอ่าวปัตตานีระยะที่ 2 เครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ก็ยังคงดำเนินกิจกรรมอยู่โดยตลอด ทั้งกิจกรรมการปลูกป่า การรณรงค์สร้างจิตสำนึก การจัดกิจกรรมค่ายเยาวชน สมาชิกเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีไปดูงาน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ยังพื้นที่อื่นๆ มีการส่งเสริมอาชีพให้แก่สตรี สนับสนุนเงินทุนให้กลุ่มสตรีทำข้าวเกรียบ ทำน้ำตาลโตนด ในระยะนี้ก็เช่นกันโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำยังคงเป็นผู้ประสานประโยชน์ บริหารจัดการงบประมาณทุกอย่างเองเป็นหลัก

ต่อมาเมื่อสิ้นสุดงบประมาณที่ได้รับจาก Asian Wetland Bureau ของประเทศมาเลเซีย เครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีได้รับงบประมาณต่อเนื่องจาก Asian Wetland International ซึ่งมีสำนักงานอยู่ที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ในครั้งนี้ เจ้าของทุนให้โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำคัดเลือกเฉพาะ 3 ชุมชนรอบอ่าวปัตตานีเท่านั้น เพื่อร่วมโครงการปลูกป่า เพราะสมาชิกที่เข้าร่วมปลูกป่าแต่ละครั้งจะได้รับค่าตอบแทนคนละ 200 บาท (ตามระบบการจัดสรรค่าตอบแทนแก่สมาชิกที่ร่วมกิจกรรมของ Asian Wetland International ที่ถือปฏิบัติ) เหตุผลที่ทาง

โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำคัดเลือกทั้ง 3 ชุมชนเข้าร่วมเพราะคำนึงถึงพื้นที่เป็นหลัก กล่าวคือ ชุมชนบ้านดาโต๊ะ ถูกคัดเลือกเพราะเป็นพื้นที่ดั้งเดิมของเครือข่ายที่เริ่มกิจกรรมปลูกป่าในหัวใจคน ประกอบกับชาวบ้านดาโต๊ะจะทำมาหากินทั้งในอ่าวปัตตานี (ทะเลใน) และอ่าวไทย (ทะเลนอก) เลือกชุมชนบ้านตันหยงลุโล๊ะ เพราะเป็นพื้นที่ทะเลอ่าวปัตตานี (ทะเลใน) และเลือกพื้นที่บางตาวา เพราะเป็นพื้นที่ทะเลอ่าวไทย (ทะเลนอก) ชุมชนทั้ง 3 ดำเนินการปลูกป่าอย่างมุ่งมั่นเอาจริงเอาจัง จนป่าเริ่มฟื้นฟู ในระยะนี้สมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีได้จัดตั้งกองทุนของเครือข่ายขึ้น และสมาชิกทุกคนนำเงินที่ได้จากค่าตอบแทน คนละ 200 บาท เข้าร่วมสมทบเพื่อใช้เป็นกองทุนสำรองในการพัฒนาชุมชนรอบอ่าวปัตตานีต่อไป ผู้ดูแลกองทุนยังคงเป็นโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งมีลม้าย มานะการ เจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นแกนหลักในการประสาน ให้สัมภาษณ์ว่า

"... Wetland Inter เรามีระบบกำหนดไว้ชัดเจนว่าให้จ่ายค่าตอบแทนสมาชิกที่ร่วมกิจกรรมคนละ 200 บาท ทุกครั้งที่เข้าร่วม แต่ชาวบ้านเขาตกลงกันเองว่าจะไม่รับ เพราะจะรวบรวมเก็บสะสมไว้เป็นกองทุนของเครือข่าย เพื่อไว้เป็นทุนพัฒนาชุมชนรอบอ่าว นี่จึงเป็นที่มาของกองทุนเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี โดยมีโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำถือบัญชี ..."

(ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2559)

หลังจากเสร็จสิ้นงบประมาณ Wetland International กองทุน SIF ได้เข้ามาให้งบประมาณสนับสนุนเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีต่อเนื่อง ซึ่งกองทุน SIF เป็นโครงการที่เกิดขึ้นในช่วงที่ประเทศไทยประสบภาวะวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ทางรัฐบาลได้เงินกู้จากต่างประเทศมาสองกองทุน กองทุนแรกจัดสรรให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาฟื้นฟูท้องถิ่น โดยรัฐบาลจะให้ผ่านทางธนาคารออมสิน เรียกว่ากองทุน SIP (Social Investment Project) ส่วนอีกกองทุนจะให้เพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน เรียกว่า SIF (Social Investment Fund) ซึ่งชาวบ้านและองค์กรชุมชนสามารถของงบประมาณในกองทุนนี้ไปพัฒนาท้องถิ่นของตนเองได้

ในระยะที่กองทุน SIF เข้ามาสนับสนุนงบประมาณแก่เครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี นับเป็นจุดเปลี่ยนของการประสานประโยชน์ภายในเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีก็ว่าได้ เนื่องจากกองทุน SIF มีเงื่อนไขในการให้ทุนว่าองค์กรชุมชนต้องเป็นผู้บริหารจัดการงบประมาณที่ได้มาด้วยตนเอง ไม่อนุญาตให้หน่วยงานราชการ หรือ NGO เข้ามาบริหารจัดการ เงื่อนไขข้อนี้จึงนับเป็นจุดเปลี่ยนของเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ซึ่งจากเดิมที่อยู่ภายใต้การประสานประโยชน์ บริหารจัดการ

งบประมาณต่างๆ โดยโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำมาโดยตลอด ต่อไปเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ต้องเริ่มประสานประโยชน์ บริหารจัดการงบประมาณต่าง ๆ ด้วยตนเอง ดังที่ลม้าย มานะการ กล่าวว่

"...ที่ผ่านมาโครงการพื้นที่ชุ่มน้ำบริหารเองตลอด แต่พอมาเป็น SIF มีเงื่อนไขคือ ไม่ให้ NGO บริหาร ให้เป็นแค่พี่เลี้ยงจริงๆ งบที่เครือข่ายได้มา คือ 3,000,000 บาท ให้พี่เลี้ยง 3 % ในส่วนนี้ โครงการเอามาพัฒนาศักยภาพ หนุนเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มสมาชิก เช่นเป็นค่าตอบแทนรายวันเวลาไปทำงาน ค่าเดินทาง ค่าประสานงาน..."

(ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2559)

จากข้อกำหนดของ SIF Menu 3 เครือข่ายต้องมีโครงสร้างที่ยอมรับได้ในระบบเป็นทางการ ดังนั้นเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจึงได้คัดเลือกประธานและกรรมการบริหารขึ้นมา 3 คน ให้ครอบคลุมพื้นที่ 3 อำเภอๆ ละ 1 คน โดยพิจารณาจากคุณลักษณะที่มีความเป็นผู้นำ และคล่องแคล่ว ซึ่งโครงการไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย อำเภอเมืองคือ รอยะ อำเภอหนองจิกคือ เจ๊ะปอ อำเภอยะหริ่งคือ นิราศ และนิราศได้รับคัดเลือกเป็นประธานเครือข่าย เพราะสมาชิกในกลุ่มให้ความเชื่อถือ และมีความเป็นผู้นำ ตลอดจนเขาเคยดำรงตำแหน่งประธานสมาพันธ์ประมงภาคใต้มาก่อน ด้วยเหตุนี้การบริหารจัดการเครือข่ายทั้งหมดอยู่ภายใต้การดำเนินงานของกรรมการบริหารทั้ง 3 คน

ขณะที่เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีมีโครงสร้างเครือข่ายและคณะกรรมการบริหารที่ชัดเจนอย่างเป็นทางการ แต่กลับเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความแตกแยก เพราะผู้ที่ไม่มีชื่ออยู่ในโครงสร้างเกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่มีตัวตน ไม่มีความสำคัญหรือไม่มี ความหมาย ความรู้สึกการมีส่วนร่วมในกลุ่มขาดหายไป ซึ่งแตกต่างจากเดิมมาก ทางโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำได้แจ้งไปยังเจ้าของทุน แต่ไม่สามารถแก้ไขได้ เนื่องจากเป็นข้อบังคับของ SIF ต้องปฏิบัติตาม พี่เลี้ยงเครือข่ายและเจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างลม้าย มานะการ ทำได้เพียงเฝ้าดูติดตาม สังเกตความเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนไหวของเครือข่าย ทั้งนี้ลม้ายได้เล่าถึงเหตุการณ์ในช่วงที่กรรมการบริหารเครือข่ายทั้ง 3 คนที่สมาชิกคัดเลือกเข้ามาบริหารปฏิบัติหน้าที่ ไว้ว่า

"...เราสังเกตเห็นว่ากรรมการทั้ง 3 คนเขารู้สึกว่าตัวเองเป็นหัวหน้าทีม เป็นคนถือบัญชี มีอำนาจเต็มที่ในเครือข่าย ผ่านไปสัก 6-7 เดือน เริ่มมีเสียงร้องเรียนจากสมาชิกว่ามีการทุจริตเงินกองทุน มีการบิดเบือนงบประมาณจัดซื้อเพื่อเอาค่าส่วนต่าง เกิดความไม่เชื่อใจกัน สมาชิกเครือข่ายทั้งหมดบอกว่าไม่เชื่อใจ 3 คนนี้อีกต่อไปแล้ว..."

(ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2559)

การประสานผลประโยชน์ที่ดำเนินโดยกรรมการบริหารเครือข่ายในช่วงของงบประมาณกองทุน SIF Menu 3 จึงเป็นการประสานผลประโยชน์ที่ไม่ยุติธรรมสำหรับสมาชิก เกิดการทุจริตหลายครั้ง เหตุการณ์นี้สะท้อนถึงความสำคัญของผู้ประสานผลประโยชน์ภายในเครือข่าย หรือผู้นำเครือข่ายที่ทำหน้าที่บริหารจัดการ หากผู้ประสานผลประโยชน์ดำเนินงานอย่างไม่ซื่อสัตย์ มีการทุจริต ย่อมส่งผลให้เครือข่ายมีความระส่ำระสาย เกิดเป็นความแตกแยกขึ้น อันเนื่องมาจากการประสานผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียม ไม่ยุติธรรมนั่นเอง และยังสะท้อนว่าผลประโยชน์เป็นปัจจัยแรก ที่อาจส่งผลให้กลุ่ม หรือเครือข่ายเกิดความไม่มั่นคงและหากไม่รีบดำเนินการแก้ไขอาจส่งผลให้เครือข่ายต้องล่มหรือยุติบทบาทลงได้ ท้ายที่สุดจึงได้ตกลงว่าทางเครือข่ายยังคงให้คณะทำงานของเครือข่าย ชุดเดิมปฏิบัติหน้าที่ต่อไป โดยทางโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำจะเข้ามาตรวจสอบเรื่องการบริหารงบประมาณอยู่เป็นระยะๆ อย่างใกล้ชิด ดังที่ลม้าย มานะการ กล่าวไว้ว่า

"... โดยเงื่อนไขของ SIF คือนการบริหารกลับมาที่โครงการพื้นที่ชุ่มน้ำไม่ได้ พี่เลยบอกว่าหลังจากนี้โครงการพื้นที่ชุ่มน้ำจะเข้าไปตรวจสอบให้มากขึ้น อย่าว่านะ เราทำเป็นการภายในไม่บอก SIF ก็ช่วยพยุงกันมาจนกระทั่งพอไปได้ จนในที่สุดก็ครบหนึ่งปีเป็นอันว่าหมดบของ SIF..."

(ลม้าย มานะการ, สัมภาษณ์ 3 พฤศจิกายน 2559)

หลังจากที่มีกรณีการทุจริตเงินกองทุน SIF Menu 3 เกิดขึ้น ทำให้สมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีเห็นพ้องกันว่าจะไม่กลับไปใช้โครงสร้างแบบเดิม หรือไม่จำเป็นต้องมีการกำหนดตำแหน่งอย่างอดีต จวบจนปัจจุบันนี้โครงสร้างการทำงาน การบริหารงานการประสานผลประโยชน์ต่าง ๆ ก็ยังคงดำเนินในลักษณะโครงสร้างหลวมๆ เช่นนี้มาโดยตลอด นอกจากนี้ผู้ศึกษายังได้รวบรวมกรณีการประสานผลประโยชน์ของกลุ่มสมาชิกเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีในระดับกลุ่มย่อยที่มีความน่าสนใจไว้ด้วย ดังกรณีของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละอาโหร์และบ้านท่ากำชำ

การดำเนินงานของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโล๊ะอาโหรนั้นจะไม่เน้นการทำงานเป็นกลุ่มใหญ่ จะเข้าร่วมกลุ่มหากแกนนำกลุ่มต้องการ กิจกรรมที่ทำระยะยาวอย่างการปลูกผักจะนิยมปลูกแบบแยกส่วน ของแต่ละครัวเรือน ดังนั้นการแบ่งผลประโยชน์ในลักษณะของงบประมาณ เงินทุนสนับสนุน หรือสิ่งของ จึงไม่เป็นปัญหากับกลุ่มนี้ เพราะหากมีงบประมาณสนับสนุนต้องผ่านคณะกรรมการทั้ง 7 คน โดยจะทำการเฉลี่ยแบ่งแก่สมาชิกอย่างยุติธรรม หรือการไปศึกษาดูงานนอกพื้นที่ จะประชุมคัดเลือกตัวแทนที่จะไปดังที่แหมะนะห์ ดอเลาะ รองประธานกลุ่มเล่าให้ฟังถึงการจัดการผลประโยชน์ของกลุ่ม ดังนี้

"...SIF ให้เงินทุนสนับสนุนการปลูกผักในตะโล๊ะอาโหรผ่านมาทางพี่ม้าย จากนั้นพวกเราแกนนำ 7 คน ก็จะไปสำรวจสิ่งของที่สมาชิกต้องการ และรีบจัดซื้อแจกจ่ายให้แต่ละครัวเรือน แต่ภายหลัง โครงการเปลี่ยนรูปแบบใหม่เป็นการให้เงินสดครอบครัวละ 3,000 บาท ให้ไปซื้อเองตามต้องการ..."

(แหมะนะห์ ดอเลาะ, สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2559)

ศิลปะการประสานผลประโยชน์ของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่น่าสนใจ เพราะมีแนวคิดในการประสานผลประโยชน์ด้านการใช้พื้นที่ป่าชายเลนภายในชุมชนเพื่อการทำมาหากินให้สมาชิกทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ห้ามจับจองพื้นที่ป่าชายเลนของชุมชนเพื่อใช้ทำมาหากินแต่เพียงผู้เดียวเด็ดขาด เพราะภายหลังจากการขุดร่องน้ำ หอยแครงเพิ่มจำนวนมากขึ้น ชาวบ้านบางคนจึงต้องการจับจองพื้นที่ไว้เพียงคนเดียว แบบแหว ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านท่ากำชำได้ให้สัมภาษณ์ว่า

"... เคยมีคนท่ากำชำหัวคิดแบบนี้ธุรกิจมาจับจองพื้นที่ เพราะหลังจากขุดร่องน้ำ หอยแครงจะเริ่มมา พวกนี้เกิดความโลภ เห็นแก่ตัว อยากได้เงิน คิดจะจองพื้นที่ตรงนี้ไว้เองคนเดียวเพื่อใช้จับหอย แต่สุดท้ายต้องเลิกล้มความคิด เพราะคนในชุมชนเขาไม่ยอมเด็ดขาด..."

(นาวิวัฒน์ หะยีบาซอ, สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2559)

การดำเนินงานของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโล๊ะอาโหรและบ้านท่ากำชำได้ดำเนินไปในทิศทางที่เหมาะสม สมาชิกหรือชาวบ้านเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรง เท่าเทียมทั่วทุกครัวเรือน ดังนั้นศิลปะการประสานผลประโยชน์จึงต้องมีกฎ ระเบียบ ข้อตกลงร่วมกัน ตลอดจนมีแกนนำที่เหมาะสม เพื่อประสานประโยชน์ที่ทุกคนจะได้รับอย่างยุติธรรม

4. การเคลื่อนไหวทางสังคม

เมื่อพิจารณาการรวมตัวกันของชุมชนรอบอ่าวปัตตานีทั้ง 12 ชุมชน เป็นเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี นับว่าเป็นตัวอย่างของการรวมเครือข่ายเพื่อเคลื่อนไหวทางสังคมที่น่าสนใจ อันมีเป้าหมายที่จะผลักดันให้สังคมเกิดความเคลื่อนไหวไปในทิศทางที่ทางเครือข่ายต้องการ นั่นคือให้สังคมหันกลับมาสนใจใส่ใจ เกิดความตระหนักถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับอ่าวปัตตานีและผู้ที่เกี่ยวข้องรอบๆ อ่าวที่ใช้พื้นที่อ่าวในการหาเลี้ยงชีพ จนนำมาสู่การร่วมแก้ไขปัญหาและฟื้นฟูทรัพยากรทะเลในอ่าวปัตตานี สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการปรับตัว และแสวงหาทางแก้ไขปัญหานั้นเนื่องมาจากการสูญเสียแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติในการทำมาหากินของคนรอบอ่าว ทั้งยังเป็นการบรรเทาและป้องกันมิให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมาอีกด้วย

จากการศึกษาพบว่าเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีมีการเคลื่อนไหวในลักษณะเริ่มต้นก่อตั้งเป็นเครือข่ายเล็กๆ ที่ประกอบด้วยชุมชนรอบอ่าวเพียงไม่กี่ชุมชน การทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในอ่าวปัตตานี มาโดยตลอด อาทิ กิจกรรมการปลูกป่าชายเลนและป่าสน การจัดกิจกรรมปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ กิจกรรมส่งเสริมอาชีพของประชาชนรอบอ่าวเช่น การเลี้ยงหอยแครง การเลี้ยงหอยแมลงภู่ การเลี้ยงปลากระพง การปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นต้น

การเคลื่อนไหวของเครือข่ายผ่านการจัดกิจกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชนรอบอ่าวปัตตานี สร้างเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติให้มีศักยภาพในการจัดการอย่างยั่งยืน อันเป็นการพัฒนาอาชีพของคนในชุมชนรอบอ่าวปัตตานีให้มีความมั่นคงทางด้านอาหารและรายได้ ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการกลุ่ม (learning and group process) ผ่านการจัดประชุมทั้งในระบบย่อยในชุมชนและระดับเครือข่ายใหญ่ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทักษะศึกษา และการมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในเครือข่ายจากการสัมภาษณ์แกนนำและสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีในชุมชนรอบอ่าวปัตตานีได้ให้ข้อมูลถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนของพวกเขาได้รับอย่างมากมาย ทั้งนี้ ผู้ศึกษาจะยกตัวอย่างการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวาผ่านการจัดกิจกรรมเขื่อนชีวภาพบ้านหอยแมลงภู่ ซึ่งเริ่มดำเนินการมาในช่วงปี พ.ศ. 2553 ดังคำกล่าวของมนูญ สุขอ้อม สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา ที่ว่า

"... บางตาวาเริ่มเลี้ยงหอยแมลงภู่กับเครือข่ายช่วงปี 53 แต่มาเกิดภัยพิบัติพายุใหญ่ น้ำท่วมหมู่บ้าน หอยแมลงภู่ที่เลี้ยงไว้เสียหายหนักมากเป็นบทเรียนให้เห็นว่าการอนุรักษ์สำคัญ โดยเฉพาะกับทะเลหน้าหมู่บ้าน ถ้าเราอนุรักษ์ให้ทะเลบ้านเราอุดมสมบูรณ์ ก็จะมีหอยแมลงภู่มาเกาะเยอะเป็นแหล่งหลบภัยให้สัตว์ทะเลขนาดเล็กได้ พวกสัตว์ทะเลที่หายไปก็จะได้กลับคืนมา..."

(มนูญ สุขอ้อม, สัมภาษณ์ 28 ตุลาคม 2559)

"... การเลี้ยงหอยแบบที่เราทำมันส่งผลกระทบต่อคนอื่นที่ใช้ประโยชน์จากทะเลร่วมกับเรา กรมเจ้าท่าเขาเลยมาให้ความรู้เรื่องสิทธิการใช้ประโยชน์พื้นที่ในทะเล ส่วนมอ.เข้ามาช่วยเรื่องวิชาการ เลี้ยงหอยโดยใช้ไม้ไผ่ทำเขื่อนชีวภาพ เราทดลองทำแล้วได้ผลดีเกินคาด เพราะนอกจากหอยมันจะมาเกาะกันเยอะแล้ว แนวไม้ไผ่ที่ปักยังช่วยดูดซับคลื่นด้วย ถือเป็นประโยชน์กับชุมชนมาก เพราะสร้างทั้งรายได้ และเพิ่มอาหารให้กับคนในชุมชนด้วย..."

(เจ๊โก๊ะ สะมะแอ, สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม 2559)

"...สำหรับผมได้เรียนรู้เรื่องการทำเขื่อน เลี้ยงหอยแมลงภู่ เพราะเราทดลองทำมาตั้งแต่แรกเริ่มกิจกรรม เราจะรู้ว่าต้องปักต้องทำอย่างไร พอรู้แล้วก็สอนคนอื่น ๆ ต่อ ทำให้เรามีโอกาสได้พูดคุยกับคนในชุมชนมากขึ้น ความสัมพันธ์ดีขึ้น สนิทกันขึ้น ได้ทั้งเลี้ยงหอยได้ทั้งเพื่อน เลย์รู้สึกชอบกิจกรรมนี้..."

(อาบุญกานา มิเต็ง, สัมภาษณ์ 4 สิงหาคม 2559)

นอกจากกิจกรรมที่ได้กล่าวในข้างต้น เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานียังมีการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเรียกร้องให้หน่วยงานภาครัฐพิจารณาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับอ่าวปัตตานี ซึ่งที่เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนคือ การเคลื่อนไหวโดยการชุมนุมประท้วงหน้าศาลากลางจังหวัดปัตตานีเมื่อปี พ.ศ. 2543 เพื่อเรียกร้องให้ทางจังหวัดแก้ไขปัญหาเรื่องเรืออวนลาก อวนรุน ที่ทำให้ทรัพยากรในอ่าวปัตตานีเสื่อมโทรมลง โดยใช้รูปแบบของการนั่งประท้วง (sit-ins) ที่ปราศจากความรุนแรง ซึ่งถือเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบหนึ่งซึ่งอาศัยวิธีขัดขวางอันเป็นการปฏิบัติแบบทำทนายที่ไม่ผิดกฎหมาย

แต่ทว่าเมื่อพิจารณาถึงกิจกรรมและการเคลื่อนไหวของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีทั้งหมดร่วมกับวัตถุประสงค์ในข้อ 1 ที่ศึกษาถึงพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี จะพบว่ากิจกรรมและการเคลื่อนไหวทางสังคมของเครือข่ายก็มีพัฒนาการของการเคลื่อนไหวทางสังคมเช่นเดียวกัน กล่าวคือ เริ่มต้นจากการแก้ไขปัญหาเรืออวนลาก อวนรุนด้วยการเคลื่อนไหวที่อาศัยความรุนแรง ดังที่มะรอนิง สาและ ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ กล่าวไว้ว่า

"...ตอนแรกเลย พวกเรายังไม่ได้รวมตัวกันเป็นเครือข่าย ก็อยู่แบบบ้านใครบ้านมัน ตอนนั้นบ้านแบนิง (แกนนำกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบูดี) รวมกันออกไปไล่เรืออวนลาก อวนรุน ของพวกนายทุน เจ๊ะฮูก็ไปด้วย มีการยิงกันปะทะกันกับพวกเรา มีคนเสียชีวิตด้วยนะ เป็นลูกเรือฝั่งไหน ฝ่ายเราปลอดภัยดี..."

(มะรอนิง สาและ, สัมภาษณ์ 23 สิงหาคม 2559)

ด้วยเหตุนี้เอง การเคลื่อนไหวทางสังคมด้วยวิธีการใช้ความรุนแรงจึงเป็นวิธีแรกที่ชาวบ้านใช้ในการตอบโต้กับกลุ่มนายทุน ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาแบบตาต่อตา ฟันต่อฟัน โดยทางชุมชนกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีได้ทำให้ทรัพย์สิน คือเรืออวนลาก อวนรุน ของนายทุนเสียหาย รวมไปถึงการเข้าไปทำร้ายลูกเรือจนนำมาสู่การเสียชีวิตในที่สุด แต่เมื่อกลุ่มเห็นว่าวิธีการเคลื่อนไหวที่กำลังใช้อยู่ นั้น นอกจากจะไม่ได้ผลแล้ว ยังไม่ได้รับความร่วมมือหรือการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่เลวร้ายกว่านั้นก็คือ เรืออวนลากอวนรุนก็ยังคงไม่หายไปจากอ่าวปัตตานี ชุมชนกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีจึงเริ่มเรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนแนวทางการเคลื่อนไหวของกลุ่มหันมาใช้แนวทางการเคลื่อนไหวและทำกิจกรรมที่ได้รับการยอมรับจากสังคม นั่นคือการรวมตัวประท้วง ซึ่งขณะนั้นชุมชนกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีได้มีการประสานรวมตัวกันเป็นเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีซึ่งมีขนาดใหญ่พอสมควร ประกอบด้วยสมาชิกหลายชุมชนรอบอ่าวปัตตานี อาทิ ชุมชนบ้านบูดี บ้านดาโต๊ะ บ้านตะโล๊ะสะมิแล บ้านตันหยงลุโล๊ะ บ้านบางตาวา บ้านปากบางตาวา เป็นต้น

การประท้วงครั้งนี้ เป็นการประท้วงด้วยการนั่งประท้วง ซึ่งชุมชนสมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีทั้งหมดจะส่งข่าวกันด้วยวิธีการบอกต่อแบบปากต่อปาก การกระจายข่าวที่รวดเร็วร่วมกับความเดือดร้อนที่ชุมชนรอบอ่าวปัตตานีได้รับผลกระทบจากเรืออวนลาก อวนรุนของนายทุน และความเข้าใจในความยากลำบากซึ่งกันและกันของเพื่อนร่วมอาชีพ ทำให้ทุกชุมชนพร้อมใจเข้าร่วมการประท้วงในครั้งนี้โดยพร้อมเพรียงกัน ณ ศาลากลางจังหวัดปัตตานี ในปี พ.ศ. 2543

ผลลัพธ์ในการประท้วงนับว่าทางเครือข่าย ประสบผลสำเร็จเพราะอธิบดีกรมประมง ได้ลงมาเจรจาและสัญญาว่าจะดำเนินการต่อไป เพราะเมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2551 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีการออกประกาศ กำหนดห้ามใช้เครื่องมืออวนรุนและอวนลากที่ใช้ประกอบเรือยนต์ทำการประมงในพื้นที่อ่าวปัตตานี พร้อมทั้งยังมีการระบุรายละเอียดของจุดพิกัดที่ห้ามใช้เครื่องมืออวนรุนและอวนลากรอบอ่าวปัตตานีไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้ชาวประมงท้องถิ่นสามารถประกอบอาชีพเพิ่มเติมเพื่อยังชีพต่อไปได้

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ

ในบทนี้ผู้ศึกษานำเสนอ 3 ประเด็นสำคัญ คือ 1) สรุปผลการวิจัย 2) อภิปรายผลการวิจัย และ 3) ข้อเสนอแนะ

การศึกษาการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี 2) วิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และ 3) ค้นหาวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย 1) ประธานชุมชนกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี 12 ชุมชนๆ ละ 1 คน รวม 12 คน 2) สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี 6 คน 3) ชาวบ้านในชุมชนรอบอ่าวปัตตานี 6 คน 4) นักวิชาการประจำโครงการกิจกรรมต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี 3 คน และ 5) ผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้อง/ เข้าใจการทำงานของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี 3 คนรวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น 30 คน โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นหลัก รวมทั้งการสนทนากลุ่มและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และหลังจากรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ตรวจสอบความครบถ้วน แล้ววิเคราะห์เนื้อหาแบบพรรณนาความ สร้างข้อสรุปตามหลักการตีความจากข้อมูลเป็นรูปธรรม หรือปรากฏการณ์ที่เป็นจริงทางสังคมด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า เพื่อให้มั่นใจในความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยมีข้อสรุป ดังนี้

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคล

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 30 คน เป็นเพศชาย 23 คน หญิง 7 คน มีอายุเฉลี่ย 49 ปี ต่ำสุด 35 ปี สูงสุด 89 ปี นับถือศาสนาอิสลาม 24 คน ศาสนาพุทธ 6 คนระดับการศึกษาสูงสุดคือ ระดับมัธยมศึกษา 14 คน รองลงมาคือ ประถมศึกษา 9 คน ประกอบอาชีพหลักมากที่สุด คือ ประมง รับจ้างทั่วไป และเกษตรกร อย่างละเท่ากัน 7 คน รองลงมาคือธุรกิจส่วนตัว 3 คน สำหรับอาชีพรองส่วนใหญ่ รับจ้างทั่วไป 7 คน รองลงมาอาชีพประมง 5 คน รายได้ต่อเดือนเฉลี่ย ประมาณ 9,897 บาท สถานภาพในชุมชนส่วนใหญ่คือ ผู้นำธรรมชาติ 9 คน รองลงมาคือลูกบ้าน 5 คน สถานภาพในกลุ่มอนุรักษ์

อ่าวปัตตานีมากที่สุด คือประธานกลุ่ม 11 คน รองลงมาคือ รองประธาน 5 คน ส่วนสถานภาพในเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีส่วนใหญ่ คือ สมาชิก 15 คน รองลงมาคือ กรรมการ 11 คน

2. พัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

จากการศึกษาพบว่าพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีแบ่งเป็น 4 ระยะ สามารถสรุปและอภิปรายผล ได้ดังนี้

2.1 ระยะการก่อตัวของเครือข่าย

ระยะการก่อตัวของเครือข่ายเป็นระยะที่ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่กระทบต่อการดำเนินชีวิต ส่งผลให้เกิดความคิดที่จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานี การรวมตัวยังไม่ขยายวงกว้างถึงระดับที่สร้างเป็นเครือข่าย เป็นเพียงรวมกลุ่มเล็ก ๆ อย่างไม่เป็นทางการ ไม่มีโครงสร้างการบริหารจัดการ เน้นการทำงานด้วยจิตอาสาที่ต้องการช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน

จากการศึกษาสรุปได้ว่าปัจจัยที่ยืดโยงให้ชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มในระยะการก่อตัวของเครือข่าย ประกอบด้วย 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) การสื่อสารของชาวบ้านเมื่อพบปะกันตามโอกาสต่างๆ เช่น เมื่อทำงานออกทะเล การปฏิบัติศาสนกิจที่มีสยิด การร่วมงานพิธีสำคัญของชุมชน การเสวนาในสภากาแฟประจำหมู่บ้าน 2) ความเห็นอกเห็นใจกัน รวมถึงแกนนำของชุมชนมีความเข้มแข็ง ไม่นิ่งดูตายต่อปัญหาและมีความกล้าที่จะเคลื่อนไหวเพื่อให้อ่าวปัตตานีเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น 3) มัสยิดเป็นเสมือนศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ทุกคนจะมารวมตัวเพื่อปฏิบัติศาสนกิจ ทำให้เกิดการสื่อสารชักชวนให้ร่วมกลุ่มเพื่อเสริมสร้างพลังในการแก้ไขปัญหา และ 4) ความต้องการแสวงหาทรัพยากรและรายได้เพื่อการดำรงชีพเลี้ยงดูครอบครัว ซึ่งเป็นแรงกดดันให้ชาวบ้านต้องหาแนวทางแก้ไขปัญหานี้โดยเร่งด่วน

ผลการศึกษาพัฒนาการในระยะก่อตัวของเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี พบว่าสอดคล้องกับฮัสสัน ดุมาลี และจันทนา สุทธิจารี (2556) ที่ศึกษาเรื่องขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลอ่าวปัตตานี กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ที่พบว่าการก่อตัวของเครือข่ายโดยมีปัญหภายในชุมชน ความสัมพันธ์ส่วนตัว และการมีประสบการณ์ร่วมเป็นปัจจัยหลักผลักดันให้ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นญาติมิตร คนรู้จัก เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมอาชีพ และสมาชิกในชุมชนที่มักพบกันบ่อยๆ รวมกลุ่มกันแสวงหาหนทางแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของอ่าวปัตตานีร่วมกัน นำไปสู่การพัฒนาความสัมพันธ์ในลักษณะของเครือข่ายเพื่อร่วมแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะทั้ง 12 ชุมชนสมาชิกเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เป็นชุมชนซึ่งมีพื้นที่อยู่ติดกับอ่าวปัตตานี

ทำให้มีอ่าวปัตตานีเป็นฐานทรัพยากรที่สำคัญของชุมชน วิถีชีวิตของคนในชุมชนจึงมีความผูกพันกับอ่าวปัตตานีในระดับสูง เมื่ออ่าวปัตตานีมีปัญหาความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศและทรัพยากรในอ่าว ชุมชนทั้งหมดโดยรอบจึงได้รับผลกระทบร่วมกัน มีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน มีความเข้าใจในความทุกข์ยาก ได้ดีกว่าคนภายนอกพื้นที่ที่มีได้ประสบปัญหาด้วยตนเอง ส่งผลให้การรวมกลุ่ม ก่อตั้งเครือข่าย เพื่อแก้ไขปัญหาและดำรงความเป็นเครือข่ายได้อย่างเข้มแข็งมาเป็นระยะเวลาานตราบจนปัจจุบัน

นอกจากนั้นผลการศึกษายังสอดคล้องกับการศึกษาของวิทยา เรื่องฤทธิ์ และ Homg-Chang Hsieh (2558) ที่ศึกษาเรื่องก้าวให้พ้นกับดักของคริสตลเลอร์จากแนวคิดแหล่งกลางถึงฐานคติแบบเครือข่าย ที่พบว่าระบบโครงสร้างการพึ่งพาอาศัยกันของสมาชิกภายในชุมชนหรือสังคมเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการก่อตัวของเครือข่าย ทั้งนี้อาจเนื่องจากโครงสร้างทางสังคมที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน สมาชิกจะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สามารถพูดคุย ขอความช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ เป็นเสมือนกลไกอัตโนมัติเพื่อเอาตัวรอด เมื่อสมาชิกประสบปัญหาในชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันจึงต้องการหาทางแก้ไข โดยพยายามสื่อสารถึงคนอื่นๆ ให้ร่วมรับรู้และ ควรร่วมมือกันเร่งหาทางป้องกันแก้ไข จากนั้นความร่วมมือจะเริ่มขยายวงกว้างจนในที่สุดกลายเป็นเครือข่ายที่ขับเคลื่อนโดยอาศัยพลังชุมชนในการแก้ไขปัญหา

2.2 ระยะเวลาขยายตัวหรือประสานความร่วมมือ

พัฒนาการของเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีในระยะการขยายตัวหรือการประสานความร่วมมือนั้น เป็นระยะที่สังคมและชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาเริ่มรับรู้และเข้าใจถึงการดำเนินงานของกลุ่มชาวบ้านที่พยายามรวมตัวกันขึ้นเพื่อเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานีเสื่อมโทรม ช่องทางการสื่อสารที่ใช้เป็นหลักคือ การบอกกล่าวแบบปากต่อปาก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540) ที่พบว่า พัฒนาการของการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จในขั้นตอนที่สองคือการขยายตัวและการเชื่อมประสาน เน้นการสร้างการรวมกลุ่มให้เกิดองค์กรเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มต้องการขยายตัวในเชิงพื้นที่ กล่าวคือมีการปรับเพิ่มพื้นที่ชุมชนเครือข่ายและขยายความสัมพันธ์ผ่านการประสานความร่วมมือไปยังสมาคมอนุรักษ์ต่างท้องถิ่น เช่น สมาคมหยาดฝนจังหวัดตรัง เพื่อเรียนรู้กระบวนการทำงานในลักษณะกลุ่มและเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดกิจกรรมของกลุ่มในระยะนี้จึงค่อนข้างถี่และหลากหลาย เพื่อผลักดันให้กลุ่มเป็นที่รู้จักในวงกว้างขึ้น เช่น การนำสื่อมวลชนมาทำข่าวเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของเครือข่ายการทำวิจัยและเขียนหนังสือ การรณรงค์ให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล การประสานการทำงานร่วมกับภาครัฐ การชุมนุม ผลักดันในเชิงนโยบาย จนที่สุดแล้วนำไปสู่การรวมกลุ่มของชุมชนประมงพื้นบ้านจัดตั้งเป็น

สัมพันธภาพประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี กิจกรรมที่จัดในระยษนี้ส่งผลโดยตรงทำให้ความสัมพันธ์ภายในระหว่างสมาชิกกลุ่มดีขึ้น มีความผูกพันกันมากขึ้น กลุ่มจึงเกิดความเข้มแข็งขึ้นตามมาเป็นลำดับ

2.3 ระยะเวลาดำเนินงานตามเป้าหมาย

ระยะเวลาดำเนินงานตามเป้าหมาย เป็นระยะที่เครือข่ายได้ดำเนินงานมาในช่วงหนึ่งแล้ว เกิดความเข้มแข็ง จึงมีการสานต่อและเชื่อมโยงกับฝ่ายต่างๆ ในการจัดการกับประเด็นปัญหาต่างๆ เริ่มมีการวางแผนขยายเครือข่ายอย่างเป็นระบบ ชื่อเสียงของเครือข่ายเริ่มเป็นที่รู้จักของสังคม สังคมเริ่มรับรู้เกี่ยวกับการทำงาน กิจกรรม และวัตถุประสงค์ และประโยชน์ของเครือข่าย ทำให้การประสานงานกับหน่วยงานอื่นทำได้ง่ายขึ้น ช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างคล่องตัว

ผลการศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีในระยะที่ 2 และระยะที่ 3 พบว่า มีความสอดคล้องกับแนวคิดการแบ่งบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายในสังคมของ Kilduff, Martin and Tsai, Wenpin (2003) ที่กล่าวว่า เครือข่ายต้องมีบทบาทในการทำงานร่วมกัน 3 ระดับ คือ ระดับกิจกรรม หรือการทำงาน (ทีมทำ) ระดับการสนับสนุนและประสานงาน (ทีมนำ) รวมทั้งระดับการส่งเสริมและการให้คำปรึกษา (ทีมหนุน) เพื่อผลักดันการทำงานของเครือข่ายให้สามารถดำเนินไปได้อย่างสะดวก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการทำงานแบบเครือข่าย เป็นการประสานพลัง (synergy) ดังนั้นสมาชิกเครือข่ายจึงมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานขับเคลื่อนร่วมกัน ตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ กฎเกณฑ์ของเครือข่าย กิจกรรม และการขยายเครือข่ายในลักษณะของการประสานความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ส่งผลให้เครือข่ายขยายตัวมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น และดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สังเกตได้จากข้อเรียกร้องการออกกฎหมายทางทะเลเกี่ยวกับการห้ามใช้เครื่องมือประมงประเภทอวนรุน-อวนลาก ในอ่าวปัตตานีระยะ 3,000 ไมล์ทะเล นับเป็นความสำเร็จประการหนึ่งของเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่น่าภาคภูมิใจ

2.4.ระยะภายหลังจากการดำเนินงานตามเป้าหมาย

ในระยะภายหลังจากการดำเนินงานตามเป้าหมาย พบว่าแกนนำเครือข่าย ตลอดจนโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงและที่ปรึกษาของเครือข่ายเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการเครือข่าย เพื่อให้เครือข่ายสามารถดำรงอยู่ได้ไม่ยุดติหรือลุ่มเลิก การตระหนักในสถานภาพ บทบาทของสมาชิกภายในเครือข่าย การทำงานอย่างกระตือรือร้นและรับผิดชอบในภารกิจหน้าที่ จะเป็นปัจจัยหนุนเสริมให้การทำงานของเครือข่ายมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลตามความต้องการของเครือข่ายที่

มุ่งแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ของทรัพยากรในอ่าวปัตตานี ดังนั้นภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของเครือข่ายเสรีจัสติส แกนนำเครือข่ายจะดำเนินการบริหารจัดการเครือข่ายอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการพัฒนากิจกรรม ความสัมพันธ์ และร่วมรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืน อีกทั้งการทำงานของเครือข่ายมีการประสานกับภาคส่วนต่างๆ เสมอ ตั้งแต่เริ่มดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายจนถึงภายหลังกิจกรรม ทำให้มีโอกาสติดต่อกับผู้คนและองค์กรที่หลากหลาย แม้จะมีความแตกต่างกันทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ คັນสนีย์ จันทรานุภาพ (2550) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายทางสังคมระหว่างชุมชนคริสต์ปัตตานีกับชุมชนเพื่อนบ้านเพื่อความสมานฉันท์ ที่พบว่า การส่งเสริมและพัฒนาเครือข่ายทางสังคมโดยอาศัยความเป็นหุ้นส่วนทางวัฒนธรรมของสมาชิกเครือข่ายที่มีความแตกต่างกัน เป็นปัจจัยหลักในการส่งเสริมพัฒนาการของเครือข่ายตั้งแต่ระยะเริ่มก่อตัวไปจนถึงระยะภายหลังการดำเนินงานตามเป้าหมาย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ สมาชิกเครือข่าย ตัดสินใจเข้าร่วมเครือข่ายด้วยความสมัครใจ เพราะมีความสนใจ มีทักษะและประสบการณ์ร่วม ทั้งปัญหา วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างด้านความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน ภาษา ศาสนา ขนบประเพณี หรือวัฒนธรรม

3. ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เป็นผลมาจากความสัมพันธ์ของปัจจัย 4 ประการ ประกอบด้วย 1) สถานภาพ บทบาทสมาชิก 2) พื้นฐานความสัมพันธ์ภายใน 3) ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ และ 4) ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์ องค์ประกอบทั้ง 4 ประการ เชื่อมโยงสู่ลักษณะความสัมพันธ์ภายในของเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี โดยมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงซ้อน ซึ่งปรากฏอยู่ในความสัมพันธ์ทุกระดับ ทั้งในระดับบุคคล-ต่อ-บุคคล บุคคล-ต่อ-กลุ่ม กลุ่ม-ต่อ-กลุ่ม กลุ่ม-ต่อ-เครือข่าย และเครือข่าย-ต่อ-เครือข่าย โดยมีวัตถุประสงค์ หรือ จุดมุ่งหมายหลักในการรวมตัวเป็นเครือข่ายเดียวกันคือ ร่วมกันฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวปัตตานี ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เป็นสำคัญ แม้ว่าจะมีภาพของความสัมพันธ์ส่วนตัวที่ฉาบผิวภายนอกเอาไว้ก็ตาม ดังเช่น การเป็นญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน ร่วมอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกมลทิพย์ เฟิงศิริ และชูฤทธิ์ เสนีย์มโนมัย (2556) ที่ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมของการเคลื่อนย้ายสุกรในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่พบว่าการมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนของหน่วยย่อยซึ่งก็คือโรงฆ่าสัตว์มีความสำคัญมากที่สุดในเครือข่าย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหากสมาชิกในเครือข่ายไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันแล้ว ก็ไม่ต่างอะไรกับก้อนหินแต่ละก้อนที่รวมกัน

อยู่ในถุ่ อย่งเป็นอิสระ ด่งนั้นสมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น มีการติดต่อผ่านการพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชมุร่วมกัน ผลของการปฏิสัมพันธ์นี้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการเคลื่อนไหวภายในเครือข่ายตามมา และลักษณะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนกัน (reciprocal exchange) มากกว่าที่จะเป็นผู้ให้หรือเป็นผู้รับฝ่ายเดียว (unilateral exchange) ฉะนั้นยิ่งสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใด ก็เกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้นทำให้การเชื่อมโยงแน่นแฟ้นมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมากขึ้น

ส่วนลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีด้านสถานภาพบทบาทสมาชิก สอดคล้องกับการศึกษาของ ปณิธิ สุขสมบูรณ์ (2545) ที่ศึกษาเรื่อง เครือข่ายทางสังคมและการแสวงหาทางเลือกของแม่ค้าหาบเร่ แผงลอย: กรณีศึกษาแม่ค้าหาบเร่แผงลอยชาวอีสานที่อาศัยอยู่ในชุมชนนางเลิ้ง ที่พบว่า สถานภาพและบทบาททางสังคมเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นที่สุดที่ทำให้ผู้หญิงประกอบอาชีพค้าขายหาบเร่แผงลอย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานภาพและบทบาททางสังคมเป็นเรื่องของพฤติกรรมและหน้าที่ ความรับผิดชอบ ด่งนั้นเมื่อบุคคลดำรงสถานภาพใด บทบาทใด ก็ควรแสดงพฤติกรรมให้ตรง และเหมาะสมกับหน้าที่ความรับผิดชอบนั้นเพื่อให้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีด้านพื้นฐานความสัมพันธ์ภายใน มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ เต๋นนภา ปัดทุม และคณะ (2557) ที่ศึกษาเรื่องเครือข่ายทางสังคมและการสูบบุหรี่ของนักเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษา (ปวช.ปี 1) แห่งหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา ที่พบว่า พื้นฐานความสัมพันธ์ภายในกลุ่มของนักเรียน เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของนักเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความสัมพันธ์ส่วนตัวของแต่ละบุคคลหรือสมาชิกภายในเครือข่ายเป็นสำคัญ รวมทั้งการรับรู้และตัดสินใจแลกเปลี่ยนในเชิงผลประโยชน์ด้วย ทั้งการแลกเปลี่ยนด้านวัตถุ เช่น เงิน สิ่งของ ค่าจ้าง ค่าตอบแทน และด้านจิตใจ อาทิ ความร่วมมือ ความช่วยเหลือ ที่ก่อให้เกิดบุญคุณที่ต้องมีการตอบแทนกันในภายภาคหน้า

ส่วนลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีด้านทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ สอดคล้องกับการศึกษาของชนนิกันต์ รอดมรรณ และมธุรส ผ่านเมือง (2554) และภัทรภร พลพนาธรรม และคณะ (2554) ที่พบว่า ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมพื้นฐานของความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในเครือข่ายที่เกิดขึ้นเป็นความสัมพันธ์ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก

เครือข่ายเอาไว้สมาชิกเครือข่ายจะเป็นผู้กำหนดทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ของตนเองจากความพึงพอใจ (satisfaction) และความเต็มใจของ ตนเองที่จะทำการแลกเปลี่ยนกับคู่ความสัมพันธ์ ทั้งนี้จะคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทนจากอีกฝ่ายมาร่วมประกอบการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนและกำหนดทิศทางการไหลของความสัมพันธ์ด้วย

ในด้านลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ด้านความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์ มีความสอดคล้องกับอัฐพร กิ่งบุ และณัฐวุฒิ บัณรูป (2558) และธนพฤกษ์ ชามะรัตน์ (2558) ที่พบว่า ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน และมีจุดมุ่งหมายร่วมเดียวกัน ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์จะขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ส่วนตัวของสมาชิกภายในเครือข่ายทางสังคม ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะลักษณะการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม เกิดขึ้นภายในกลุ่มเดียวกันมากกว่านอกกลุ่ม จึงทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกันตามจุดมุ่งหมายที่มีร่วมกัน

4. การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

วิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม (social network construction) ของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ประกอบด้วย 4 วิธีการ ได้แก่ 1) ทักษะและประสบการณ์ร่วม 2) การติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิด 3) ศิลปะการประสานผลประโยชน์ และ 4) การเคลื่อนไหวทางสังคม วิธีการทั้ง 4 จะมีความเกี่ยวข้องกัน ไม่สามารถแยกหรือเลือกใช้เพียงวิธีใดวิธีหนึ่งเพื่อสร้างเครือข่ายได้ ด้วยเหตุนี้ เมื่อนำวิธีการทั้ง 4 มาพิจารณาร่วมกันจึงสามารถสรุปเป็นวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีได้ว่า เริ่มต้นจากการทำกิจกรรมทางสังคมในกลุ่มเล็กๆ ในฐานะคนรู้จักกัน เพื่อนบ้าน ญาติมิตร เพื่อนร่วมอาชีพ นำมาซึ่งการมีทักษะและประสบการณ์ร่วมกันจากการทำกิจกรรม จากนั้นพัฒนามาสู่การรวมกลุ่มในรูปแบบเครือข่ายทางสังคมแบบหลวม และมีลักษณะเป็นเครือข่ายท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันสมาชิกที่ร่วมกิจกรรมจะมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างใกล้ชิด โดยเป็นการติดต่อสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินงานอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรในอ่าวปัตตานี ซึ่งมักเป็นข้อมูลเชิงลึก ต่อมาจะมีการประสานผลประโยชน์ด้วยการบริหารจัดการทั้งผลประโยชน์ที่เป็นเงินและไม่เป็นเงินแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันอย่างยุติธรรม พึงพอใจของทุกฝ่าย ทั้งนี้จะดำเนินควบคู่ไปกับการเคลื่อนไหวทางสังคมของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง จนนำมาซึ่งความสำเร็จตามเป้าหมายของเครือข่ายเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรในอ่าวปัตตานี

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของธีรวิทย์ กายแก้ว (2556) และวิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540) ที่พบว่า เครือข่ายทางสังคมของนักฟุตบอลสมัครเล่นในกลุ่มกรุงเทพเหนือเกิดจากการรวมกลุ่มของ

บุคคลที่มีความสนใจในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอมีเป้าหมายและประโยชน์ร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และมีเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายทางสังคม ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของทุนทางสังคม นอกจากนี้ผลการศึกษายังสอดคล้องกับการศึกษาของ รุจเรขา วิทยายุทธมิกุล (2554) ที่พบว่า เครือข่ายทางสังคมที่พัฒนาขึ้นเกิดจากความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างบุคคลเป็นสำคัญทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสร้างเครือข่ายทางสังคม เป็นกิจกรรมการก่อให้เกิดกลุ่มเพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยน การจัดกิจกรรม หรือแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ดังนั้นจึงต้องอาศัยหลาย ๆ วิธีการเพื่อเชื่อมโยง เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน จนประสานกันกลายเป็นเครือข่ายในที่สุด

นอกจากนั้นข้อค้นพบนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของปาน กิมปี (2540) ที่พบว่าการส่งเสริมกระบวนการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน ประกอบด้วย ประสบการณ์ร่วมในการวิเคราะห์สภาพปัญหา ทางเลือกในการแก้ไขปัญหา และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสร้างเครือข่ายจำเป็นต้องอาศัยการประสานเชื่อมโยงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และยังคงสอดคล้องกับการศึกษาของประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล (2538) ที่พบว่าเงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ ประกอบด้วย การติดต่อสื่อสารที่สะดวก รวดเร็ว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประสิทธิภาพของการติดต่อสื่อสารส่งผลให้ข้อมูลมีความถูกต้องแม่นยำและส่งถึงผู้รับสารได้อย่างทั่วถึงและทันท่วงที

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1.1 จากการศึกษาพบว่า ปัญหาของชุมชนที่เกิดขึ้น สมาชิกในชุมชนเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาโดยเริ่มจากแกนนำหรือผู้นำในชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นผู้นำที่เป็นทางการหรือเป็นผู้นำธรรมชาติก็ได้ ออกมาแสดงบทบาท กระตุ้นให้สมาชิกชุมชนตระหนัก และร่วมมือกันแก้ไขปัญหา ซึ่งอาศัยพลังกลุ่มขับเคลื่อน เมื่อกลุ่มดำเนินการเคลื่อนไหว จะเริ่มมีพันธมิตรที่ให้ความร่วมมือมากขึ้น จนในที่สุดเกิดการพัฒนาเป็นเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างเป็นทางการ ดังนั้น การส่งเสริมศักยภาพของผู้นำชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่หน่วยงานภาครัฐควรตระหนัก และ ควรจัดให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับลักษณะเสริมสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำ โดยเฉพาะผู้นำในระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน ซึ่งมีความใกล้ชิดกับชาวบ้านมากที่สุด

1.2 การรวมกลุ่มในลักษณะของเครือข่าย เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนและสังคม เป็นเสมือนการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้แสดงศักยภาพของตนเองออกมาอย่างเต็มที่ กิจกรรมเครือข่ายเปรียบได้กับเวทีแสดงความสามารถของชาวบ้าน ซึ่งทำให้ทราบได้ว่าชาวบ้านยังต้องการการส่งเสริมหรือพัฒนาในด้านใดเพิ่มเติมอีกบ้าง ฉะนั้นหน่วยงานของภาครัฐที่ใกล้ชิดกับชาวบ้านมากที่สุดคือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมผ่านเวทีประชาสังคมหรือประชารัฐ ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านทั้ง 4 ด้าน คือ การแสดงความคิดเห็น การปฏิบัติ การมีส่วนร่วมได้เสีย และการประเมินผล

1.3 การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะเป็นไปภายใต้การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ทั้งผลประโยชน์ด้านวัตถุ เช่น เงิน ค่าตอบแทน สิ่งของ และผลประโยชน์ด้านจิตใจ ดังนั้นเมื่อหน่วยงานภาครัฐดำเนินโครงการที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชน ต้องมีการชี้แจงอย่างชัดเจนให้เกิดความเข้าใจถึงประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับหากร่วมมือในกิจกรรม หรือโครงการนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้านมีความเชื่อถือศรัทธา และให้ความร่วมมือในที่สุด

1.4 กฎเกณฑ์และความเชื่อเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรในอ่าวปัตตานีที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติร่วมกันมาเป็นเวลานาน เป็นสิ่งที่ภาครัฐควรศึกษาและให้ความสำคัญ เพื่อนำมาปรับและบังคับใช้เป็นกฎหมายอันจะเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูอ่าวปัตตานีต่อไป

1.5 การดำรงอยู่ของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี กว่าสองทศวรรษที่เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี เริ่มก่อตัวมา (พ.ศ. 2535) โดยการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีทั้ง 12 ชุมชนรอบอ่าวปัตตานี ปัจจัยเบื้องต้นที่เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีดำรงอยู่ได้ เพราะความเป็นเอกภาพอย่างเหนียวแน่นของสมาชิกเครือข่ายในอดีต เพื่อปกป้อง ฟื้นฟู และอนุรักษ์อ่าวปัตตานีที่เสื่อมโทรมลง จากการตัดทวงผลประโยชน์ เอรัดเอาเปรียบ หรือเห็นแก่ตัวของนายทุนมานานกว่า 20 ปี การปกป้องอ่าวปัตตานี ที่เสมือนมรดกทางธรรมชาติ และเชื่อว่าเป็นผลประโยชน์ขององค์อัลเลาะห์ ให้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน มิใช่เป็นของผู้หนึ่งผู้ใดตามลำพัง รวมทั้งเป็นแหล่งบ้านเกิด แหล่งอาศัย แหล่งทำมาหากิน ก่อให้เกิดรายได้เลี้ยงครอบครัว แม้ปัจจุบัน เครือข่ายมิได้เน้นการจัดกิจกรรมเพื่อปกป้อง ฟื้นฟู และอนุรักษ์อ่าวปัตตานีอย่างชัดเจน และบ่อยครั้งเช่นอดีต แต่สมาชิกเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ยังคงติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิด สม่ำเสมอ พร้อมทั้งจะเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การปฏิบัติ การมีส่วนร่วมได้ - เสีย และประเมินผล ที่จะขับเคลื่อนพลังทางสังคมให้เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ควรตระหนักถึงความกดดันทางสังคม (social pressure) ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี การศึกษาครั้งต่อไปจึงควรมุ่งศึกษาเปรียบเทียบลักษณะและวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานีและเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรอื่น เพื่อทราบถึงความแตกต่างของเครือข่ายทั้งสอง

2.2 จากผลการศึกษาที่ชี้ว่าแกนนำกลุ่มและผู้นำเครือข่ายมีส่วนสำคัญต่อความเข้มแข็งและยั่งยืนของเครือข่าย ดังนั้นการศึกษาครั้งต่อไปควรมุ่งศึกษาแกนนำกลุ่มหรือผู้นำเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการกลุ่ม/เครือข่าย อันจะช่วยให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปปรับใช้กับชุมชนอื่นที่ประสบปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติต่อไป

ประพจน์ (proposition)

จากผลการศึกษาการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีนั้น สามารถสรุปในเชิงประพจน์ ได้ว่า

1. ยิ่งสมาชิกแต่ละชุมชนมีความสัมพันธ์ส่วนตัว เช่น ความเป็นญาติพี่น้อง ความเป็นเพื่อนนักเรียน เพื่อนร่วมงาน ร่วมอาชีพ มากเพียงใด วิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมก็จะสะดวกมากขึ้นเพียงนั้น
2. ถ้าสมาชิกในแต่ละชุมชนได้รับการจัดสรรผลประโยชน์อย่างยุติธรรมมากเพียงใด การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมก็จะได้รับความร่วมมือมากเพียงนั้น
3. ถ้าชุมชนมีการประสานความร่วมมือระหว่างกัน ก็จะทำให้เครือข่ายขยายตัวและทำงานได้อย่างสะดวกขึ้น
4. แกนนำเครือข่ายที่เข้มแข็งและมีภาวะความเป็นผู้นำ จะทำให้เครือข่ายดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน
5. ยิ่งสื่อมวลชน นำเสนอข่าว กิจกรรมความเคลื่อนไหวของเครือข่าย จะส่งผลให้การทำงานของเครือข่ายมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กมลทิพย์ เพ็งหิรัญ และชูฤทธิ เสนีย์มโนมัย. (2556). การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมของการเคลื่อนย้ายผู้สูงวัย ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารสัตวแพทย์. 23 (3); 38 - 49.
- กมลรัฐ อินทรทัศน์ และพรทิพย์ เย็นจะบก. (2547). การพัฒนาองค์ความรู้ การสื่อสารเพื่อสุขภาพ (Health communication). กรุงเทพฯ: โครงการการพัฒนาองค์ความรู้การสื่อสารเพื่อสุขภาพ สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กรองแก้ว อยู่สุข. (2537). พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรรณา ใจใส. (2552). ศักยภาพและพลังในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสตรีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- การพัฒนาชุมชน, กรม. (2547). คู่มือนักพัฒนาเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จทางการปฏิรูป การศึกษา. กรุงเทพฯ: ชัคเชส มีเดีย.
- คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดปัตตานี. (2556). แผนพัฒนาจังหวัดปัตตานี พ.ศ. 2557 - 2560. ปัตตานี: ม.ป.พ.
- คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. (2558). รายงานสรุป สำหรับผู้บริหารโครงการติดตามประเมินผล และขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศอ่าวปัตตานี. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- โครงการศูนย์ศึกษาและพัฒนาอ่าวปัตตานี. (2542). รายงานผลการสำรวจศึกษาสถานะ นิเวศวิทยาทางการประมงบริเวณอ่าวปัตตานี. ปัตตานี: คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- งามเนตร จิริงสูงเนิน. (2538). องค์การชุมชนเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำ กรณีศึกษาองค์การชุมชนเครือข่ายลุ่มแม่น้ำราก-แม่เลา ตำบลป่าแป้น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จรงค์ ศรีจันทร์งาม. (2557). บทบาทหญิงชาวมุสลิมกับการจัดการทรัพยากรประมงบ้านปากบางตาวา อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- จิตจำนง กิติกริต และชัยวัฒน์ สิทธิภราดร. (2536). การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชน ในงานพัฒนาชุมชน (Community development). กรุงเทพฯ: พัฒนาหลักสูตร.
- จิราลักษณ์ จงสถิตมัน. (2549). สังคมสงเคราะห์กลุ่มชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ชนนิกานต์ รอดมรรณ และมธุรส ผ่านเมือง. (2554). การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมโดยทฤษฎีกราฟ: กรณีศึกษาคณาจารย์คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี. ใน *การประชุมวิชาการ The Tenth National Conference on Computing and Information Technology*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.
- ชลดา แสงมณี. (มปป). **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. นครศรีธรรมราช: โปรแกรมวิชาการพัฒนาชุมชน สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- โชติวุฒิ อินันต์ดา. (2552). KM การพัฒนาเครือข่ายบริการ ใน *การประชุมวิชาการ สัมนาคความรู้ การพัฒนาเครือข่ายบริการ โรงแรมชลอินเตอร์ จังหวัดชลบุรี*. (น.36) กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- ชุกรี หะยีสาแม. (2550). **สถานภาพทรัพยากรประมงและความสัมพันธ์กับการประมงพื้นบ้านในพื้นที่อ่าวปัตตานี**. กรุงเทพฯ: กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.
- ชุกรี หะยีสาแม. (2554). อ่าวปัตตานีข้อเท็จจริงและความท้าทาย. **จดหมายข่าวศรีตรัง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**. 34 (7), 4-6.
- ดอเลาะ เจ๊ะแต, มะรอนิง สาและ และวลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2553). **ความทรงจำในอ่าวปัตตานี**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- เดนนภา ปัดทุม และคณะ. (2557). เครือข่ายทางสังคมและการสูบบุหรี่ของนักเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษา. **วารสารสุขศึกษา**, 37 (128), 89 - 91.
- ธนพฤษก์ ชามะรัตน์. (2558). พฤติกรรมของเครือข่ายทางสังคมของนายหน้าแรงงานอีสาน. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยขอนแก่น**.
- ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์. (2544). **กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชาคม ประชาสังคม**. ขอนแก่น: โครงการจัดตั้งมูลนิธิเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ชมรมนักวิชาการสาธารณสุขภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- ธีรวุฒิ กายแก้ว. (2556). การสร้างเครือข่ายทางสังคม: กรณีศึกษานักฟุตบอลสมัครเล่นในกลุ่มกรุงเทพเหนือ. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์**.
- นิราศ อาแว. (2553). **แบบสรุปโครงการการจัดสวัสดิการชุมชนเร่งด่วน โดยเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี**. ปัตตานี: ม.ป.พ.
- นฤมล นิราทร. (2543). **การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ**. กรุงเทพฯ: โครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการขจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็ก องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- นันทิยา หุตานุกัฏฐ และณรงค์ หุตานุกัฏฐ. (2546). **การพัฒนาองค์กรชุมชน**. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- บุญนาค ตีวกุล. (2544). **ชนบทไทย : การพัฒนาสู่ประชาสังคม**. นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปณิธิ สุขสมบุรณ์. (2545). **เครือข่ายทางสังคมและการแสวงหาทางเลือกของแม่ค้าหาบเร่แผงลอย: กรณีศึกษาแม่ค้าหาบเร่ แผงลอยชาวอีสานที่อาศัยอยู่ในชุมชนนางเลิ้ง**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประทุมมา พลภักดี. (2535). **บทบาทของหญิงและชายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ: ศึกษาเฉพาะกรณีฝ่ายประชาอาสา**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ปาริชาติ วลัยเสถียร พระมหาสุทิตย์ ออบุ่น สหัชยา วิเศษ จันทนา เบญจทรัพย์ และ ชลกาญจน์ ฮาซันนารี. (2543). **กระบวนการทำงานและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, (สกว.).
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์. (2546). **สื่อสารกับสังคมเครือข่าย**. เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตร 3 ปี การสร้างเครือข่ายที่มีพลังของสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- ปาน กิมปี. (2540). **การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยะ กิจถาวร. (2543). **บทบาทชุมชนประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี ในการจัดการทรัพยากรประมงชายฝั่งและการใช้กฎหมายในพื้นที่รอบอ่าวปัตตานี** ศึกษานิพนธ์: บ้านตันหยงเปาว์ หมู่ที่ 4 ต.ท่ากำชำ อ.หนองจิก จ.ปัตตานี. กรุงเทพฯ: กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11. (2554, 14 ธันวาคม). **ราชกิจจานุเบกษา**, เล่ม 128 ตอนพิเศษ 152 ง), หน้า 2-10.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (ออบุ่น). (2547). **เครือข่าย: ธรรมชาติความรู้และการจัดการ**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส).
- พิมพ์วัลย์ ปริตาสวัสดิ์ และวาทีณี บุญชะลิกษ์. (2536). **การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิมพ์วัลย์ บุญมงคล มัลลิกา มัตติโก นิกร สันหจริยา อัมพร หมายเด็น อีร์ศักดิ์ พรหมพันใจ แวรรุ่ง นาวาบุญนิยม และศุภเลิศ กิจจรไพบูลย์. (2546). **ศักยภาพประชาคมในการจัดการปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก**. นครปฐม: เจริญดี.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พัฒน์ บุญรัตนพันธุ์. (2554). การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช
- พิชัย เพชรรัตน์. (2547). **ขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคประชาชนเพื่อการพัฒนา**. ลพบุรี: สถาบันราชภัฏเทพสตรี.
- พิทยา สายหู. (2534). **กลไกของสังคม**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิตรพิบูล ไชยเมือง และคณะ.(2558). รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการบริหารจัดการ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดหนองบัวลำภู. **วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม** 1 (5), 44 - 52.
- ภัทรภร พลพนาธรรม และคณะ. (2554). **รายงานการวิจัยเครือข่ายทางสังคมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อย จังหวัดสมุทรสงคราม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- มงคล ชาวเรือ. (2546). การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อชุมชน ตอนที่ 1. **วารสารพัฒนาชุมชน**, 42 (10), 28 - 32.
- รุจเรขา วิทยาวุฑฒิกุล. (2554). การพัฒนาแบบจำลองเครือข่ายทางสังคมเพื่อเพิ่มผลผลิตงานวิจัยของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยวิจัยไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- วรเดช จันทรศร. (2551). ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค
- วิทยา มานะวานิชเจริญ. (2545). **หนทางสร้างธุรกิจให้เติบโตใหญ่และยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- วิทยา เรื่องฤทธิ์ และ Horng-Chang Hsieh. (2558). ก้าวให้พ้นกับดักของคริสตัลเลอร์จากแนวคิดแหล่งกลางถึงฐานคติแบบเครือข่าย. **วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**, 21 (2) , 247 - 283.
- วิมลลักษณ์ ชูชาติ. (2540). การนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คันสนีย์ จันทรอานูภาพ. (2550). การพัฒนาเครือข่ายทางสังคมระหว่างชุมชนคริสต์ปัตตานีกับชุมชนเพื่อนบ้านเพื่อความสมานฉันท์. **วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น** 12 (1) , 1 - 8.
- ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอยะหริ่ง. (2558). ข้อมูลพื้นฐานอำเภอยะหริ่ง.[ระบบออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://pattani.nfe.go.th/ksnyaring/> (24 ธันวาคม 2558)

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ศูนย์พัฒนาประมงอำเภอไทยตอนล่าง กรมประมง. (2551). สภาวะการณ์ของประมงอวนรุนบริเวณอำเภอไทยตอนล่าง. [ระบบออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.fisheries.go.th> (10 มิถุนายน 2559).
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2546). ภาพรวมพัฒนาการขบวนการองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง. กรุงเทพฯ: สถาบันฯ.
- สนธยา พลศรี. (2550). **เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมพันธ์ เตชะอธิก ปรีชา อุยตระกูล และชิน ศรีสวัสดิ์. (2547). **ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ขอนแก่น: สถาบันการวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี.(ม.ป.ป.). **ประวัติความเป็นมาของสมาคมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดปัตตานี**. [ระบบออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.pattanifisherfolk.org> (6 มิถุนายน 2559).
- สิริลักษณ์ รื่นรวย.(2555).การสร้างความร่วมมือของผู้ประกอบการด้านเครื่องสำอางในชุมชน: กรณีศึกษาตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. วิทยานิพนธ์เกสศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสาธารณสุข มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2540). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). **ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนิสา แวดราแม. (ม.ป.ป.). **แผนดำเนินงานชุมชนบ้านต้นหยงลูโละ. ปัตตานี: องค์การบริหารส่วนตำบลต้นหยงลูโละ.**
- สุภฤกษ์ จันทมงคล. (2555).การศึกษาความสามารถด้านการคิดเชื่อมโยงของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์โดยใช้แผนภูมิแบบเวนน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2551) **การวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2546). **กลยุทธ์การสอนคิดเชิงมโนทัศน์**. กรุงเทพฯ: ดวงกลมสมัย.
- สุวิทย์ รุ่งวิสัย. (2542). **ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม = Social movements**. เชียงใหม่: ดารารวรรณการพิมพ์.
- สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล ปรีทรศ ศิลปกิจ และวนิดา พุ่มไพศาลชัย. (2541). **คุณภาพชีวิตของคนไทยในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ**. เชียงใหม่: โรงพยาบาลสวนปรุง.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). **เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มข้น ชุมชนเข้มแข็ง**. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- โสมณกุญช์ ทรัพย์สมบัติ (2556). การพัฒนาเครือข่ายชุมชนพึ่งตนเองในการแก้ไขปัญหาเสพติด.
- วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ (ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 3 (2) , 66 - 79.
- สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. (2545). **เรียนรู้เพื่อแผ่นดิน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545). **สรุปสาระสำคัญ
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549**. กรุงเทพฯ: ศรุสภา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **สรุปสาระสำคัญ
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550-2554**. กรุงเทพฯ: ศรุสภา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). **เอกสารประกอบการระดมความคิดเห็น
ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2563)**.
กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550 - 2554**. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2546). **99 คำถามกับสภาที่ปรึกษา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดปัตตานี. (2556). **ข้อมูลทางชีวภาพของอ่าวปัตตานี**.
ปัตตานี: ม.ป.พ.
- สำนักงานพัฒนาที่ดินชายทะเล รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report) **โครงการแผนการใช้ที่ดิน
บริเวณอ่าวปัตตานี**. (2558). กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- สำนักงานทะเบียนอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี. (2558). **ข้อมูลอำเภอยะหริ่ง ข้อมูลพื้นฐานและ
สภาพทั่วไป**. [ระบบออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://pattanidopa.go.th/content_amphoe/
(24 ธันวาคม 2558)
- สำนักงานนโยบายและแผน องค์การบริหารส่วนตำบลท่ากำชำ. (2559). **แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์
ท่ากำชำ พ.ศ. 2559-2565**. [ระบบออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.thakamcham.go.th/news.php>
(24 ธันวาคม 2558)
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. (2558). **รายงานการพัฒนาตำบล (Tambon
Development Report : TDR) ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี**. ปัตตานี:
สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สำนักงานสถิติพยากรณ์แห่งชาติ. (2553). ข้อมูลสถิติประชากรระดับท้องถิ่น จำแนกตามสัญชาติ เพศ และเขตการปกครอง ภาคใต้ พ.ศ. 2553. [ระบบออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://service.nso.go.th/nso/nso_center/project/search_center/2_3_project-.th.htm (24 ธันวาคม 2558)
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ตำบลแหลมโพธิ์. (2554). ประวัติ บ้านแหลมโพธิ์. [ระบบออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://pattani.nfe.go.th/ksnyaring/index>. (24 ธันวาคม 2558)
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี. (2557). สถิติประชากร พื้นที่อำเภอยะหริ่ง.
- หน่วยวิจัยอ่าวปัตตานี. (2541). รายงานสถานการณ์อ่าวปัตตานี พ.ศ. 2540. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- องค์การบริหารส่วนตำบลบางตาวา. (2556). ประวัติและความเป็นมา. [ระบบออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.bangtawa.go.th/history.php>. (24 ธันวาคม 2558)
- องค์การเยาวชนตำบลตันหยงลุโล๊ะ. (2552). ประวัติชุมชนตำบลตันหยงลุโล๊ะ. [ระบบออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.sukaew.org/>. (24 ธันวาคม 2558)
- องค์การบริหารส่วนตำบลตันหยงลุโล๊ะ. (2557). ประวัติและความเป็นมา. [ระบบออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://www.tanyongluloh.go.th/page3.htm>. (24 ธันวาคม 2558)
- องค์การบริหารส่วนตำบลแหลมโพธิ์. (2558). ประวัติตำบลแหลมโพธิ์. [ระบบออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <http://laempho.localgov59.in.th>. (24 ธันวาคม 2558)
- องค์การบริหารส่วนตำบลตาเกาะ. (2556). แผนพัฒนาท้องถิ่นสี่ปี. [ระบบออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://service.nso.go.th/nso/nso_center/project/search_center/ (24 ธันวาคม 2558)
- อัฐพร กิ่งบูและณัฐวุฒิ ปั้นรูป. (2558). **วิเคราะห์การสร้างความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมโดยใช้ ทฤษฎีกราฟ**. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ครั้งที่ 6.
- อเนก นาคะบุตร. (2533). **จุดเปลี่ยนการพัฒนาชนบทและองค์กรพัฒนาเอกชนไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล. (2541). **ประชาสังคม: คำ ความคิด และความหมาย**. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- เอมอร กฤษณะรังสรรค์. (2537). ผลของการฝึกอบรมตามหลักไตรสิกขาต่อความรับผิดชอบในหน้าที่ของนักศึกษาวิชาชีพครูสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฮัสสัน ดุมาลี. (2555). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลอ่าวปัตตานี กรณีศึกษากลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฮัสสัน ดุมาลี และจันทนา สุทธิจारी. (2556). ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล อ่าวปัตตานี กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่ายอนุรักษ์อ่าวปัตตานี. **วารสารการเมืองการปกครอง**. 3 (1), 59 - 78
- Allee, Verna. (2008). Value Network Analysis and Value Conversion of Tangible and Intangible Assets. **Journal of Intellectual Capital**, Vol. 9 No. 1, (p.5-24).
- Boissevain, Jeremy. (1974). **Friends of Friends: Network, Manipulators and Coalitions**. Oxford: Basil Blackwell.
- Goldsmith, Stephen and Eggers William D, (2004) **Governing by Network: The New Shape of the Public Sector**, Washington DC: Brookings Institution Press.
- Kilduff, Martin and Tsai, Wenpin. (2003). **Social Networks and Organizations**. London: SAGE Publication.
- Nohria, Nitin and Robert G Eccles. (1992). **Networks and Organizations: Structure, Form and Action**. Boston: Harvard Business School Press.
- Ritzer, George. (2003). **Contemporary Sociological Theory and Its Classical Roots: The Basics**. New York: McGraw-Hill.
- Ritzer, George. (1992). **Contemporary Sociological Theory**. 3rd ed. New York: McGraw-Hill.
- Verhoeven, Piet. (2008). Who's in and who's out? Studying the Effects of Communication Management on Social Cohesion. **Journal of Communication Management**, Vol. 12 No. 2, (p.124-135).

บุคลากรกรม

เคลื่อน สร้างอำไพ. (ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บ้านเพียรยา). 2559. ให้สัมภาษณ์ 2 ตุลาคม.

จันทิมา สุขอ้อม.(สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา). 2559. ให้สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม.

เจ๊ะโกะ สะมะแอ.(ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา). 2559. ให้สัมภาษณ์ 16 สิงหาคม.

ดอเลาะ เจ๊ะแต. (กรรมการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บ้านดาโต๊ะ). 2559. ให้สัมภาษณ์ 6 เมษายน.

ดอเลาะ เจ๊ะแต. (กรรมการเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บ้านดาโต๊ะ). 2559. ให้สัมภาษณ์ 14 ตุลาคม.

ดูละอะ ตาเอ. (สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบูดี). 2559. ให้สัมภาษณ์ 21 ตุลาคม.

นาวิวัฒน์ หะยีบาสอ. (ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บ้านท่ากำชำ). 2559. ให้สัมภาษณ์. 9 กันยายน.

นิราศ อาแว. (อดีตประธานสมาพันธ์ประมงพื้นบ้านภาคใต้). 2559. ให้สัมภาษณ์ 21 กันยายน.

นุกูล รัตนดากุล. (หัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ). 2559. ให้สัมภาษณ์. 16 กุมภาพันธ์.

นุกูล รัตนดากุล. (หัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ). 2559. ให้สัมภาษณ์. 8 กันยายน.

มนูญ สุขอ้อม. (รองประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา). 2559. ให้สัมภาษณ์ 23 กันยายน.

มุฮัมหมัดอาลี มะรอแม. (ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตันหยงลูโละ). 2559. ให้สัมภาษณ์ 7 กันยายน.

มะคอแข็ง อุเซง. (สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละสะมิแล). 2559. ให้สัมภาษณ์ 5 กันยายน.

มะรอนิง สาและ. (ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านดาโต๊ะ). 2559. ให้สัมภาษณ์ 27 กันยายน.

มะรอนิง ตานอ. (ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบูดี). 2559. ให้สัมภาษณ์ 27 กันยายน.

มานพ. (ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านปาตา). 2559. ให้สัมภาษณ์ 27 กันยายน.

แฉะนะห์ ดอเลาะ. (รองประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละอาโหร์). 2559. ให้สัมภาษณ์ 9 กันยายน.

ยาการิยา อีซอ. (ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บ้านตะโละสะมิแล). 2559. ให้สัมภาษณ์. 5 กันยายน.

ยียะห์ มะแซ. (ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านตะโละอาโหร์). 2559. ให้สัมภาษณ์ 9 กันยายน.

ยูโซ๊ะ หะยียูโซ๊ะ. (สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา). 2559. ให้สัมภาษณ์ 21 กันยายน.

รอฮะ ตือราแม. (ผู้นำศาสนา(โต๊ะครู) บ้านท่ากำชำ). 2559. ให้สัมภาษณ์. 26 กันยายน.

ลม้าย มานะการ. (เจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ). 2559. ให้สัมภาษณ์ 27 กันยายน.

สมศักดิ์ บัวทิพย์. (เจ้าหน้าที่โครงการวิจัยพื้นที่ชุ่มน้ำ). 2559. ให้สัมภาษณ์ 7 กันยายน.

สอมะ ยูโซ๊ะ. (รองประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี บ้านท่ากำชำ). 2559. ให้สัมภาษณ์. 17 มีนาคม.

อับดุลฮาเม็ด เจ๊ะมะ, (ผู้นำศาสนาชุมชนบ้านตะโละอาโหร์). 2559, ให้สัมภาษณ์ 8 เมษายน.

อาบูกาบา มิเต็ง. (สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางตาวา). 2559. ให้สัมภาษณ์ 23 กันยายน.

อูมา สือแต. (ประธานกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีบ้านบางปลาหมอ/โคกม่วง). 2559. ให้สัมภาษณ์ 14 กันยายน.

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก ก
แนวคำถามสัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 แนวคำถามสัมภาษณ์

วัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อศึกษาพัฒนาการของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

1. ระยะเวลาก่อตั้ง

- 1.1 การเกิดขึ้นของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีในชุมชน
- 1.2 แนวร่วม/แกนนำกลุ่ม/แกนนำเครือข่าย/ผู้ประสานเครือข่าย
- 1.3 การติดต่อสื่อสารภายในกลุ่มและเครือข่าย
- 1.4 การจัดระบบองค์กร
  - โครงสร้างภายในกลุ่ม/เครือข่าย
  - บทบาท หน้าที่
  - กิจกรรมภายในกลุ่ม

2. ระยะเวลาขยายตัวหรือความร่วมมือ

- 2.1 วิธีการประสานความร่วมมือ
- 2.2 กิจกรรมและระดับความสัมพันธ์
- 2.3 การค้นหาความรู้ใหม่ เทคนิคใหม่เพื่อพัฒนาเครือข่าย

3. ระยะเวลาดำเนินงานตามเป้าหมาย

- 3.1 การจัดกิจกรรม
- 3.2 ความพร้อมของข้อมูล ทุน และการจัดการ
- 3.3 แนวร่วมที่หลากหลาย
- 3.4 ความต่อเนื่องของการทำงาน

4. ระยะเวลาหลังจากการดำเนินงานตามเป้าหมาย

- 4.1 การรักษาพันธกรณี/ความสัมพันธ์
- 4.2 การสื่อสารที่เป็นระบบ
- 4.3 การเพิ่มเติมความรู้ การถอดบทเรียน
- 4.4 การประเมินตนเองและการติดตามผล
- 4.5 วิธีการทำงานที่หลากหลาย

วัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

1. สถานภาพ บทบาทสมาชิก

- 1.1 ตำแหน่ง หน้าที่
- 1.2 แนวทางปฏิบัติระหว่างเครือข่าย

2. พื้นฐานความสัมพันธ์ภายใน

2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

2.2 การรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันของคู่ความสัมพันธ์

3. ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์

- การได้รับผลประโยชน์/ผลตอบแทน

4. ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์

4.1 ระยะเวลาที่ติดต่อ/สัมพันธ์

4.2 ความถี่ในการติดต่อ/สัมพันธ์

4.3 ตัวกำหนดความถี่ในการประชุม/ติดต่อ/สัมพันธ์

4.4 การเชื่อมโยงระหว่างพฤติกรรมและความถี่ของความสัมพันธ์

วัตถุประสงค์ข้อ 3 เพื่อค้นหาวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

1. ทักษะและประสบการณ์ร่วม

1.1 ความสัมพันธ์ส่วนตัวและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบต่างๆ

1.2 การมีประสบการณ์ร่วมกัน

1.3 การรับรู้ เข้าใจ เห็นอกเห็นใจ

1.4 การได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

2. การติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิด

- ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ และการตัดสินใจในการสื่อสารระหว่างกัน

3. ศิลปะการประสานผลประโยชน์

3.1 แนวทาง/วิธีการจัดสรรผลประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของเครือข่าย

3.2 ผลกระทบ/ผลสะท้อนกลับ ภายหลังจากการจัดสรรผลประโยชน์ เช่น สมาชิกเกิดความ

ไว้วางใจ ผนังกพลังในการพิทักษ์ ต่อรองผลประโยชน์ของเครือข่าย

3.3 แหล่งที่มาของงบประมาณ/โครงการ

3.4 ความต่อเนื่องของการทำงาน

4. การเคลื่อนไหวทางสังคม

4.1 กิจกรรมและการขับเคลื่อนเครือข่าย

4.2 การใช้ความรู้ ประสบการณ์ และการมีส่วนร่วมในการทำงานกับเครือข่าย

*** ในส่วนของคำถามทั้งหมดนี้ เป็นเพียงแนวของคำถามในการสัมภาษณ์เท่านั้น
ส่วนในการสัมภาษณ์จริง ผู้ศึกษาได้สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว ***

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ภาคผนวก ข

แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (Group Discussion)

แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (Group Discussion)

เรื่อง การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

สำหรับประธานชุมชนกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา นักวิชาการ โครงการและกิจกรรมต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี และชาวบ้านในชุมชนรอบอ่าวปัตตานี

1. คำชี้แจงการดำเนินการสนทนากลุ่ม (Group Discussion)

- 1) ผู้ดำเนินการ (Moderator) แนะนำตัวเองและทีมงาน
- 2) ผู้ดำเนินการชี้แจงเป้าหมายในการสนทนากลุ่ม และวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3) เริ่มคำถามตามเป้าหมายที่จัดเตรียมไว้ตามประเด็นต่างๆ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่ม ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นเท่าเทียมกัน

2. แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม

วัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อวิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

1. สถานภาพ บทบาทสมาชิก

1.1 ตำแหน่ง หน้าที่

- การกำหนดตำแหน่ง-หน้าที่ ภายในเครือข่าย (เช่น ประธาน เลขานุการ เหรัญญิก ฯลฯ) มีส่วนช่วยให้เครือข่ายเกิดการพัฒนา และสามารถดำรงอยู่ได้จวบจนปัจจุบัน

- ในปัจจุบัน ความจำเป็นในการกำหนดตำแหน่ง-หน้าที่ภายในเครือข่าย

1.2 แนวทางปฏิบัติระหว่างเครือข่าย

- ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติต่อกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย (บางคนไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมดั้งเดิม) อะไรคือสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงนั้น

2. พื้นฐานความสัมพันธ์ภายใน

2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

- ความแตกต่างของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในเครือข่ายปัจจุบันกับอดีต เช่น มีโอกาสได้พบปะกันน้อยลง ห่างเหินกันมากขึ้น หรือเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยทำให้กลุ่มมีโอกาสพบปะกันน้อยลง มักใช้ช่องทางโซเชียลเน็ตเวิร์กติดต่อกันมากขึ้น

2.2 การรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันของกลุ่มความสัมพันธ์

- สภาพทรัพยากรในอ่าวปัตตานีปัจจุบันแม้จะไม่อุดมสมบูรณ์เหมือนในอดีต แต่เครือข่ายของท่านและหน่วยงานต่างๆ ก็ได้ร่วมพยายามช่วยแก้ไข บรรเทาปัญหาเหล่านั้น จะส่งผลให้สมาชิกในเครือข่ายมีแนวโน้มลดลงหรือไม่ เพราะบางคนอาจเห็นว่าปัญหาเริ่มได้รับการแก้ไข จึงไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมเครือข่าย เพราะเครือข่ายมีพลัง มีคนช่วยอยู่มากแล้ว

3. ทิศทางการไหลของความสัมพันธ์

- การได้รับผลประโยชน์/ผลตอบแทน

ผลตอบแทนที่เครือข่ายได้รับจากองค์กร/หน่วยงานภายนอก เช่น ธนาคารโลก สหภาพยุโรป Oxfam มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เข้ามาสนับสนุนเครือข่ายทั้งด้านเงินทุนและความรู้

4. ความถี่และช่วงเวลาของความสัมพันธ์

4.1 ระยะเวลาที่ติดต่อ/สัมพันธ์

- ความคิดที่ว่า "ระยะเวลาที่สมาชิกในเครือข่ายรู้จักกัน จะเป็นตัวกำหนดความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของเครือข่าย"

4.2 ความถี่ในการติดต่อ/สัมพันธ์

- ถ้าเครือข่ายของท่านกำหนดให้มีการพบปะ ประชุม ปรึกษาหารือกันทุกๆ 15 วัน/ทุกเดือน

4.3 ตัวกำหนดความถี่ในการประชุม/ติดต่อ/สัมพันธ์

- ความคิดเห็นที่ว่า "ถ้าไม่มีปัญหาที่กระทบต่อตนเองโดยตรง ตนก็จะไม่ให้ความร่วมมือกับกิจกรรมเครือข่ายอย่างเต็มที่"

4.4 การเชื่อมโยงระหว่างพฤติกรรมและความถี่ของความสัมพันธ์

- ความคิดเห็นที่ว่า "ความเข้มแข็งของเครือข่ายเกิดจากการที่สมาชิกเครือข่าย ปรึกษา พุดคุย ประชุม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน"

วัตถุประสงค์ข้อ 3 เพื่อค้นหาวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

1. ทักษะและประสบการณ์ร่วม

1.1 ความสัมพันธ์ส่วนตัวและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบต่างๆ

ความคิดเห็น/รู้สึก ที่สมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้อง มิตรสหาย เข้ามาทำงานร่วมกับเครือข่าย

1.2 การมีประสบการณ์ร่วมกัน

- ช่วยเล่าเหตุการณ์/ประสบการณ์ที่ได้ร่วมงานและที่พึงพอใจกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

1.3 การรับรู้ เข้าใจ เห็นอกเห็นใจ

- ในกรณีการร่วมงานระหว่างเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีกับอาจารย์นุกุล รัตนดากุล ที่ท่านให้ความร่วมมืออย่างดีนั้น เหตุใดท่านจึงมีความรู้สึกพึงพอใจ หรือคิดว่าอาจารย์นุกุล เข้าใจ รับรู้ และเห็นอกเห็นใจท่าน

1.4 การได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

- นอกจากประโยชน์ที่ท่านได้รับจากเครือข่ายแล้ว เช่น สามารถประกอบอาชีพ ประมงในอ่าวปัตตานีหาเลี้ยงครอบครัวได้เหมือนอดีต การมีกฎหมายคุ้มครองในเขต 3,000 ไมล์ทะเล ฯลฯ ท่านคิดว่าชาวปัตตานีได้รับประโยชน์อะไรอีกบ้างจากเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

2. การติดต่อสื่อสารอย่างใกล้ชิด

- ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ และการตัดสินใจในการสื่อสารระหว่างกัน

ความรักและห่วงใยในท้องถิ่นบ้านเกิด เป็นพลังขับเคลื่อนการทำงานของเครือข่าย กลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานี

3. ศิลปะการประสานผลประโยชน์

3.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดสรรผลประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่าย

- อะไรคือสิ่งสำคัญที่สุดที่ต้องคำนึงถึงเสมอเมื่อเครือข่ายของท่านจะจัดการแบ่งปัน จัดสรรผลประโยชน์ต่างๆ ให้แก่สมาชิกเครือข่าย เช่น วิทยุชุมชน คุณุฒิ ตำแหน่ง-หน้าที่ในเครือข่าย ลำดับก่อน-หลัง ในการเป็นสมาชิกเครือข่าย ฯลฯ

3.2 แนวทาง/วิธีการจัดสรรผลประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของเครือข่าย

- เครือข่ายได้นำเอาสิ่งสำคัญข้างต้น มาปรับใช้เป็นแนวทางในการจัดการกับผลประโยชน์ ภายในเครือข่าย

3.3 ผลกระทบ/ผลสะท้อนกลับ ภายหลังจากการจัดสรรผลประโยชน์ เช่น สมาชิกเกิดความ ว่างใจ ผนังพลังในการพิทักษ์ ต่อรองผลประโยชน์ของเครือข่าย

- กรุณากล่าวถึงผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับอย่างยุติธรรมจากเครือข่าย ทำให้สมาชิก เกิดความพึงพอใจ นำมาซึ่งพลังในการขับเคลื่อนการทำงานของเครือข่าย เช่น การที่เครือข่ายมีพลัง จนสามารถกดดันนายทุนที่เข้ามาเลี้ยงหอยแครง หรือใช้เรืออวนลาก-อวนรุน ใ้โง่ ทำประมง หรือพลังในการผลักดันให้เกิดกฎหมายการทำประมงในเขต 3,000 ไมล์ทะเล ฯลฯ

4. การเคลื่อนไหวทางสังคม

4.1 กิจกรรมและการขับเคลื่อนเครือข่าย

- หากจะกล่าวว่าทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นของเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีนั้น เกิดจากปัญหาทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม

4.2 การใช้ความรู้ ประสบการณ์ และการมีส่วนร่วมในการทำงานกับเครือข่าย

- การใช้ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ทั้งหมดของท่านในการเข้ามามีส่วนร่วมทำงานกับเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์อ่าวปัตตานีอย่างเต็มที่

Prince of Songkla University
Pattani Campus

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – สกุล นายอชมี นิมะ

รหัสนักศึกษา 5520420020

วุฒิการศึกษา

วุฒิ	สถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
ศิลปศาสตรบัณฑิต (เอกอุตสาหกรรมศิลป์)	มหาวิทยาลัย ฟาฏอนี	2555

ทุนการศึกษา

ทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

ครูสอนศาสนาอิสลาม โรงเรียนลำไพลสานติวิทย์ อ.เทพา จ.สงขลา

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

นายอชมี นิมะ และ อิลยาส ลีเดะ 2558. จุดเด่นผลงานอัลวะสะฎียะฮ์ (ทางสายกลาง) สำหรับการปกครองของอะมีรุลอุมมะฮ์มุฮัมมาตี 2 แก่บรรดาชาวอัลอันดะลุส การประชุมเสนอผลงานในที่ประชุมวิชาการ. มอ วิชาการ ICON IMAD V International conference on Islam Malay world วันที่ 12 - 14 กันยายน 2558 ณ ห้องประชุมวิทยาลัยอิสลามศึกษา